

Izdavač:

ARKIZIN

BASTARO BIBLIOTEKA

05

01

Agentur [Arhiv
Medija] BILWET

ARHIV MEDIJA

[@@kz!n]
KORICE

WARNING: THEORY CAN
SERIOUSLY DAMAGE
YOUR MENTAL HEALTH!

MA [©®kz!n]

ISBN 953-6542-04-8

Agentur [Arhiv
Medija] BILWET

NASLOV IZVORNIKA

THE FOUNDATION FOR THE ADVANCEMENT OF ILLEGAL KNOWLEDGE/ADILKNO,
THE MEDIA ARCHIVE. WORLD EDITION
AUTONOMEDIA & ADILKNO, AMSTERDAM 1997

AGENTUR BILWET, MEDIEN-ARCHIV,
BOLLMANN, BENSHEIM UND DÜSSELDORF 1993

AGENTUR BILWET, DER DATEN DANDY,
BOLLMAN, MANHEIM 1994

AGENTUR BILWET, ELEKTRONISCHE EINSAMKEIT,
SUPPOSÉ, KÖLN 1997

ANTI-COPYRIGHT @ AUTONOMEDIA & ADILKNO

AUTONOMEDIA

POB 548 WILLIAMSBURGH STATION
BROOKLYN, NEW YORK 11211-0548 USA
PHONE & FAX: [+1] 718-963-2603

ADILKNO

POB 10591, 1001 EN AMSTERDAM
THE NETHERLANDS
PHONE & FAX: [+31] 20 620-3207
E-MAIL: GEERT@XS4ALL.NL
HTTP://THING.DESK.NL/BILWET

Arhiv Medija		BIBLIOTEKA BASTARD	09	01
00	00	Uvod u hrvatsko izdanje	007	
	01	Razdoblje dobrih namjera	012	
01	UVOD			
	01	Pisanje u medijima	015	
02	SAMO MEDIJI			
	01	Suvereni mediji	023	
	02	Normalni mediji	028	
	03	Nejasni mediji	032	
	04	Aktualni mediji	037	
	05	Kolaboracionistički mediji	042	
	06	Stari mediji	046	
	07	Totalni mediji	051	
	08	Sondiranje McLuhana	056	
03	POSTPOLITIKA			
	01	Mediji ili barbarstvo	067	
	02	Mediji u novom svjetskom poretku	071	
	03	Što je kritika podataka?	077	
	04	Zahtjev za angažmanom	082	
	05	Mediji smrti, smrt medija	086	
	06	Ratnici i njihovi mediji	090	
	07	Socijalist i njegovi mediji	094	
	08	Tajni socijalizam	099	
04	IZLAZAK U JAVNOST			
	01	Stanovati u medijima	107	
	02	Vrata u svijesti	112	
	03	Skriveni prometni znak	116	
	04	Onkraj javnog ekrana	120	
	05	Studij oglasne ploče	125	
	06	Video-tišine	130	
	07	Datadandy	134	
05	TIJELO SE SMIJE			
	01	Wetware	141	
	02	Umjetna ljubav: uvod u dizajn mašte	151	
	03	Narkotički triptih	157	
SADRŽAJ			5	

Agentur BILWET		BIBLIOTEKA BASTARD	09	01
	04	Dominantno uho	162	
	05	Rad, seks i mediji	167	
	06	Virtualno pisanje	174	
06	STILIZIRANI OČAJ			
	01	Društvo debakla	180	
	02	Provokativno gledanje	187	
	03	Elektronska osamljenost	194	
	04	Suvremeni nihilizam	200	
	05	Homeopatija zla	207	
	06	Izvan konteksta	213	
07	GO: BEYOND			
	01	Izvanzemaljsko i njegovi mediji	221	
	02	Komunikacijska katastrofa	225	
	03	Izvanmedijsko	229	
	04	Umjetnikovi mediji	243	
	05	Svijet nakon medija	248	
08	DODATAK			
	01	S Balkan platom u Fukuyamin jarak	253	
6		SADRŽAJ		

[Uvod u hrvatsko izdanje]

I

Asocijacije koje Sjevernoevropljani imaju glede Hrvatske - male zemlje za veliki odmor - uglavnom su veoma tanke. Ondje je na vlasti neki George Washington, tip odjeven u budalaste uniforme, dok se ostatak nacije uopće ne zamara time. Zapleten u vječnu zbunjenost je li balkanski ili mediteranski nastrojen, svakidašnji život oscilira ondje između zbrkanih strasti i prljave rezignacije. Usprkos bjesomučnih pokušaja da se ponaša evropski, zemlja ostaje visjeti u stanju operetske države koju ne bi mogli predvidjeti ni MACHIAVELLI ni MARX. To je zemlja Tin Tinove epizode "Ottokarovo žezlo" i dekor Jeanette MacDonald iz filmova Ernsta Lubitcha. Muzej mentaliteta, gdje se još uvijek mogu sresti autentični šovinizam, generacijama prenošene razmirice i ponovno probuđena plemenska svijest. Naš opis ovdje odgovara stanovitoj vrsti kasno zapadnog orijentalizma, utemeljenog na vlastitom, turističkom iskustvu. To je dominantna slika, u koju se savršeno uklapaju i recentni ratovi.

Hrvatska: atavizam ili avangarda? To je pitanje s kojim se hrve nemali broj zapadnih intelektualaca, ukoliko im je prethodno uopće uspjelo ovu zemlju pronaći na zemljovidu. Svijest o postojanju hrvatskog pitanja među njima nikad nije bila naročito visoka. Da bi se došlo do suda o kojem je uopće

moguće raspravljati, nužna je jedna visoko specijalistička info-svijest. Ova se zadaća rado prepušta televizijskim stručnjacima i filozofima starih medija. I ovime nezaobilazno dolazimo do razgovora o medijima. Za BILWET je izvan svake sumnje da je rat u bivšoj Jugoslaviji evropski pandan ratu u Zaljevu. U tom ratu čini se da je povijest bila zamijenjena video-igrama, dok se u hrvatskom slučaju odjednom pojavio mesar-zanatlija u čovjeku. Autentično egzistencijalni pristup stajao je u dijametralnoj suprotnosti američkoj inklinaciji ka virtualnosti. Mediji kao poligon *Wille und Vorstellung* bili su često zloupotrebjavani, ali je ideja stvarnosti i dalje glodala po savjesti evropskog kulturnog čovjeka. Dotično je na neobično lijep način bilo prikazivano. Večer za večeri, godinu za godinom, mogao se gledati jedan solidan i impresivan dokumentarac koji je nesreću sa svim njezinim detaljima nametao građanskoj pristojnosti. Posjeta mračnim silama ljudskih mana služila je kao korekcija medijske površnosti. Ljudi su se rado gubili u uzročnim lancima barbarizma, u udubljanju u slušujuću kompleksnost u kojoj su svi istodobno i u pravu i u krivu.

II

Što Hrvatska može ponuditi zapadnom turizmu? *Orijent express* danas završava put u Beču, a potom se nalazimo u novoj ekonomskoj pufersoni iza koje počinje pustinja. Duboki Istok koji se rasprostire s onu stranu sigurnih zemalja proizvodi sirovine i izbjeglice. To je taj novi svjetski poredak sa svim njegovim medijima, kojime se bavi BILWET. Velika Hrvatska vidi sebe kao sjecište civilizacija. Ipak, nemoguće je procijeniti turističku privlačnost molitvi s južnoslavenskih minareta ove zemlje koja vidi sebe kao čuvara granice i vjernog aspiranta NATO-a, EU-a i Shengena. Na ovoj naduvenoj kratkovidnosti gube se poeni. Nesvjesni bojkot i sabotaža zapadnog konzumenta na ironični je način izravna

posljedica ovog odavanja strastima povijesnog identiteta.

Priznajmo, to je *tricky business*. U mnogim slučajevima izlaganje državne kulturne baštine privlači običnog turista samo onda kada je riječ o području u kojem se on osjeća siguran. Potiskivanje političkog identiteta i širenje turizma ide ruku pod ruku. Moderni turist niti ne želi da se politika i kultura međusobno miješaju. Prošlost mora biti na raspolaganju tako da se uvijek može prizvati, ali nije nužno da bude stvarno prisutna. Područje prezentnoga mora ostati u okviru odraza i ekspresije, kao spomenik ili muzej. Minidržava Zagreb kao zabavni park, glavna vrata Mediterana, kasino centar, ali i kao grad kulture ima enormni potencijal. No ipak, izabrano je teritorijalno rješenje koje u medijima nije stvarno shvaćeno. Rat je donio poznatost imena, ali reklamni efekt je izostao. Evropu se ne može više oduševiti za obranu katolicizma. Ona ostaje ravnodušna prema martirijima naroda koji tako rado sami razbijaju svoje prozore. Žrtvama pokolja rado se pomaže, ali tvrdokorno inzistiranje na vlastitom pravu teško narušava simpatiju za blišnjega.

Intelektualna putopisna literatura o novoj evropskoj zoni dilema doživjela je bum. Ako su ranije ljudi posjećivali zemlje koje su bile raj na zemlji ili su išli u misije tajnog raspačavanja samizdata, danas u devedesetima angažirani intelektualci starog kova posjećuju prije svega jedan news-ite. Ljudi su se konfrontirali na licu mjesta s medijskim fenomenom i izvještavali o tome s puno stila [u medijima - gdje drugdje?]. Ono što se stavljalo u promet nisu više bile činjenice, nikakvo traženje uzroka, već neka vrsta probnog bušenja u području uzbudljivih zbivanja. Ljudi se gnušaju Balkana zbog njegovih neukrotivih proturječja i paralizirajućeg viška historijskih zapleta. Čovjek naprosto nema dovoljno vremena da bi se поближе bavio svim tim povijesnim knjigama. Logika sukoba nije se poklopila s

kratkotrajnom sviješću žurnalističke klase. Tako je nastala nova forma dragovoljnog kolonijalizma u kojem su čarke rubnih Evropljana još potrebne kao setting za jedan *Walk on the Wild Side* potpuno pobrkan sa stvarnošću. Pisac-istraživač nailazi na postmodernu divljinu u kojoj se ljudi grupiraju u indijanskim plemenima očekujući kolonizatora koji ih u ovom slučaju ostavlja u dugom čekanju. U tom vakumu intelektualci od stava ugledali su svoju šansu da još jednom dokažu paradigmu postmoderne. Svjesno se tražio dramatični dekor, ali se nije vodilo računa o obvezujućem karakteru tragedije.

III

Bilwetov *Arhiv medija* je anti-aktualno referencijalno djelo. Nevrijednosni karakter toga djela čini za nas važnu ishodišnu točku. Ono nije napisano da bi se bolje izmjerio utjecaj medija. Još manje želi izaći u susret razumnom i izbalansiranom baratanju istim tim medijima. Cilj je, upravo čitatelja otuđiti od medija. Nije dakle riječ o tajanstvenom uvođenju u divlji svijet medija, nego o trijeznom micanju iz istoga. Nećete ništa ovdje naučiti, nego upravo odučiti. Puni očekivanja ispraćamo budućnost. U ovoj bezbrižnoj gesti izražena je znatiželja koju će BILWET rado podijeliti s hrvatskim čitateljom ili trans-hrvatskim konzumentom, da ne spominjemo ostala granična područja.

Kakvu se vrijednost može pridati Načelu Telenade [Das Prinzip Telehoffnung]? Nudi li BILWET neku vrstu prozora na Zapad, kad prevagne zločinačka normalnost i kad se čini da bilo kakvo odstupanje nudi odgovor [uključujući i ovu knjigu]? Ili BILWET zatvara vrata svakoj formi medijacije, čak i najherojskijoj, kao ultimativni izričaj negacije svake dobre [i loše] namjere? Negativno mišljenje uvijek poriče nešto drugo. U *Arhivi medija* se svakom novom rečenicom zauzimaju drugačiji stavovi. To je posljedica nove fleksibilnosti

ekonomskih devedesetih koje još uvijek ne žele startati na Balkanu. Dokle god teorije ostanu jake i ideje se međusobno nastave pobuđivati i gasiti, nema opasnosti da se postane važan mislilac, u bilo čijem toru. Teorija je tek onda vrijedna kad je neupotrebljiva i kad ostavlja konceptualnu industriju praznih ruku. Dekonstrukcija i kritika nisu dovoljne, moraš i sam postati suvišan. Tek je to kraj ideologije.

Amsterdam, listopad 1997.

s nizozemskog preveo Đorđe MATIĆ

[Razdoblje dobrih namjera]

S padom Zida iz svijeta su nestale sve prijetnje. Nije se samo komunizam pokazao bezopasnim. Atomska energija, AIDS, zagađenje okoliša i Treći svijet nisu ni napola tako strašni kako se mislilo. Dovoljno je da šefovi vlada podupru stvar i da gospodarstvo obavi svoj dio posla i svaki je problem rješiv. Stanovništvo svake zemlje je svojim mentalitetom jasno i glasno za to. Promjena svijesti izgleda da je uspjela i daleko je za nama. Kad nešto u prirodi i čovječanstvu krene naopako, organizacija je već spremna ponuditi profesionalnu pomoć. Mediji prilaze svemu što se zbiva principijelno sa simpatijom. U svijetu bez suprotnosti zlo je postalo homeopatsko i ostatak je dobre volje. Tmurni oblaci osamdesetih možda su doduše nestali, ali na njihovo mjesto nije stupilo blistavo ozračje oživljenog kapitalizma. Klima je promjenjivo oblačna sa srednjim temperaturama. Znanost o tome kako se stvaraju događaji zaboravljena je otkako su oni postali *evenements* koji se mogu samo još posjećivati.

Kakav je to svijet bez označitelja? U obećanoj zemlji praznine dade se dobro živjeti. Simulakri još uvijek upućuju na rasplinutu zbiljnost za koju kažu da nikada nije vladala. *Reality rules*. Kako su međutim i simulakri postali nezbiljski i izgubili svoj prikriiveni šarm, otvorio nam se pogled na doline ništa govorećega s tu i tamo ponekim vrhuncem tuposti. Nakon Kantova i Foucaultova pitanja "Što je prosvjeće-

nost?", sada pitanje glasi "Što je zbunjenost?". Svakidašnja racionalnost pokazala se neizdrživom i sada je riječ o tome da se pronađe neki filozofsko-društveni program koji će iznova dati mjesta ljudskoj nesposobnosti. Zakazivanje kao ontološko načelo, promašeni život kao ideal i ishodište, kaos kao davanje smisla, kritika efikasnosti i performanse, trauma kao identitet, udobna vjera, fraktalna prijateljstva, *Fuzzy Logic* kao operacionalno načelo, nejasnoća kao supradeterminanta: sve pojmovi koji ne trebaju dodatno objašnjenje jer definiraju novu normalnost.

New Age je još uvijek ideologija. Dobra Namjera naprotiv ne radi s idejama koje se mogu formulirati, nego s naznakama, sugestijama, praktičnim savjetima, Help Fileovima, potpisima pod slikama, s Body Language, uputama za uporabu, slobodnim asocijacijama, logosom, piktogramima, interfejsima. Čovječanstvo je zaposleno time da i dalje napreduje u čemu ga podupiru savjetnici, specijalisti za organizaciju, interdisciplinarni stručnjaci, pratioci fuzije, Help Desks, telefonske informacije, folderi. To je životna pomoć podignuta na višu socijalno-ekonomsku razinu zvanu "servis" koja rezultira u sve duljem čekanju i suvišnom dizajnu. Ono nepodnošljivo pritom je "mi-osjećaj" da se za nas brine i da se našim životnim problemima može pomoći zahvaljujući njihovom softwaru. Dobra Namjera ne djeluje na temelju načela zavođenja i prijevare, nego na temelju obveze prijavljivanja i izlaganja. Ništa se više čovjeku ne mora prodati jer on je već kupac. Dobra Namjera je postspektakularna. Okolnosti doduše postoje, ali se za njih nešto može dobiti natrag. Na pitanja se nikada ne odgovara, čak i onda kada je čovjek masovno pokriven informacijama. Na putu za Dobro moli se za razumijevanje, zbog činjenice da smo kolektivno zaglibili u močvari. Ne uspijeva nam baš u cjelini. Neuspjeh se zbog svoje

konceptualne procesualnosti uzdiže u nebesa.

U ovim vremenima promjena uvjerljivi diskurs više ne pomaže. Bilwetov nauk o kretanju iz osamdesetih sadrži još jednu analizu, jednu dovršenu teorijsku konstrukciju koja je bila podmetnuta pod zbirku realnih događaja. *Arhiv medija* nije pričao priče nego je ponudio radikalne koncepte za deregulaciju nadolazećih medijskih režima i za stvaranje prostora za vlastite medijske eskapade. Sada kada je kratko ljeto medija iza nas a postmedijski svijet nas pušta da čekamo na njega, analize i spekulacije su suvišne jer na raspolaganju nema nikakvih događaja ni nikakvih prostora mogućnosti. U golom prisustvu Dobre Namjere može se samo još povraćati. Staro gađenje prema postojanju svijeta sve je veće. U elektronskoj osamljenosti vlada egzistencijalizam zapanjen nad herojstvom onog osobnog i njegovih apsurdnih strasti. On nije subjektivan, jednostavno zato što je IKEA sama posthumana. On nadilazi Ja i njegov/njezin svijet doživljaja. BILWET ne nudi nikakve naočale, već opisuje jedan objektivni ambijent. Ono s čime ovdje imamo posla je mlitava virtualnost, materijalizam polumekih stvari. Odbojnost ne nudi nikakvu perspektivu nego je predstadij bijesa. Ovdje ne govorimo o alternativnim praksama nego o modalitetu unutar kojeg bismo mogli kraj milenija prebroditi čitave kože. Poslužite se svakom nadom na koju ovdje naidete.

[Pisanje u medijima]

Arhiv! Nisam srcem uz njega. A. je filološka, prašnja stvar koja nikoga ne zanima; čak i Nietzscheov arhiv - tko je čuo za njega, tko ga je ikad posjetio, koga se dojmio?

Gottfried BENN

Pisati o medijima znači postaviti pitanje što pisanju daje pravo da govori o drugim medijima. Jezik predstavlja sebe kao metamedij koji bi trebao sadržavati sve prošle i buduće medije. U tekstualnoj kulturi Zapada smatra se da se fenomen razumije kada se uključi u neku konačnu priču. Vjeruje se da teorija posjeduje izniman dar, kojeg su audio i video lišeni, da rješava tajne koje pokreću javni svijet. Dok riječ i dalje tvrdi da odgovor na pitanje o svijetu jest u pisanju, simbol je odavno pretpostavio da je on geometrijski predstavljiv plan. Nekoć je harmonija sfera bila glazbeni program.

Propovijed, drama, film, televizija, muzej, sport i koncert ujedinjuju publiku u kolektivnom obredu. Suprotno tome, usamljениčko čitanje stvara odmak od zajedničkog iskustva receptivnog obreda i čitatelj se osjeća kao da je jedini koji prima taj medijski prijenos. Tišina imanentna čitanju stvara imaginarni prostor gdje jezik kao da nadvisuje neposrednu buku masovnih medija. Ideja poretka, koja jeziku daje njegovu privlačnost, medijski je efekt koji se

naglo poremeti čim vam netko čita preko ramena. Uvid je tehnološki šum kao što je i autentičan izvor informacija, jedinstven za primata. Pisanje nije iznimka u tom pravilu. Mediji tvore zatvoren sustav koji povremeno šalje iskre u kozmičku prazninu. U tome medijskom krajoliku mi smo tek turisti koji tvrdoglavo traže znamenitosti.

Pisanje o medijima moralo bi se smjestiti unutar medijske mreže. Čak i oni koji vjeruju da mogu nekom herojskom gestom postaviti sebe izvan te mreže i tako poreći svemoć medija ostaju samo jedan od mnogih medijskih likova. Ta čistunska, staromodna ambicija, kao zacijelo i svaka druga, stvorit će konačan proizvod koji će se uključiti u univerzalne medijske arhive. Dosljedan odgovor na to jest uništiti svoje cjelokupno djelo, što neće samo poslužiti stvaranju legende nego i brda otpada koje će biti na raspolaganju mnogim radoznalim budućim naraštajima.

Polovičan pristup - kada se tek na neko vrijeme prekinu sve veze s normalnošću kako bi se osobni medij doveo do ekstaze unutar umjetne pustinje - znači sanjati o osvajanju svih ostalih načina izraza nakon svojeg povratka. Sve što izvanjski promatrači primijete od te totalitarne tvrdnje nekih medijskih plemena je neka sjajna knjiga, dobar film ili ugodna večer. Bez obzira na jednodimenzionalnost, darovita prezentacija u medijskoj sferi uvijek se odmah može razvrstati kao pripadajuća žanru, razdoblju ili nekom procesu. Lik izvanzemaljca koji brsti povijest i u njoj ostavlja svoj izmet možda je realan. Naposljetku, on je tek još jedan moderan umjetnik koji shvaća stanje svoje umjetnosti i djeluje u skladu s njime.

Medijski tekst ne bavi se tajnim nakanama koje vrebaju iza prijenosa informacija. Mediji nisu prijenosnici kulturnih ni ideoloških vrijednosti. Umjesto da prenose poruke od mjesta A na mjesto B, oni tvore vlastiti paralelni svijet koji se nikada ne dotiče klasične zbilje. Mediji vide svijet kao

sirovinu za vlastiti projekt i ništa više od toga. Pisanje u medijima ne traži unutarnju medijsku logiku u njihovu obrađenom materijalu, već u njihovim ekstatičnim strategijama. Mediji su prisiljeni na stalan razvoj jer se svakim njihovim ekstatičnim putem može poći samo jednom, nakon čega upotrijebljena tehnika postaje zastarjela. Mediji nikada ne sazru i ne nadiđu probnu fazu. Svaki medij mora uvijek iznova otkrivati vlastitu dinamiku kako bi doveo sam sebe do novog zaključka.

Put kojim polaze različiti mediji zasad je tema tekstualno-materijalističke medijske teorije. Put kojim mediji sišu materijal iz stvarnosti tema je komunikoloških proučavanja, dok je polje kulturalnih studija na strani gledatelja. S druge strane, medijski tekst zaboravlja na dijalektiku i teži ekstazi, razumjevši sebe kao dio medija. Medijski tekst, poput samih medija, nikada ne može dati konačno razumijevanje koje bi se moglo izložiti u nekoj disertaciji ili velikom djelu. Uhvaćen na stupnju eksperimenta, on se održava na svoj neodgovoran, ali metodičan način. Medijski tekst traži putanje, misaone modele, taktičke manevre i magične riječi koje će mu pomoći da se izrazi - do iscrpljenja.

Medijski tekst ne opisuje zbilju ideja onkraj teksta. Njegova sirovina su sami mediji - ne njihova oprema ni programi, nego njihove mogućnosti. Elektrosfera je puna potencijalnih medija i medijskih oblika. Njihovo sadašnje ili buduće biće je neizvjesno, ali je ipak otvoreno prema istraživanju. Medijski tekst nudi neodgovorno brzoplet uvid u njih. On razmatra slučajnosti, opasnosti, snove i noćne more. On izaziva potencijalne medije da postanu stvarni, počevši od samog medijskog teksta. On potiče i jezik da uzme te oblike. Potencijalni mediji postoje samo kao opcije, ali kad se jednom opišu, svugdje nailazimo na njih.

Tekuća teorija ne teži sveobuhvatnom tekstu koji bi se

konstruirao poglavlje po poglavlje. Medijski tekst nije rhizomska razrada shizoidnih struja, niti on nadalje rasteže razlike. On se krajnjom oštrinom usredotočuje na najmutnije konture. U svojoj neodoljivoj volji za tekstom, on se sa sustavnom arbitrarnošću ponaša prema svakom pojmu i informaciji. On ne mora razvrstavati svoje teme - magične riječi same prionu uz medijski tekst i ne puštaju ga dok se ne kristaliziraju. Sveobuhvatni pregled nad medijima po definiciji je nemoguć. Medijski tekst omogućuje da se potencijalno medijsko polje prenese [download] na razinu jezika kako bi zgusnulo golem medijski paket, koji prolazi pokraj nas, u ograničen, ali nama razumljiv format kompaktnog teksta.

Stvaranje, obrada i snimanje više nisu postupne faze u obradi podataka, već se uvijek odvijaju istodobno. Čuvanje se ne događa nakon činjenice, u službi povijesti, već je tehnološko *a priori* [F10]. Otključavanje medijskih arhiva ne događa se u post-medijskom svijetu, premda oni predviđaju da će biti tako. Arhivi ne žele pjevati odu prolaznosti i njezinim tragovima niti povesti prosvjed protiv njih. Gradnja nove autoceste privlači prethodno nepostojeći promet. Prijeći na medij znači složiti prethodno nezabilježene podatke. Uspostaviti medijsku arhivu znači privući datoteke koje inače nikad ne bi bile sastavljene. Sastaviti je isto što i stvoriti, a stvoriti je isto što i prisiliti na sastavljanje; istodobnost je dvosmjerna. Za utemeljenje arhiva dovoljno je ispuniti ga novim materijalom. Nema ugodnijeg zadatka od pisanja za ladicu.

Pasivna pohrana nije dovoljna; podaci moraju biti dostupni što je moguće brže i djelotvornije. Premda je jednostavno optimizirati pristup osobnim arhivima, prave nevolje počinju s posjetima podacima drugih ljudi. S druge strane, ta nedostupnost je bitan uvjet za začudna otkrića. Trajnost je oznaka svih strukturiranih pakusa očuvanja.

Medijski arhivi pokazat će se modernom Aleksandrijom, pa će poput nje nestati u dimu. Pad police s knjigama možda je malena nesreća za autora, ali veliki korak za čitateljstvo. Što veće besmislice vidi pisac, to publika postiže veću jasnoću. Medijski arhivi otvoreni su za neočekivane reference i velikodušno pozivaju na pogrešna čitanja. Ne teže konačnom aha-iskustvu, nego anticipiraju preobražaj vlastita sadržaja. Čitati knjige = uništavati knjige.

Bilwetov medijski arhiv predstavlja teoriju podržanu računalima [*Computer Aided Theory*, CAT] iz razdoblja obrade teksta u programu *WordPerfect 4.2*. Prazan ekran bitna je značajka tekstualnog savršenstva, elektronska tabula rasa čiji jedini poznati faktori su koordinate buduće teorije [Doc Pg Ln Pos]. Fluidna stranica još nije zamijenila A4-razmišljanje iz razdoblja pisaćih strojeva ["do donjeg ruba stranice i ne dalje"], što je loša upotreba kompjutorskih mogućnosti koja ubacuje kompjutor u nulti stupanj prijenosa: procesor ništa ne obrađuje, a ograničeno parkiralište [*Blue Zone*] LCD-ekrana ostavlja sve opcije otvorenima. Trake s menijima, postranični meniji [*Sideclicks*], prozori na tekstu ili iza njega, pa čak i jednostavni pod-ekrani: to sve se uklanja ili ostaje neiskorišteno. CAT je ravan poput palačinke. Nema skrivenih kodova, nema fusnota, nema registara. Najveće književno dostignuće je tipka za brisanje [*Delete*]. Kompjutor služi kao alatka za kompresiju teksta bez presedana, a upravo zbog toga je prikladan za medijsko arhiviranje.

Kompaktna hermeneutika [*Compact Hermeneutics*] podiže glavu kao komprimirana datoteka [*File*], koju dekomprimira čitatelj kada traži knjigu i tako je pretvara u potpun tekst, odjednom pun kurziva. Teorijski signal lišen je svoje preobilne dubine. Čak iako je 70 posto argumenta izostavljeno, diskurs ipak prolazi jasno i glasno. Ne radi se tu o potajnom reklamiranju drugih registriranih pisaca. Naša

subliminalna neugoda, koja bi htjela da se dijagonalni tekst odnosi barem na nešto, nije nagrađena posebnim ključevima.

Oni stanovnici datalanda koji vjeruju da su ovladali prepoznavanjem uzoraka [*Pattern Recognition*] ubrzo kreću u potragu za ekskluzivnom ključnom riječi [*Keyword*] koja bi otkrila nove svjetove. No takve čarobne riječi mogle bi se smjestiti i izvana te početi isisavati nabijene čestice teorije, faktoide i polu-citate.

Masivan napad na ključne riječi nastavlja se sve dok ne dođe do neizbježnog preopterećenja [*Overload*]: vrijeme je za resetiranje. *Neidentificirani teorijski objekti* [NT0-i] su slučajne teorijske kompresije polja. Njihov rječnik otkriva se na nenastanjenim otocima u mreži [*Islands in the web*] skeniranog teksta. NT0-i su kristalne kugle obasjane mutnim svjetlom još nepostojećeg teorema.

Definitivni esej [*Definitive Essay*] završava raspravu prije no što je uopće počela. Argumenti koji okružuju zadano problemsko područje otpočetak su podložni pregledu i poricanju. Ta činjenica leži u osnovi teorijske skromnosti, njezine nade da se svi postojeći problemi doimaju tako poznatima jer nisu ništa više nego produžeci 20. stoljeća. Dovedi neodržane rasprave do logičnog zaključka znači održati obećanje da iza svakog postojećeg pitanja leži pozadina, "svijet nakon medija", u kojem se predvečerje uništenja [*Eve of Destruction*] neće ponoviti, ali umjesto toga završit ćemo u razdoblju nakon 4. svjetskog rata.

Dekonstrukcija, poput semiotike, jest tradicionalna metoda čitanja. Ona nije intelektualni projekt demontaže kulture kao cjeline, nego sposobnost koja - ako se malo vježba - omogućuje da postavite vlastitu predstavu i izvodite je. Kada se sve analizira vrijeme je da se promisli ostatak koji se ne može dekonstruirati. Uništenje teksta pokreće obradu teksta. Kričička kazuistika obavlja probna bušenja obećavajućih toposa, manijakalno se zanimajući za

paradigmatične krhotine. Ona pokušava reći što više može o najmanjim zamislivim temama, a da ne obraća mnogo pozornosti na cjelokupno egzegetsko polje koje ih okružuje. Ona lahorno lakoćom daje precizne argumente o "kako", a ne o "zašto" fenomena. Suprotno tome, proučavanjem strukâ - opremom proširene teorije - obavlja se opširno istraživanje općega plana i razna parcijalna pitanja postavljaju se u okvir koji daje uvid u to zašto se stvari uopće vide kao problematične. Njime se traži arbitrarna metodologija koja će sugerirati dotad nepostojeće odnose. Budući da ne prisvaja nikakve istine, škole koje se njime analiziraju odbacuju ga kao pseudo-znanost. Negativno razmišljanje koje poriče sve težnje za jedinstvom i univerzalnošću doista postojećih pokušaja interpretacije svijeta, po sebi je vesela znanost par excellence. Medijska teorija lomi se na određivanju gdje filmska teorija, povijest umjetnosti i dramaturgija brane svoja posebna "proširenja čovjeka" i izazivaju suparnike optužujući ih za kulturalno propadanje.

Medijski arhivi sadrže sve podatke svijeta. BILWET-filijala je siromašna i oskudna; ona sadrži samo upute kako da se utječe na medije i prijedloge kako da ih se čovjek oslobodi. Sastavljena je bez prethodnog planiranja u razdoblju od 1988. do 1995. kao odgovor na kratko ljeto medija. Sada nastupa jesen i stoga se permanentni turizam približava kraju pa pitanje medija postaje sve urgentnije. I globalna i alternativna upotreba medija zapele su u savršenom profesionalizmu. Čak i bez Zaljevskog rata, infotainment jednostavno više nije zabavan. Efekti stvarnosti bivaju nadmašeni brže nego što ih tehnologija može proizvesti. Sada postaje jasno da mediji nemaju odgovora na vlastita globalna pitanja i svjedočimo oživljavanju predmedijskih pitanja, tako da nakon razdoblja oslobađajućeg sloma i opadanja prijeti faza dekonstrukcije.

S druge strane, arhivi slijepo ulijeću u postmedijsko stanje neizvjesnosti. Samo iz te budućnosti mogu se oni osvrnuti na medije sa zadovoljstvom, bez gorčine i nostalgije.

[Suvereni mediji]

I cue you.

DFM

U ovo doba medijske superprodukcije informacijski imunitet pitanje je života ili smrti. Kada obrambeni mehanizam zakaže i potrošač bude preplavljen čudnim dojmovima, bliži mu se kraj. Da bi se spriječila ravnodušnost koja osiromašuje, potrebna je medijska dijeta. Pritisak koji se vrši na građane svijeta da neprestano prilagođuju vlastitu sliku svijeta i primjenjuju tehnološke inovacije u praksi dovodi ih u stanje stalne nesigurnosti. Nestaje nagon za kreacijom i ostaje samo sposobnost reagiranja na nepreglednu matricu izbora. Podaci ne predstavljaju više zanimljive podražaje, nego su baražna vatra koja tvori fizičku prijetnju. Od razmjene do brisanja: komunikacija poput grabljivice napada goli opstanak.

Suvereni mediji izoliraju sami sebe od hiperkulture. Ne teže za povezivanjem; oni kidaju veze. To je njihovo polazište; uzlijetanje. Ostavljaju medijsku površinu i orbitiraju multimedijску mrežu kao sateliti. Ti "uradi sam" majstori zatvaraju se unutar samoizgrađene monade, "nedjeljive jedinice" introvertiranih tehnologija koje, poput sobe bez vrata i prozora, žele poreći postojanje svijeta. Taj čin je poricanje maksime "priklučen sam, dakle jesam". On

ne skriva čežnju za povratkom prirodi. Oni ne kritiziraju barokne okoliše podataka niti ih doživljavaju kao prijatnu, već ih smatraju materijalom za upotrebu po volji.

Njihovo bezbrižno istraživanje univerzalnog medijskog arhiva nije strategija menadžmenta za poticanje posustale kreativnosti. Ti negativni mediji odbijaju pozitivno se definirati i ne služe ničemu. Ne traže pažnju i ne obogaćuju postojeći medijski krajolik. Kad se odvoje od svakog smislenog konteksta, redovito prelaze s jedne audio/video zbirke na drugu. Veze koje se autonomno množe tvore senzorni prostor koji i opušta i kida živce. Ta zbrka se nikako ne može iskoristiti kao žanr osjetljiv na trendove. Svi podaci svijeta tvore velik zabavni park, ali i trku za opstanak u paranoidnoj kategoriji, gdje se humor u neočekivanim trenucima spušta s neba kao anđeo spasa i uzdiže program iz njegova gliba.

Za razliku od antimedija, koji se temelje na radikalnoj kritici kapitalističke [umjetničke] proizvodnje, suvereni mediji otuđili su se od čitavog političkog biznisa i umjetničke scene. Gubitak uzajamnog interesa ometa svaku interakciju. Oni se kreću u paralelnim svjetovima koji ne interferiraju jedan s drugim. Ne nudi se nikakva anti-informacija ni kritika ni umjetnička politika kojom bi se započeo dijalog s vlastima. Kad postanu suvereni, medije se više ne napada, nego ih se tolerira i, dakako, ignorira. No taj nedostatak zanimanja nije posljedica prezira amatera/hobista niti političkog infantilizma; to je suvremeni stav prema svakoj slici ili zvuku koji se uopće nameće svijetu.

Suvereni mediji opremljeni su vlastitim pokretačima i ne mora ih se odguravati od mogućih prethodnika niti od drugih medija. Oni se razlikuju od post-šezdesetosmaškog shvaćanja alternativnih medija i od autonomnih "inside" medija osamdesetih. Alternativni mediji djeluju na principu antipubliciteta i zrcale glavne medije, za koje smatraju da

ih treba ispraviti i dopuniti. Ta strategija teži učiniti pojedince svjesnim njihova ponašanja i stavova. Taj proces na kraju će se vidjeti kao izmijenjeno javno mnijenje. Ti maleni mediji nemaju općih zahtjeva nego rade u pozitivnoj varijanti modela raka, koja pretpostavlja da će se dugoročno svi, bilo indirektno ili putem velikih medija, informirati o dotičnom problemu. Oni pretpostavljaju gustu mrežu što se proteže kroz društvo i oko njega, tako da će na kraju aktivizam nekolicine potaknuti lančanu reakciju mnogih. Do tada se oni usmjeravaju relativno malenoj grupi, sigurni da njihove informacije neće ostati u getu niti se vraćati u obliku internih rasprava. Taj "megafonski model" posebno je usmjeren na lijevo-liberalne tvorce javnog mnijenja, koji nemaju vremena akumulirati informacije niti izmišljati argumente i zadužiti politički motivirane stručnjake da rade taj nezahvalan posao. Pokreti šezdesetih i sedamdesetih tako su dali velik doseg temama feminizma, trećega svijeta i okoliša. No, profesionalizacija i tržišni konformizam u tim krugovima naveli su ljude da prijeđu na "prave" medije. Laboratoriji u kojima se informacije i argumentacije testiraju trenutno su neodvojiv dio procesa proizvodnje medija, sada kada su njihovi pokreti postali isto tako virtualni kao i mediji u kojima oni figuriraju.

Krajem sedamdesetih, radikali koji su se umorili čekajući na promjenu svijesti drugih osnovali su takozvane "inside" medije. Upravo u trenutku kada su službeni mediji počeli emancipirati sami sebe i kada su izrazi "štampa" i "javno mnijenje" nestali sa scene, grupa aktivista prestala je vjerovati u svoje gluhe sugrađane i sama se bacila na posao. Iako su se neupućenim autsajderima činili tek nastavkom alternativne medijske aktivnosti, napustili su model raka i, poput službenih medija, prepustili se struji. Ogledalo alternativnih medija se razbilo. Postalo je besmisleno pozivati se na javnu odgovornost; morali su

potražiti drukčiju imaginarnu kvantitetu na koju će se usredočiti: "pokret".

Iako su bili samo lokalno dostupni, nisu se zabrinjavali zbog regionalnih ograničenja koja lokalni mediji u usponu nameću sami sebi. Nisu više željeli biti alternativne gradske novine. I po formi i po sadržaju postali su transnacionalni, poput svojih globalnih komplemenata. Nisu željeli rasti. Pokazalo se da njihov briljantni diletantizam nije bio dječja bolest već njihova bitna komponenta. Kao preostatak nestalih radikalnih pokreta koji povremeno zabljesnu, njihov kontinuitet i nepromjenjivost i danas nas zadivljuju. To se ne može svesti na njihovu dogmu. Oni se okreću od kratkog medijskog vremena i tvore vlastiti prostorno-vremenski kontinuum.

Suvereni mediji su vrhnje misionarskog rada obavljenog u medijskoj galaksiji. Prekinuli su sve preostale veze s istinom, zbiljom i reprezentacijom. Više se ne koncentriraju na želje posebne ciljne grupe, kao što to i dalje rade "inside" mediji. Emancipirali su se od bilo koje potencijalne publike i stoga ne pristupaju svojoj publici kao onom segmentu tržišta koji se može oblikovati, nego im nude "kraljevski prostor" koje zaslužuje drugi. Njihov cilj i legitimacija ne leže izvan medija, nego u ostvarivoj "totalnoj dekontroli". Njihovo očito narcističko ponašanje svjedoči o sigurnosti u sebe, koja se ne emitira. Signal je tu; vi ga trebate samo pokupiti. Suvereni mediji pozivaju nas da uskočimo izravno u medijski autobus. Oni su sklopili tajni savez sa šumom, ocem svih informacija. Vrijeme nije problem; ima mjesta za proširenu verziju, kao i za semplirane citate.

To je moguće samo zbog ne-profiliranja. Ne bivajući inače tajnoviti u pogledu vlastitog postojanja, suvereni ostaju neprimijećeni, jer ostaju u slijepoj pjezi koju blistavo medijsko zračenje tvori u oku. To je razlog zašto ih ne treba zabilježiti kao avangardni trend niti očekivati da daju nov

poticaj umjetnosti. Razlog zašto je suverene medije teško razlikovati kao posebnu kategoriju je u tome što oblik u kojemu se pojavljuju nikada ne može zasjati punim sjajem. Producenti emisija ne pokazuju se; vidimo samo njihove maske, u poznatim nam oblicima. Svaki uspješan eksperiment na koji se može pokazati kao na umjetničku ili političku izjavu odmah je izložen kontaminaciji. Mikseri inherentno ne provociraju nego inficiraju slučajne prolaznike pokvarenim banalnostima koje se predstavljaju u cjelokupnoj svojoj prijateljskoj trivijalnosti. Zbog nerazmrsivog čvora značenja i ironije nemoguće je da neiskusni čitatelj medija vidi smisao u tome.

Atmosfera u zapečaćenoj kabini sukobljava se s ideologijom umrežavanja. Kao središnji koordinacijski stroj, kompjuter podvrgava sve stare medije digitalnom režimu. Suprotno tome, suvereni mediji tvore vlastite veze, koje su neprevodive na jedan, univerzalan kod. Visoka tehnologija stavlja se na kušnju i izokreće. No taj izlet u unutrašnjost stroja ne rezultira totalnim multimedijским umjetničkim djelom.

Nevjerica u totalnu upotrebu osjetila i tehnički savršenu reprezentaciju prevelika je. Potrebna energija jednostavno se generira kratkim spojevima, jezičnom zbrkom, atmosferskim poremećajima i srazom kultura. Tek kada kompjuterske mreže počnu prekidati vlastite veze i uplaše potencijalne korisnike bit će vrijeme da se uključe suvereni mediji.

[Normalni mediji]

Gledano na dugi rok, sve postaje zanimljivo; to je sudbina normalnih medija. Jedini očuvani tekst Maja mogao bi nam otkriti najdublje tajne ili se pak pokazati natpisom neke trgovine: zbog toga ne bi bio manje fascinant. Normalne medije karakterizira činjenica da ih se, u vremenu u kojem djeluju, ne može interpretirati kao izraz kulture. Tek pošto postanu zbirka s odgovarajućom kronologijom ili objekt proučavanja znanosti normalne povijesti, postižu onaj višak krivo adresiranih pisama ili razgovora za susjednim stolom. Samo takvim se otuđenjem može potaknuti mašta na hermeneutiku svakodnevnice.

Normalni mediji, kada se usade u svoj prirodni okoliš, tako su očiti da isključuju sve meta-razine. Toliko su dio vlastitog prostor-vremena da ne omogućuju potrebnu distancu kako bi ih se promatralo u antropološkom smislu, ili samo radi zadovoljstva. Oni su poput sićušne kosti na osnovi koje se rekonstruira cijeli dinosaur ili poput one scene kojom se može rekonstruirati cijeli film. Dok god su uronjeni u svakodnevicu, imaju minimalnu informacijsku vrijednost. No kao paradigmatičke krhotine, otkrivaju cijeli krajolik u kojemu su nekoć figurirali. Nepravovremeni normalni mediji mogu se shvatiti samo kao neshvatljivi.

Normalni mediji ne zahtijevaju reklamiranje. Oni izlaze nepozvano u neizbježnim izdanjima. Rasipnost je njihov

preduvjet. Izravna pošta postiže cilj ako reagira tri posto primatelja. Institucije normalnih medija zloupotrebljavaju zakonsko pravo primanja pošte. Tako nalazimo opise izgubljenih mačaka, najave tuluma u susjedstvu, letke scijentološke crkve o posljednjim Hubbardovim danima, poziv na službeno otvorenje Harryjeve mesnice, kataloge namještaja, pristojne studente koji traže stan, tečaj salse, rasprodaje u supermarketu, razne lokalne novine, katalog kluba knjige, jelovnik kineskog restorana i pizzerie s dostavom u kuću, letak kućnog savjeta, pisma lanaca sreće, političke letke i kulturološke provokacije. Slična kategorija opstaje i u sferi vijesti, u obliku osobnih poruka i osmrtnica, osobnih objava i pisama čitatelja. Tu su i "bijele" i "žute" stranice, koje omogućuju redovit kontakt s prosječnim ljudima.

Nepozvani mediji ignoriraju naviku suvremenog potrošača da slaže vlastiti, osobni medijski paket. Klasični jednostrani model u kojemu primatelj B nema izbora i mora prihvatiti poruku s izvora A prokazan je kao nedemokratski. Motto "odaberite vlastitu poruku" pretvorio je recepciju u voljni čin. Mediji za milijune idu prečacem kroz taj svjestan odabir, suvereni u toj mjeri da ih ne zanima prodor na tržište ni spiritualno utjelovljenje. Osjećaju se kod kuće u hrpi starih novina, na ulici ili u kanti za smeće.

Dizajn normalnih medija zahtijeva određeno razdoblje inkubacije kako bi ih se moglo prepoznati kao takve. Po svom izgledu, normalni mediji ne preuzimaju djelo avangardista niti se pozivaju na nostalgiju. Oni nenamjerno uspijevaju napraviti kratak spoj između narodne i masovne kulture. Njihov problem je kako privući pažnju a da ne postanu zanimljivi. Po svaku cijenu moraju izbjegavati trenutnu degradaciju u poruku za jedan sektor tržišta. Oni kombiniraju amatersku nespretnost pjevanja povodom godišnjice braka s profesionalnom karizmom voditelja kviza

ili pak s revijskim artistom. Stolno izdavaštvo, ručne videokamere i autozoom brinu se da se ne postigne nijedna od tih razina. Oni otkrivaju brižno uređenu normalnost u kojoj ima prostora za svakoga. Tu prezir zakazuje. Prosječni mediji mogu se kopirati ali se ne mogu parodirati. Pisma gradskom vijeću ili mjesnim tvornicama mogu biti standardno oružje u arsenalu zafrkantske gerile, ali prvi ironični poštanski katalog tek treba napisati.

Beskorisno je okrenuti se normalnim medijima radi inovativnog sadržaja. McLuhanovu briljantnu analizu - da se sadržaj medija sastoji od prethodnih medija - oni su pretvorili u svoju uredničku politiku. To su odštampani izlozi, vizualni radijski showovi, televizijske adaptacije mitologije, digitalizirane gradske objave, susjedi na telefonu, motorizirani panoi. Dok suvereni mediji i dalje uspijevaju proizvesti neke začudne efekte emitirajući filmove na radiju, filmujući romane stranicu po stranicu, prikazujući radiodrame na ekranu li obradu teksta u cyberspaceu, gledajući radio na televiziji postalo je uobičajenom praksom, što reći o talk-showovima, igrama i vijestima? Tolerantni mediji nisu nužno konzervativni, samo zato što razrađuju prethodnu situaciju. Oni ne čeznu za povratkom Boga, države i porodice, već nude novu sigurnost. Vegetarijance ne uznemiruju poštanske pošiljke s konjskim mesom. S druge strane, rasistička propaganda se odmah odaje svojom predratnom tipografijom i nacističkom paletom boja. Normalni mediji nam samo dosađuju zbog svoga golemog broja i izvjesnosti da ta struja nikada neće presušiti.

Dominantne slike mogu se grepsti, zaustavljati i semplirati, ali ne mogu se pretvoriti u *camp*. Normalni mediji distribuirani su preko granica kiča. Jedini put povećanja banalnosti su zastarjele slike. Na primjer, još nema zabilježenih slučajeva ironične upotrebe prijenosnih kompjutera ili drugih pokretnih nematerijala. Dotle, čvrsta

roba koja daje potrošačkom društvu njegov materijalni šarm ostavlja nam dosta prostora. Normalni mediji uvijek su korak ispred obožavatelja banalnosti. Njihova praznina toliko je proizvod svoga vremena da je radikalno previđa čak i umjetnička avangarda. Samo kao posrnule kulturne vrijednosti mogu maxima normalia postati nositelji diskursa i tako postati pogodni za umjetničko recikliranje.

[Nejasni mediji]

Magna kulture: pobrkane tradicije, mono-mišljenja, nedosljedni diskursi i kvazi-argumentacije.

Alex u "Xuxemu"

Nejasni mediji ne reaguju na uspjeh. Oni ne postižu svoje ciljeve. Njihovi modeli nisu argumentativni, već kontaminativni. Kada uhvatite njihovu valnu duljinu, preuzmete njihov stav. No to nikada nije bila njihova nakana; njihova nejasnost nije ideal, nego krajnji stupanj apstrakcije. Sposobnost izbjegavanja specifičnih pitanja kombinira se s odgovorima kojima nedostaje svaka dubina zahvata. Zato nejasni mediji uspijevaju izgledati diplomatski i uljudno. Njihova društvena kritika pati od nestalnog svjetonazora. Prema njima, kriza ne dovodi do novog početka, nego do postupnog isparavanja problemskog područja. Sumnja ne samo da se pojavljuje, nego je ona šesto čulo. Besmisao egzistencije sve čini osjetilnom aktivnošću od koje se može odustati kad god se poželi, tako se ništa nikada ne dovrši. Tu nitko ne radi; umjesto toga, posvećujemo se tome da odvajamo i opet sastavljamo nedefinirane objekte i projekte. Tekuće biće sljedbenika nejasnih medija nikada se ne kristalizira u definitivni oblik. Kada početak i kraj nestanu s vidika, egzistencija se može iskušati na miru. Izbrisavši faktor vremena, nejasni

rasprostiru pažnju preko neodređenog broja godina života i prenose svoje emisije samo na homeopatskim frekvencijama. Nisu manje prisutni zbog toga.

Nejasni mediji ne ovise ni o kakvoj mreži koja bi zahtijevala izgradnju ili održavanje. Niti mreže gube se u zvjezdanoj prašini. Umjesto distributivnih odluka nudi se slučajan odabir i on se spremno prihvaća. U toj postatomskoj kulturi biznisa nesigurnost je temelj djelotvornosti. Nepostojanost ugovora nije posljedica drugih aktivnosti nego znak dobre volje. Polje mogućnosti ostaje uvijek otvoreno. Tu je spremnost da se bude uhvaćen u bilo čemu, bez obzira je li to susret, tulum ili nezgoda. Usporedno s transparentnim društvom, tu se odvija oblak nejasnih struktura kroz koje se subjekt kreće Brownovim gibanjem. Ta nelinearnost odupire se rizomskoj dogmi koja propisuje beskrajnu promjenu kanala. Ti zlosretni piloti ne lutaju nego teturaju od jednog diskontinuiteta do drugog. Nije to ni slučaj stabala ili korijenja. S nejasnim medijima, maskirana vjera u progresivnu bifurkaciju ustupa mjesto prozoru u vječnost. Neusmjerene rekreacije tvore privremene kompresije u slučajnoj distribuciji čestica što lutaju mutnim eterom. Kakav god poredak otkrili u tom kaosu, on ne impresionira insajdere. Neko vrijeme će se slušati o briljantnoj zavjeri, a potom će se zaboraviti na nju.

Nejasne medije nemoguće je slijediti. Njihova mutna logika frustrira označitelje u potrazi za jedno- ili višeglasjem. Rezultat je površan znak [informacijske vrijednosti 0,34 ili 2,74]. Ništa se ne krije niti se namjerno iskivljava. Jednostavno se ne zna točno i ta poruka prolazi. Usprkos svemu tome, svi ostali dobivaju dovoljno prostora da izraze svoju revolucionarnu poruku. Tu nema straha od podataka. Izlet u povijest je težak napor koji se rado poduzima, iako povijest nejasnosti tek treba napisati. Još treba otkriti mnogo zanemarenih grčkih filozofa i ne baš

tako jasnih teologa koji nisu izrazili svoje stavove, ili pak sjajnih renesansnih slikara koji nikad nisu došli na svoje. B-film odavno se uzdigao iznad šunda i počeli su ga uzimati ozbiljno. Nema razloga zašto ista sudbina ne bi zadesila i B-filozofe [npr. RUSSELLA], B-književnost i ostalu nečitljivu kulturu. Neki povijesni likovi našli su svoj prirodni habitat u nejasnim medijima: MAO, GYSIN, MANSON, REICH, ISUS, DEBORD, MEINHOF, FROMM, HITLER, HENDRIX, CASTANEDA, GOLDMAN, MARLEY, PIPI DUGA ČARAPA; nadalje, kuharice, oružja, dječji crteži, vještice, krv, lubanje i prekrizene kosti, te životinje [svakako, životinje]. Važno je da bude izrezano, prepuno teksta, mračno i žestoko, s upadljivim crno-bijelim ilustracijama.

Nejasni medij kao objekt i jasni kao determinantni subjekt neodvojivi su. Njihov zajednički maglovit koncept sprečava da se čovjek odvoji od medija. Razumljivost nastaje samo kada subjekt uspije izlučiti objekt i tako učiniti sebe zastarjelim. Nejasnost nije toliko strategija koliko je medijski stil. Odgovarajući dizajn, iskrzan i zamućen, ne označava nedostatak koncepta nego nešto nalik na esencijalistički pristup. Mediji se ne koriste kao domovi ili odjeća, već kao trajna ishrana koja se neće iscrpsti godinama. Mediji, stanovi i odjeća postaju zanimljivi tek kada izgube svu praktičnu ili razmjensku vrijednost i svaku nadu da će ikada opet postati mladi, lijepi, u modi ili opasni - ukratko, moderni. Budući da nejasnima nedostaje timski duh kojim se odlikuju najpomodniji trendovi i pokreti, oni odmah prepoznaju strano kao vlastito, dok im je normalno strano. Prošli su kroz vrata percepcije a da to nisu shvatili i ne mogu pronaći ništa normalno u normalnosti. To objašnjava njihov golem gnjev protiv bilo čega ili bilo koga tko im pokuša nametnuti ono što je "tek dio kompleksnog društva u kojemu živimo". Daleko od toga da je duboka, njihova indignacija nesputano šiba, da bi se isto tako brzo

zaboravila - do idućeg sukoba. Ne želeći biti neodgovorni, odbacuju svaku odgovornost. Ti Johnsoni u medijskom krajoliku glupana i gadova potpisuju slogan "Bavi se svojim poslovima i pusti da se drugi bave svojim." Njihovo jedino sredstvo za napad je bojkot, aktivno poricanje neprijatelja: ne pušite, ne kupujte, ne idite, ne pijte, ne točite gorivo. Dostignuće kampanje je opteretiti aktiviste nemogućim standardima.

Nejasni mediji nisu izvan žarišta, nisu loše otisnuti niti amaterski uređeni - ili ipak jesu? Njihova tehnološka pretpostavka je postojana. Njihov izgled pažljivo je pripremljen. No ti magloviti mediji ne smatraju sebe proizvodima, već ozračjima. Mnogo je lakše podići oblak nego neku hiperrealnost napuhanu trzavim kontaktima. Sve informacije ulaze u dimenziju gdje se cjelina ne razlikuje od zastarjelih pojedinosti. Ne dolazi do preopterećenja, jer vrijeme ne poznaje granice i kaos je dio tajanstva svijeta. Informacija i šum razlikuju se samo kad je čovjek u žurbi. Pitanje maglovitih medija posljedica je proljetnog čišćenja osobnog arhiva. Suprotno skupljačima smeća u Trećem svijetu, koji pretražuju smetlišta u potrazi za reciklabilnim otpadom, odašiljači smeća strpljivo pročešljavaju javnu domenu u potrazi za materijalom kojim će uljepšati svoje privatne rupe. Još jedan primjer Grassmuck-Unverzagtovog zakona: otpad se može premještati, ali ne i uništiti.

Tekuća istraživanja u polu-znanstvenoj domeni sastoje se isključivo od izvora i ne tiču se takvih trivijalnosti kao što su ankete, sažeci i konačni zaključci. Nejasni mediji slijede nauk CLAUDEA SHANNONA, koji drži da se gledišta i mišljenja mogu dešifrirati samo kao informacija. Sklonost fotografijama istrgnutim iz novina ne znači da ih vide kao ilustracije ili umjetnička djela; umjesto toga, one su zbirka mogućih značenja, od kojih nijedno nema prednost nad drugima. Čak i jači znakovi i simboli [kao što je zvijezda ili

svastika] koji se pojavljuju na njihovim stranicama i valovima blagoslovljeni su tom čarolijom. Poput kristalne kugle, oni su istodobno maksimalno i minimalno apstraktni. S gledišta nejasnih medija, pitanje značenja najbolje je prepustiti publici. Za njih je zamućen odnos između znaka i značenja zapravo društveno postignuće.

Daleko od toga da su posebno opsesivni ili strastveni, nejasni mediji neprestano gude po istoj temi. Dok su suvereni mediji na vječnom istraživačkom putovanju, nejasni kanali dižu šatore na neodređeno vrijeme ili pak ostaju zauvijek tu. Svemir je posvuda i čemu se onda mobilizirati? Najveća tajna za nejasne medije jest samo njihovo funkcioniranje. Taj egzistencijalni moment pazi da pojedinačni izrazi nikada ne preuzmu konačan ili nepromjenjiv oblik, ali da ipak nose tezu. Putnici "nejasnim teritorijima" nalaze put u bespućima gdje se gube čak i turisti u potrazi za opasnim življenjem. Nejasni mediji ne bave se formama, već praznim prostorima između njih, koji su bezvremeni. Zato će oni nadživjeti uspon i pad drugih medija.

[Aktualni mediji]

Realno vrijeme znači manje od tri sekunde, tako da ono što daje vijesti nakon pet sekundi spada u povijesne izvještaje.

Reuter

Informacija kao takva zrači takvom dostupnošću da pobuđuje samo još čistu odbojnost. Kao biće per se, ona je upravo malo više nego što život može podnijeti. Podaci se nikad ne mogu uzeti zdravo za gotovo. Moraju biti obrađeni najsuvremenijim postupcima da bi uopće dali glasa od sebe. Informacijska tehnologija mora se stalno razvijati da podaci ne bi pobjegli i obnovili svoju tvrdoglavu parazitsku tišinu. Propadanje i erozija glavna su pitanja u svijetu industrije snimanja i obrade podataka. Podaci snimljeni na magnetske vrpce ili CD-e odmah se prekriju ublažujućim statičkim smetnjama i ubrzo gube čitljivost u smislu značenja, zadovoljstva slušanja ili drugih metoda pacifikacije. Ti podaci postaju zabavni tek kada ih ožive generatori glatkoće. Nema rekreacije bez kreacije. Gledanje telefona ili slušanje filmskih rola više nije oblik zabave, već znak prave opsesije.

Dok su se poruke još prenosile brodovima, dopuštalo se da one dozru u izvještaje. Podaci su prerasli u vijesti jer su imali priliku sazrijeti. Tek popraćena mišljenjima i

komentarima, poruka može izbjeći razorne primjedbe poput: "A što se to mene tiče?" Konsolidirajući i koncentrirajući smjesu nadolazećih poruka, urednici mogu predati svoja svakodnevna, koherentna gledišta. Supstancijalistička prezentacija efemernih senzacija omogućila je građanima da apsorbiraju vijesti kao segment dnevnog paketa. Uspješno je poticala opće zanimanje pojavljujući se kao redovno prezezanje na ritual osobne egzistencije. Vijesti su dolazile izvana uzrokujući unutra reakcije koje su se kao teme razgovora širile nacionalnom zajednicom osiguravajući joj potrebnu solidarnost.

Pojam aktualnosti nastao je ubrzanjem prometa. Značaj događaja sve je više određivalo apsolutno vrijeme. Interval koji je preostao poruci da paradira kao tema dana sve se više smanjivao. Jedan primjer: 23. siječnja 1766. *Amsterdamsche Courant* izvještava da se danski kralj teško razbolio. 28. siječnja informira nas da "Kopenhagen gorko tuguje zbog smrti voljenoga monarha", iako je on zapravo umro još 14. siječnja. Drugim riječima, trenutak kraljeve smrti trajao je dva tjedna. U telematici su takvi intervali posve nemogući, dok izvještaji s drugih mjesta postaju pričama bez kraja. Izvještaji se više ne isporučuju u segmentima, već kao dio neprekidnoga tijeka centriranoga na lokalno vrijeme. Vijesti više ne dolaze do nas, nego su stalno prisutne. Umjesto da zauzimaju fiksirano mjesto u svakodnevnicima, mogu se konzumirati kad god to poželimo.

Donedavno su programirani mediji oblikovali krute osobne rasporede. Uspijevali su informacijama pridati auru vijesti odabirući ih, sakupljajući ih i dodajući im začine kako bi ritualna probava međunarodnih svaštica dobila ozračje kolektivnosti. Vijesti su postale platformom za lokalne nacije. Diktat vremena koji su nametnuli televizijski programi nudi ugodan osjećaj da je uključivanje prijemnika osoban izbor. Programirani mediji pretpostavili su da bi potrošač kao

subjekt prirodno surađivao s tvorcima vijesti kako bi njihova prezentacija dobila smislen kontekst. Aktualni mediji nastaju kada podaci uspiju izbjeći takvom diktatu i kada televizija postane dio namještaja, poput obiteljskih fotografija.

Aktualni mediji pojavljuju se kao prekid programa. "The test of any newsorganisation is the breaking story" [CNN]. Fatalna aktualnost prometa [zastoji, ghost drivers] služi kao sredstvo prisile da se sluša, čak i kod kuće. Sam život se shvaća kao prometni tijek koji se nikada ne smije prekidati. Neočekivan rezultat sposobnosti koju posjeduje aktualnost, naime, da predloži relevantne hijerarhije koje opravdavaju uskakanje preko reda, bila je fragmentacija korisnika medija kao subjekata: što se tiče aktualnih medija, oni više nisu imali što reći. Jednačenje vijesti i zabave postignuto je postavljanjem aktualnih medija na vlastitu valnu duljinu. Isprva su vijesti i dalje prekidale redoviti program, ali ta invazija ubrzo je dobila vlastiti kanal. Ali to je istodobno eliminiralo tvrdnju da aktualni mediji imaju univerzalno pravo na sve između 8 i 88 godina. Svaka manjina dobila je vlastitu poruku. Ideja osvajanja jednog određenog segmenta tržišta postala je integralni dio medijskoga prostora, pa je velikodušna proliferacija kanala mogla započeti.

Tajna aktualnih medija jest u tome što oni sebe profiliraju kao posebni mediji do te mjere da se svi programirani mediji moraju ili nakratko isključiti ili biti degradirani na sporedni prozorčić. "Sada ili nikada" aktualnosti nije uskladivo s trajnom gledanošću. Na svačije iznenađenje, zapaljiv karakter spontanijih probuja vijesti uskoro se odaje kao pitanje savršene režije. Onima koji traže produbljene informacije bilo bi bolje da pročavrljaju sa susjedima ili pročitaju neku knjigu. Aktualnost i vijesti uzajamno se isključuju. Kada aktualni mediji počnu uživo

emitirati konferencije za štampu kako bi novinari imali o čemu pisati, uništava se interval u kojemu se događaji mogu pretvoriti u vijesti, dok gledamo reportere na ekranu kako izvještavaju o onome što upravo gledamo.

Kad možemo na Internetu gledati kako nobelovci pišu romane, ili na filmskim kanalima prisustvovati snimanju holivudskog filma koji će se prikazivati idućeg proljeća, ili uživo slušati telefonske razgovore između svjetskih vođa, ili na radiju slušati studijske snimke novog CD-a nekog svjetski slavnog muzičara, i kada vidimo same izvještaje o procesu proizvodnje specijalnih izvještaja, tada krajnji proizvod toliko zaostaje za aktualnošću da se može cijeliti samo kao otpad. Zašto kupiti disk kada smo upravo mjesecima slušali te nove snimke i pažljivo procjenjivali njihove različite verzije? Publika osjeća da je bez prestanka tjerana na ulogu novinara, dok gledatelj mora permanentno mijenjati programe kako bi svoju reportažu pravodobno dogotovio. Tako se vrijeme recepcije aktivno iskorištava.

Otpad je oduvijek bio čist objekt. Ohrabrujuća posljedica smiješnog nagona da se prikupljeni podaci konsolidiraju u konačan proizvod što vapi za šminkerskim dizajnom jest da se tako samo privlači još više otpada. Nitko ne mora čitati časopise jer svi znaju kojim grafičkim programima su načinjeni. No ono što gubi značenje opet zadobiva svoju tajnovitost. Zastarjeli mediji uspješno su vratili svoju tišinu. Podaci prirodno bude sumnje da nisu sami. Uvijek ih se nalazi u grupama. Podaci bi mogli samostalno djelovati, ali ih se ne može recipirati kao takve. Svaki od podataka je jedinstven i ima individualni karakter. Nemoguće je jednostavno se obratiti podacima; najprije moramo znati kojim jezikom oni govore. Gledati podatke znači, činiti od njih objekte: otpad.

Aktualni mediji su mediji u progresu. Više ne mogu isporučivati instant-proizvode, nego lutaju među

sirovinama. Sada avangarde čvrstih informacija proučavaju sljedeću fazu, u kojoj će se suvišnost konačnih proizvoda podrazumijevati. One grozničavo testiraju usisivače podataka, konstruirane u vlastitim laboratorijima. Odabir, privlačenje, okupljanje, kopiranje, kategoriziranje, pohrana, prestrukturiranje i, iznad svega, spremanje podataka njihov je životni smisao. Savršeno držeći korak sa suverenim medijima, oni više ne zahtijevaju publiku koja bi se petljala u njihovu odabranu temu. Sve ih više zadivljuje neiscrpnost vlastitih izvora podataka. Poput tradicionalnih kompjuteriziranih društava, oni obavljaju ritual istjerivanja društvenog viška podataka. No taj antropološki pristup arhaičnim načinima pomirenja zanemaruje činjenicu da se problem otpada tiče cijelog društva. Postoji velika opasnost da količina podataka prijeđe kritičnu granicu i eksplodira. Šaka svećenika koji rade usisivačima podataka ne može učiniti mnogo da spriječi prijetnju eksploziranja ključnih nosača podataka: incident kao događaj.

Čak ni minijaturizacija pohrane podataka ne može spriječiti prijeteće preopterećenje, već samo pridonosi njegovu pojačanju. Komprimirani nanopodaci i dalje su objekti, i stoga mogu uzvratiti. Poput materijalnog otpada, podatke se može samo premještati, ali ne i uništiti. Ekološki odgovor sastoji se od prevencije podataka ["Prevencija je bolja od pohrane"]. No ta čarobna formula neizbježno tvori zone bez medija, u stilu Gulaga, i obrazovnu cenzuru koja bi npr. izbrisala povijesna razdoblja o kojima ima mnogo podataka. Ta rješenja su zamisliva u mjeri u kojoj su zastarjela. Samo strategija recikliranja podataka - kompostiranja informacija kao gnojiva za svježe događaje i pojave, kako bi se oni zauzvrat mogli okretati oko kotača mitske povijesti kao podaci - nudi neku nadu za djelotvornu redukciju predstojećeg nagomilavanja podataka.

[Kolaboracionistički mediji]

Kad vlak krene, moguće je da će povesti samo nekoliko putnika - samo one koji nisu propustili trenutak. Moguće je također da je većina više voljela zakasniti jer im se kolodvor činio ugodnijim, udobnijim i prisnijim od putovanja.

Ernst JÜNGER

Kolaboracionistički mediji prebjegli su neprijatelju. Oni propisuju dnevni raspored i prisiljavaju nas da duže ostanemo na jednom kanalu. Nedemokratski su u smislu da zabranjuju samostalna lutanja medijskim krajolikom. Zahtijevaju apsolutnu recepciju. Ljudi koji dopiju na pola puta brzo se odbacuju, što često rezultira gorčinom koja traje doživotno. Kolaboracionistički mediji ignoriraju neposrednu dostupnost koja karakterizira dostupno društvo, što potiče sumnje u vezi s nakanama koje su prethodile reprodukciji. No, ne pristižu nikakve pozitivne reakcije. Kolaboracionistički mediji odbijaju razmotriti neugode koje uzrokuju; oni su majstori u zataškavanju prikrivenih interesa. Iza tih medija vrebaju svijet koji se uvijek iznova kopira u sukcesivnim fazama tehnološke ere, ali se nikada ne iznosi na vidjelo. Tu postoji strašna sumnja da ti mediji ne samo da sadrže tehnološku svijest nego su je još odavno analizirali, dok se nevini promatrači i dalje pokušava nositi s njom.

Suvremeni mediji uvijek su uključeni. Dakle, program se po definiciji odvijao dugo prije no što smo ga mi počeli pratiti. Mi smo posjetitelji u svijetu koji će emitirati s nama ili bez nas. Lojalni mediji neprekidno počinju ispočetka, objašnjavajući svoju funkciju i upotrebu svakih pola sata. No kod kolaboracionističkih medija, trenutak ulaska - naš mogući trenutak inicijacije - ne može se nigdje naći. Kad bismo shvatili o čemu se kod njih radi, njihova kompleksnost bila bi prihvatljiva. Kad bismo počeli u trenutku njihova začeca, uz mnogo proučavanja mogli bismo zahvatiti njihovo dublje znanje. No mi smo toliko zaostali i imamo toliko malo vremena da nema govora o stizanju. Zidovi koji su podignuti mogu samo skrivati tajne nekoga zloga genija. No subjekt iza tog medija ne iskazuje tiranski poriv za kontrolom demokratskih medija. On čuva duhovno blago i odbija ga podijeliti s nama. Zašto onda dijeli naše reproduktivne impulse? Je li on agens izvanmedijskih sila, ili možda čarobnjak? Što je uopće uzrok toga djela?

Moderna pojava uvodnog poglavlja ne može se nositi s kolaboracionističkim medijima. Tu propada svaka naobrazba. Kolaboracionistički mediji dosađuju nam jer se pojavljuju ili prerano ili prekasno. Premaleni su da bi ponudili alternativu, a preveliki da bismo ih ignorirali. Nameću nam se poput nekog tajanstvenog djela ili magnum opusa. Potencijal im je ogroman ali nikada ne nalazi mjesta da se razvije. Njihova djela ostaju bijedno ograničena na krug posvećenih, iniciranih znalaca. Sadrže moguća rješenja ili događaje koji se nikada ne događaju ili bi se uvijek mogli dogoditi sutra. To su priručnici za pogrešan svemir.

Kolaboracionistički mediji pomno razlikuju sebe od prijenosnika krivih informacija. Potonji su i dalje sigurni u svoju živu interakciju s medijskom okolinom. Kada oni daju svoju sumnjivu izjavu, komunikacija može početi. Pogrešan šlagvort hrani javni diskurs. Pogrešan sadržaj nije napad na

one koji misle drukčije; to je prijava za članstvo u medijskoj sferi. Prije no što su se iskazali kao otpadnici, kolaboracionisti su mogli slobodno govoriti u ugodnoj predmedijskoj klimi. Generaciju za generacijom, na uličnim uglovima, u kavanama i bistroima, nezadovoljnici su davali oduška svojim nepopularnim gledištima na religiju, revoluciju i rasu. No čim su ušli u medije, eksplodirali su svi naboji. Kolaboracija u doba tehnološke reprodukcije: pustite sranje u ventilator, mikrofoni sve snimaju. Nedostatak stavova kao da se priželjkuje, dok se nacija formira oko slučaja medijske kolaboracije. Sada je zadaća predvodnika javnog mnijenja i informacijskih brokera da što brže eliminiraju opasnost brojnih osobnih stavova i to tako da ih učine predmetom javne rasprave.

Pokušaji uspostavljanja komunikacije s u sebe povučenim kolaboracionističkim medijima obično se služe trikom prokazivanja dvojbenih izjava koje oni sadrže. To se temelji na pretpostavci da su svi pisci i umjetnici kolaboracionisti, osim onih koji za to još nisu imali priliku. Što se dalje odmičemo od 20. stoljeća, to nam je jasnije da ono nije doživjelo ništa osim izdajica. Oni koji nisu učinili ništa trebali su se umiješati; oni koji su nešto učinili trebali su šutjeti. Izbjeglice su trebali ostati gdje su bili, a oni koji su ostali kod kuće trebali su pobjeći. Umjetnici su trebali istražiti prirodu tehnologije; tehnolozi su trebali ostaviti umjetnost na miru. Komunisti su trebali manipulirati spolnom žudnjom; fašisti su trebali gledati prema drugome. Demokrati su se trebali probuditi; bogataši su trebali gledati iznad svojih klasnih interesa. Kolonije su se trebale osloboditi prije kako bi crnci ostali u svojim domovinama. Evangelici, katolici i luterani nisu se trebali međusobno čerupati jer su se ionako svi pretvorili u kršćanske demokrate. Umjesto da dopusti svoju ne-normativnu zloupotrebu, znanost je trebala utemeljiti svjetsku vladu

stručnjaka za rješavanje problema kojima je ovo stoljeće obilovalo. Oni koji su ih prouzročili imali su prostora koliko su poželjeli, dok je ostatak racionalnog intelekta turobno sjedio sa strane. Zaboga, što su ljudi 20. stoljeća radili sa svim tim sirovinama i energijom koju su protratili?

Kolaboracionistički mediji nikada nisu od ovoga doba. Krivovremenost je njihovo središnje svojstvo. Pokušaji da se iz njih bilo što izluči mogli bi se pokazati fatalnima. Kada tvorcima kolaboracionističkih medija pokušaju ostvariti svoje ideje u praksi, stvari doista izmaknu kontroli. Umijeće kolaborirajućeg mišljenja sastoji se u ignoriranju svih poziva duha vremena. Potrebno je mnogo budnosti i fleksibilnosti kako bi se uvijek iznova promašilo Sredstva za taj cilj su polemička tišina ili radikalna naivnost, ustrajnost na vlastitom kursu [čak i ako se križa s modernitetom], okrutni negativizam ili svjesna amnezija, mišljenje moderniteta do njegovih najradikalnijih zaključaka, bezbrižni eskapizam u povijest ili turističku samo-sliku, otuđujući pogled na osobne pogreške ili antropološki pristup lokalnim ritualima, redovit kontakt s vanzemalcima, kriva upotreba filozofija i ženskih časopisa, miješanje nekompatibilnih misaonih smjerova i dolazećih telefonskih poziva - čovjeka uvijek nazovu.

Kolaboracionistički mediji nikada nisu odskočne daske; to su ljestve kojima se uspinjemo do crnih rupa. Oni bolno nadilaze stanje u kojem su uvijek morali biti u pravu. Kad jednom dospiju gore, pogled na moralni krajolik je fascinantno. Sve se vidi, a ništa nije ni od kakve koristi. To je iskustvo o kojem pripovijedaju kolaboracionistički mediji.

[Stari mediji]

Stari mediji opet jašu. Autentičari tvrde da su ponovno otkrili oruđa kojima će još jednom prizvati duh iz materije: delikatne nijanse sivoga koje teku iz olovke, reljef gustih namaza uljne boje, čarolija nitratnih filmova u raspadu, vječna rječitost svjetske književnosti, zapanjujuća relevantnost drevnih simbola, jednostavna ljepota bakelitnih telefona, elastičnost organskih tkanina, poezija pisanih strojeva, magičan prikaz svjetlosnih zraka na starim prozorima.

Smatra se da nas sve te tehnike informiraju o istinskoj prirodi ljudskog života i ukazuju na ispraznost modernog medijskog svijeta. Smatra se da nas stare alatke vraćaju u univerzum koji prethodi industrijskim medijima, na mjesto gdje je smisao još imao smisla. U tom zlatnom dobu, u kojem svijest još nije bila erodirana poplavom slika ni radijskom kakofonijom, a ljudi su već pri buđenju uspostavljali odnos s kulturom, čista je recepcija promatrala svijet jasnih oblika a akustični prostor bio je pun pjesama i cvrkuta ptica [što bi svakako trebalo snimiti]. U toj primordijalnoj eri još je bilo obilja prostora za tajne unutar poruka, a ne za interpretacije. Premda je nakon Homera izgubljen kontakt s bogovima i dalje se može propovijedati vjera u preminule duhove kao čežnja za najdrevnijim medijima. Nadalje, preostalo je moguće čudo duha koji se miješa s materijom ne

bi li proizveo savršeno književno djelo.

Biti neshvaćen od svojih suvremenika nije bila posljedica neuspješne marketinške strategije ni agenata varalica koji pobiru plijen, nego bitno svojstvo genija. Još se moglo biti nepriznatim, a ne tek nezanimljivim. Danas samo na Manhattanu živi 100 000 umjetnika, više nego što ih je tada bilo u cijelom svijetu. Tih dana još je bilo mjesta za zanatsku vještinu, za majstore i učenike, za vladare luđake koji izdaju dukate, biskupe koji svaki tjedan naručuju nova djela. Kulture u procvatu proizvodile su remek-djela, a remek-djela su poticala kulture na procvat; tko ne bi volio postaviti svoj vremenski stroj na te prostorno-vremenske koordinate?

Optužba autentičnog umjetnika protiv pop-kulture je da svaka civilizacija dobija umjetnost kakvu zaslužuje. Umjetnici koji iskorištavaju takvo stanje stvari veličaju se kao prosvijetljeni mislioci. Autentičari s ironičnim razumijevanjem suvremene dubine pretvaraju svoju nelagodu u kulturi u djela zanatske banalnosti, a investitori bogato nagrađuju te njihove napore. Drugi upotrebljavaju svoje autentično prevrednovanje zastarjelih tehnika kao način prodaje. Njihove uvjerljive prezentacije nude dobrodošlo olakšanje od niza postmodernih zanimljivosti koje duguju svoje postojanje pretjeranim interpretacijama. Najnedostupnija područja uzvišenog su demokratizirana, ali naši umjetnici uspjeli su reaktivirati egzaltirani ostatak. Oni rasipaju dekonstruirane fragmente spontano otkrivajući krajolik istinskih slika. Sve te francuske refleksije o jeziku, znakovima, simulacijama i fraktalnim potencijama vode na koncu konzerviranju zaboravljenih ili izgubljenih određenja bitka kao što su istina i rad.

Stari mediji nisu svjesni svoje čistoće. Oni neće nestati. Jednom mediji, zauvijek mediji. Instrumenti baroka nisu u nesuglasju s voštanim cilindrima ni s CD-ima. Autentični

izvođači bili bi dosljedniji kada bi svoj povijesni timbar postavili samo u starom mediju dvorane i pokušali nas uvjeriti da njihova viola da gamba i citra nisu usklađene zbog mikrofona. Čak i kad bi se medijsko ometanje instrumenata moglo znanstveno dokazati i to znanje pretvoriti u doista autentičan zvuk, bit stvari nikad ne bi prodrila u uho ukalupljeno medijima. Čak ni autentične umjetničke izvedbe ne mogu postojati bez snimanja i reprodukcije. Krugovima stare glazbe nedostaje volja za dislociranjem od medija. Budući da se u suvremenim koncertnim dvoranama pristup više ne nadzire [za razliku od evropskih squatterskih barova, koji su zabranili opremu za snimanje], one su lišene pred-medijskog ambijenta. Reproducirajući staru karizmu najsuverenijim tehnikama, autentičari automatski završe kao folkloristi; krajnja točka svake kulture, skladište starih medija, iz kojega mogu slaviti svoj povratak.

Mediji po svojoj naravi teže povezivanju s pripadnicima svoje vrste. Stari mediji neće se morati silom vratiti u povijesno selo, poput ljupkih starih rukotvorina, odajući isti kratki izljev nostalgije kao i kolo sreće u vrtnji. Stari mediji su isto tako omamljujuće prazni kao i nove igračke. Njihova dob nije jamstvo slobode. Isto tako, ne možemo optuživati stare medije za glupo ili dementno ponašanje. Njihove kronike ne posustaju; oni bilježe upravo onim osjetilom na koje su osuđeni. S malo vježbe, stari mediji mogu nam dobro služiti, uz svu suvremenu telematičku mašineriju.

Hibridni karakter medija znači da se sve može povezati sa svime. U posthistoriji to funkcionira i u obrnutom smjeru. Film je uvijek iskazivao veliko zanimanje za ušminkanu prošlost. Viscontijevi statisti nisu samo morali nositi izvorne kostime; prisiljavao ih je i da nose donje rublje iz istog razdoblja, što ih je trebalo navesti i da se kreću na stari način. Slično tome, STANLEY KUBRICK mislio je da mora snimiti *Barryja Lindona* služeći se svijećama s kraja osamnaestog

stoljeća, zbog čega je morao proizvesti posebnu vrstu visokoosjetljivog filma. I tehno-umjetnici iskazuju trajan nagon za dokazivanjem da i na pozornici mogu proizvoditi pravu glazbu. Najnoviji trend su filmske adaptacije kompjuterskih igara. Soundtrackovi često u popularnosti nadmaše svoje filmove, pa mogu prouzročiti ponovno objavljivanje filmova koji prvi put nisu uspjeli na tržištu. Svaki film koji vrijedi trake na kojoj je snimljen ubrzo se pojavi i kao roman. Zbog velike potražnje, video-spotovi su dostupni i na CD-ima. treba još samo pričekati Rilkeove "Nove pjesme" kao video-igru. Jeste li već pročitali "Priručnik za Cyberspace"?

Reći da interaktivni CD-i čine svjetsku književnost dostupnijom znači ustanoviti mešto sasvim očigledno. Velika književnost uvijek je bila interaktivna. Samo oni koji je nisu uspjeli razumjeti razmišljali su o njoj kao o CD-ROM-u. Taj Read-Only-Memory-mentalitet, shvaća prošlost kao zatvoreno područje, nedostupno za unos podataka. Stvari se pokreću čim se mediji lažno priključe. Samo pogrešne veze mogu proizvesti iskre. Stare medije trebalo bi tretirati kao RAM i pristupati im slobodno.

Obrada podataka nezamisliva je bez upotrebe starih medija. Oni daju materijal za obradu. Kompjuterski periferni uređaji trebaju apsorbirati taj materijal. Cijeli svijet čeka da ga se skenira. Status starih medija promijenit će se tek kad se kompjuterski svijet oslobodi svih perifernih uređaja, a centralni procesor bude radio autonomno. Tek tada će kompjuter stvoriti nepodatan svijet u kojem je ljudska arhiva potpuno asimilirana. Danas integrirani krugovi još trebaju televizijske ekrane za prikazivanje napretka, a ispisi njihove izvedbe i dalje su dostupni. Tek kada nam kompjuteri odbiju reći koje obrade podataka su provedene, postat će čist metamedij. Ta mogućnost potiče strahove o umjetnoj inteligenciji neuralnih mreža.

No ostaje pitanje do koje mjere se može iscrpsti snimačka groznica koja je u pozadini te giga-banke podataka. Ideal obuhvatne baze podataka potječe još iz osamnaestog stoljeća. Dvadesetom stoljeću bio je potreban svjetski rat da održi korak s ritmom moderne dinamike u otvorenom arhivu. Rat je bio idealno stanje za brutalno uvođenje revolucionarnih tehnika snimanja. No mi ne moramo slijediti tu strategiju vojnoga skladištenja da bismo održavali status quo. Archive starih medija mogu slobodno i dalje postojati [ili pak nestati] ne postajući dijelom cyberspacea.

Suptilnija opcija je pustiti medije da rade što hoće svojevolumeno oblikujući multiracionalne veze u "osobnoj mreži" starih i novih medija koji nisu nužno međusobno isprepleteni, ali su možda kompatibilni. Korisnik se kao ometajuća varijabla povremeno miješa u uzvišene operacije autonomne matrice. Samo tehnostrati sanjaju o savršeno integriranim medijskim sistemima, o ISDN-u kao generatoru apsolutne transparentije. Nedostatna tehnika konverzije jamči da će misterij tehnologije ostati, čak i za najbistrije cybernaute. Kvar je njihova jedina misaona hrana. Mangup za tastaturom počinje živjeti tek kada kontrolna ploča bljesne crvenilom.

[Totalni mediji]

Tko više čuje i više vidi, živi kraće.

Louis de GONGORA

Dok god postoji ono izvanmedijsko, mediji nisu totalni. Čak i ako tehnološki razvoj multimedija domislimo do kraja, i dalje od njega, uvijek će ostati sumnja da nismo sve pokrili. Uvijek će postojati stavke koje nisu ušle u vijesti, potrošači koji su slučajno isključili prijemnik, neiskorišteni prilozima, polu-podaci, jednosmjerni uređaji za snimanje usmjereni na pogrešnu stranu u kritičnom trenutku, ideološke mreže koje propuštaju. Zaljevski rat nije nas samo naučio to da mediji mogu kontrolirati događaj na svim frontama, nego nam je dao i Husseinov zakon: uvijek možete ostati nevidljivi. Čak iako sateliti ograničavaju slobodu kretanja na samo trideset centimetara, i dalje je moguće pronaći adekvatnu medijsku kamuflažu.

U operacijama poput Pustinjske oluje dobro je to što koncentracija ekstenzija na jedno žarište baca proporcionalnu medijsku sjenu. Tako se proturatnim akcijama daje njihova vlastita *Privremena Autonomna Zona* [HAKIM BEY] u kojoj su slobodne otkrivati vlastite putanje, nesputane obavezom nedvosmislenosti i slikovne šminke. SADDAM HUSSEIN omogućio je Zapadu radosno iskustvo da nekoliko tjedana ostane u pozadini, izvan dosega medija. Mobilizirani

medijalci vodili su vlastiti Novi svjetski rat, još pod utjecajem filozofije globalnosti iz osamdesetih, prema kojoj se cijeli svijet mora opskrbljivati istim slikama. Ignorirali su zbivanja na lokalnoj razini, što im je okrutno bilo naplaćeno kada je došlo do pokolja u Jugoslaviji, gdje mediji nisu imali izgleda.

Danas, kada se planet dezintegriira, a lokalna su stanovništva opsjednuta svojim odmrznutim precima i duhom tla, mediji su dobili neugodan osjećaj da opet samo ponavljaju istu priču. Otkad je čovjek prvi put stupio na Mjesec, svi njihovi resursi posvećeni su davanju uvjerljivosti sloganu: "Sunce uvijek negdje izlazi." No potrošačko povjerenje u 24-satno tržište danas jenja. Mentalni besmisao devedesetih poziva na drugačiju procjenu medija, u kojoj lokalna sveprisutnost treba jamčiti da se sjajna prolaznost trenutaka veliča samo pred jednom, dvjema, pred mnogim kamerama. Neodoljiva tromost egzistencije razbija Božje oko. Ozbiljnost klasičnih univerzalnih tema kao što je ozonski sloj, efekt staklenika, AIDS, izbjeglice, droge, recesija, mafija i nasljeđe komunizma ima nakanu usisati gledatelja u medije. Gledateljska pažnja jest gorivo za medijski stroj. Ipak, ona je u stalnom sukobu s prodajom turističkog iskustva u 20. stoljeću. Dok mediji zahtijevaju apsolutno sudjelovanje, želja turista je da na trenutak potpuno izađe iz kolotečine. Ta opozicijska konstelacija ne samo da pothranjuje medijsku nelagodu ljudi s ulice, nego uključuje i prezir medija prema njihovim sumnjičavim masama.

Materijalni mediji nisu mnogo više od tehnoloških prekidača. Prolazni izvanmedijski otoci uvijek će se pojavljivati unutar mreža. Velika prednost Boga bila je njegova nematerijalnost, njegova moć da uvijek bude svugdje i miješa se i u najlokalnije događaje, sve do svijesti svake župe. Pitanje mentaliteta valja cijeliti kao suvremenu sakralizaciju; ono s povijesnim religijama dijeli njihovo iskustvo imanencije. Ako mediji trebaju paziti da se ne iscrpe

njihovi izvori javnog štovanja, morat će dirnuti srca i duše. Totalni mediji vladaju fizičkom odsutnošću; svoje postojanje duguju kolektivnom osjećaju da je svatko uvijek u slici. Tematski parkovi predstavljaju obrazovni projekt koji promovira taj mentalitet. Tu se turistička žudnja podriiva iznutra.

Projekt koji provode totalni mediji jest ponovno oblikovanje [nakon nužnih informacijskih podešavanja] vanjskog svijeta prema mjerilima besprijeorne predodžbe kakvu o tom svijetu mogu imati samo mediji. Koliko god sjajno bila izvedena obnova i osuvremenjenje starih evropskih gradskih jezgri, uvijek preostanu ljudski ekskrementi. Duboko razočaranje slikovnim zagađenjem koje uvijek iznova izranja iz klasične stvarnosti zahtijeva mehanički pristup nadljudskih razmjera. Tematski park ne samo da sažima dotičnu kulturu, nego također zahtijeva od ne-parka u okolini da slijedi njegov primjer. Kad se jednom nađe izvan ograde, od posjetitelja se očekuje da čita svoj stari okoliš kao preteču istinske civilizacije koja svoj definitivni oblik nalazi iza blagajne s kartama. Drugorazredna zbilja se redefinira kao dobavljač elemenata za totalne medije.

"Želite li totalni svjetski mir?" Nema potrebe da Amerikanci istražuju SAD i svoju dičnu povijest; nju iscrpno prikazuje Disneyjeva galaksija. Evropljani ne moraju prijeći ocean kako bi studirali imaginarne aspekte Novoga svijeta. Eurodisney u Parizu nudi Baudrillardu sve uzbuđenje "neukrotive vitalnosti" i "orgijastičke gipkosti" koje uopće može podnijeti. Umjesto originala, Japanci više vole ostati u kopiji nizozemske "Huis ten Bosch" načinjenoj u razmjeru 1:1 ili u Deutsche Märchenstadt na otoku Hokaido. U ovom razdoblju frenetične stagnacije više nema potrebe za tjelesnim sukobima s neudobnim svijetom. Nema više zloglasnih džepara, mrzovoljnih konobara, mlohavih hotelskih kreveta, 24-satnih štrajkova, promjene

vremenskih zona ni masnih restorana. Vrijedni kućni poduzetnik oslobođen je svake ekološke ili antropološke krivnje. Uznemirujući i opresivan osjećaj bivanja autsajderom zamijenjen je ugodnim osjećajem istinskog razumijevanja strane civilizacije. Domoroci drugdje kao da su nesposobni cijeniti vlastitu kulturu - sa svojim bučnim mopedima, kičastim suvenirima, glasnim ghetto blasterima, javnim opijanjem i neobuzdanim rušenjem starih zgrada koje je gotovo jednako zločinima protiv čovječanstva.

Krizu turističke industrije koju uzrokuje taj novi trend razriješit će menadžeri države i kapitala, i to s neumornom reprezentacijskom grozničavošću. Ekskluzivni mehanizam te zavjere protiv nerazumnih nacija je očit. Sve nacije zahtijevaju vlastiti park, i to na teritoriju bogatih nacija, po principu da "budeš ondje gdje je novac". Pomoć u razvoju se ukida, nacionalni dugovi se zamrzavaju, a prepušteni teritoriji zauvijek su izgubili svoj egzotični šarm zbog širenja pustinje, prenaseljenosti, građanskih ratova i epidemija - pa zemaljske parije dolaze k nama. Dok se potlačeni maskiraju u izbjeglice i pokušavaju lažnim ispravama sakriti svoje porijeklo, elite se zalažu za sigurne tokove kapitala i otvaraju takozvane "reality parks" kako donesenu kulturu i dalje mogli iskorištavati.

Posjetite Euro Machu-Picchu-park pokraj Kölna i doživjet ćete savršeno iskustvo Perua. Kad formirate odbor osvetnika opremljen drvenim, ručno izrađenim puškama i sretnete se s teozozima oslobođenja i profesionalnim revolucionarima, kampirat ćete na otvorenom, trpeći ledenu hladnoću, ali tek pošto ste u diskoteci Lambada čuli nastup grupe Los Incas. Svjedočit ćete autentičnoj čarki između pijanih gerilaca pokreta Sendero Luminoso i kokainske mafije zbog sukobljenih interesa u podjeli kolača. Razboljet ćete se od kolere pošto ste pojeli krumpire na ulici; možda će vas čak izliječiti stari aztečki travar. U našem simulacijskom

području doživjet ćete i nedostatak kisika na 4000 metara ili pak ozbiljan slučaj zagađenosti zraka; potom ćete prinijeti ljudsku žrtvu na vrhu stare piramide Inka. Dakako, nećete otići a da ne pohodite tečaj "napravite vlastitu Panovu frulu" u Von Däniken Parloru. Na vrhuncu tog sveobuhvatnog trodnevnog boravka sudjelovat ćete u pravom državnom udaru. Takav park san je svih država!

Disneyland je puka fantazija; ima još toliko toga u čemu se može uživati. Na primjer, "Tiranacitta", albanski park u Toskani, izgrađen uz talijansku pomoć, ili pak zairski park, konstruiran južno od Bruxellesa po cijeni od 600 milijuna belgijskih franaka. Za promjenu, posjetite tematski park Katastrophia, repliku 20. stoljeća u omjeru 1:1. Dok parkovi niču posvuda, zahtjev za globalnim informacijama brzo jenja. Zašto se zadovoljavati informacijama kada je pravo iskustvo nadohvat ruke? To je pitanje s kojim će se 21. stoljeće morati suočiti. "Veća brzina znači manje vremena za dosadu." Tek će se vidjeti hoće li izvanmedijsko uspjeti motivirati nadolazeću generaciju rješavača problema da pomute pozitivno ozračje koje vlada unutar zabrana totalnih medija.

[Sondiranje McLuhana]

Zapravo, trebali bismo čitati radi moći. Čovjek koji čita trebao bi biti intenzivno živ. Knjiga bi trebala biti svjetlosna kugla u ruci.

Ezra POUND

Otvaranje novog poglavlja medijske teorije dogodilo se u književnom miljeu na početku hladnog rata. Tridesetih godina MARSHALL MCLUHAN postao je svjestan da književnost ne treba vrednovati prema estetskim mjerilima, nego da je treba shvatiti kao metodu spoznaje. Analiza poezije i proze prema načelu "praktične kritike" usredotočila se na vezu između njihovih društvenih konzekvencija i stilističkih svojstava. Četrdesetih je MCLUHAN primijenio svoje uvide na pisane reklame, očekujući da će ih buduća publika smatrati zanimljivijima od književnosti njegovih suvremenika.

Prema ROBERTU ANTONU WILSONU, "najvažnija ideja koju je McLuhan ikad iznio nalazi se na prvim stranicama *Mehaničke nevjeste*, McLuhanova debija 1951. One se bave kolažnim aspektom naslovne stranice New York Timesa, što McLuhan naziva "kolektivnim umjetničkim djelom". Novine su "dnevna knjiga industrijskog čovjeka, zabava 1001 noći". MCLUHAN brani upotrebu diskontinuiteta kao temeljnog pojma protiv svojih suvremenih kritičara koji su u nekoherentnosti vidjeli iracionalnost. "Za budno oko,

naslovna stranica novina je površan kaos koji može dovesti um do kozmičkih harmonija vrlo visokog reda." No ljudi su i dalje nesvjesni bogate simbolike novinske stranice. "Industrijski čovjek nalik je kornjači koja je slijepa za ljepotu oklopa koji joj je izrastao na leđima." Tek nakon nekoliko desetljeća, kada povijesni pogled postigne dubinsku oštrinu, otkrit ćemo ljepotu reklama, ovitaka knjiga, džuboksa, *Buick Roadmastera* iz 1949. s *Dynaflow Driveom*, stripove u "Crime Does Not Pay" ["Više od 6.000.000 čitalaca mjesečno!"], bezbrižne ali i bespomoćne "Men of Distinction" koji guštaju "rijedak, blag, sladak Lord Calvert Whiskey", ili pak sadržaj kolovoškog broja *Reader's Digesta* 1947. ["Kontrola rađanja: nov odgovor na razvod", "Koja je cijena socijalizma?", "Smijeh, najbolji lijek"].

Mehanička nevjesta sastoji se od križanja između porodice Tarana, Supermana, Coca-Cole ["svojevrne zečje hrane"], Emily Post, Tarzana [amalgama plemenitog divljaka i aristokratskog detektiva] te kaubojskih sapunica na jednom kraju, i MARGARET MEAD, SIGFRIEDA GIEDIONA, LE CORBUSIERA, GERTRUDE STEIN, WYNDHAMA LEWISA, TOYNBEER i KINSEYJA na drugoj. McLuhan je filozof jedne rečenice. To je na kraju bila njegova mana jer mnogi ljudi nisu napredovali mnogo dalje od slogana "Medij je poruka". "Jeste li danas dobili svoju književnu injekciju?" Većina tih slogana su pitanja: "Koliko behaviorizma je potrebno za pristojno ponašanje mentalnog proletarijata?" U odjeljku "Kako glačati košulje a ne zamrziti supruga" pita se "postoji li neki uređaj za kontrolu pobješnjele tehnologije". "Na početku je bila montaža"; "Koliko često mijenjate svoje mišljenje, svoju politiku, svoju odjeću?"; "Superman ili subman?"; "Ti, mali kulturni strvinaru!" Na kraju, u odjeljku "Kako razumjeti Ameriku", on napominje: "Ne trči, nego opet pogledaj, čitače. Pronađi mehaničku nevjestu."

Istodobno s objavljivanjem *Mehaničke nevjeste*, njegove knjige o reklamiranju, uvedena je televizija i on je morao priznati da je napisao retrospektivu jednog povijesnog razdoblja, a ne kritiku vlastite epohe. Nakon toga je zaključio da može ići u korak s tehnološkim napretkom samo ako "komunikacijske medije" smatra metodom spoznaje, uglavnom na isti način kako je postupio prema književnosti.

Umjetnost je za McLUHANA bila "sistem ranog upozorenja"; umjetnost je kratko definirao kao jak stil s jakim rezultatima ["Književnost su vijesti koje OSTAJU vijesti" - POUND]. Tehnika npr. Eliota ili Joycea bila je, poslužiti se starim medijem pisane riječi kao da je on već dio novog elektronskog doba. Elektronička štampana kola otvorila su nov okoliš za čovječanstvo koje je dotada bila zarobljeno u tipografskom slogu. U McLuhanovim očima umjetnost se sastojala od "posebnih artefakta za pojačanje ljudske percepcije". Nalik na ljudske antene, umjetnici su bili u najboljem položaju da razviju uvid u utjecaj tehnologije i medija jer su dopuštali i testirali njihove efekte na vlastitom književnom stilu. Funkcija umjetnosti bila je, navesti čovječanstvo da shvati psihološke i društvene posljedice tehnološkog napretka.

"Joyce u *Finneganovom bdijenju* pravi vlastite crteže iz Altamire, crteže cijele povijesti ljudskoga uma, terminima osnovnih gesta i stavova u svim fazama ljudske kulture i tehnologije. JOYCE nije vidio nikakvu prednost u tome da ostanemo zaključani u vlastitom kulturnom krugu kao u transu ili snu. On je otkrio kako možemo istodobno živjeti u svim kulturnim modima, a da pritom ostanemo posve svjesni."

Godine 1953. U svom članku "Kultura bez pismenosti" McLUHAN je prvi put sažeo zapadnu povijest u terminima medija. Tu je i uveo povijesnu trodiobu, koju će razraditi i proširiti u kasnijim djelima. Prvi stupanj imenuje onim

“pretpismenog čovjeka” koji je živio bez pisma, u akustičkoj okolini bez referentnih točaka. Pretpismeni čovjek bio je potpuno i univerzalno povezan sa svojim okruženjem, u mitološkom i nefragmentiranom svijetu. Cijelo svoje tijelo preveo je u vanjski oblik: broda, kuće ili valjka [“Inke nisu poznavali kotač”].

Drugi stupanj je onaj “pismenog čovjeka” koji se povezo s okolnim svijetom odričući se nekih tjelesnih funkcija koje je prenio u tehnološke uređaje. Živa riječ predstavljala je prvu fragmentarnu smjernicu u akustičnom prostoru. Zatim je došao pisani/štampani jezik, koji je vizualizirao akustični prostor [“oko za uho”]. Čin slaganja rečenica proizveo je linearnu logiku, koja je došla na svoje u knjizi, punoj linearnih redaka. McLuhan smatra knjigu produžetkom oka, dok sva štampana djela na svijetu čine obuhvatan milje *Gutenbergove galaksije*. Udaljenost između čovjeka i svijeta povećavala se kako se sve više tjelesnih funkcija emancipiralo kao oruđa.

Treći stupanj je sadašnji, onaj električno/elektronskog čovjeka, “čovjeka pronalazača činjenica” koji, poput čovjeka prvog stupnja, nema pisma te eksternalizira i amputira svoje vlastito biće: informacijska mreža je njegov živčani sustav. Postigao je mitsko razumijevanje svijeta; opet je postao plemenski, posve uključen; ne zahtijeva nanizane fragmente kako bi osjećao da zna što radi. Čovjek povezan s elektronskim medijima je u novom akustičnom prostoru, gdje ga bombardiraju signali.

Tom prvom, pokusnom tezom McLuhan je otvorio polje teorije medija. Otada mu je vlastiti stil pisanja omogućavao stalno oduševljenje za efekte modernih medija. “Ništa što je ikada otisnuto nije tako važno kao sam medij tiska.” Slijedila je knjiga za knjigom. McLuhanov univerzum dostaje teoriji medija da bi utemeljila svaku umjetničku i tehnološku revoluciju.

Teorija medija je teorija svega. Budući da je medijsko područje po definiciji nepregledno, McLUHAN smjesta stupa u njegovo središte. "Više nema ničega što nije zanimljivo." Teorija medija je način promatranja univerzalnih arhiva podataka s užitkom, bez potrebe za upornom potragom za nekom idejom ili pregledom: što vidiš, to dobiješ. Tako McLUHAN luta od jednog sjajnog uvida do drugoga. Budući da je sve povezano sa svim drugim, važno je konstruirati vlastiti magnet za citate koji će poput nekog čudnog atraktora uvijek izazvati pravu vrstu grananja. Teorija medija uspostavlja privremeni lokalni centar globalne civilizacije u obliku opskurne zbirke tema. Sada uzmite škare i izrežite sve tekstove o borovima, dobermanima, kafe stolovima, Eskimima, duhanu, Stevensonu i ratnoj siročadi. Kombinirajte to s odabranim brojem omiljenih pisaca i evo vam vlastite, potpune teorije nečega čime će se baviti sljedeća tisućljeća.

"Mediji su umjetni proizvođači osjetilnog postojanja. Jezik je bio prvo izvanjštenje središnjeg živčanog sustava. Jezikom guramo sve iz sebe prema van. Zatim smo se povukli i počeli igrati na sigurno, ističući pojedinačna osjetila kao što su kotač [noge], čekić [šaka], nož [zubi/nokti], bubanj [uho], pisanje [oko]. No kada organ izađe, on otupi. Središnji živčani sustav otupio je radi opstanka, tj. s elektronikom ulazimo u doba nespješnog, a svjesnost se pomiče u fizičke organe, čak i u političkom tijelu. Kada središnji živčani sustav izađe van, to je veliki korak naprijed fizičke svijesti i veliki pad mentalne svijesti. Jedino područje koje je tupo i nesvesno je područje koje prima udarac."

Organi su izašli iz čovjeka u svijet kao što tehnološki uređaji otupljuju unutar samoga čovjeka. Tom defenzivnom reakcijom pojedinac sprečava da amputirani organ skrši napad dojmova koji se odjednom sruče na njega. "Svaki proizvođač mijenja i privatnu i korporativnu sliku,

izazivajući jak bol i otuđenje." Svaka nova tehnologija je medij koji potpuno preokreće staru sliku svijeta. Sve se mijenja u odnosu na nove tehnološke mogućnosti središnjeg živčanog sustava.

U tom smislu mediji su nove umjetničke forme: oni omogućuju nove načine percepcije. To je navelo McLuhana da formulira svoj skup medijskih definicija: "Svi mediji su fragmenti sebe prošireni na javnu domenu"; "Novi medij je poput trube u bitci za Jerihon"; "Novi mediji nisu mostovi između čovjeka i prirode - oni jesu priroda"; "Nije moguće nikakvo razumijevanje društvenih i kulturnih promjena bez znanja kako djeluju mediji kao okoline."

"Evropljani ne mogu ovladati novim tehnološkim moćima jer uzimaju sebe preozbiljno i presentimentalno. Evropljani ne mogu zamisliti Earth City. Previše dugo nastanjuju stare gradske prostore da bi mogli osjetiti nove prostore koje kreiraju novi mediji."

Medije se može shvatiti u odnosu prema tijelu, privatnom ili društvenom. Dakle, ne u terminima prijenosa poruka nego iz ekološke perspektive: oni stvaraju novu okolinu. Za McLuhana pitanje je bilo "kako medij utječe na osobu, a ne kako ljudi utječu na medije." Uvođenje novih medija čini vidljivom okolinu koja bi inače ostala "virtualno nevidljiva i neprimjetna, subliminalna". Okolina izlaže svoje karakteristike prijelazom s jednog medija na onaj sljedeći. Jedini sposoban zapažati okoline je umjetnik koji povezuje stari medij s novom okolinom: Joyceova struja svijesti već je bila televizija.

Poput smisla za humor, umjetnost je "anti-ekološka": oboje oslobađaju čovjeka od neranjive okoline koja nameće svoja ograničenja. Upravo o tome se radi. "Profesionalizam je ekološki. Amaterizam je antiekološki. Profesionalizam stapa pojedinca u modele totalne okoline. Amaterizam traži razvoj totalne svijesti pojedinca i kritičke svijesti o

temeljnim pravilima društva. Amater si smije dopustiti da izgubi." Teorija medija bit će kritička ili je neće biti.

"Djeca tehnološkog čovjeka s nenaučenim zanosom reaguju na poeziju vlakova, brodova, aviona i na ljepotu strojnih proizvoda. U učionici službenost potiskuje sve njihovo prirodno iskustvo; djeca se razvode od svoje kulture. Nije im dopušten pristup tradicionalnom nasljeđu čovječanstva kroz vrata tehnološke svijesti; ta, jedina moguća vrata, zalupe im se u lice."

MCLUHAN je označio taj metodički dio svoje znanstvene metode "prepoznavanjem modela". Tipografskog čovjeka, koji je trebao kronološke prikaze i argumentaciju da bi razumio određene procese, u elektronskom dobu naslijedio je zaneseni mladić čije mišljenje više ne slijedi putanje u stilu "za penny, za funtu". Homo electricus slijedi nelinearnu logiku koja kani zahvatiti model u nizu činjenica i događaja. Umjesto prijelaza s jednog fragmenta na drugi, sada se procesi vide kao agregat imperativnih kombinacija, veza, kolizija, ponavljanja, presjeka i manifestacija. Prepoznavanje modela nalik je na ono pretpismenog čovjeka: mitsko, plemensko, sveobuhvatno. Temelji se na pokušajima i pogreškama te na dodatnom eksperimentiranju, umjesto na dedukciji i indukciji.

"Odgođeno odlučivanje" - ukratko, ne počinji ispočetka, nego razmotri moguće ishode. Do devetnaestog stoljeća otkrivati je značilo otkrivati stvari. Danas se otkrivaju metode. "Metoda invencije je naprosto početi s rješenjem problema." Poput ELIASA CANETTIIJA, i MCLUHAN je pisao satiričku teoriju. Svoje tekstove je opisao kao "promatranje minus ideje": svoje moralne sudove izvedite iz svojih uvida i pogledajte što je preostalo; ideje će sigurno uslijediti. "Zahvaćam, slušam, iskušavam, prihvaćam i odbacujem; iskušavam različite nizove - dok brava ne škljocne i vrata se ne otvore." Riječ koju je MCLUHAN

upotrijebio za sažetak svojih intelektualnih aktivnosti bila je "sonda".

"Moj rad namijenjen je pragmatičnoj svrsi - pokušati razumjeti naše tehnološko okruženje i njegove psihičke i društvene posljedice. No moje knjige čine proces a ne dovršen proizvod otkrića; moj cilj je primijeniti činjenice kao pokusne sonde, kao sredstva uvida, prepoznavanja modela ... želim ucrtati novi teren a ne stare zemljokaze. Pokušavam svoje čitateljstvo uvesti u percepcije. Od čitalaca očekujem da rade više nego ja. Nudim mogućnosti, uloge s inicijativom."

Kad god bi McLuhan uzeo neku knjigu, prvo bi pročitao njezinu 69. stranicu. Ako bi ona pobudila njegovu pažnju, dalje bi čitao sve lijeve stranice. Nadao se da će tako izbjeći redundanciju u knjigama. Pohađao je tečaj brzog čitanja "Evelyn Wood reading dynamics". Time je, kako kaže, "otkrivao modele, a ne podatke". Primijenjeno na pisanje, to surfanje po knjižnicama dalo je "redundantno raspršenje uzoraka", "obilno citiranje" - mozaik. McLuhanove knjige su upravo to: "Jasna proza naznačuje odsustvo misli." McLuhan opet uspijeva reducirati modele koje otkriva na jedan sjajan slogan, kojemu se tako divi u reklamama i u poeziji, na mitske formule, salto kojim se mišljenje iznenada uzdiže na nove razine uvida [koje je on sam iskusio radeći na "Kulturi bez pismenosti"]. "Tjeranje misli da se naglo međusobno suočavaju." Medijski svjesni pjesnici i pisci reklama prvo pokušavaju izazvati reakciju u svojoj publici. I jedni i drugi rade metodom moždane oluje, "sreće putem asocijacija". Reklamni slogani su haiku, a moderni ekvivalent aforizma je novinski naslov.

McLuhanova vesela znanost [gaya scienza] teži pobijediti medijske ljude u njihovoj vlastitoj igri, potičući čitaoca da prestanu zanemarivati okolinu koja u svim pojedinostima upravlja njihovim životima a da to oni i ne

shvate. Tko misli da je McLuhan površan mislilac, u pravu je. McLuhan ne želi otkriti nikakav dublji smisao koji se krije iza pojava. Ono što ga zanima u najboljem slučaju je neka tisuću godina stara povijesna putanja. On uvijek iznova ističe da je "pismenost kratka faza", da pismenost pripada Gutenbergovoj galaksiji, ali da smo mi sada "iza Jupitera". Književne tekstove smijemo tretirati jednako neobavezno, kao što i reklamne tekstove smijemo uzimati ozbiljno. Svaki "slom je proboj". Ostavljajući prošlost iza sebe, ulazimo u sadašnjost, gdje možemo početi mapirati nepoznato, "skrivenu dimenziju", tako očito blisku da ostaje nevidljiva. "Predviđam samo ono što se već dogodilo. Tko god doista zapaža sadašnjost može vidjeti i budućnost, jer su sve moguće budućnosti sadržane u sadašnjosti."

Teorija medija ne traži Feedback, već Feed-forward. Sadašnjost je mreža analogija s prošlošću; prošlost je otvorena kutija s alatima kojom smiju haraćiti oni koji žele misliti dalje. Opljačkajte sve knjige u Gutenbergovoj maglici ako hoćete; nemojte zastati i pitati se je li sadašnja "plemenska situacija" bolja ili gora od [ne]pismenosti prošlih generacija. "Uljepšajte stražnja dvorišta - svaki dan bacite nešto ljupko." Tajno pravilo teorije medija koje je McLuhan otkrio odnosilo se na sposobnost pisanja sa zanosom o onome što nam se ne sviđa. "Odbacimo kanadskoga dabra - pogodan simbol naše zapriječene kreativnosti. Blagoslovimo kulturni šok kao premještaj uma u značenje." Povijesni podaci tek su materijal u kojemu se može raspoznati modele; oni ne nude imperativne zaključke koji se odnose na pitanje: "Što da se radi?". U medijskoj mreži prošli smo tu linearnost. Prema McLuhanu, baveći se medijima moramo postupati vrlo oprezno; dakle, medije se mora razumjeti. Jedini način da se mediji razoružaju bio je - i jest - razumjeti njihove zakone.

Nakon opširnih istraživanja, McLuhan je otkrio četiri

medijska zakona i nije ih mogao naći više. Postavio ih je u oblik tetrade. Svi mediji izazivaju četiri istodobna procesa: medij pojačava određenu ljudsku funkciju, obnavlja izgubljene prakse, neke druge čini zastarjelima i sam se pretvara u novu funkciju. McLuhan postavlja tu četverostrukost unutar grafičke slike: kružnica opisuje križ, pri čemu sva četiri dijela kružnice predstavljaju po jedan medijski zakon. Tako npr. lula kao "ljudski artefakt" pojačava "grupno sudjelovanje putem okolišnog mirisa", obnavlja "kontemplativni unutarnji trip", demodira "nervoznu žurbu pojedinca" i može se pretvoriti u "usamljenog pušača; potreba za izloženošću publici". U njegovu nizu "jednostavnih četvorki" nalazimo alkohol, kupleraj, cigarete, misu, medicinu, hermeneutiku, nebodere, kinetički prostor, mikrofone/megafone, perspektivno slikarstvo, hladnjak, semiotiku, taktilni prostor. Među tim četverostrukim kondenzacijama na stranici je još ostalo dovoljno mjesta za sjajne ideje i citate. Sve se to može naći u nasljednici *Razumijevanja medija, Zakonima medija*, koje je objavio McLuhanov sin ERIC 1988.

Zatim se pomičemo prema višim tetradama. Tu nalazimo aristotelovsku kauzalnost, kubizam, sat, zakon džungle, perlice rublja, TV, automobile, električno svjetlo i novu genetiku. Tako sateliti povećavaju planet, vraćaju ekologiju, čine prirodu suvišnom i pretvaraju se u urušavanje: "Stanovništvo kao sudioništvo u vlastitom sudioništvu u publici." Pod "anketar" čitamo: "Tko sam ja? Idem provesti anketu." I još: "Ima li predsjednik doista 17 posto veću karizmu nego Campbellova juha?" Pod stavkom "sleng" McLuhan zapaža: "Naše sadašnje tehnologije su sleng - tetrade istražuju njihov verbalni karakter." Sleng pojačava nove mogućnosti percepcije i vraća "nekonvencionalne osjećaje". McLuhan se služi time da bi naznačio kako jezik može uzdići medije do razumijevanja - jer

svaka je tehnologija po prirodi jezična i nudi vlastite percepte: pogled koji omogućuje tvrdoglavu percepciju.

"Više bih volio stabilnu, nepromjenjivu okolinu skromnih površina i ljudskih razmjera. Pop-kultura većinom mi je čudovišna i odvratna. Proučavam je samo da bih preživio. Efekt novih medija na ljudsko društvo u meni nikada nije pobudio ni najmanji zanos. Samo razumijevajući promjene mogu olakšati breme njihova podnošenja - stoga je jedini produžetak čovjeka za kojim žudim produžetak svjesnosti. Da se nijedna od tih tehnologija barem nije dogodila! One me se doimaju samo kao nesreća. One su za nezadovoljne ljude. Zašto je čovjek tako nesretan da želi promijeniti svoj svijet?"

[Mediji ili barbarstvo]

Sve se više govori o "medijima ili barbarstvu". Je li to izbor, alternativa, prijetnja, slogan, upitnik, luksuz, ili možda reklamiranje nečijeg mišljenja? Ako se tu radi o izboru, moramo istražiti prednosti i mane svake opcije; moramo procijeniti vrijednosti medijskog barbarstva i upotrebe medija od strane barbara - ili pak upotrebe barbara od strane medija - da bismo došli do utemeljenog i uravnoteženog suda. Neka stručnjaci ponude argumente i analize, a zaključci neka se izvuku u javnoj raspravi.

Ako pitanje "mediji ili barbarstvo" shvatimo kao alternativu, onda medije vidimo kao najjače psihoterapijsko sredstvo za liječenje posljednjih još nepriključenih barbara - od nepismenih do muslimana - kao da bi ih gledanje *Dallasa* i *Twin Peaksa* moglo spasiti od taloga njihove pred-medijske povijesti i napokon ih uključiti u civilizaciju tržišne demokracije. Uspon medija uvijek je praćen prijetnjom vojne intervencije ili kampanja humanitarne pomoći. Područja katastrofa sve će više odbijati pristup medijima da bi izbjegla katastrofalan dolazak međunarodnih organizacija za humanitarnu pomoć. S druge strane, ako se mediji ipak dočepaju prizora bitaka i prirodnih nepogoda, ponuđena informacija tako buja da je ne mogu pratiti čak ni najsuosjećajniji građani. Mediji ne djeluju civilizirajuće niti na one koje prikazuju niti na gledaoce. Kad bi barbari odbili

vidjeti u medijima umnožavače kompleksnosti i shvatili ih kao arhive pune dokaza, počeli bi razmatrati pitanje medija na vlastiti način - ubijajući svakog medijskog radnika kojeg ugledaju. Svaki mrtav novinar pobjeda je u medijskom ratu.

Strah u pozadini pitanja "mediji ili barbarstvo" jest da bez medijacije čovječanstvo brzo gubi kontrolu nad sobom, počinje se ponašati poput životinje čim ga liše slika kojima se zabavlja. S jedne strane, očekuje se da mediji zadrže mase da se ne okupljaju na ulicama; oni imaju dugu povijest opijuma za narod. S druge strane, smatra se da mediji kvare ljude i potiču ih na nasilje, satanizam, ekocid i kulturnu devastaciju. Opet se posve zaboravlja odnos između uzroka i posljedica. Praksa relativizma dovela je do silovitog prevrednovanja vrijednosti. Srednja klasa dolazi s najluđim prijedlozima: cenzura, zamrzavanje vladine potpore, samoregulacija, obrazovna kategorizacija, starosna diskriminacija, kodiranje slika golotinje, prepričavanje jakih izjava i ostale metode sakrivanja štetnih podataka. Moralni teror tuđih savjesti ima slobodne ruke da sprečava zle planove bližnjih - od incesta, prijevare, korupcije, dječje pornografije, zloupotrebe droga i serijskih ubojstava do krađe kola, preljuba, nacionalizma i rasističkih primjedaba. Medijima se pripisuje moć da pretvore ljude ili u barbare ili u civilizirane sudionike. Loše medije treba učiniti dobrima, a pitanje je samo koliko je kubičnih metara javnih informacija potrebno za to. Smisao političke korektnosti nije u tome da se sami ponašamo ispravno, nego da korigiramo druge.

Kao slogan antimedijiskog pokreta, "mediji ili barbarstvo" odražava istinski stav osamdesetih: san o uništenju komunikacijskog globalnog carstva. Oni koji razaraju lokalne telekomunikacijske mreže i medijske parkove tvrde da malo negativne energije može samo ojačati demokraciju. Nedavno su njihov slogan ukrali sve jači medijski ekolozi i pretvorili ga u jednakost "mediji =

barbarstvo". Sav otpad što teče društvom dugujemo medijima. Smanjenim ispuštanjem informacijskog smoga odmah bi se smanjila i multikulturalna zloupotreba. Put vodi izvana prema unutra: nasilje i zločini vide se kao mentalni poremećaji koji se mogu obuzdati ispravnom, uravnoteženom dijetom. Informacije potiču ljude, a česti susreti s medijima imaju podražavajući učinak koji se na kraju širi i na druge. To se može spriječiti samo uvođenjem unutarnjeg mira. Nudistički podaci ne odijevaju se da bi se prikazali, nego teže prirodnom prikazu u zaštićenoj okolini. Dijetetičari podataka više vole biti sami sa svojim kreacijama, bez stalnog ometanja nečijim tragedijama i užasima.

Naše glavno i središnje pitanje postiže pravu snagu kada ga shvatimo kao poziv na "odluku". No, tko je taj suveren koji će je donijeti? Je li to glavni urednik? Jesu li to medijski tajkuni? Trebamo li čekati da svjetska vlada odluči o hitnom pitanju treba li Rusiji dopustiti više medija, ili se pak naoružavati za drugi hladni rat? Posljedice masovnog uvoza medija nepredvidive su kao i posljedice medijskog prekida. U zraku su sva zamisliva pitanja moći, a tu ona ostaju beznačajna. Samo na lokalnoj razini i dalje nalazimo neke samostvorene suverene koji se ponose nadzorom koji su postigli nad onim udaljenim. Samo unutar samodefinirane privatne stvarnosti i dalje se donose fatalne nano-odluke. U tom zabranu odluke postaju pomodan čin koji bi svom aktantu trebao donijeti nužnu individualnost. To je uspon volje za odlučivanjem; nije odgoda već predloženi zaključak.

Bljuvanje dvadesetog stoljeća nije ništa novo, premda možemo još mnogo toga očekivati u ovom našem dinamičnom dobu. Postavlja se pitanje: hoćemo li nadmašiti zasada nedostižan rekord razdoblja od 1939. do 1945? Ostaje da se vidi hoćemo li postići neophodnu brzinu bijega da bismo ostavili dvadeseto stoljeće i pošli svojim putom, umjesto da

se vječno vraćamo u isto dvadeseto stoljeće [ili, možda, da svjedočimo brodolomu svemirskog broda Zemlja]. Močvare su isušene i pretvorene u obradivu zemlju, a ona se sada ponovno natapa da bi nastale neo-močvare. Prema HANSU PETERU DUERRU, posljednji barbarin civilizirao se barem prije dvadeset tisuća godina. I užas i radost posljedice su rada poduzeća "Civilizacija i napredak, d. o. o.". Više ništa ne može ući u civilizaciju izvana. Strah i žudnja da se civilizacija može pokvariti i rastočiti iznutra predstavlja kulturnu temu što se predstavlja s jakom tehnološkom podrškom. Stari Grci shvaćali su tragediju kao iznimno dramatski žanr. Nema Dionizija bez Apolona, nema Sarajeva bez Dallasa. Kriza je nužnost koja se smije propustiti. Pitanje nije jesu li barbari pred vratima, nego što činiti s dostupnom tehnologijom. Kada se kriza uzme ozbiljno, gubite orijentaciju i to možete samo internalizirati kao sljedeće osobno iskustvo kraja ideologije, povijesti, međunarodnih ratova i samoga subjekta. Dodajmo dvadeseto stoljeće svojim medijskim arhivima i pregledavajmo ih preko vikenda. Oni koji produljuju svoju umjetnu egzistenciju u osobnim mišljenjima zalažu se za izgublenu stvar koju nije bilo poželjno ni početi. Svijet poslije medija ne sastoji se od barbara; vjerojatnije je da se sastoji od biznismena. Njihovo igranje bezvrijednim vrijednosnicama na burzi predstavlja sljedeći izazov.

[Mediji u novom svjetskom poretku]

Na kraju dvadesetog stoljeća svijet je dobio šesti kontinent koji obuhvaća i umanjuje prethodnih pet. Komunikacijske tehnologije stvorile su autonomno polje koje, premda je očigledno na svim stranama svijeta, nikada ne utječe na regionalne civilizacije na koje je svijet i dalje podijeljen. Neumorna fascinacija medijskom okolinom potječe od njezine sposobnosti da bliska pitanja učini zauvijek i posve dalekima. Užitek da bez posljedica možemo sudjelovati u tuđoj radosti i boli stvara stanje euforije koje traje dok gledamo program. Ali čim okrenemo medijima leđa, iznova se pojavljuje svijest o lokalnim dužnostima i rasonodama i to potpuno neizmijenjena u svim svojim pojedinostima. Odmah nakon što ste na svom bankovnom računu povukli konzekvence zbog poplave u Bangladešu, u vidu novčane pomoći postradalima, možete se divljački razbjesniti zbog vode koju pušta susjedov stroj za pranje rublja.

Globalna svijest koju kreiraju mediji nikada ne izlazi iz svojeg medijskog okružja. Svijest o okolnom svijetu zauzima vlastitu, odvojenu razinu u kolektivnom nesvjesnom. Arhetipi generirani u aktualnim vijestima nikako ne nalaze put u civilni um. Suosjećanje za afričke žrtve gladi lako se miri s ravnodušnošću prema vlastitim sunarodnjacima. Predviđanja kako će mediji prouzročiti pomak društvenih stavova pokazala su se više nego proročcima. Mediji nas uče

da ne usmjerimo svoje akcije na neposrednu okolinu, nego da ih prepustimo vodstvu dostupnih informacija.

Namjera medijske obrazovne sheme je samo u tome da uputi korisnike u pravila nematerijalnosti i pokaže im kako da sami postanu dio globalne virtualne stvarnosti. Suvremeni potlatch televizijskih kvizova pokazuje kako se gledaocima može obilato nagraditi za koncentrirano sudjelovanje - u slobodno vrijeme uči nas kako zauzeti neobavezan stav, nužan za prodaju vlastite ličnosti. Vješta promocija osobnog identiteta predstavlja jedan kod ponašanja koji je tako udaljen od gužve na radnom mjestu i u spavaćoj sobi da ga je jednostavno zabavno gledati.

Dok visoka tehnologija tjera vjeru u napredak do neslučenih krajnosti, lokalno stanovništvo orijentira se prema civilizacijskom modelu odnosno kulturnom idealu koji je posve imun na napredak. Sadašnja neomiljenost pobune i ekstremizma nije posljedica neke reakcionarne zavjere koja bi htjela nametnuti građanske vrijednosti; ona predstavlja pobjedu pokreta emancipacije i oslobođenja. Na normalan život sada se gleda kao na univerzalno ljudsko pravo koje ne smije biti iznenada ometano izvana. Uklanjanje malograđanskih predrasuda prema društvenim identitetima u radu i seksualnosti vodilo je razoružanju društvenih kritičara. Kada homoseksualci oduševljeno pozdravljaju brak, feministkinje zagovaraju majčinstvo i kada uzrečica "sto poslova započeo, nijednoga dovršio" treba svjedočiti o fleksibilnosti tržišta rada, onda je perspektiva koja očijuka s ekspedicijom u eksperimentalne oblike društvenog života postala nezamislivom. Svaki životni stil koji u medijskoj sferi razotkriva svoje namjere predstavlja dragocjeno obogaćenje za demokratsko građanstvo. Multikulturalno društvo ponosno brani svoju toleranciju različitih identiteta, ma kako oni bili čudni. Žene beskućnice imaju isto pravo na postojanje kao etnički mesari ili lezbijski pornofili.

U čitljivom društvu više nema onostranosti koja bi nas dovodila u iskušenje. Ono drugo koje ne raspolaže jasnim dokazima identiteta prisiljeno je ili da se integrira ili da bude protjerano. Napokon, one koji odbijaju svoju društvenu emancipaciju ili oslobođenje može se prenijeti u njihovu posthistoriju samo vojnim ili kolonijalnim mjerama. Parlamentarna demokracija i ekonomija slobodnog tržišta nisu vrijednosti koje zastupa Slobodni Zapad, nego uvjeti koje mora ostvariti svatko tko ne želi biti na izravnom udaru Novoga svjetskog poretka. Te vrijednosti tvore formalizirani model, podoban za vladavinu političko-ekonomskih elita, sve dok poštuju vlastite nacionalne granice i pravila igre u svjetskoj ekonomiji. Nacionalna država je temelj punopravnog sudjelovanje u svjetskom poretku. Porast nacionalističkih pokreta pogrešna je interpretacija te činjenice, zavedena ostacima lokalne povijesti; oni koji su tako propustili osvojiti tržište orijentiraju se na tržište osvajanja.

Urušavanje komunističkih režima i diktatura Trećeg svijeta mora se dogoditi uredno, po mjeri Novoga svjetskog poretka... jer mi smo samo gledaoci. U redu je da nas mediji obavještavaju o nemirima, ali ne očekujte da interveniramo. Što je veća medijska pozornost prema zemljama bivšeg Varšavskog pakta ili prema Bliskom istoku, to je veća naša zatupljenost i manji su izgledi da ćemo ikada izići na ulice. Visoka gledanost živih prijenosa sukoba označava fascinaciju nad moći moderne komunikacijske tehnologije, a ne brigu i svijest da smo "svi zajedno u istoj borbi". Zapravo, svi ti oslobodilački pokreti samo prijete našem vlastitom položaju. Ne samo izbjeglice, nego i jeftini proizvodi ugrožavaju rad i dobrobit pojedinačnih građana. Jedini politički faktor na koji građanska svijest ostaje osjetljiva, po svojoj prirodi je obramben: očuvanje - socijalne sigurnosti, djevičanskog okoliša i multikulturalnog društva.

Sve ostale teme za akciju nepogodne su za proračunato građanstvo zbog nenamjernog ozračja mazohizma. Bez obzira na to kako se može uspostaviti radikalni diskurs, svi smjerovi argumentacije nužno završavaju u nekom Gulagu ili Auschwitzu.

Spoznaja o postojanju dvaju paralelnih svjetova, svijeta medija i svijeta "klasične" stvarnosti uči nas da je sve što iz lokalnog okoliša završi na polju visoke tehnologije već unaprijed onesposobljeno. S druge strane, jasno je da svaka pozitivna akcija poduzeta na razini svakidašnje stvarnosti može samo pojačati želju da se sve ostavi kako jest. Tolerancija i ravnodušnost odražavaju isti poriv - odvojiti vanjski svijet od one razine svijesti na kojoj se spoznaje povezuju s konzekvencijama. Informacija više nije oružje, nego arsenal u kojemu se trajno nalazimo.

Oni koji odbijaju prihvatiti to stanje stvari mogu djelovati na tri načina: unutar medija, protiv medija ili izvan medija. Ako, u prvom slučaju, uđemo u medijsku stvarnost, naša svrha bila bi rastočiti medije prožimajući ih eksplozivnom tematikom. Pokroviteljsko shvaćanje da građanske medije treba popraviti protuinformacijama odbačeno je. Medijske akcije odbacuju svaki dobronamjeren sadržaj i smjerove argumentacije, primjenjujući semioartiljeriju koja ispaljuje čiste znakove. Čak i ako se sve nakane akcija iskrive ili izostave, nastat će tako jake slike da se njihovo značenje neće moći umanjiti. Da parafraziramo slogan nizozemskih squatera: "Možete uništiti naše ideje, ali naše slike uvijek će biti naše." Ta gerila utemeljena je na pretpostavci da emancipirani građanin ionako ne vjeruje u ono što mediji izbacuju i da se privatno smije razaranja na ekranu. I negativne slike su slike. Prerušene kao teme, nameću se medijima da bi postigle maksimalan optjecaj. Njihov napad na Public-Relations-dogmu koja djelotvorno blokira svaku istinsku intervenciju u klasičnu stvarnost,

okreće medije sebi samima i tako čisti polje za autonomnu zloupotrebu medija i tvrdoglavu obranu njihovog stvarnosnog potencijala. Radikalna verzija te strategije može se naći u djelovanju suverenih medija. Oni više ne vide medije kao kanale za prijenos informacija o događajima nego kao materijal za slobodnu adaptaciju. Svrha suverenih medija nije osvojiti nove medije, nego ih obuhvatiti kako bi ih mogli podvrgnuti vlastitim kućnim pravilima.

Druga opcija je domena antimedijskog pokreta. U vjeri da je svaka informacija dezinformacija, taj demokratski pokret teži ponovno uspostaviti komplementarne kategorije istine i laži. Cilj mu je radikalni kratki spoj između paralelnih svjetova tako da se obnovi jedinstvo planete, makar na nekoliko trenutaka. Svojim antimedijским sabotazama, on privremeno isključuje "Media Related Communications" i tako prepušta mjesto vremenu i prostoru za izravne susrete na lokalnoj razini. Te Privremene autonomne zone potiču događaje da se odvijaju u sadašnjosti, na temelju svijesti da demokracija buja na stvarnim sukobima - ne režiranim, već spontano nastalim bez ičijeg usmjeravanja.

Ostaje da se vidi hoće li događaji odgovoriti na te radnje utemeljene na medijskoj kritici. Uništavanje ticala električne mreže, remećenje telefonskih komunikacija, elektronskog bankarstva, terminala, kamera i ostalih sredstava svakodnevne represije, te ubacivanje virusa u velika računala i mreže bili su dijelovi eksperimentalnog stadija u odbacivanju medija. Bio je to izraz volje za stvarnošću, ostatak pred-nietzscheovske, devetnaestostoljetne paradigme. Romantizam iz turističke perspektive. No, čak i u slučaju nepredviđenih događaja i obuhvatnih nemira, masa je i dalje demokratski obavezna informirati ostatak zajednice o naravi i razvoju pobune. To prisiljava antimedijalce da smisle taktiku za svjesno preuzimanje medija kako bi se spriječilo da iskrivljeni izvještaji stvore

zbrku. Konačna dilema svake antimedijske strategije leži u činjenici da mora održavati medije ako želi spasiti demokraciju.

Problem antimedijskog pokreta jest kako se poslužiti medijima, a da se ne postane dio njih. Možda mediji nikada nisu imali ni odašiljače ni prijemnike. Potrebno je malo napora da se zamisli mreža koja savršeno funkcionira, bez pomoći operatora i korisnika, bez ulaza i izlaza. Slike na početku nemaju značenja - one naprosto postoje. Ne zahtijevaju brigu; ne moramo ih nabiti svojom pozornošću ili nedostatkom zanimanja. Za njih je sve luk i voda. Antimedijska gesta teži uspostaviti kontakt s drugima; ona nije usmjerena na medije i njihovo postojanje, nego na nas - ljudski ostatak. Pa ipak, neprekidno emitiranje signala ostaje stalnim izvorom iritacije i agresije. Ultima ratio medija je antimedijski pokret. Izvještajima o antimedijskom pokretu mediji se urušavaju, a on zauzvrat nestaje u svom izlaganju medijima.

Treća opcija, izvanmedijsko djelovanje, temelji se na pretpostavci da su svi pozitivni aktivistički ciljevi definitivno obrambeni i da mogu samo pojačati konzervativnu klimu. Svi medijski razaznatljivi ciljevi kojima izvanmedijske akcije služe posve su negativni. Izvanmedijske operacije frustriraju medijsku pozornost time što su jednostavno neopisive. Čim se mediji pojave, one nestanu. Ostaju samo salve smijeha, zapanjenost i užas. One ne traže pozornost, ali zadovoljne su time što zauzimaju vlastite svjetove. Suprotno antimedijskom pokretu, one ne žele obnoviti društvo. Najvjerojatnije su cijelo vrijeme bile njegov dio, premda je to teško reći. S našeg medijskog stajališta, one su u stanju nesigurnosti, nemjerljive su i nedostupne komentaru. U vječnoj su preobrazbi, u poricanju sudbine; možda su one medij događaja.

[Što je kritika podataka?]

'Intelektualac' je uvijek govorio Ne, uvijek govori Ne i uvijek će govoriti Ne. On uopće kaže Ne svemu, iz principa.

J. GOEBBELS

I.

Bila jednom jedna kritička teorija. Godine 1937. *Zeitschrift für Sozialforschung* [vol. 5] definirao je uloge te kritike kao potrebu da se vrijednost tradicionalne teorije razotkrije kao klasno definirana. Kritika je bila preduvjet za emancipaciju, a time i za demokraciju. ADORNO, HORKHEIMER, MARCUSE i ostali imali su dobre razloge za tu tezu. Totalitarni neprijatelji kritike činili su sve što su mogli da bi iskorjenili "profesionalne negatore". Za frankfurtsku školu, kritika i teorija bile su neraskidivo povezane. Njihova moć je bila u tome da nisu ponudili nikakvu alternativu, nego samo negaciju. Pozitivna kritika bila im je strana; naprotiv, pokrenuli su napad upravo na komunistički tandem kritika - samokritika, koji je trebao riješiti sva proturječja.

Premda kritička teorija nije bila od ovoga svijeta, društveni kritičari u generaciji šezdesetih bili su nesvjesno solidarni s njom. Bila je to kulminacija kritike. No pokazalo se da beskompromisno zanovijetanje negativnih kritičara uopće nije bilo unutarnja snaga šezdesetih. Kritika nije dovela ni do čega. Sve se moralo promijeniti, a u tu svrhu se

alternativa doimala pogodnijom. Ne-normativna znanost odbačena je u korist društveno relevantnih istraživanja. Ljudi više nisu htjeli biti pasivni promatrači, nego su htjeli napokon obaviti posao. Tako je kritika podlegla ego-tripu boljeg svijeta koji počinje i završava u nečijem sopstvu. Otada je kritički stav standardna društvena vještina, neophodna za karijeru. Neemancipirani radnici više nisu lojalni zaposlenici nego su postali prepreke za dinamiku demokratiziranog biznisa. U cyničkoj misli kritika je os permanentne reorganizacije.

Tako je filmska kritika nekoć bila dio obuhvatne društvene kritike. Intelektualni radnici, zauzeti klasnim ratom s ideološkim tijelom, također su slijedili alternativu, diveći se "politique d'auteur" takvih kao što su GODARD, RESNAIS, TRUFFAUT i ROHMER. Autori poput FASSBINDERA, WENDERSA i HERZOGA te režiserke kao što su DUMAS i AKERMAN čitali su se kao kritički sineasti koji Hollywoodu nude širu evropsku perspektivu. Žanr recenzije pokrenut je da bi kino postalo oružje sposobno da probudi kritičku svijest masa. Duboka ozbiljnost trebala je rastjerati površnu zabavu spaghettiwesterna, lovestory, highschoolfilma i Jamesa Bonda. Tu je bila riječ o političkom aktu kojim bi se prikazala poezija svakidašnjeg života. Spiritualna tromost Sovjeta [TARKOVSKI, PARADANOV], profinjen humor Čeha i Poljaka, pozdravljeni su kao dobra vijest iz drugoga svijeta. Njihova nerazumljivost je bila dokaz kvalitete.

Sljedeći korak kritičkog filma bio je demontaža naslijeđenih filmskih institucija i to iznutra prema van. Nijedan žanr nije ostavljen na miru; nisu prestajale proklamacije o kraju nekog nezdravog oblika zabave. Analogno s tim procesom osnovana je i akademska filmska teorija. Nakon obračuna s kinematografijom, televizija je označena kao nov neprijatelj, dok se sve stare filmove moglo iznova otkrivati kao remek-djela. Uzdignut na rang

superiornog vizualnog medija kako za elitističku tako i za popularnu kulturu, kinematografski muzej postao je posljednja stanica filmske kritike i kritičkih režisera.

II.

Osamdesetih godina se shvatilo da je kritika odavno izgubila svoj subjekt i objekt. Kritičari su se pretvorili u gubitnike čije vrijeme je jednom zauvijek prošlo. Mišljenja su se brzo iscrpljivala i nekadašnja apsolutna negacija fragmentirana je u dnevne kritičke napomene kojima kolumnisti ispunjavaju dnevne i tjedne. Postmodernizam su, uglavnom protiv njegove slobodne volje, predvodnici javnog mnijenja uzdignuli sa serijskog na dominantni diskurs. Dašak postmodernističke misli koja je trenutno u modi rekao bi da su obuhvatne priče izgubile igru s dekonstrukcijom i da je kritika izgubila svoju Arhimedovu točku. Sve ideje su jednake [ali neke su jednakije od drugih]. Kritika je istinita samo ako je dobro napisana i u novinskom formatu. Fascinacija fluktuacijom uzbudljivih gledišta mogla bi se održati neko vrijeme, ali slobodno lebdeći argumenti individualističke preciznosti nikada nisu naišli na otpor. Nepodnošljiva lakoća osobne diferencijacije reaktivirala je nelagodu u kulturi. Pojavila se nostalgija za vremenom u kojem je kritika znala zaprijetiti samom tkivu društva.

Sve jači zahtjevi za angažmanom početkom devedesetih predstavljaju oživljavanje potrage za zajedničkim nazivnikom prema kojemu bi se mogao zauzeti položaj. U eri kada je marksizam zamijenjen raznim teorijama zavjere, nema nade da se pronađe glavni krivac za sve veću bijedu. Previše međusobnih veza zamagljuje *the big picture*, bez obzira koliko se mi trudili prizvati tu viziju.

Ingenioznost generacije šezdesetih leži u njihovoj sposobnosti da otkriju političko u privatnome. Tako je kritika imala materijal izveden iz svoje neposredne okoline,

od kojeg nije zazirala nego ga je okrenula naglavce. Obitelj nije odbačena, nego je zamijenjena psiho-dramom komune i eksperimentalnih životnih stilova. Današnja negacija mogla se izbjeći time da je alternativa već bila ponuđena prije no što je bijes uspio dobiti zamah. Postojalo je provedivo rješenje za sve. Umjesto teorije, cilj je sada bio uspostavljanje prakse. Sada kad je alternativa sazrela u New Ageu, negativnu teoriju zamijenila je filozofija koja će vas [svojim novim spiritualnim moćima] spasiti svih moralnih dilema.

Filmska kritika opet se drži duha vremena predstavljajući se kao posebno pitanje vizualne kulture u svim njezinim aspektima. Pokazuje se da je pornografija zabavna jednako kao i fotografija, kulturni filmovi, televizijske zabavne emisije, religija i tijelo. Čak je i recenzija opet u modi kao mikro-studija obrtničke preciznosti uređivanja, rada kamerom, sinkronizacije i međugre autora i glumca. Nije tajna da je sve što autor piše reklama za film, kao što je autor samo jedan od mnogih elemenata u procesu distribucije filma.

Filmska kritika je samo šum koji remeti formulaciju recenzija pojedinačnih posjetilaca kina. Tjedne presude pretvorile su se u stavove stručnjaka koji izbacuju mišljenja kako se već sjete. Publika je shvatila da je smiješno ostaviti dvoranu praznom nakon neke razorne kritike. To pak iskorištava filmska industrija predstavljajući filmove bez projekcije za štampu ili priređujući "potajne projekcije" filmova koje kritičari još nisu osakatili, u kojima publika ne zna što može očekivati. Osjećaj da ste nadmudrili novinare "totalno je opojan" [rekao je jedan gledalac]. Čak i videoteke priređuju vlastite premijere. Filmski magazini dio su filmske industrije i dobro su svjesni tko su im sponzori. Još je neistražena opcija pisanja o filmovima koji se sigurno nikada neće prikazati ili recenziranja svih turskih i indijskih

filmova, novih i starih. Vjerojatnije je da će kritika igrati na sigurno, upisujući se u metarazinu kulture.

III.

Pod vladavinom nehistorijskog materijalizma, jedina održiva opcija je kritika podataka. Čak ni film nije ništa više od informacije. U trenutnom medijskom sistemu, kritika programatskog rasporeda više ne proizvodi diskurs. Ma kako to bilo tužno, situacija je daleko od beznadne. Zašto bi ljepota morala biti bezopasna? Ili ružnoća, kad smo već kod toga. Fikcija i stvarnost marginalne su u odnosu na svemoćni medijski koncept. Nema svrhe kritizirati pojedinačne medije. Jedinе teme preostale za negaciju su *boot* i *root*-sektori medijskog diska. Kritika podataka je umijeće apsolutne negacije informacije. To nije strategija opstanka nego izravan napad. Kritika podataka nije stav koji se može lako izbjeći. To je poricanje svega postojećeg, a počinje gdje cinizam prestaje; ne umanjuje svijet, nego reagira na izazov koji postavlja nepredvidivo. Nema alternative podacima. Jedinа mogućnost je suočiti se s njima *face-to-face* kao i s Meduzom.

[Zahtjev za angažmanom]

Zahtjev za angažmanom je zahtjev za opojnom politikom. Medijsko pothlađivanje vrućih fenomena osamdesetih vratilo je tu klasičnu vezu natrag u kolektivno nesvjesno [barem je tako bilo na Zapadu]. Još od osamdesetih, establishment je marginalizirao, privatizirao i kriminalizirao prirodni poriv za kolektivnim metežom. Ideju da možete ludovati na ulici i zvati to politikom, antifašisti i antistaljinisti povezali su s čudnim iskustvima kojima je to rezultiralo u prvoj polovici ovog stoljeća. Politička svijest i dalje može stvoriti brigu, ali više ne bi smjela izazvati gnjev. U međuvremenu je ulica kao pozornica za uzbudljive apsurdne javnog života preoblikovana u folklorni trg. Pod utjecajem mirovnih pokreta, demonstracije su kao potencijalno uznemiravanje javnosti neutralizirane u dostojnu potvrdu identiteta i građanske egzistencije. Buržoaske demonstracije naznačile su kraj kreativnom nasilju i usmjerenoj destrukciji.

Osamdesetih godina su ljevičarski ideolozi uklonili iz povijesti prirodnu kombinaciju oružana otpora i bezbrižne upotrebe droga koja je šezdesetima dala toliko soka i zamijenili je pouzdanom verzijom vlastitog desetogodišnjeg meteža. Arogantan napad nesnalažljivih dugokosaca na autoritete pretvoren je u odgovoran doprinos općem javnom dobru. Tako je uznemirujući element svēden na razumnu fazu

emancipacije i svjesnosti. Bivši neprijatelji čovječanstva čudesno su se preobrazili u zastupnike ljudskih prava koja će se ostvariti u politički mogućim paketima. Shvaćanje politike kao momenta destrukcije u međunarodnoj zajednici bilo je potisnuto do točke u kojoj je sva kritika morala postati konstruktivna. Neprofinjeno ponašanje destruktivnih idealista odgurnuto je u stranu kao prepreka za poticanje pregovora.

Kao posljedica, zanos se povukao iz zlog vanjskog svijeta u krug privatnog života, gdje se fragmentirao. Ako su biološka, kemijska i tehnološka ekstaza ranije kombinirane s ideološkim zanosom stvarajući divovski splet nagona i poriva, sada su izgubili sve veze. "Stoned in the street" ustupilo je mjesto rekreacijskom drogiranju preko vikenda. Razne droge više nisu bile opasna smjesa, već tvari koje treba konzumirati nezavisno, u slobodno vrijeme, pod uvjetom da ne ometaju rad. Javno pokazivanje rastroženosti uličnih narkomana prekoračilo je granice etike opijenosti. Slično tome, predanost kojom je politička dogma sedamdesetih godina konzumirana kao psihodelična droga izbrisana je u iznenada nastaloj averziji prema neurotskom i represivnom karakteru političkog impulsa. Ideološka institucija deregulirana je u politički poduhvat, dok je ritualna stilizacija političkog ubrzo istaknuta u medijima kao oblik zabave.

U razdoblju između punka i yuppieja, strastveni društveni optimizam pretvorio se u igru u kojoj su preostali političari tek povećavali zabavu. Urbani pokreti osamdesetih postavljali su nemoguće zahtjeve koje je trebalo odmah ispuniti. Mnogi zapanjeni administratori reagirali su slanjem policije za smirivanje nereda. Premda su aktivisti uspjeli u privremenom oživljavanju komadića predratnog uličnog života, ideološki serum već je bio ishlapio do te mjere da više nije mogao pokretati akciju. Sam koncept politike zamračen

je takvom babilonskom zbrkom da se čak i klasično "za sebe i nikoga drugoga" može smatrati protestnom izjavom. Recept za raspravu, argument i objašnjenje je izgubljen, a s njim i ljubav za hermeneutiku osobne akcije. Nije vam potreban ideološki fiks da se pošaljete na trip.

Dosad su dionizijski aspekti te vrste društvenih promjena bili svjetlosnim godinama daleko od dominantnih birokratskih umijeća. I dok je neobuzdana akcija još sadržavala tragove veze između radikalne negacije i Crvene zore, akteri više nisu imali volje nastupati kao oporučitelji bona fide zapadne civilizacije. Na kraju dana nitko se nije osjećao bliskim Marxu, Bakunjinu ni Sartreu. Umjetnost je odavno podlegla dobrom ukusu koji traži da riječi ili slike, premda smiju djelovati uznemirujuće, nikada ne smiju razarati. Vlada zauzvrat pretvara te umjetničke strategije u program mekane deregulacije društvenih odnosa. Taj nagon za deregulacijom dao je politici takav polet da više nije bilo potrebe za protestom i otporom nadobudnih umjetnika i glumaca koji su do tada ulijevali život vlastima.

Šok užitka, novoga, razornoga i zapanjujućega koji je umjetnost tradicionalno izazivala, uklonjen je iz poretka vremena u kojemu je nakon njega mogla uslijediti eksplozija energije što pretvara indignaciju u politički značajne sukobe. Svaki umjetnički pokušaj gnjeva utopljen je u bezdanu medijske amnezije. Društveni nagon za preobrazbom bio je previše fiksiran na sljedeći niz mafijskih regruta da bi se sjetio posljednjeg vala mladih talenata. Vjera u sukcesivne trendove, generacije i desetljeća omogućila je kulturnim projektmenadžerima da otkrivaju jednu kulturnu odnosno političku novost za drugom. Ako je uopće bilo nekog sukoba na području *small-scale maximality*, to se smatralo dobrim materijalom za još jednu raspravu kojom će se pokriti prljavština. Samo to je ostalo od dobre stare oštrice koja je tako lako ranjavala i učinila dvadeseto stoljeće onim što jest.

Krajem osamdesetih javnost je, počinjući shvaćati funkcioniranje zabave, odlučila zabavljati se tako da postane interaktivna. Poigravanje s anketama javnoga mnijenja bilo je zabavno dok je trajalo, ali stvari su postale doista vesele kada su glasači počeli upotrebljavati izbore kao anti-političku akciju. Sa svakim izborima slučajan broj glasača dobije poriv da se pojavi [ili ne pojavi] kako bi glasao za pogrešnoga kandidata. Ljudi koji žele iskušati angažman i sudjelovanje izlažu se opasnosti da ih se okrutno kazni zbog njihovih napora dodjeljivanjem položaja u nekom kongresnom odboru ili u provinciji. Bujanje i kolaps stranaka na svakim izborima daje diletantima priliku da razviju svoj estradni talent na pozornici kojom je predugo dominirao vodvilj. Grozničavi napori komentatora da u glasanju pronađu bilo kakav smisao tek su dio zabave. Odustanite od ideje da se javnost može političkom manipulacijom pridobiti za bilo kakvu etičko/moralnu shemu.

[Mediji smrti, smrt medija]

I.

Dok su se mrtvi i živi još ponašali jedni prema drugima kao da su jednaki, svatko je bio medij i mediji su bili izvan obzora događaja. Kontakti s precima i budućim naraštajima odvijali su se kolektivno. Pleme je bilo potpuno; nije bilo potrebe za komunikacijom s odsutnima. Tek nakon odlaska mrtvih prvi put se pojavila potreba za medijima koji bi održali veze s nestalima: bez izravnoga kontakta sa svojim izvorima, čovječanstvo gubi svoje životne moći.

Obred je medij, sintetički kanal posredstvom kojeg živi ljudi mogu umrijeti kako bi povratili svoje živote od preminulih kojima njihovi više ne trebaju. Bez takve veze mrtvi se osvećuju šaljući neposlušne zle duhove koje se više ne može obredno istjerati. To nisu glasnici smrti nego trauma. Pretvarajući mrtve u pretke, u brižno izvođenim ceremonijama, mogu se izbjeći neugodna iznenađenja budućnosti. Obredi su bili velike neobuzdane zabave na kojima se kontakt s mrtvima uspostavljao tek u međuvremenu. Dugotrajne bakanalije bdijenja uz mrtve nisu ostavljale ljudima mnogo vremena za proizvodnju viška vrijednosti, ali su im barem pomagale da za tjedan dana nadvladaju tugu.

Kada više nije bio moguć izravan doticaj s preminulim duhom, pažnja se prenijela na mrtvo tijelo. Nakon

kristijanizacije preminuli je postao pojedinačno tijelo, čija slika neko vrijeme lebdi u pamćenju ili u malenom ovalu na komodi. Tijelo je postalo slika i odmah se pojavilo u mraku kao progonjeni duh ili fantom. Preminuli kršćanin je usamljenik koji je nagrađen vlastitim kinematografom u kojemu živi. Veza s iskonom je prekinuta. U masovnim medijima mrtvi gube čak i to, posljednje stanište. Nigdje se ne vidi toliko smrti kao na ekranu. No, prikazana tijela uvijek su anonimna: to su samo mrtvaci ljudske vrste. Čovječanstvo kao univerzalna zajednica ne može živjeti bez njih. Bez slika smrti, ljudi zaborave da su preživjeli. Ako se ta svijest umanja, tada će možda zauvijek nestati čarolija medijskih izvještaja uživo.

II.

Rat u Perzijskom zaljevu razlikovao se od vijetnamskog rata po odsutnosti slika. Vojska je lišila medije svojih mrtvih. Umjesto toga, uznemireni gledaoci morali su sami postići dramatičnost pitajući se: "Je li ovo videoigra ili pravo bombardiranje?" Kada su se irački vojnici napokon pojavili na ekranu, pokazalo se da su to neki siroti naivci koji pozdravljaju generala Schwarzkopfa. Zahtjev za slikama smrti ostao je nezadovoljen. Pokazalo se da su čak i ugibajuće ptice na naftom zagađenim obalama tek arhivske snimke. Preostalo je samo nekoliko autentičnih reklama za tvornice oružja - a u reklamama obično nema mrtvih tijela. Taj rat nije se toliko vodio protiv Iraka ili Saddama Husseina, koliko je bio pomak prema novom svjetskom poretku, u kojemu postoje samo kolege igrači u igri ponude i potražnje, a ne neprijatelji.

Aktualni mediji strašno su se osvetili vojsci, kao što su ubrzo otkrili Kurdi u svojim planinskim taborima. Dok još međunarodne snage nisu bile ni na vidiku, mediji su već nadoknađivali nedostatak smrti i odmah su emitirali

šokantne slike diljem svijeta. Kako bi predstavili temu genocida i pojačali svijest ljudi da su preživjeli, postavili su nekoliko eksplozivnih punjenja u kolektivno nesvjesno. Užasne slike mrtve djece i umirućih starica predstavljale su uništenje staroga ciklusa od predaka do potomaka. Budući da se smrt nije smjela pojaviti u ratu, ona se vratila drugdje kao neposlušan remetitelj novoga poretka. U ratu je smrt našla smislen kontekst u medijima, ali stotinu tisuća mrtvih u Pustinjskoj oluji ostali su nevidljivi. Zato su se pojavili drugdje i umirali su u golemom broju, kao bezimena i besmislena katastrofa.

III.

Struktura aktualnosti je struktura srednjovjekovne smrti; svako vrijeme jest vrijeme pješčanog sata. Njegova napetost počiva u činjenici da je njegova konačnost unaprijed određena. Svako vrijeme ima svoj odlučni trenutak. Objava "Charles Jacobs uživo iz Riada" jest posljednja kap nakon koje se pješčani sat može okrenuti radi sljedećeg izvještaja. Rez je kosa u režiserovim rukama koja stvara iznenadan prekid u onome što bi inače bila beskrajna bujica podataka. Ona isijeca fragmente zbilje i predstavlja ih kao zbilju samu. U jeseni medija se ples smrti izvodi uvijek kada spektakl dosegne makabrični stadij i uzdigne napetost na rub iscrpljenosti u orgiji katastrofičnih trenutaka. Još ne znamo kada i kako, ali možemo biti sigurni da će nakon sumraka medija slika ugasnuti zauvijek.

Možda će mediji gorjeti još mnogo godina nakon toga, već kako se ratnici budu kretali od jedne stanice do druge. Globalna mreža podataka rastočit će se i plemena će vratiti vlastito vrijeme okupljena oko taborskih vatri, gdje će se zapanjeno sretati preci, budući naraštaji i živi.

Ali agonija medija tek je počela. Dok god mogu prikazivati smrt, oni sami žive, a kada jednom ne budu više

moгли prikazivati mrtve, uzrokovat će to njihov katastrofičan povratak na drugom mjestu. Nove tehnologije neizbježno se usmjeravaju prema fizičkom iskustvu tuđe smrti. Prvi izrazi toga su *reality-TV* u bolnicama i policijskim stanicama, opasni sportovi kao što su skakanje padobranom s litica, surfanje u zraku i heli-skijanje. No, što nas mediji dovode bliže smrti, to smo bliže smrti medija. Neće to biti oceubojstvo niti samoubojstvo, već katastrofa o kojoj sami mediji nikad neće izvijestiti. Sada vježbamo rituale kojima bismo osigurali ne samo da mediji umru, nego i da postanu naši preci. Samo tako ćemo moći spriječiti da se mediji jednoga dana ne pretvore u zloduhe.

[Ratnici i njihovi mediji]

Pokazat će se da su nevidljivi ratnici bili zrcalo sudbine.

Christian UNVERZAGT

RAMBOIDI

Pojava Rambovog lika koincidira s nestankom jasno lociranih poprišta borbi i razvojem virtualnog rata u trci za razoružanjem koja je se odvijala osamdesetih. Kao odgovor na uspješnu taktiku Ho Ši Minovih komandosa u džungli, Rambo je utjelovio dezintegraciju regularne vojske. On je objavio rat devetnaestostoljetnoj zapovjednoj strukturi koja je u dvadesetom stoljeću preživjela kao elektronika. Zamijenio je vojsku [koja više nije bila sposobna voditi rat jer je postojala samo radi odvratanja] tako što je sam postao rat. Frontovski vojnik koji je u *Materialschlachtu* Prvog svjetskog rata i u praelektronici *Blitzkriega* Drugog svjetskog rata izgubio tjelesnost, vratio je sada svoju sliku medijskog potrošača - u anaboličnom steroidnom tijelu nepobjedivog Ramba.

Rambova odjeća posudila je muzeološke oblike i navike od tužnih tropa, putem kolonijalizma antropološke konzervacije. Popularnost njegove uniforme poticali su televizijski kritičari i knjiški klubovi. Rambov lik kombinirao je opremu srednjovjekovnog ratnika s djelotvornošću najnovijih kompaktnih oružja, ali njegova lokacija bila je

svijest klijenta jeftinih videoteka. Ograničen na imaginarnu stvarnost carstva slika, nije imao izbora nego ostati medijski ratnik. Za razliku od gerile, njegov zadatak nije bio oslobođenje potlačenih naroda. Njega je zanimalo samo izražavanje vlastite ličnosti, u kojoj su gledaoci mogli vidjeti same sebe. Da bi oblikovao svoj subjektivni identitet, morao se svaki put vratiti na ratište, bez političkih i agresivnih motiva, da bi se preporodio kao cjeloviti pojedinac. U nevidljivosti neprekidnog rata djelovao je kao remeteći element što daje oduška borbenom duhu koji je postao čisto folkloran. No u kontekstu potpunog svjetskog mira nije više mogao biti ništa osim nostalgične identifikacije gledalaca s akterima kakvi oni sami više nisu mogli postati.

GOSPODARI ZNAKOVA

U univerzumu medijskih mreža više nema vertikalnog odnosa između znakova i stvarnosti, nego samo vodoravnih, između samih znakova koji tvore vlastitu stvarnost. Metarealisti traže lozinke koje prodiru u tu matricu. S jedne strane, tu su proizvođači podataka; na drugoj strani su putnici podataka. I jedni i drugi su medijski ratnici. Proizvođači podataka lansiraju svoje znakove s izvanmedijskog stajališta kako bi ostvarili javnu stvarnost na ekranu. Cilj im je promijeniti seksizam i zagađenje u svijetu uz pomoć obrade podataka i brisanja slika, izbjegavajući fizičke doticaje s policijom. Mediji su im potrebni za blokade, racije, nemire i pop-koncerte. No oni idu korak dalje od kritičke generacije, koja je pokušala raspravama ugroziti medijsku moć. Njihova oralna kultura danas je zamijenjena spektakularnim slikama medijske stvarnosti i stoga su aktivisti postali umjetnicima znakova.

I putnici podataka također ovise o medijima. Poput turista koji krstare brzinom svjetlosti, hakeri mogu doskočiti na bilo koji dio svijeta. Na tom šestom kontinentu bez

geografskih ograničenja fizički napor zamijenjen je osjećajem probijanja programa za odobravanje pristupa. Kao što su turisti urezivali svoja imena u firentinske freske, ti pioniri elektronskog ponoćnog rada ostavljaju svoje brojeve u zabranjenim područjima planetarne mreže. Prijelaz od imena do virusa jest početak iseljavanja u tu zemlju neograničenih mogućnosti. Njihovi trojanski konji znakovi su koji proizvode stvarnost. Posljedica toga je da duguju svoje postojanje poremećaju arbitrarnog poretka elektronske sfere. U budućnosti će cyberpunkeri živjeti kao odmetnici u zemlji podataka. Postat će znakovi sami, preživjevši svoju tjelesnu smrt kao *flatlines* pohranjeni u obliku skrivenih datoteka. Buduće generacije akcijaških aktivističkih aktera i apokaliptičnih cyberpunkera napustit će izvanmedijske ciljeve i ući u njih da shvate veliku onostranost: totalni *delete*.

CRNA RUKA

Sve se snima. Događaji su dokumentirani kao svjedočanstva i služe kao oružje u informacijskom ratu. To se događa i preko velikih udaljenosti, u okružju vojnih satelita i telezumova, i na male udaljenosti, uz pomoć amaterskih foto- i videokamera. No čak i u ovo doba totalne transparentnosti još postoje klanovi koji se ponašaju kao da žele čuvati svoju privatnost kao neku sakrosanctnu povlasticu: mafija, specijalne postrojbe, autonomisti koji se bune, kraljevske obitelji i druga tajna društva. Okružuju se tjelohraniteljima koji djeluju kao antimedijiski ratnici. Njihova funkcija je ista kao i funkcija crnih rupa koje usisavaju medijsku tvar tako da događaj posve nestane, iako se u stvarnosti pokaže da su to magneti za novinare, te da potajno uživaju u kršenju svoje privatnosti dok se kupaju u svjetlu reflektora. Oni započinju svoju junačku borbu na ničijoj zemlji između medija i klasične stvarnosti.

Vidimo ih u posljednjoj roli gdje njihova ruka odgurava kameru, vojnik cilja u gledaoca i puca, ili se ukaže naredba da se prestane snimati.

Taj očigledni oblik antipubliciteta ne uspijeva, jer zabranjene slike zahtijevaju najvišu tržišnu cijenu od distributera informacija zato što demonstriraju životnost medija. Dok postoje ljudi koji sugeriraju da se svemoć kamere može obuzdati, njezina sveprisutnost može se samo povećati. "Izbjegavanje publiciteta najbolji je publicitet"; to je motto na svakom ratištu gdje mediji još mogu zahvatiti nezabilježene događaje. Sve dok, zbog nedostatka autentičnih područja, mediji ne počnu cenzurirati vlastita otkrića i zapošljavati ratnike da zadrže određene slike daleko od gledalaca.

ODSUTNI

Kolaju glasine o vrsti blaženih bića koja putuju preko obzora događaja i skrivaju se iza povijesti, promatrajući medije kao što mi promatramo ekran. Među njima su i izvanmedijski ratnici. Njihov prostor-vrijeme odnos teče paralelno s našim vlastitim i rijetko ga se dotiče. Poput klasičnih ratnika ovladali su umijećem nestanka u praznini kako bi se iz nje iznova pojavili na neočekivanim razinama stvarnosti. Njihovi putovi nevidljivi su medijskom oku jer djeluju u dimenziji koja u najboljem slučaju presijeca struje horizontalnih znakova. Na tim sjecištima događaju se katastrofe u medijskoj komunikaciji znakovima koje izgledaju kao terorističke akcije nekog drugog kruga. Cilj medija, nakon što su učinili svemir vidljivim, jest omogućiti ovim interfaceima da progovore. Ali ratnici odgovaraju samo na nepostavljena pitanja koja tjeraju medije da zašute. Predstavljaju se kao snijeg koji rastače ikonografski poredak. Statična slika je njihova konačna informacija.

[Socijalist i njegovi mediji]

Tko govori o pobjedi? Riječ je o preživljavanju.

Rainer Maria RILKE

Socijalist u doista postojećem obliku - onom vladina službenika - možda je nestao iza obzora, ali kao potencijalna figura može očekivati nevjerojatnu budućnost. Socijalist je programiranje posisao s majčinih mlijekom [verzija 1.0 socijalističkog programa objavljena je oko 1830.]. U nedostatku odgovarajućeg hardwarea, 150 godina bio je prisiljen instalirati svoj program na društvo. Socijalno pitanje koje je time potaknuto prouzročilo je reakciju koja je dovela do proširenja prvotnog dizajna i do znatnog broja novih aplikacija. Svakim uzmakom socijalisti su proizvodili nove planove, nezaplašeni ilegalnim kopijama spartakovaca, revizionista, lenjinista i kršćanskih socijalista.

Kada su HITLER i STALJIN povezali socijalizam s nekompatibilnim softverom nacionalizma i totalitarizma, razvoj ljevičarskog programiranja neko je vrijeme tavorio. Od mnogih aplikacija preživjela je samo pohrana podataka i rukovanje datotekama, za koje je povijesni socijalizam iskazao pravu opsesiju. Sjetite se tabličnih kalkulatora s brojevima o planiranoj proizvodnji u petogodišnjim planovima, sjetite se kilometarskih dosjea obavještajnih službi, sabranih govora vođa, beskrajnih nizova formulara i

molbi koje se moralo ispunjavati što je prije moguće. Taj društveni format zapetljao se u birokraciju, postao je levijatan prevelik da bi se kompjuterizirao. Sva memorija svijeta ne bi mogla držati podatke nagomilane u tim arhivama.

Pa ipak, poriv za programiranjem opet je podigao glavu osamdesetih godina, u liku Gorbačova. On je otkrio da suvremeni društveni programi zahtijevaju drugčiji hardware od društvo. Danas je planiranje tek PR-materijal Gorbijev trgovinski lanac, tržišna vrijednost konzorcija Soviet Inc. pala je na nulu. No s nestankom komunizma, socijalisti su napokon dobili još jednu priliku da daju oduška svojoj požudi za programiranjem i to u medijima koji tako nešto znaju cijeliti: kompjuterskim igrama, medijskim bankama i virtualnim stvarnostima.

Na Zapadu je škola života odavno odustala od učenja iz prošlosti. Historiografija je dovršena, od nano- do kozmičke razine. Svi fenomeni i objekti uklopljeni su u kronologiju koja teče od prve atosekunde nakon Velikog praska, preko nastanka cigare, kupaonice i spavaće sobe, anoreksije, plišanih medvjedića, uzvišenog, srednjovjekovne kuhinje i odlaska na plažu, do slike vagine, smrti i sokolova kljuna. Sva povijest prerađena je u informaciju i pretvorena u vijesti. U suvremenoj historiografiji razne vijesti idu ruku pod ruku sa svjetskom politikom i izvještajima s burze; više se ne mogu vidjeti determinirajući faktori [baze ili nadgradnje] kakve je poznao historijski materijalizam. Napokon, informacija je samo informacija; zapadna povijesna svijest podlegla je preobilnoj dostupnosti povijesti. Informacija nikada ne prodire dublje od pamćenja demokratskoga građanina. Sve se može zaboraviti jer se pohrana uvijek prepušta drugima [ekspertnim sistemima]. Sve dok ne budemo morali s užasom priznati da su sve epizode starih TV-serija spaljene.

Socijalisti imaju dobar odnos sa svojim harddiskovima. Poput prijašnjih marksista, učili su na težak način, čeličnim tehnikama pamćenja. Za njih povijest nije samo jedno od mnogih područja na koje se može kliknuti [*click*], nego domena na kojoj se mogu pronaći pokretački principi novih podataka. Odnos socijalista prema prošlosti uvijek je bio tehnološka veza. Oni od nastanka nisu bili u toj mjeri revolucionari ili heretici, koliko su bili medijski inženjeri. Knjige, pamfleti, novine, prijedlozi, manifesti, intervencije, polemike, kritike - socijalizam je bio književni pokret koji je vjerovao u nagovaračku moć riječi koja upravlja pobunjenim hordama u pravom smjeru. Za socijaliste su riječi, a ne uzročni događaji, ipak mogle upravljati jer su oni razlikovali slučajne okolnosti pobune od čelične dinamike iza njih.

Za socijaliste događaj ne spada u rubriku "razno", nego predstavlja predznak. Budući da nikad ne brišu datoteke i uvijek imaju veći kapacitet pohrane, njihova budućnost nije prazan prostor i [za razliku od modernih zapadnjaka] ne moraju poći od početka nakon svakog zaokreta. Zapadnjak je već umoran prije no što je uopće započeo sa svim onim strpljivim kopanjem i traženjem kojeg se valja poduhvatiti. Za socijalista događaji su utjelovljeni u univerzumu starih i novih spisa. Dok je tekst razmatrao preduvjete ili konačne rezultate, uvijek je proizvodio još teksta. Cilj je bio, od socijalizma napraviti ogroman interaktivni hipertekst. Svi su detaljno čitali druge i pregledavali stotine njihovih stranica. Papir nije bio samo masa mrtvih slova, nego poticaj za pisane reakcije. Zabranjene autore uvijek se moglo reinterpretirati, nakon čega bi se rasprava energično otvorila, rezultirajući novom zalihom teksta. Neovisno o tehnološkim inovacijama i novim medijima kao što je fotografija, film i radio, socijalisti su neprekidno razvijali nove veze, ali uvijek isključivo unutar vlastitog medijskog sistema. Ta praksa čini ih idealnim

kandidatima za upravljanje i širenje cyber-prostora koji također umanjuje paralelne medije i gradi rhizome. Osamdesete su pokazale da je prekvalifikacija pisara u programere relativno malen korak. Nedostatak ilustracija u soc.txt nije prepreka ulasku socijalista u novu pikto-domenu. Oni su cijelo vrijeme djelovali u širem kontekstu od jedne slike, jer je njihov medij bilo trodimenzionalno društvo.

Kao stručnjak za pohranu, socijalist ima tri mogućnosti da očuva socijalizam. Prvo, potpuno izdanje tekstova bit će dostupno na CD ROM-u. No, tržište to baš ne očekuje. Krhka tekstualna tradicija žuti i raspada se u rukama očajnih arhivista. Samo bi još Band Aid "Spasite arhive" mogao ponuditi potrebna sredstva. Sada, kada dalje pisanje o socijalističkom projektu polako preuzimaju povjesničari koji sude "objektivno", akademskim okom vanjskog promatrača, socijalisti protuprirodno postaju destruktivni i uništavaju svoju arhivu dok mogu. Dok bivši socijalisti priznaju svoje pogreške iz prošlosti, drugi pokušavaju spriječiti da se socijalizam degenerira u informaciju. Soc.txt približava se mračnim vremenima nostalgije i memoara, a temeljni tekstovi izgubili su svoju medijsku moć. Na socijalističkoj disketi čepić je pomaknut s "upisivanja" [*write data*] na "samo očitavanje" [*read only*]. Pohrana cijelog socijalističkog diskursa nije samo nepraktična nego je i prijeporna.

Druga opcija je proučavanje trenutno postojećeg socijalizma. Uz trend osvjetljavanja svake zloćudne strane dvadesetog stoljeća u muzeološkom kontekstu, zločini, laži i potpuni promašaji istočnoga bloka dobit će sav prostor na disku koji im je potreban. Diljem svijeta ljudi će se čuditi kako su se stotine milijuna ljudi desetljećima ponašale kao da je moguć neki drugi sistem osim demokracije i tržišne ekonomije. Estetika socijalizma bila je u tome što je između dobro definirane početne i završne točke uspio razviti cijeli sistem vlastitih proizvoda, umjetničkih pokreta, mode i

dizajna, i to zapanjujuće uniformnosti. Da bi se taj povijesni fenomen shvatio, izgradit će se tematski parkovi i senzorni prostori: obilazak ruševnih stambenih zgrada, redova pred trgovinama, neuljudnih policajaca, doušnika, vojnih parada, moralnih disidenata. Asketski, modernistički ne-dizajn proći će krugom avangarde, reklame i bezvremene mode te uključiti socijalizam u sekvencu pedesete - šezdesete - punk - osamdesete. To recikliranje zanemaruje velike mogućnosti koje su socijalisti imali na umu.

Treća opcija je pohranjivati socijalistički potencijal i upravljati njime. Napokon je pri ruci medij u kojem se socijalizam može uspostaviti bez problematičnih nuspojava kao što je politika, ekonomija, okoliš i militarizam. Socijalizam kao model motiviran je ostvarenjem potpune dokolice. Sovjetske države bile su na putu da to postignu. Radnički raj poznao je previše prilika: otiđete na posao da biste doručkovali u menzi, popili kavu te otišli s prijateljima na pivo i pogledali film. Egzistencija je bila opuštena besposlica u kojoj je transcendirana dijalektika proizvodnje i potrošnje. Socijalistička radna etika može se shvatiti kao rani oblik virtualne stvarnosti. Ni u svijetu podataka nema se što raditi, a nema ni aure potrošnih dobara. Pritisak da se radi lako možete izbjeći [praveći se da radite]. Socijalizam kao okolina virtualne stvarnosti je atopija u kojoj se može djelovati ili promatrati bez posljedica. Za socijalista virtualna stvarnost nije arhiva ni muzej, nego parkiralište za idealno društvo u razdoblju u kojem novi svjetski poredak nameće isti zahtjev za radom na stanovništvo cijelog svijeta. Socijalisti priznaju da se protiv tog monopola ne smiju boriti nego ga moraju izdržati. Ne čekaju pauperizaciju i posljedičnu klasnu svijest, nego podešavaju svoj virtualni model, kao što su pisali u svojoj tekstualnoj galaksiji. Sve dok se virtualna stvarnost ne uruši u stvarnost. A socijalisti će tada biti spremni.

[Tajni socijalizam]

Neka Bog zgromi onoga tko, premda je sam slijep, želi pokazati put drugima.

Mula NASRUDIN

Revolucija nije od ovoga svijeta. Ona se događa u povijesnim enciklopedijama, u egzotičnim krajolicima, zastarjelim političkim sustavima. Od dostupnog trenutka, koji čak i mi možemo postići u bliskoj budućnosti, razvila se u turističko iskustvo čitanja i gledanja, namijenjeno isključivo potrošnji. Nezamislivost revolucije u zapadnoevropskim muzeološkim gradovima ima svoj pandan u nestvarnosti slika uličnoga nasilja koje dolaze iz takve daljine da emitiraju samo izvjesnost kako ti nemiri s ekrana nikada neće zahvatiti nas.

Revoluciji je bilo potrebno dvadeset godina da se razvije od budućnosti do potrošnog proizvoda ograničene trajnosti. Studenti šezdesetih izgubili su svoju naivnu revolucionarnu radost otkrivši da je na Kubi, u Vijetnamu i Kini revolucija po definiciji neugodna za ukupno stanovništvo. Na njihovo vlastito iznenađenje pokazalo se da je taj nedostatak perspektive dar s neba. Aktivisti koji su se upravo iskazali kao hegemonijalni intelektualci, shvatili su da mogu učvrstiti svoj identitet nezavisnih ljevičarskih mislioca [NLM] posredstvom beskrajne priče koja

kao svoj sadržaj i temelj ima osobnu krizu. Najavljeni reperod nikada se nije dogodio jer je, poput svake propovijedi, njegov jedini cilj bio da okupi stado. Daleko od toga da izražava egzistencijalna pitanja, ljevičarska kriza bila je priča o uspjehu generacije koja je provela najbolje godine života u potrazi za nijansama, a uplašila se vlastitog radikalizma.

Taj narcistički stav naveo je NLM-ovce da zanemare društvene promjene koje su se odvijale drugdje dok su oni veličali svoj kult dileme. A tada, sredinom osamdesetih, iznenada su shvatili da su dio informacijskog društva kojim vlada brzina, djelotvornost i marketing. Dok se činilo da je dugi institucionalni marš u konačnoj fazi, NLM-ovci su se prijavili za prekvalifikaciju, ali su dobili odgovor da su dvadeset godina čitali pogrešne knjige. Nesmiljena reorganizacija danas potlačenih ljevičara kulminirala je u dijalektičnom obratu: preškolovanju generacije ideološke klasne borbe! Tako su oni bili posljednji Evropljani koji su otkrili da nije moć ta koja posjeduje medije nego su mediji ti koji posjeduju moć. Priključeni na ekran, oni su svjesno formatirali čitavu svoju pismenost i izašli u svijet čiste aktualnosti.

NLM-ovci su u zanosu odbacili svoj pojmovni okvir iz devetnaestog stoljeća i ponadali se da će sudjelovati u permanentnoj medijskoj revoluciji. Tu svoju dogmatsku reakciju smatrali su novostečenom fleksibilnošću. Umjesto da se restiliziraju kao marksovci, bivši marksisti ponizno su se preobratili u uzorne demokrate, govoreći u svom pokajanju nakon pada komunizma da je "desnica bila u pravu". Propustili su uočiti da su i desničari bili samo promatrači i da uopće nisu pozdravili predaju neprijatelja.

Posljednji konsenzus NLM-ovaca kaže da ljevica više ne postoji i da je izgubila kontakt s individualiziranim medijskim masama. Današnje kulturno društvo toliko se dezintegriralo

u zamršenu zbrku pojedinačnih tema da NLM-ovci više ništa nisu u stanju isplesti u jednu državno-političku shemu. Oni pate od neugodnog osjećaja da gledaju u naličje nekog patchwork-saga dok se multikulturalna publika na njegovoj gornjoj strani besramno odaje estetskoj fascinaciji jednodimenzionalnim, fluorescentnim temama. Lijek koji propagiraju vodeći mislioci zaostalih klasa sastoji se od čarobne formule da se "moramo povezati s društvenim promjenama". Drugim riječima, kompjutori, TV-sapunice, moda, sportovi i novac su *cool*, a intelektualni razgovori, radnički sindikati, stranke i radnici su *passé*. NLM-ovski magazini preuzeli su zahvalnu zadaću prijenosa instrukcija za ispravni *lifestyle*.

Ondje gdje je nekoć blistala socijalistička perspektiva, sada čujemo samo prateću glazbu. Premda su se čak i NLM-ovci odavno udobno smjestili u "tehnološkoj kulturi", oni po navici pokušavaju "utjecati na javnu raspravu" opuštenim žargonom koji umišljenost maskira kao ironičnu samokritiku. U mazohističkoj potrošnji osobne krize, sav njihov užitak potječe ne od igre s medijima nego od uključivanja u medije. Ono što ne vidimo jest da mediji odavno više ne trebaju nikakvu pomoć pri uvođenju [F3] jer se već nalaze na putu prema izlazu [F7].

Povijest revolucije obilježena je ubrzanom vrtnjom. Ustanci prouzročeni pretpovijesnim uvođenjem vatre, gljiva, pisanja, žita, stoke, konja, kotača i cesta održali su energiju tisućama godina. No s drevnim Grcima revolucija je postala politika, a time i kratka i nestalna stvar. Nakon toga revolucije su postale trenuci ponovljenog povijesnog oživljavanja. Plamen, krv, zastave, barikade i improvizirano oružje protiv kaciga i pušaka postaju dio arsenala slika u kolektivnoj memoriji koja nadilazi epohe.

Početak devetnaestog stoljeća industrija je potaknula revoluciju čiji cilj je bio upravo da se obrće

[revolvere]. Pošto je ona za stoljeće i pol okrenula svijet naglavce, šezdesetih godina svjedočili smo početku psihičke revolucije [uz manje važnu seksualnu]. Tu su kemija i fizika tako proširile svijest da je ona prodrla u vanjski svijet posredstvom elektronskog i digitalnog proširenja duha: audiovizualnim medijima i svijetom kompjutera.

"Mediji" su zamijenili povijest umjetnim prostor-vremenom neprekidne sveprisutnosti inducirane satelitskim i živim vezama. Ta sveprisutnost je međutim još manje samodostatna od [političke] povijesti. Parazitira na energijama koje su ili uložene u njenu realnost ili upravo oslobođene njome. Zubna pasta, namještaj, mozak, grad, ljubavne priče, odjeća, svemir, psi, avioni, percepcija: ako je sve u stanju revolucije, onda se žudnja za radikalnom društvenom promjenom pretvara u paniku i sumnju. Čak i ta sumnja može se efikasno utržiti kao znanstvena metoda kaosa i katastrofe - paradigma pogodna za milenarističko doba.

Ista ta sumnja mučila je NLM-ovce sedamdesetih godina i nadahnula ih da cijelo desetljeće čas ulaze čas izlaze u slijepu ulicu povijesne vjere. Bilo je to situacija dvostruke vezanosti koje su se oslobodili kada je FUKUYAMA, Baudril-lard siromašnih, proglasio kraj povijesti. Ako ih išta straži u njihovoj novoj zaboravnosti, to su klasične revolucionarne slike krvi, plamena i barikada. Kada su ih početkom osamdesetih ugledali pred svojim kućnim pragovima, NLM-ovci su isprva interpretirali nove autonomaše umirujućim povijesnim terminima ["nije to svibanj '68"] ili antropologijom ["rituali"] - i time stali na stranu zakona. Početkom devedesetih istim su slikama dali medijsku interpretaciju: "slaba vizualna prezentacija". NLM-ovci previdjeli su da se slike sada proizvode samo za medije i da se izvanmedijska stvarnost nalazi negdje drugdje.

NLM-ovci misle da su mediji baš super. Budući da cilja

više nema, sredstva opravdavaju sama sebe. Njihov "socijalizam s digitalnim licem" ne može se vratiti u tračnice ni na ulicama ni u parlamentu, nego samo pomoću "dobrih odnosa s medijima". Oni žele moć, a put prema njoj prolazi stanicom "medija". Vječne rasprave o kulturi društvenih skupova svedene su na kratke izjave koje nemontirane odlaze u medije. Ta obilazna konstrukcija posljedica je lošeg razumijevanja načina na koji funkcioniraju virtualne sile kao što su mediji.

Moć se ne osvaja slijedeći mase, nego otvorenim posezanjem za njom i zapanjivanjem javnosti. Trenutno postoje dvije mogućnosti izvođenja preokreta: ili se mediji eliminiraju i netko osobno postane medij ili se obavi prepad na medije i oni se preuzmu i radikalno uključe u vlastiti program. Postati vijest je smrtonošno. ["Mi ne želimo više medijskog vremena; mi želimo sve te proklete medije."]

Prva opcija svodi se na neutraliziranje trenutne medijske moći. To se može postići tako da se sve evropske, američke i japanske komercijalne stanice pripuste u dnevnu sobu. Preopterećenje će se okrenuti protiv satelitskih divova jer će smanjiti gledanost. Što manje transnacionalna medijalizacija bude popraćena kritikom i raspravama, to će mediji imati manje moći. Kada sva medijska politika bude tako odgođena, opet će biti prostora za socijalizam utemeljen na argumentaciji i donošenju odluka.

Druga opcija teži za hegemonijalnom medijskom moći; naime, maksimalnom izlaganju socijalističkih simbola. Kršćanski demokrati dobar su primjer. Sistematsko izazivanje skandala ili donošenje odluka s kojima se nitko ne slaže rezultira medijskim izlaganjem u najgledanijim terminima. Stara ideja da se medijska moć može ili osvojiti ili demokratizirati sve se više nadilazi boljim razumijevanjem njezina djelovanja: ako se pravila igre vješto primijene, izvještači će se pojaviti sami od sebe.

Prva opcija stvara medijsku prazninu u kojoj se može razvijati socijalizam. U drugoj opciji sama moć postaje prazna, predavši se medijima, pri čemu je jedini preostali spektakl onaj njezina vlastitog stalnog rastakanja. Te opcije koje bi trebale zadobiti apsolutnu parlamentarnu većinu, razmatraju moć kao cilj za koji su mediji sredstva. No to je danas zastarjelo gledište i podržavaju ga samo NLM-ovci jer oni očigledno uopće ne žele moć ni društveni razvoj i muči ih strah da će javnost iz osвете natovariti krivnju na njih.

Obljubljenost slika političke akcije oslobođenih revolucionarnih konotacija kod NLM-ovaca potječe od njihove potisnute povijesti. To nadalje objašnjava zašto je moguće da shvate da su mediji već prošli svoje najbolje godine. Mediji su preplavljeni svim temama koje se predstavljaju kao politička akcija. Previše ljudi je to shvatilo. Mediji reagiraju defanzivno i na proizvođače i na potrošače. Pokrenuti su dodaci i posebni odjeljci ne bi li se kanalizirao pritisak korisnika na medije. Daju se upute za gledanje ne bi li se spriječilo gledaocima s daljinskim upravljačima da pomiješaju sve TV-kanale ili da ih uopće ne gledaju. Gubi se svaka uzajamnost između odašiljačelja i primatelja. Jedna strana prožeta je sumnjom, a druga prijeti da će podleći ravnodušnosti. Mediji se boje svojih gledatelja i htjeli bi ih se riješiti. Shvaćaju da je njihov prilog ukidanju svijeta marginalan i da im je vrijeme isteklo. Sve protuakcije koje pokrenu, medijske su po definiciji i mogu poslužiti samo ubrzanju tekućeg trenda.

Ostaje pitanje kako približiti socijalizam? Nije na politici da nadzire ili upravlja društvenim razvojem. Ideja da je moguće ubrzati ga, mora se odbaciti. Medije se ne može preuzeti, ali ih se može pustiti da prođu. Dakle, ako socijalizam hoće zadržati svoju privlačnost, mora pritisnuti kočnice. Jedina budućnost socijalizma jest odmah odbaciti sve društvene promjene i zamrznuti ih na ledištu negativ-

nosti. Inače bi morao naučiti djelovati u skladu s Bellovim teoremom, prema kojem događaji utječu jedan na drugi preko velikih udaljenosti, a da ne moraju prevaliti prostor između njih, te tako ostavljaju brzinu svjetlosti iza sebe.

Medijska revolucija koju su pokrenuli i kojoj su svjedočili aktivisti osamdesetih dovest će do samouništenja medija na kraju našeg stoljeća. Nakon posthistorije na redu je postmedijsko vrijeme. U svijetu bez medija energija koju su mediji isisali iz stvarnosti radikalno će se i postupno oslobađati i početi se vrtjeti. Ta stvarna revolucija pogodit će NLM-ovce poput još neviđene katastrofe. Socijalizam će se probiti u njihov život poput kamiona koji ulazi kroz prozor spavaće sobe. Dok će se vani divlje slaviti, oni će se junački držati svojih monitora. Tek kada krijesovi odjednom izbrišu sve njihove datoteke, prijeći će u audiovizualno zamračenje ["NLM-ovci must exit"]. Taj posljedični izljev panike bit će njihova posljednja halucinacija. "U našem socijalizmu nema mjesta za socijaliste."

Tajna socijalizma nije u tome da je on priča koja se mora objaviti. Mao je bio svjestan toga. U strogo beslikovnom, ceremonijalnom univerzumu postmedijskog doba pisanje će moći svjedočiti o njegovu vječnom povratku. Svojom inicijacijom u tekstualni život, čovječanstvo će ući u izvanpovijesni vakuum gdje je socijalizam boravio od svoga začeca. Tekst kao objekt otkriva metapovijesni prostor. Ono što je preneseno kao neautentičan element iz devetnaestog u dvadeseto stoljeće - naime, ljubav prema knjigama - uskoro će postati konstitutivnim principom socijalističkog poretka.

To ne znači da su NLM-ovci bez svake šanse. Nadu ne nudi njihova kriza nego njihova prošlost. Njihovo prethodno ritualno tretiranje svetih spisa, recimo GRAMSCIJA, ALTHUSSERA ili mladoga MARXA pokazat će se preporučljivom kvalitetom u kultu pisanja čiji je sadržaj nepoznat; oko

njega će se organizirati život. Najbolji smjer kojim NLM-ovci danas mogu poći jest odmah otići u podzemlje i vratiti se u nekom budućem vremenu da bi služili kao pisari u republici slova. Njihova nada leži u klasičnom zapažanju: mediji su prolazni, a pisanje je vječno. Oni koji još žele video-usluge i medijske komunikacije trebali bi se organizirati u bande pikto-razbojnika i lutati marginama književnog socijalizma.

Virtualna društva tajnog socijalizma vehementno odbijaju svaki nastajući revolucionarni subjekt, jer danas nijedan idealist svjetlucavih očiju ne nadilazi medijsku razinu. Odbijanje primjene socijalizma najmoćnije je oružje tajnih socijalista. Oni teže ohrabriti potpunu ravnodušnost, objavljujući da nikada nećemo doći u socijalizam: ni danas ni sutra. Njihov radikalni negativizam je senzacionalan. Oni su protivni do krajnosti, ali to ne propagiraju. Taj stav frustrira neprijatelja koji jedva čeka na dijalog. Skrivena narav tog programa proizvodi jaku društvenu potrebu koja se nikada neće zadovoljiti. Tko bi osim socijalista mogao zaustaviti urušavanje društva? Pa ipak, bogatstvo već spremnih rješenja ostaje netaknuto i ne pretvara se u kapital. Što hoće socijalizam?

[Stanovati u medijima]

I.

Nizozemski squatter i jednom su proglasili: "Ne možete stanovati u tenkovima." Ali možete stanovati u medijima. Neki ljudi odveć doslovno shvaćaju ukidanje privatnog i javnog. Zašto se napušteni nosioci imaginarnog ne bi smjeli preobraziti u dnevne sobe? Uzmite kino Victoria na amsterdamskom kanalu Sloterkade, monumentalnu građevinu iz kasnog razdoblja Jugendstila koja je godinama stajala prazna. Dva tjedna prije konačnog dolaska squattera javna funkcija zgrade zauvijek je ugrožena kada su lokalni huligani u potrazi za rasonodom zapalili projekcijsko platno. Na dan naseljavanja vatrogasci su posjetili nove stanare da bi im čestitali na toj maloj palači, misleći da bi nova funkcija zgrade mogla izazvati požarnu opasnost. Golemo gledalište bilo je tako impresivno da je desetoro squattera prvih nekoliko mjeseci odlučilo taborovati na praznoj pozornici, gdje su zvučnici još radili. Predvorje u crvenom baršunu postalo je noćni bar. Pakistanac koji je posljednji upravljao zgradom uzeo je projektore ali je ostavio reflektore, pa se atmosfersko svjetlo moglo odmah uključiti. Budući da kazališta po prirodi nemaju prozora, biološki ritmovi stanovnika posve su se poremetili. Probudili bi se i vidjeli da su trgovine već zatvorene, što je dovelo do alternativnog pristupa kupovini - kroz izloge, a ne kroz ulazna vrata.

Da bi preživjeli duge noći bez light-showa, ljudi su se vratili primarnim funkcijama kao što su seks, droge, piće i rock'n'roll. Tek se mjesecima potom cijelo društvo preselilo u urede na katu, gdje su administrativni zapisi o sedamdeset godina kulturne industrije bili zapakirani u kutijama. Nakon glasina o slučaju skorbuta osposobili su i kuhinju. Zgrada je zauzeta početkom jeseni, a squatteri nisu mogli dobiti grijanje jer ih je plinara odbila spojiti na mrežu. Koncerti koje su uspjeli organizirati nikada nisu zaživjeli jer su se svi smrzavali i okupljali se oko grijalice ispod balkona. Samo su susjedi bjesnjeli zbog buke koja je trajala do ranih jutarnjih sati.

Pojavio se uočljiv fenomen: svi koji su proveli više od tri tjedna u Victoriji nisu više mogli komunicirati s dobrohotnim posjetiocima. Victorijini ratnici čak su izgubili kontakt s centralnom monadom susjedne squatterske grupe. Grupe se neprekidno sele, a svaka prolazi istim, neizbježnim putem od odgovornosti do potpune nepokretnosti.

Preživjelima su trebale godine da se vrate u civilni život. Intenzitet squatterskog bavljenja fantomima te zgrade ostavio ih je duboko zapanjenima, u stanju duha koje se protezalo od mita do tabua. Ne možete živjeti u kinima, a oni koji krše to pravilo platit će cijenu.

II.

Druga grupa je kao svoj stan otkrila samu komunikaciju. Neki radio-zanesenjaci i hakeri uđu u studio ili radionicu i nikada ne izađu. Radni raspored toliko im je neuredan da su prešli onu kritičnu granicu kada se više ne može praviti distinkcija između slobodnog vremena i rada. Njihova prisutnost na mreži ili u eteru u takvom je opsegu da drugi prihvaćaju činjenicu da oni emitiraju neprekidno. Od tog trenutka svi suradnici tek su njihovi gosti. Ne može se više održati distinkcija između malog broja osobnih stvari i

opreme. Samo madrac i nešto odjeće odaju i sekundarnu, stambenu funkciju prostorija.

Radni prostor preobražen je u šminkerski salon pretrpan nađenom i darovanom elektronikom. Neki odbačeni strojevi su nepopravljivi, dok drugi rade, ogoljenih kućišta. Mit o medijskoj crnoj kutiji potkopava se i tehnologija se izlaže bez vijaka, u svom golom ponosu. Imun na korisnički stres, taj osoban odnos s hardwareom istražuje matricu u svim pojedinostima. Gosti se vode na obilazak onih dijelova zbrkane kolekcije koji uživaju njihovu trenutnu pažnju.

Produžen boravak u medijskom prostoru olakšava breme svakodnevnih vremenskih rasporeda. To više nije pitanje skupog radijskog ili programerskog vremena; svaka minuta neprocjenjiva je po svojim mogućnostima. Budući da je svaki susret osobna emisija za stanare studija, oni uvijek mogu prirediti sjajan show, čak i bez opreme za emitiranje. Uvijek su u eteru i otvoreni su za svakoga gosta u svojim emisijama uživo. To je ono što razlikuje ove salonske medijaliste od njihovih japanskih kolega koji traže usamljenost elektronske monade da bi igrali igre s drugima. Zajedničko im je to što je klasična stvarnost i jednima i drugima crna kutija u vječnoj tami.

III.

Već godinama živimo u medijima. Delokalizacija ili detemporalizacija prirodno je stanje duha za velike dijelove svjetskog stanovništva. Ožičenje Zemlje i stratosferske refleksije kreiraju infrastrukturu u kojoj se sve može bilo gdje dogoditi i svatko može bilo kada biti prisutan. Telegrađani globalne države u istom su čamcu i trebali bi se suočiti s tim. Svi veslamo u medijima koje imamo.

Hladnoratovski ideal "otvorenog društva i njegovih neprijatelja" pronalazi svoj logični nastavak u telemonadi pametne zgrade, gdje pećinski ljudi dvadesetprvog stoljeća

sjede i bulje u svoje elektronske unutrašnjosti. Oponašajući zabarikadirani squat, dom dobiva zavodljivost srednjovjekovnog dvorca. Zakopani u elektronsku sigurnost, ljudi misle da mogu održati narkomane, izbjeglice, Istočnoevropljane, zlostavljalte djece, kradljivce umjetnina, provalnike, silovatelje i druge predstavnike devijantnog ponašanja s druge strane vrata.

Paranoja od provale pronalazi svoj komplement u strahu da će se propustiti neki od globalnih događaja. Ljudi se povezuju sa svakim dostupnim kanalom, od astralnog do lokalnog. Fluktuacije u tečaju dolara zanimljive su kao i duljina kolona u prometnoj gužvi. Čitaju se barem četiri dnevna lista, hrpe newsmagazina sa svim omiljenim kolumnistima, a tu su i svi prikladni mjesečnici, od *Cosmopolitana* do *Semiotexta*. Ukratko, oni koji su se nastanili u medijima više ne znaju što se događa vani.

Dok mediji pokušavaju eliminirati razlike u zemaljskom biološkom vremenu i sinkronizirati sve satove, ljudski ostaci i dalje će pokušavati petljati se u svoje privatne dnevne i noćne ritmove. Dizajnerske droge ponešto će ubrzati obradu informacija. Nov trend prema prirodnoj stimulaciji sinapsi glavnog ljudskog procesora služi samo ubrzanju unutarnjeg sata kao bi se održao korak s frekvencijom vizualnih alternacija. Za korisnika podataka, ostanak u medijima neusporediv je show. No za nomadski um koji prebiva izvan medijskih uporišta, medijsko zujanje usporedivo je s potpunom inercijom. S toga stajališta, meta-putnici nosača informacija su slijepi jer previše vide, gluhi jer previše čuju, hendikepirani svojom preopterećenošću. Iz te perspektive, monade su bolesne do srži, dok su onima unutra nomadi kriminalni kliconoše i hitno ih se mora provući kroz mlinove DNK.

U toj klasnoj borbi između teleradnika i bespodatkovnih, ovi drugi će primijeniti samu materiju u svojoj

ofenzivi protiv digitalne svemoći. Što se tiče protivnika podataka, ima malo razloga da prihvate moderni slogan o svjetlu, eteru i elastičnosti. Radije bi se obratili strancu u gradu i započeli razgovor. Oni se predano pridružuju babilonskoj zbrci. Teleradnici koji još nisu ispušteni u podatkovnu kanalizaciju slobodne struje informacija bit će otpušteni, nakon čega ništa neće spriječiti squatiranje osuđenih medijskih monada. Preostali podaci nestat će kroz rupu u ozonskom sloju i rastočiti se u međuzvezdanoj tamnoj tvari.

[Vrata u svijesti]

Vrata su prepreka, a ne interfejs i nikada nisu bila sredstvo unapređenja kontakta između unutrašnjosti i vanjskosti. Niti su htjela bilo koga opteretiti tajnom, ni insajdere ni autsajdere. Vrata ostaju u slici preobražavajući se u nizu kultura, održavajući one karakteristike koje su im privlačne. Vrata su uvijek tako smještena da ih ne možete zaobići. Ona zahtijevaju da ih se vidi, a kroz njih se može proći samo tako da ih se dotakne. Kao predmet s ogromnim potencijalom zla, prisilila su prolaznike da poštuju zamršen obred gesta i etikecije. Vrata vole ljudska bića i životinje, a i druge predmete: kvake, špijunke, brave, lance, ključeve, poštanske sandučice, dodatne brave, kucanja na vrata, zvonca, božićne bukete, metalne ukrase i ojačanja, pločice s imenom i poruke "ne primamo evangeliste" ili "ne primamo trgovačke putnike - sve smo već kupili" ili "vraćam se za pet minuta" ili "otišao sam u trgovinu", dok su u svojoj neposrednoj okolini vrata privukla otirače, vješalice, stalke za kišobrane, pragove, zvona, a posebno druga vrata.

Zapadno kršćanstvo je savršena kultura vrata. Njezina vrata su masivna, velika, sveta, često krilna [npr. dvostruka]. Samo je Zapad mogao izmisliti tako nešto kao okretna vrata, nakon što su već i mostovi pretvoreni u vrata [pomični most dvorca]? Moderna era počela je kada je LUTHER

prikucao svoje teze na vrata. U arapskom svijetu, osim vrata koja su odvajala dvorište i ženske odaje od vanjskog svijeta, vrata su uglavnom bila zastor [kasnije kopiran na Zapadu kao kuhinjski zastori od kuglica]. Pod islamom vrata su našla najindividualniju formu u obliku vela, dok su u Japanu održala svoju prvotnu i najuniverzalniju formu - oblik pokretnog zida.

Na Zapadu su vrata mogla služiti kao sredstvo prekida i instrument kontrole: gradska vrata, vrtna ograda, crkvena vrata, ulazni hodnik ili izlaz za nuždu, popraćena odgovarajućim čuvarima, lavovima, psima, sakristanima, vratarima, podvornicima, izbacivačima, video-operaterima i elektroničarima. To je dalo vratima njihovu mračnu stranu: provalnici, nadglednici, smrt. Uđite u malena vrata otpora: dverca u crkvi i u zidinama tvrđave, vratašca što vode u podzemne tunele, kovčeg za knjige Anne Frank i ostalih stanovnika u pozadini kuće, zakračunata vrata i vrata kao kračuni, psihodelična vrata percepcije, škriputava vrata u filmovima strave, mecima prošarana ubojičina vrata. Gdje ima vrata, Zapad pronalazi svoje granično iskustvo. Mladoženja nosi mladu kroz otvorena vrata kako bi ona mogla otvoriti svoja, rodin vijenac na vratima potvrđuje nam da je to i učinila. Zalupljena vrata označuju preuranjen kraj neke veze; napokon, pokojnik se na vlastitim vratima iznosi iz svoga stana: posljednja vrata prije nebeskih dveri.

Drugi svjetski rat bio je poluga kojom je Zapad nasilno otvorio vrata svijeta kako bi Zemlju stavio pod znak ubrzanja kao jedine istinski univerzalne vrijednosti. Sve se preokrenulo, sve je postalo dopustivo, sve se pretvorilo u predmet rasprave. Ideologija kontakta dovela je do komunikacijske ekstaze otvorenog društva. Istočni blok ubrzo je rekao "dosta" i založio se za antimedijски kult usporavanja iza željezne zavjese. Zapad je odlučio bitku protiv svoje samostvorene tajne izdržati do gorkoga kraja:

sve se mora dovesti na vidjelo, od psihe do planeta. Prepreke su lokalizirane kao centri otpora i razoružane autocestama, avionima, geostacionarnim satelitima i poticajnim socijalnim mjerama. Taj poslije-zapadni model otvorenosti proglasio je vrata reliktom stadija nasilja koje se danas smatra tabuom.

Vrata su reinterpetirana kao medij struja. Vjerovalo se da njihova tradicionalna filantropija odražava njihovu drevnu čežnju za omogućavanjem otvorenih veza. Vrata su degradirana u povezni dio, kao staklo kojim je zamijenjen zid. Vrata su postala prozor, nezagonetan, transparentan i pogrešno shvaćen. Armstrong je načinio svoj divovski korak dokazujući da može otvoriti i vrata za Mjesec, a čovječanstvo je izašlo zajedno s njim. To je označilo kraj Zapada, čime je dovršena zadaća fašizma: *Lebensraum* je postao svemir, svjetlo, zrak, prostor. Poricati vrata znači izaći iz svijeta.

Kada se javni život zasitio protuvratne transparentije, vrata su se odlučila za kombiniranu strategiju povlačenja na prethodne položaje i izvođenja iznenadnih napada. Ulazna vrata doživjela su spektakularan comeback. S jedne strane, uzdigla su ranu zapadnu kulturu na status stila s nostalgličnom pompom [teška vrata]. S druge strane, pokrenula su zaplet zajedno s grupama poput neo-socijalnog squatterskog pokreta, koji je razbio neupotrebljavana ulazna vrata samo da bi ih postavio u magično središte svojega kulta otpora. Squatterska vrata zahtijevala su žrtvene prinose u obliku čeličnih ploča, vrtnih ograda, madraca s oprugama, potvrđujući svoju bivšu funkciju kao magnet za predmete. Squatterska vrata nemaju pločica s imenima i kao da čeznu za anonimnošću, premda je njihova prava zadaća bila stvoriti tajnu i čuvati je. Budući da su pravosuđe i policija imali primjedbe na to, squatterska vrata ili su pala ili su se socijalizirala kao zajednička vrata.

U javnom životu vratima je objavljen totalni rat. Javna

vrata lišena su svih svojih atributa: kvake i pragovi nestali su, poštanski sandučić je premješten, zvonca su zamijenjena videokamerama, električnim bravama i audiouređajima. Poslije-zapadna vrata posve su japanizirana i pretvorena u klizni zid. Više se ne vide niti dotiču, nema prostora za obred prolaza: vrata se otvaraju prije no što se dođe do njih. Lišena svojih omiljenih atributa, postala su karikatura sebe samih, osuđena na život jednog od mnogih medija.

Vrata hoće biti objekt, ne sredstvo nego cilj, vrata po sebi; stoicizam. Hoće biti otvorena, zatvorena ili pritvorena. No ako ih se krivo procijeni, osvetit će se, pribjeći terorizmu i pasti u zabranjeno stanje nasilja. Vrata su odabrala biti na tamnoj strani života. Kada padne noć posvuda smo svjedoci povratka vrata koja u obliku željezne zavjese prekrivaju staklene fasade transparentnosti. Rugajući se ubrzanju i neograničenoj otvorenosti, prozorčići se zatvaraju osuđujući uzburkani grad na očaj. Čak ni male svjetlosne zrake koje prodiru kroz njihove sićušne plastične prozore ne mogu rasvijetliti novi sumrak na ulicama. Društveni podzakonski akti kojima se masivni čelik zamjenjuje poluotvorenih konstrukcijama i kliznim vratima teško da čine kupovinu zabavnijom. Prozorčići su zrcalna slika poslije-zapadnog života: otvorenost bez vrata nalik je na pustinju bez oaze. Cijena koju plaćamo za život bez vrata je smrt.

[Skriveni prometni znak]

Ondje gdje prometni znak indicira sigurnost usporavanja, kretanje pristaje na opasnost ubrzanja. Crveno, bijelo i crno na znaku zabrane prolaza potječe od predkapitalističkog, apsolutističkog sistema moći, u kojemu je služilo kao upozorenje protiv fatalnog naličja sudjelovanja u brzom prometu. Prometni znak uveden je tridesetih godina kao glavni vizualni sistem kontrole kretanja. Nacionalna motorizacija sistematski se provodila kao sredstvo borbe protiv krize ekonomskog prometa. Austrijski dizajner autoputova A. HITLER [1889-1945] utemeljio je evropsku prometnu inicijativu. No pobrkao je potrebu za ubrzavanjem motornog prometa sa svojom žudnjom za geopolitičkim prostorom. Pretpostavio je da su crveno, bijelo i crno simboli pokreta koji će na kraju potopiti zastarjele koordinate statične prethistorije. Prometni model 40/45 proistekao je iz njegovih zbrkanih pokušaja da osvoji prostor ubrzanjem i zaštiti rasu i naciju.

Te tri boje pojavile su se na prividno bezvremenim prometnim znakovima u poslijeratnom razdoblju izgradnje. Iako nisu više označavale krv, smrt i čistoću, uspješno su oživjele tradicionalnu moć nad životom i smrću, putem brzog prometa. Ako je proteklih stoljeća moć imala oblik neprobojnih tvrđava i uporišta, u brzom prometu ona se potvrdila čvrsto postavljenim putokazima i prometnim

znakovima. Dok je žudnja za prostorom u hladnom ratu postala opsjednuta svemirom, tamna strana trobojnice izgubila je svoj prirodni utjecaj u ovosvjetskom nesvjesnom. Tako je prometni znak svjedočio još jednom baby boomu, bez katastrofalnih posljedica prethodnih godina.

Čak i danas je dizajn znakova na cesti manje nadahnut svojom skrivenom shemom boja nego poslijeratnim entuzijazmom za oslobođenjem prometa: taj elan nisu ometale ni prometne žrtve. Naprosto je postojala opća čvrsta vjera u progresivnu disciplinarnu moć cestovnih znakova, čak i ako su vratili nesigurnost i kob na putove, iznad njih i oko njih. Pobunjenički čin uništavanja i obrtanja prometnih znakova pokušaj je da se ta kob kontrolira i usmjeri protiv sistema moći mobilizacije. Putokazi se mogu okrenuti ili upotrijebiti kao opsadno oružje, ulična oprema može se pretvoriti u barikade ili upotrijebiti kao štit, iščupati iz tla i nositi kao trofej ili pak ispisati novom porukom [-50°C]. Otpor prometnim znakovima prirodno privlači maštu i dio je svakodnevne akcije pobune. Kazne protiv takve perversije znakova su niske, jer ih čak i moć smatra preprekama.

Prometnom eksplozijom šezdesetih, vidljivost cestovnih znakova postala je problem. U informativnoj brošuri "Man-Road-Car", Keesingove "Reflector Series" već je pod naslovom "Ljudska životinja" postavljeno pitanje nestanka znakova zabrane: "Čak i u modernim vozilima u kojima je beskonačno povećana vidljivost, vozači imaju pregled samo nad petinom vizualnog opsega i vide samo jedan predmet istodobno. Zapravo, vozačke mogućnosti su tako ograničene da je prometnim inženjerima najrazumnije pretpostaviti da vozači neće zamijetiti nijedan prometni znak." Ali i prije svojeg ovostoljetnog sukoba s političkim planovima nametanja znakovne dijete spozivanjem na argument da ima "previše prometnih znakova", cestovni znak prvi je

svjedočio demokratskom preporodu.

Prije uklanjanja cestovnih znakova s putova, oni su već počeli prodirati u spori društveni promet. U toj intimnoj sferi pješaka, biciklista, potrošača i noćnih ptica, poruke sa zabranama moralistički se obraćaju javnim prostorima liftova, platformi, ulaza, samozatvarajućih vrata, prijelaza, uličnih znakova i kućanskih aparata. Frustrirajući znakovi o pravilnom ponašanju ["Zabranjeno pušenje", "Zabranjeni sendviči"] trebali bi potaknuti javnu svijest o čistoći i sigurnosti. U interesu javnog zdravlja i zaštite okoliša, čak i krv se uvodi kao opasan znak zabrane. "Doktor J. K. van Wijngaarden, šef Nacionalne komisije za kontrolu AIDS-a, istaknuo je nužnost oživljavanja stare poslovice da je krv opasna tvar." Kampanja Stop AIDS usporedila je opasnost od sudjelovanja u neobaveznim spolnim odnosima s neizbježnim rizikom da se cisterna s gorivom prevrne u stambenoj četvrti. Šlično tome, znakovi "Stop Acid Rain" ili "Stop Immigration" pokušavaju uvjeriti privatne, političke i ekološke konzumente da su ti prometni tokovi u krizi, poput beskrajnih gužvi u motornom prometu.

Nadalje, cestovni znakovi sve više poprimaju oblik apsolutno neformalnog savjeta koji se predstavlja kao informacija. Fašističke crvena, bijela i crna zamijenjene su poticajnijim i demokratskijim bojama, plavom, zelenom i žutom. Novi piktogrami uklapaju se u beskrajnu raznolikost dizajna. Prisvojeni od strane majstora za marketing znakova, prometni znakovi beskrajno se međusobno referiraju, dok snaga znakova zabrane leži upravo u činjenici da su uspjeli izbjeći sve modne kodove.

Premda se kriza prometnih znakova može riješiti prijenosom njihova ikonografskog sistema na spore krugove društvenog, političkog i javnog zdravlja, to bi brz promet učinilo besmjernim. U brzom prometu trobojnicu su istisnule plava i zelena, ali kao nepokretne prepreke, čak i te

"obavijesti" ometaju kretanje. Tako prometni znakovi dobivaju ozračje nostalgичne privlačnosti. Vozači priliježu na kočnice da bi se divili njihovoj bezvremenoj estetici ili da bi ih dodali svojoj kolekciji modernističkih predmeta.

Budući da cestovni promet odbija odustati od ubrzanja kao principa kretanja, on kopira jezik znakova brzih, podatkovnih komunikacija. Kako se automobil povezuje s kompjutorom, nacionalna kompjuterizacija postaje važno pitanje. Laserski znakovi, predložene putanje i kontrola brzine uvode se da riješe probleme "odgovorne vožnje". Ali istodobno kompjuterski *hacking* nudi priliku da se digitaliziranom prometu omoguće nepredvidivi kontakti visokog rizika. Zavodljiva vizija koja se obećava cestovnim putnicima puna je virtualnih prometnih znakova koji će izravno komunicirati s ugrađenim kompjutorom ne zamarajući vozača naredbama i uputama. Prijelaz na brzi promet koincidirat će s automacijom i turizmom te širenjem optičkih kabela.

Jedna protustrategija se sastoji u odgađanju tog procesa napadima i blokadama. To u praksi može dovesti samo do alternativnih smjerova. Mnogo je zanimljiviji sudar raznih vrsta prijevoza. Vlast se uvijek borila da spriječi prijelaz s jednog prometala na drugo. Ritualni znakovi financijskih, spolnih i podatkovnih komunikacija uvijek se moraju održavati čistima i odvojenima. Tradicionalno se prepletanje struja osuđivalo kao grijeh koji vodi smrti i uništenju. Ali opasno življenje ignorira to upozorenje. Ono upravo traži takva stapanja.

[Onkraj javnog ekrana]

Filmska publika uglavnom tvori zatvorenu masu. Oblik kina postavlja granice rastu publike. Samo oni koji plate kartu mogu se pridružiti eliti. Tama disciplinira pojedinca za to da skriva svoju prisutnost. Događaj se odvija na platnu; ne odvija se u tamnom kinu. Upravo to daje masi smjer. Čak i u ljetnim kinima tako je jaka asocijacija filma sa zatvorenim prostorom da se publika osjeća okruženom imaginarnom arhitekturom. Kino proizvodi publiku, a film je događaj koji tu masu prazni.

Ali gomila koja traži jeftinu zabavu uspijeva izbjeći dužnost da ostane čista imaginarna masa. Ona oblikuje stvarnu masu svojim asocijalnim ponašanjem u trenucima opuštanja: vikanje, glasna konzumacija kokica, tjelesni dodiri, boce na podu, smrad znoja i priljavih čarapa - buka koja preplavljuje sadržaj filma. Filmofilski i novinarski receptivni odbacuju tu neautentičnu upotrebu kina kao proizvođača mase, zahtijevajući odsutnost i mase i kina. Zalaže se za unutarnje iskustvo, konzumiranje masovnog medija kao da je knjiga. Filmofilija duguje svoje postojanje odbacivanju tradicionalnih filmskih karakteristika. "Ego i njegov film", njezin je credo. Filmofil živi od sugestije da je on posljednji gledalac koji je preživio smrt filma. To odgovara jedinstvenoj navici filmofila da odgleda cijeli film do kraja, zajedno s odjavnom špicom sve dok se ne upale svjetla.

Televizija se smjestila u udobno okruženje dnevnog boravka i spavaće sobe. Zahvaljujući sačastoj arhitekturi privatnosti, platno se pretvara u komad namještaja da bi se spriječilo formiranje mase. No jedini način da se usamljenička konzumacija ekrana učini podnošljivom bio je uvjeriti gledaoca u prisutnost mnogih sugledalaca. Korisnik je trebao biti uvjeren da televizijski prostor sadrži masu s kojom se može komunicirati [barem u teoriji]. Gledaoci su se osjećali dijelom te imaginarne mase sve dok su mogli zamišljati druge gledaoce s kojima će ujutro moći porazgovarati o programu. Ako bi se pak ispostavilo da su ti drugi gledaoci gledali nešto drugo, to bi u čovjeka izazivalo ozbiljne sumnje o tome gdje su njegove simpatije i nije li njegov ukus možda previše ekstravagantan da bi se o njemu uopće raspravljalo. Privatni ekran dugovao je svoje postojanje javnom prostoru koji je jamčio postojanje sugledalaca. Sadržaj emitiranog bio je nevažan u usporedbi sa sposobnošću medija da proizvede tu imaginarnu masu. Jedini informativni aspekt televizije bio je, a i još je, širenje grupe sudionika sve dok, u kritičnim trenucima, ona ne obuhvati cijelo svjetsko stanovništvo.

Javni ekran poznajemo iz SF-filmova. U *Blade Runneru* i *Until the End of the World* on i dalje izgleda kao oglasna ploča s pokretnim slikama, visoko na nekom neboderu. *Blade Runner* čak ima kabasti svemirski brod s ogromnim ekranom što lebdi nad gradom. Pa ipak, ekrani uopće ne privlače pažnju; ne proizvode masu. U skladu s Orwellovom knjigom, film 1984 ima ekrane posvuda i populacija je prisiljena reagirati na reklame Velikog brata. To se odnosi na intelektualistički strah da će novi televizijski medij služiti totalizatorskoj ili izjednačiteljskoj funkciji. S propašću javnog prostora, orvelijanski grad otpisan je kao disciplinatorski faktor i zamijenjen je javnim ekranom. Masa je zahvaćena unutar arhitekture zamijenjene ekranima, gdje

je neprekidno preopterećena neizbježnim istinama. Orwellova pretpostavka bila je da se javni prostor može zamijeniti televizijom, čime bi se djelotvorno izbrisao imaginarni prostor pojedinačnih osjećaja i fantazija.

U *The Running Man* gerilci pokušavaju zauzeti javni ekran kako bi oslobodili ljude alternativnim emisijama vijesti. Usred nebodera, gdje bogatstvo kola komunikacijskim mrežama, napušteno stanovništvo drži se na uzici manipuliranim vijestima i smrtonosnim igrama. Te marginalizirane mase, potklasa Četvrtog svijeta, neprekidno se olakšavaju tako što sudjeluju kao kockari u jedinom događaju koji im je dopušten: spektaklu na ekranu. I tu vlada implicitno shvaćanje da javni ekran može prisiliti masu na pasivno ponašanje, samo ovaj put ne potiskivanjem osjećaja nego njihovom maksimalnom stimulacijom.

Noćne more klasične znanstvene fantastike temelje se na strahu da javni ekran ima isti disciplinatorski efekt na gledaoce kao što bi po mišljenju filmofila trebao imati film. No budući da je javni ekran ponajprije povećani televizijski ekran, efekti na masu koje proizvodi trebali bi biti imaginarni a ne stvarni. Zapravo, oni nisu ni jedno ni drugo. To je dokazano živom snimkom koncerta DAVIDA BOWIEJA i njegove *Tin Machine* u amsterdamskom klubu Paradiso 24. lipnja 1989. Petsto metara dalje, na trgu Museumplein postavljen je javni ekran dimenzija pet sa četiri metra, a sponzor Nescafé okupio je oko 30000 gledalaca oglašavanjem u novinama te na avionima i balonima. Koncert je prenošeh samo na tom trgu. Televizijski događaj rezerviran samo za prisutne; nije bilo daljnjeg emitiranja.

Program je počeo dobro poznatom reklamom s obične televizije. Emisija je bila tako profesionalno urađena da je nije bilo moguće razlikovati od video-spota. Masa je bila preplavljena osjećajem da upravo gledaju neki pop-show, nedostajala je samo intimnost doma. Ona nije bila

nadomještena sugestijom zamišljene arhitekture - kao kod projekcije filma na otvorenom - jer je masa otvorena po prirodi: trg je bio otvoren svima i pristup je bio slobodan.

Čak i nada da će sumrak pretvoriti trg u kino-dvoranu ostala je neispunjena. Dotad je publika otkrila nešto neobično: imaginarna masa, čija prisutnost se uvijek pretpostavljala u televizijskoj potrošnji, sada je odjednom doista bila prisutna. Svaka moguća veza s gledaocima drugdje tako je bila djelotvorno prekinuta, dok je sva publika stajala okupljena pred ekranom: premda su bili vani, nije preostalo nikakvo imaginarno Vani, onkraj prikazanog događaja. Okupljeni na trgu bili su samo gomila nepovezanih pojedinaca i nisu uspjeli doći do točke otpuštanja.

Dok je publika u Paradisu ludovala, na Museumpleinu je pljesak ubrzo posve utihnuo. Gledateljska iskustva kina i televizije ispremiješala su se i uzajamno poništavala. BOWIE i njegovi muzičari bez upozorenja su nestali s pozornice ["Umjetnik je izašao iz zgrade"] prije no što je zabava i počela, a uslijedila je špica i reklame za Nescafé. Vrijeme je za razlaz. Glavni dojam koji je proizveo javni ekran bio je obilazak luna-parka.

Na Museumpleinu bio je prekinut svaki kontakt s događajem. Divovski ekrani na pozornici, koji odavno služe kao podrška mega-koncertima, političkim skupovima i konferencijama, nikad ne gube tu funkciju jer događaj ostaje vidljiv, čak i kad je mikroskopski malen u očima stadionske publike. Kroz njih, zbijena masa posjetilaca festivala pada u zanos i nalazi trenutke opuštanja. Vidljiva prisutnost izvođača je imaginaran faktor koji oživljava ekran. Samo javni ekran nikada ne može pokrenuti događaj; ubrzo bi postao žrtvom ravnodušnosti.

Ali masa neće bez borbe odustati od svog neotuđivog prava na događaj. Kada se nogometnim navijačima zabrani ulazak na stadion - i tako ih se prisili da gledaju igru na

javnom ekranu kao nevoljna masa - oni neizbježno pretvore svoju dosadu u pozitivnu energiju. Duboko divljenje prema video-tehnologiji brzo kopni. Klasično intelektualistički strah od omasovljujuće moći televizije ublažava jednako klasična i stara masovna strategija davanja mjesta događajima, čak protiv svih izgleda: "Razbijte to!" Tu se užitak rekreacije pretvara u potrošnju robe.

Prvo nastrada namještaj pri ruci. Sljedeći na redu su drugi gledaoci. Hicima iz pračke uništava se piksel po piksel. Bombe s bojom dalje poboljšavaju raspoloženje, kao kad se bombardiranjem stvara mostobran. Time se signalizira trenutak za rušenje ograda i ekrana, koji će trebati podnijeti cijelu težinu mase. Svi pitaju samo jedno: da li video-ekrani gore? Iskre frcaju po polju dok ljudi slave svoju revoluciju usred slikovnog pepela koji se puši.

Nije sigurno hoće li stvari ikada otići tako daleko. Pretpostavlja se da će laserske zrake projicirati virtualne trodimenzionalne događaje koje se gotovo uopće neće moći razlikovati od stvarnosti. No čak i te događaje može se pronaći i onesposobiti, ako se zna kako. Skrbnici koji drže masu pod sedativima po tradiciji potiskuju univerzalno pravo na događaj uz pomoć kruha i igara. Uporna sposobnost mase da gusari prostorom radi svojih vlastitih igara zauvijek jamči djelotvorno razmontiranje svih strategija kontrole. Na kraju će management sjediti na ruševinama. Ako njegove strukture ustraju - naprosto zato što se nitko neće brinuti za njih - one će zacijelo same sebe raspustiti.

[Studij oglasne ploče]

Oglasna ploča vrlo je zastario medij. Umjetna upotreba američkog industrijskog izraza "billboard" u Evropi, umjesto jednako valjanih evropskih izraza, nastoji uključiti evropsku trgovinu i industriju u megatrend u kojem se industrijska proizvodnja robe gubi u korist distribucije imena tvrtki. Roba je postala znak; rad je postao dizajn. Pojam "billboard" postavlja javno oglašavanje iza Canettijeva konačnog trenutka povijesti, u kojemu se stadij raka robe pretvara u bezvremenu dimenziju posthistorije. U tom epilogu preostaje samo gnojenje znakova unutar medijskih mreža.

Velike reklamne fotografije privlače mladoliki elan poslijeratnog američkog načina života koji je u samim Sjedinjenim Državama odavno degradirao u praznu rutinu i teror faceliftinga. Dok u rečenim Sjedinjenim Američkim Državama već uklanjaju oglasne ploče, Evropa užurbano postavlja vlastite, kao dokaz da je ušla u moderno doba i da je počela konačna rekonstrukcija kontinenta, od Atlantika do Urala.

Oglasna ploča kao zamrznuta slika je renesansni atavizam. On simulira vitalnost hraneći se principima perspektivističke iluzije, čije središte je u oku. Odvajajući se od njihove robne postave, ironičar WARHOL početkom šezdesetih pretvorio je reklame, čija funkcija je bila prenositi potrošačke poruke, u dvodimenzionalne objekte

koji nisu zahtijevali čvrstu točku gledišta. To je bila prava moderna umjetnost. Urbano reklamiranje slijedi sličnu putanju, ali u suprotnom smjeru. Trideset godina nakon Warhola, evropska oglasna ploča pojavljuje se kao besmislena, bestrasna poruka, ali to čini ne bi li iznova oslovio prolaznika kao potrošača. Warholov princip ponavljanja [koji je kopirao od reklama] izopačen je postavljanjem istih znakova po cijelom gradu, gdje oni ubrzo uspostavljaju vlastiti sistem. Razumljivost takvog postavljanja znakova ne slijedi iz njihove informacijske vrijednosti, nego iz sposobnosti njihova dizajna da funkcionira kao ogledalo životnog stila grada i njegovih korisnika. Oglasne ploče duguju svoje postojanje trećoj dimenziji koja se pojavljuje kada one skrenu pažnju i postanu dijelom smislenog dekora identiteta. Budući da stilizirano reklamiranje ostaje tu gdje će se roditi budući potrošači, ono nikada neće postati moderna umjetnost.

Oglasna ploča uvijek je bila dio javne slike, derivirajući svoj učinak iz sporosti prolaznih masa. Njezin prirodan okoliš je grad, gdje se hvali dugačkom tradicijom objavljivanja, mobilizacije ili likvidacije plakata, političkog plakata, najave ili reklame. Ulica i trg gdje se nalazi tvore politički prostor. ["Osvoji ulice i osvojiti ćeš državu."] Od Trga Bastille do Tiananmena, ona je tu gdje ljudi potvrđuju svoje postojanje i potiču događaje. Taj izlazak praćen je brisanjem svih znakova moći; oni se preljepljuju novim plakatima, razdiru, spaljuju, ruše ili bivaju komentirani. Noćni ljepioci postavljaju vlastite plakate na zabranjenim mjestima, sprejari ispisuju tekstove na čistim zidovima, divlja subverzija zagađuje političku čistoću: "Ulica je uvijek bila krvotok javnog života." [Eberhard Freiherr von Künßberg].

Policija je po tradiciji zadužena za kontroliranje prometa znakovima i zaštitu javnog vizualnog reda. Sedamdesetih godina, kada društveno upravljanje državom

blagostanja i potiskivanje huligana nisu uspjeli zajamčiti znakovni mir, ulična scena je privatizirana. Gdje je prije bila policija, dospjele su oglasne ploče. Svakodnevne "očisti i bježi" operacije parapolicijskih komandosa pod izgovorom "preventivnog održavanja" predstavljaju taktički pomak od kriminalizacije prema eliminaciji popularnih vitalnih znakova. U toj civilizacijskoj ofenzivi sada se "krvožedna propaganda" koristi kao "urbani dekor" u obrani besprijekornog doma nacije protiv zlih mrlja. Urbani namještaj postaje tvornica za pročišćavanje koja objavljuje smrt svom gradskom otpadu.

Otpor protiv tog čišćenja ulica slomljen je preobiljem oglasnih ploča, od kojih se svaka može odmah zamijeniti u slučaju uništenja. Taj "stadij prihvaćanja" oglasne ploče završava estetskim diskursom o njezinom "vrednovanju". Isprva su oglasne ploče kauč i stol u urbanom domu. Sada se odjednom očekuje da se divimo plakatima umjetničkih direktora kao malenim slikama koje zrače familijarnu intimnost Bambija. Ikonoklazam tu zakazuje. Jedina prijetnja tim oglasnim pločama je ravnodušnost prolaznika.

U sadašnjoj fazi, javna slika počiva na TV-ekranu; sve ostale slike samo su folklorni relikti. Čak i sam grad pripada prošlosti. "Prirodna potreba za prometom" pomaknula se s klasičnog prometa putnika i roba na prijenos podataka unutar globalnih elektronskih mreža. Posljedica toga je da se društveno bogatstvo više ne akumulira u poslovnim centrima, nego u perifernim bizantskim neboderima u kojima stanuju kompjuteri. Taj gubitak ekonomske stvarnosti prisilio je poslovne centre da se redefinišu kao tematski parkovi, posljedica čega je da je turizam krajem stoljeća postao najvećom industrijom na svijetu. Centar grada se brzo preobražava u muzeološku okolinu koja čuva sjaj lokalne povijesti.

U isto vrijeme se uvode moderni uređaji. Ljudi posjećuju grad da pretvore prihode u osobno iskustvo. To oslobađanje potrošačke moći objašnjava upotrebu oglasnih ploča u urbanom dekoru. No mora ih se postaviti oprezno. Ne smije se prijeći kritična masa nakon koje ulično oglašavanje počinje ometati onu kvalitetu mjesta koja izaziva nostalgiju. Oglasne ploče "ušle su u modu"; "vidi ih se i primjenjuje kao sredstva za prijenos željenog gradskog identiteta". Nizozemski istraživači pokazali su da je građanima Maastrichta bilo preko glave "dobro održavanog uličnog oglašavanja", dok oni u Rotterdamu "jednostavno nisu obraćali pažnju na njega". Dok se oglasne ploče ne bude moglo postaviti na planetarne putove podataka, dizajneri reklama ["Ne želimo situaciju kao u Belgiji, gdje su im se oglasne ploče popele na glavu"] morat će se nositi s tim finim ometajućim stavovima nizozemskog stanovništva.

Budući da oglasna ploča, na svoju veliku žalost, nema udjela u novim tehnologijama, ona se ponizno uzdržava od bilo koje revolucionarne ili avangardne uloge. Ona je tek usputna posljedica reklamnih kampanja pokrenutih u pravim medijima, njoj iza leđa. Njezino samopoštovanje mora se napuhavati na taj način da joj se govori kako "nudi više mogućnosti od običnog povećavanja reklamnih oglasa". Ona se našla sa slobodno lebdećim citatom, kao groteskni znak napuhan preko svojih proporcija, poput nekog HIV-a koji čeka ne bi li probio znakovni imunitet koji su drugi potaknuli, te tako inficirao i renovirao životni stil. Ona je žrtva zavjere tržišnih umjetnika i gradskih guvernera koji spletkare ne bi li promovirali sami sebe. Njezina želja za banalnošću neprekidno se potiskuje prisilnim podvrgavanjem umjetničkim mjerilima. Prevrednovana kao "brza umjetnost", dostupna za četiri minute, ona je ipak i dalje više tvrđava nego kratkodometno oružje, što bi reklamni stratezi htjeli učiniti od nje. Oglasna ploča se čuva i podešava ne bi li "podigla

svoju kreativnu i umjetničku razinu" te tako proširila svoju vatrenu moć, premda više nalikuje ptici dodo nego sokolu. Njezina nespretnost najugodnije se osjeća u poruci "Grašak u konzervi \$1.09". Zato traži ko-konspiratore koji će njezinu ignoranciju dovesti do krajnosti. U tehnološkoj kulturi gdje su svi subjekti podvrgnuti posebnoj umjetničkom tretmanu, jedini ljudi koji se osjećaju sposobnima dovršiti posao su propali umjetnici.

S ubrzanjem društvenog prometa, oglasna ploča prisiljena je prilagoditi se tranzitnoj narav prolaznika. Na izlaznim cestama dobiva na ubrzanju postavljajući se izravno pokraj i iznad struje prometa, krećući se u suprotnom smjeru: oglasne ploče i same postaju promet. Budući da se mora povećavati da bi ostala vidljiva, mogla bi se baš napuhnuti kao čisti znak i osloboditi svoju informacijsku vrijednost. Njezin cilj je privlačiti pažnju i pomiješati se s mrežkanjem valova podsvjesnog spolnog odnosa. Nema budućnosti za daljnje ubrzavanje oglasnih ploča. Ima dobrih razloga za zabranu plakata na autoputovima. Oglasna ploča smatra se vozačem iz nekog drugog kruga koji dovodi do razornih lančanih reakcija u sigurnosnom razmišljanju. U fašističkoj kritici oglasne ploče ona postaje oblik zagađenja koji ometa prirodan odnos prema okolišu. Implikacija je da se ta veza s kulturnom civilizacijom još može ponovno uspostaviti gledanjem iz automobila. No brz promet pretvara svaki krajolik kroz koji prolazi u televiziju širokog ekrana. Dakle, postaviti oglasne ploče duž autoputa bio bi čin antifašizma. Ipak, usprkos svojoj povijesti pokreta otpora, Nizozemska nikada neće doživjeti oglase na autoputovima. U najboljem slučaju, privatizacija etera dovest će do uključivanja znakova akustičnog reklamiranja u emisijama prometnih informacija. Nacionalna oglasna ploča živi na usporavanju grada, gdje se promet kristalizira u neprekidnu prometnu gužvu, s dovoljno vremena za buljenje u javne slike iza stakla.

[Video-tišine]

U jesen medija veličamo odsutnost. Izum fotografije otkrio je da je slikanje tako čarobno zato što se stvarnost zapravo ne pokazuje na platnu; uvođenjem filma pokazalo se da fotografija crpi svoju ljepotu iz odsutnosti pokreta; uvođenjem zvučnog filma postalo je jasno da smo se nijemom filmu divili zbog toga što nije imao zvuka. Majstori filma u boji upravljali su estetikom "film noira". Potom je televizija razjasnila da sve vrste filma temelje svoju privlačnost u crninama između slika. Danas nas *HiVision* poučava da je video slika nudila nešto što se sada gubi: estetiku elektronskog topa. U cyberspaceu postat će nam jasno da je moć svih tih odvojenih medija bila u tome što nas samih nije bilo u slici. Nakon toga će *simstim* pokazati da je cyberspace bio tako ugodan jer se događao izvan našeg živčanog sistema. I tako dalje, i tako dalje.

Kemijski mediji imali su dovoljno vremena. Ako zbrojimo pet stupnjeva ekspozicije, razvijanja, reprodukcije, projekcije i recepcije, vidimo da su ti mediji dopuštali da slika u potpunosti sazrije. Čak i filmovi namijenjeni trenutnoj potrošnji i dalje su u fazi recepcije, desetljećima nakon nastanka. Nitratni filmovi žurno se restauriraju ne bi li se spriječilo njihovo spontano izgaranje. Još davno je svjetlo zarobljeno u nestabilnoj supstanci koju je trebalo provući kroz niz kupki prije no što bi u nekoj zatamnjenoj dvorani

postala vidljiva s jakim svjetlosnim izvorom iza sebe i bijelim ekranom ispred sebe. Reprodukcijska se događala neposrednim kontaktom između negativa i neeksponiranog filma. Što se tiče recepcije tih fluidnih medija, najomiljenija se sastojala od klopotavih teorija o nesvjesnim strujama i zvala se psihoanaliza. Sav filmski biznis anticipirao je te vlažne snove.

Sada kemijski filmski proces posustaje pod utjecajem magnetizma kućnog videa i svjedoci smo rastućoj svijesti o podjelama između pojedinačnih slika. Taj crni rub sve više i više izbija u prvi plan i uključuje se u semiotiku slika kao ravnopravan element. Poznat primjer tog procesa je film JIMA JARMUSCHA *Stranger than Paradise*, u kome se tama umeće kao interval između kadrova. Kako slika sazrijeva, postaje očitije da upravo ta mračna strana kina cijelo stoljeće privlači filmofile. Upravo se prostor između slika pokazuje kao velik zavodnik svih tih esteta čiste slike. Publika nema koristi od te emancipacije reza i traži bešavni prijelaz s jedne fascinacije na drugu.

Filmofili propuštaju vidjeti da i magnetski mediji nude barem isto toliko vizualne odsutnosti. Upravo u dobu koje je proizvelo tako divnu *technicolor* paletu i koje se toliko približilo idealu životolike reprezentacije, pojavila se u dnevnoj sobi zasniježena crno-bijela katodna cijev. Na video vrpici molekule se tako raspoređuju u magnetskom polju da se mogu odmah očitati ako imate odgovarajuću opremu. Nema nikakvih tekućina niti svjetla. Tradicionalno razvijanje, montaža, projekcija i recepcija nestaju u neumjerenoj dostupnosti tog medija. Tu fluidna teorija pada i videofilija do danas nije postala ekskluzivna pasija.

Nakon dvadeset godina uklonjene su nesavršenosti i veliki televizor u boji mogao bi se učvrstiti kao kućno kino. Svakodnevno iscrtavanje i brisanje linija elektronskim topom postiglo je takvo savršenstvo da se više ne primjećuje. Osim

toga, pokušstvo se dizajnira tako da su pogledi iskosa na ekran praktično isključeni. Linije elektronskog topa nakratko su se vratile krajem osamdesetih s video-rekorderima koji su premotavali sliku ubrzano, unatrag i pauzirali je, a s loših kopija očitavali su moiré. Umjetničku primjenu principa elektronskog topa prikazao je BILL SPINHOVEN u instalaciji *Time Stretcher*, koja je konstruirala videosliku gledaoca s razmakom od tri sekunde između gornjih i donjih linija. No te horizontalne video barijere nikada se nisu spominjale kao ono što jesu. Bile su tek jedan od mnogih elemenata koji je onom videološkom nudio vlastitu artificijelnost. Linije elektronskog topa postale su logo cijele epohe. Na naslovnoj stranici, video fotografije iz prijenosa uživo imaju tematski višak vrijednosti koji profesionalna fotografija nikada ne može postići. Fotografije koji odbijaju satelitom slati svoje digitalizirane snimke moraju poći korak natrag i prodavati svoje reportaže kao impresionističke dokumentarce o onome što se događalo iza TV kamera.

Sada, uvođenjem High Definition TV-a pokazuje se da se sve karakteristike videa mogu u svom usavršenom obliku uključiti u sljedeći medij - osim linija elektronskog topa. Digitalno podržana i dizajnirana točka ostaje posve sama. Permanentni građevinski radovi koje zahtijeva televizijska slika više nisu potrebni. Kompiuterski centar daje autonomne točke koje uopće nije briga što se događa s ostatkom ekrana. Pojedina točkica može se podvrgnuti svakojakim preobrazbama i kretati se raznim medijima putem interfejsa. Podaci tvore slike samo slučajno. Bespriječna televizija, koja se može povećavati i smanjivati po volji, te daje realne slike u istinskim bojama, nudi pogled u kojemu se materijal 20. stoljeća pretvara u povijesni žanr. Tek kada se High Definition uvede diljem svijeta, filmofili će shvatiti da je čak i njihov stari neprijatelj imao trenutke odsutnosti

i da ga je potukao isti protivnik. Kako se filmski ekran bude zamjenjivao HD ekranom, stara će kućna katodna cijev biti izbrisana novim standardom. Statički elektricitet ući će u zlatno doba i postati materijal za AVan-gardu u potrazi za sirovim, elementarnim slikama u *Definition*-epohi.

Dakle, ljudi koji se danas suprotstavljaju nestanku 8- i 16-milimetarskog filma mogu računati na podršku *Save the TV*-medijskih konzervatora i istinskih video-[still]-umjetnika koji eksploatiraju novu vizualnu stvarnost da bi prisvojili sav redundantni linearni materijal kao umjetnost. Ako film dopušta da ga se kategorizira kao sedmu umjetnost, morat će podijeliti svoj sintetički muzej sa svojim dijalektičkim partnerom, televizijom, koja će se i dalje hvaliti svojom starom gledanošću.

[Datadandy]

Datadandy sakuplja informacije samo da bi se pravio važan, ne da bi ih prenosio. Jako je dobro informiran, možda malo predobro, ili čak pretjerano dobro. Na svrsishodna pitanja daje neželjene odgovore. Neprekidno dolazi s nečim drugim. Fenotip datadandyja susrećemo s istim strahom kao i njegovog historijskog prethodnika kojem su ulica i salon bili prostor za igru. Elegantna ekstravagancija s kojom pokazuje najdetaljnije znanje konverzije šokira ciljnog korisnika medija. Datadandy se izruguje umjerenom potrošnji i doziranom prihvaćanju tekućih vjesti i zabave i ne uznemirava ga prevelika količina specijaliziranog znanja. U njegovom brižno sastavljenom informatičkom portfoliju ne može se prepoznati konstruktivna motivacija. On stvari postavlja visoko koliko je moguće da bi ispao arbitraran koliko je moguće. Pitanje je: "zašto naš pozer sve to želi znati?" Ne pokreće ga dosada, već nevoljkost, da bi ostao na visini tekućih događaja i najnovijih poslova drugih.

U doba multimedijalne masovne informacije ne može se praviti razlika između jednostrukosti i mnogostrukosti. Niti velika sintreza niti objašnjavajući detalji ne mogu ublažiti zbunjenost duha. Na ovoj pozadini datadandy dokazuje ono što svatko već zna: da je informacija svepristupna ali nije bez daljnega raspoloživa. Određene činjenice su posebno dekorativne i za njih treba razviti poseban nos. Za razliku

od sakupljača informacija, datadandyja ne pokreće opsesija za cjelovitošću filea, nego što veća moguća akumulacija imaterijalnih ukrasa. Dok je Otaku okrenut introvetirano u sebe i nikada ne prekoračuje granice vlastite usamljeničke njegovanosti, datadandy traži najekstrovertnije newsgroups da bi lansirao svoje neproduktivne priloge. Ono što je datadandy pokrao - da bi drugdje prodao - je latentno važno, samo da prezentacija nije tako indiskretna. Njegova informativna snalažljivost, ovisna o njegovom raspoloženju, skreće pažnju s dnevnih tema. Ingenioznost njegovih aforizama ima trajanje od trideset sekundi nakon kojih nestaju s ekrana iznenada kao što su se i pojavile. Naš datadandy je posrednik u gigawareu; vaši otpaci su njegov make-up, njegova supstanca je vaš fluid.

Ekran je zrcalo pred kojim se datadandy uređuje. Svlačenje i presvlačenje odjevnog dendizma pronalazi svoj ekvivalent u kanalskom surfanju on/off dekadencije. Zaokružen najfinijim činjenicama i najbesmislenijim gadgetsima on unosi zbrku u [vremensku] ekonomiju menagera informacija/novca. Najveći dio svog kompjuterskog vremena on provodi u zanosnom uređenju svojeg hard diska i instaliranju rafiniranih spojeva među tisućama heterogenih software ukrasa. Powerbook kao krucijalni ukras je ponos salonskog digitalista. Izruguje se aktualnosti, hypeu i modi: nakratko se pojavljuje jastvo koje se nudi kao vlastiti anchorman. Datadandy promatra svoj avatar u cyberspaceu kao centar digitalnog kozmosa. On zna da zahvaljuje ovu poziciju samo dobrohotnosti otvorene strukture kompjuterskog networka. Njegove najtrajnije intervencije imaju opravdanje svog postojanja u otvorenom javnom pristupu, koji se ne razumijeva kao sredstvo promjene non-virtuelnog svijeta. On sagledava network kao prostor u kojem se može izlagati, pozirati, a ne kao prostor za komunikaciju. Simulacija je osnova njegovih "općih principa

digitalne elegancije". Ovo odbija esencijaliste koji još uvijek vjeruju u pravo i lažno, pa digitalnu eleganciju čitaju kao "volju za propašću" ili "čisti hedonizam". Datadandy je tajni demokrat koji vodi relaksiranu borbu za neograničeno proširenje digitalnih ljudskih prava. Jer ako se utičnica izvuče iz struje nestaje i njegova osobnost.

Datadandy posjeduje uznemirujuću srodnost s političarom, koji se jednako tako nameće beznačajnim izjavama i ne želi nestati. Ali, budući da su političke klase u svom smrtnom grču otkrile medije i ne mogu se više iz njih istjerati one razvijaju dandijevske crte. Datadandy izranja u praznini politike, koja je rezultat trenutka kada se opoziciona kontrakultura rastočila u dijalektičkoj sintezi sa sistemom. Datadandy je koliko ljubazan toliko i lažan protivnik, izazivajući veliki bijes političara, koji svoj mladopragmatički dendizam promatraju kao marketinško sredstvo a ne kao osobni cilj. Političari kompenziraju svoj bijes na novinarima, stručnjacima i slučajnim osobama koje tvore slučajni diskusioni cast studijskog okruglog stola, gdje je jedina tema vlast nad inscenacijom i režijom predstave. Ali najveći problem im zadaje datadandy koji nije fer protuigrač, jer to ne želi biti, i dobroodgojeno zaboravlja na kritička pitanja. Naš bonvivan se razveseljava svim insceniranim i javnim banalitetom i uopće nije zabrinut nedefiniranim nakanama i poslovima.

Bilo bi tako dobro biti ljut, ali onemogućeni subverzivac pokazuje se upravo svojom najšarmantnijom stranom. Njegov šarm je ubitačan. Dok je underground netalentirano u potrazi za instrumentima kojima bi mogao provocirati establishment, datadandy se mirno prepušta tijeku stvari. Više ne postoje socijalni pokreti, opozicija ili kontrapokret i oni se ne mogu pojaviti iz ničega, u najboljem slučaju mogu se samo i dalje privatizirati. Jednom prazni, mediji ostaju uvijek prazni, protiv toga se ne može nikakvim izjavama. Hackeri i

cyberpunkeri uopće se ne manifestiraju jer uopće ne egzistiraju [upravo kao i datadandy]. Ove potencijalne figure mogu se zezvati samo kao duhovi. Prizivanje fiktivnih društvenih snaga je čin očajja da bi se još uopće posjedovala referenca neprijatelja. Datadandy se drži proto/neo/retro fašističkim kada se tokom pripreme debate o "nadolazećem fašizmu" kratko pojavljuje u liku teorijskog Petrice Kerempuha kao iluzorni učesnik.

Apsolutna nedjelotvornost datadandija sliči uzvišenoj lijenosti Douglas Couplandove generacije X, Slackerima, MacJobberima, Bilwetima, Buttheadfanovima ili Vaguerima koji se pokazuju sudbonosno srasli s medijima i odbijaju historijski zadatak biti subjektom tehnoloških promjena. Oni umiru od smijeha nad predodžbom da su miš, joystick i daljinsko upravljanje revolucionarno oruđe za neku novu kreativnost. Kreativni potencijal novih medija prije svega je u sveobećavajućoj podvali s kojom samo malobrojni naprave novac. Cool proizvodi konzumiraju se od X-ova ironično i bez iluzije. Njihova volja za samoreferencijalnim karakterom medija nema plodova. Ovdje se ne radi na mnogostrukosti techna. Romantika garaže osamdesetih već odavno je dosanjana. Digitalizacija se u devedesetima kreće na subproleterskom nivou, s one strane razgrađene države blagostanja. Proizvodnja alata i obrada podataka danas se događa globalno i biva, telematski upravljana, dislocirana u Karibe, Kinu, Indiju ili Istočnu Evropu. Mreža kao nirvana izgubljenih radnih mjesta služi prije svega ironičnom smjehu nad bijednom i kvrgavom komunikacijskom ekstazom drugih.

Sasma drugačije nego generacija X datadandy se trudi sakriti svoju svoju svijest o ciničnoj prevari mreže. Što se njega tiče pomodnost interaktivnosti ne treba razotkrivati. Njegovanje negativnosti treba biti bogato paradoksalnim vicevima, i izneseno u stilskoj otmjenosti. To je pravi razlog njegove volje za iluzijom i obmanom. "Duboka melankolija

computera" i beskonačna praznina cyberprostora izaziva kod korisnika fantazme koje nadilaze egzistenciju, koje pak, datadandy u svojoj humanoidnoj artificijelnosti zaziva. On obožava prefabricirani kult siromaštva grungea, odvratno svježje i vesele [fluorescentne kao i prirodne] boje Swatcha i Benettona kao i dobronamjerne halucinacije cyberkulture. Kompjuterski upravljenom spektaklu unutar mozga, s breskonačnim navigacijama kroz mase data, datadandy suprostavlja gracioznu umjetnost genijalnog duhovnog ispada. On obožava sisteme za pretraživanje, knowbotove, i slične varijante hypercard filozofije.

Njegov zavodljiv potencijal temelji se na tajnovitoj magiji prikaza jednokratnog znanja. Herojska proizvodnja podataka impresionira klasu uslužnih djelatnosti kao i karijerista, koji se iznervirano pitaju gdje bi mogli pribaviti manuel za datadandizam. To će jednom nestati, kada se bude znalo da mediji i toretičari uistinu proizvode samo prazninu a kameleonski datadandy će se moći bez stida smijuljiti nad vlastitom navodnom smrću.

Što je metropolska ulica za historijskog dandija, to je Internet za elektronskog. Šepurenje uz i popreko datakorza se ne može zabraniti i konačno zakrči čitav spektar. Odviše kultivirani razgovor za vrijeme rendezvousa dovodi do svjetla dana nekoliko neprimjerenih i iritantnih podataka, ali nikada ne završava u nesuglasnosti. Samovoljno naopako navigiranje i elegantni joy-riding po elektro-okolišu drugih ljudi želi izazvati zavist, smutnju i stoga je upereno samosvjesno prema vlastitom dizajniranom ne-pojmu. Datadandy mjeri ljepotu svoje virtuelne pojave na moralnom zgražanju i smjehu uključenih građana. To je prirodno svojstva pada, uživati u šoku umjetnog. Zato je i on kod kuće u cyberspaceu sa svim njegovim svojstvima. Mirisna vodica i skupe ružičaste čarape ovdje su samo zamjenjene skupocjenim intelima, nježnim datagloveima i rubinima

optočenim datanaočalama a na njegovim trepavicama i nosnicama smješteni su senzori. Dosta više seljačke NASA-estetike cybernauta! Već odavno smo iza sebe ostavili vrijeme pionira, sada je riječ o gracioznosti medijalne geste!

Anonimna masa u ulicama tvorila je igralište i publiku *passagenndandija*, zarobljeni korisnici mreže su publika i igralište za velikog digitalnog estetu. On je prisiljen druge korisnike promatrati kao anonimnu masu, kao amorfni normalitet, prema kojem on predstavlja oštro razgraničen otklon. Infodandy zna da nije nikada ništa više do jedan od mnogobrojnih luđaka u karnevalu promjenjivosti informatičkog cirkusa. Stoga se neće nikada prikazati kao jedan od brojnih retroidentiteta, ostatak nekih moda 20. stoljeća kao što su hippie, fašist, punk, modernist, feminist, jer se upravo kao ne-identitet može poigravati pravilima mreže. Što je ekskluzivnost u vrijeme razlika? Datadandizam nije zainteresiran za tajne kodove i šifre da bi prodro u još zatvorenije datasalone, on traži virtuelne tragove za svoju tragičnu pojavu. Datadandy nastaje iz nesklonosti prema prognanstvu u vlastitu subkulturu. Veliki neprijatelji dandyja su camp i kult koje potrebuje popularna kultura kao borce protiv lifestylea i designa, kao vječne izvore neukusa.

Datadandy kao lažan souffleur sentimentalnosti ne tuguje za nježnošću, konformnošću, odsustvom angažmana, normama koje postaju nejasne, materijalizmom, individualizmom, depolitizacijom, i za ponovnim neoživljavanjem stare ljevice. Datadandy, upravo suprotno, lansira uvijek nanovo jedan besadržajan Privremeni Opći Nazivnik [PON], u kojem misle da se prepoznaju sve subkulture i koji umije privući zamjetnu sivu masu da bi s njom inscenirao vlastite spektakle. On kreira neobaveznu javnost i testira konvencije. Proizvoljni uzori jakih PON-ova s visokim koeficijentom neodređenosti su *LoveParade*, demonstracije

svijeća i baklji protiv rata u Zaljevu ili Rostocka, svijeća u prozoru za Poljsku, *Europride*, lanac ljudi za okoliš preko Bospora i drugi tipovi mobilizacije javnog interesa. Datadandy surfa na valovima svojih privremenih općih nazivnika i uživa da tako brojni misle da su pronašli sadržaj u znakovima bez značenja. Stoga je on tako i angažiran i ne sjedi doma i psuje što se ništa ne zbiva. On oživi u svakoj predstavi masa i raduje se javnoj pojavi suosjećanja. Čežnja za povezujućom strašću je dovoljan razlog da se ide na ulice. Nulaprottest je manifestacija kolektivnog prisustva koje kulminira u medijskoj prezenciji. Politički otpor kao reklama za x-ti lifestyle izaziva kod mnogih suze.

Jedino u mreži, ono što pokazuje svojstvo mase nisu korisnici već sama informacija. Čim se otkrije novo područje znanja ono se dijeli i razgrana, tako da beskonačno puno informacija pristiže i nestaje. Ono što je danas nova tema to su sutra 23 newsgroupe. Ako datadandy želi biti realni lik, tada to ide samo u formi dandypodataka. Oni su čudaci: tamo gdje su heteroinformativni podaci normalnih ljudi usmjereni prema kvalifikaciji, asocijaciji, i reprodukciji tako da potiču dezintegraciju, homoinformativni podaci dandyja su ekscentrični ali ne specijalistički. Homopodaci se povezuju s drugima i gube se u sebi. Oni privlače, upravo kao PON-ovi isti tip informacije i postižu neproblematičnu koncentraciju unutar informatičkog polja gdje može započeti show. Uistinu je, zapravo, riječ o prividu susreta ili konfrontacije sa sistemom, ali ovaj kontakt nema produktivni momenat, uzrok ili posljedicu. Dandypodaci su posve situacioni, parazitarni par excellence. Ono što je njihova ostavština, to je jaka priča, legenda, mit, gorivo svih medija i nada teorije.

[prijevod: Hrvoje GLAVIČ]

[Wetware]

"Onim koji žele govoriti o novom svjetskom poretku ne uzimajući u obzir virtualnu stvarnost bilo bi bolje da šute."

John SASHER

Dodir vlažnog i suhog riskantan je posao, krcat opasnostima. U praksi, to se proteže od soka u tosteru i prsta u električnoj utičnici do sukoba nabujalih strasti s trijeznim nerazumijevanjem. Sa svojom tankom kožom, tvrdim kostima i ljepljivim tekućinama, ljudsko tijelo može se razumno dobro definirati kao problematičan vodovodni sustav čije granice su također fluidne. Ta akvanomija višekratno je označena komadićima tkanine i mirisnim znakovima te se oprema umjetnim bojama i aurom labavih socijalnih kodova. Oni služe da osobni izljevi ne bi izmakli nadzoru i da bi se prikriale male nezgode.

Što se čovjek više približava stroju, to se više vlažnih zona isušuje. Ovisno o tome kako tehnologija pristupa tijelu, postavljaju se granice i definiraju erotske zone. Mogu se očitavati pomaci u modi, u odjeći sirotog vlažnog balavca koji u naše doba prolazi kroz život uredno upakiran kao "eurograđanin". Na kraju dvadesetog stoljeća vidimo kako se ta misleća bio-crpkica baca naprijed-nazad, daščući i sopćući, između vlažnog i suhog, labavog i čvrstog, plutajućeg i mirnog, iptoksikacije i razuma, elektrostatičkog šuma i

signala, iznenada funkcionirajući u elektronskom okruženju. Vodeni i parni ljudski faktor šokantno djeluje na strojni park. Neizbježan kontakt između vlažnog prsta i tastature pokrenuo je ofenzivu tehnološke civilizacije. Ekonomija se sve više svodi na najneposrednije prepletanje društvenih struktura i elektronskih krugova.

Sve donedavno, spolne granice obilježavale su opasne zone. Zbog toga je, na porimjer bilo nužno postojanje odvojene mode za dame i za gospodu. Ta nužnost je nestala i sada moć poseže za drugim sredstvima stiliziranja strahova i žudnji, mijenjajući oblik iznutra. Fašistička moć bila je nekoć utvrda spolnih metafora koje su se svodile na vlastito čvrsto tlo i čistu krv. Podjele na osnovi spola i rase trebale su uništiti hibride i imale su političke i vojne posljedice. Antifašistički hladni rat koji je uslijedio trajao je dovoljno dugo da rasističko i seksističko razmišljanje iskrvari do smrti. Tjelesna politika naše epohe, upravo dovršene, bila je karakterizirana navikavanjem tijela na nove strojeve, kojima se ne upravlja više mehanički, nego elektronski.

Svemirska putovanja dala su osnovni model za elektronsku odjeću koja, kao i sama moć, ima ne samo svoju privlačnu, nego i svoju zastrašujuću stranu. Prvi astronauti bile su životinje s pričvršćenim elektrodama koje su bilježile reakcije tog biološkog vodovodnog sistema. Kao kontrast, futuristički skafander blistao je i ljeskao se kao prototip elektronskog Novog poretka. Svemirsko odijelo odolijevalo je novim, opasnim uvjetima i nudilo slobodu pokreta, zaštitu, a usput je i omogućavalo komunikaciju. To je zahtijevalo ponovno treniranje tijela koje više nije spadalo u nadležnost religije i politike, nego pod nadzor znanosti. Pokazalo se da izvanzemaljsko svemirsko putovanje nije izum koji će nakon razvojne faze postati dostupan potrošačima, nego eksperiment kojim se testiraju reakcije tijela u elektronskoj situaciji pod ekstremnim uvjetima. I tu odjeća

nije bila samo vanjski ukras, nego dresura, i putem medija pokazala je cijelom svijetu što znači biti povezan s kompjuterom. Iznimna kvaliteta tog nadljudskog rada u izvanzemaljskom prostoru uvjerila je onaj dio čovječanstva koji je ostao kod kuće u golem uspjeh boravka u elektronskom prostoru.

Nakon eksplozije *Challenger*a i kraja sna o svemiru, utrt je put za običnu masovnu proizvodnju skafandera, preimenovanog u *datasuit* uz dodatni bonus poznat kao *dataglove*. To neudobno odijelo dalo je radniku na podacima fascinantni frak u kojemu je mogao posjetiti bilo koju lokacije u bilo kojem liku. Ono ga na ugodan i neobavezujući način upoznaje s novom vrstom moći u Novom poretku. Premise toga su sljedeće: kako se putnički promet rastače i nacionalne granice omekšavaju, ulazimo u čist, sterilan, medicinski prostor koji generira vlastito shvaćanje prljavštine. Kao što su u razdoblju spolne moći opasne zone ograničavane lijepom odjećom, danas se uklanjaju prijetnje elektronskom stanju. Klasici kao što su narkotici, opojna pića i zagušljivi dim pojavljuju se kao urgentna pitanja politike reklamacije koja širom svijeta pronose Novi poredak. Ta politika zahtijeva strogo uzdržavanje od opojnih tvari želi li čovjek sići u halucinogeni prostor podataka. Inače gubi nužnu koncentraciju i proizvodi šum.

Ono novo u tom elektronskom stanju je mirno sjedenje i minimalizacija biomehaničkog rada. Ta fundamentalna modifikacija u ljudskom vodovodnom sistemu mogla se dogoditi samo u uvjetima hladnog rata i uzrokuje u uvodnoj fazi digitalne hegemonije potencijalni elektrostatički šum kojem je moguće suprotstaviti se programom aerodinamičnih vježbi. Motorizirani citybike kao moda integralna je komponenta politike podataka i posvećenici zdravlja u fluorescentnim skafanderima ne voze ga uzalud. Za razliku od rastrušnih yuppieja osamdesetih, euro-građani deve-

desetih teže totalnoj umjerenosti: u svojoj nutricionističkoj i medijskoj dijeti, kao i u vladinoj potrošnji. Subvencijska slavina za njih simbolizira traćenje, što je u očiglednoj kontradikciji s njihovom manijom recikliranja i razumnog investiranja.

Ovi učahureni gotovani uživaju u slobodi da ostanu kod kuće, a najveća briga im je krov podataka nad glavom. Izbjeglice koje je nemoguće pronaći u datotekama, trebale bi ostati na vlastitom području, inače će im UN i EZ sa svojim razvojnim armijama ponuditi ruku pomoćnicu. "Ako odbijete humanitarnu pomoć, morat ćemo otvoriti vatru." Pozadinski motiv te vojne intervencije je stvaranje globalnih veza koje obuhvaćaju svijet poput metastrukture. Kako bi se olakšala daljnja ekspanzija i inovacija, oni koji su isključeni i bez podataka moraju biti mirni i ostati na svom mjestu. Ako je potrebno, njihova geta i njihove otpisane socijalne pustinje bit će zapečaćeniz elektronskim osiguranjem.

Hardware, software i wetware su tri oblika koja ljudski stroj može preuzeti u epohi Novog svjetskog poretka. To trojstvo posjeduje vlastite geografske i povijesne koordinate. Hardware na kojemu izvodimo svu svoju kulturu i komunikacije potječe iz Japana. Programi koji nam omogućuju čitati, gledati i čuti sve te dragocjene podatke potječe iz SAD-a. Napokon, uloga Evrope je isporučiti nužne kulturne proizvode. Uloga wetwarea je izlučivanje kulture koja će se izvoditi na japanskom hardwareu uz pomoć američkog softwarea. U toj međunarodnoj podjeli rada od Evrope se očekuje da pravilno podijeli baštinu BACHA i BEETHOVENA, održava slike REMBRANDTA i Van GOGHA te da u budućnost proslijedi kazališnu tradiciju, od SHAKESPEAREA do BECKETTA. Isto vrijedi i za medijsku umjetnost posljednjih nekoliko desetljeća. Zadatak Evropljana je da otkriju kakve se sve lijepe stvari mogu proizvesti tom novom opremom, jer se funkcionalnom upotrebom tehnologije može postići vrlo

malo užitka. Čarolija umjetnosti nastaje tek kad je oprema povezana s poviješću umjetnosti, s filozofijom, književnošću i onim tipično ljudskim karakternim crtama koje su postale evropske oznake. To je sudbina koju su Evropljani natovarili sebi na glavu nakon toliko brljotina u dvadesetom stoljeću. Wetware znači da smo osuđeni na proizvodnju kulture koja se služi tehničkim oruđima koja su konstruirali drugi. To ne mora biti podređeni položaj. Naprotiv: od nas se očekuje mnogo! Napokon, što su laptopi i tekst-procesori bez svih čudesnih priča napisanih na njima? Što je synthesizer bez eksperimentalnih kompozicija?

Wetware je tijelo priključeno na strojeve. Wetware znači da smo već dugo povezani sa strojevima koji nas okružuju; nešto što nam, kao u slučaju televizije, nudi i dosta užitka. U mjeri u kojoj to ovisi o wetwareu, podvrgavanje strojevima se ne mora, kao što je predvidio ORWELL u 1984., pokazati tako dramatičnim. Ono ne mora rezultirati ropskom podložnošću, jer wetware ima tajno oružje u rukavu: svoje ljudske, odnosno odveć ljudske značajke. Nadimak "wetware" je homage samoukima koji pokušavaju napraviti ono najbolje ali uvijek zaboravljaju upute. Pogreške su tu da očuvaju dostojanstvo. Zahvaljujući neznanju, nagonu za sabotiranjem i nesputanoj kreativnosti, tehnologija uvijek završi u neredu; iz takvih nezgoda izađu najljepše nakaze koje se nakon estetske obrade bez muke mogu proglasiti umjetnošću. Za wetware korisnik nije ostatak nečega potisnutoga, nego rođeni hobiist koji može sklepati bilo koji novi ili stari medij u osobnu stvarnost u kojoj je poruka o pogreški na početku dugog niza sjajnih uspjeha.

Izraz "wetware" skovao je RUDY RUCKER. On ga definira kao zbirku tehnoloških inovacija: čipovi usađeni u mozak, presađeni organi i proteze koje zamjenjuju ili proširuju tjelesne funkcije. Za razliku od Ruckera, BILWET ne vidi u

ideji wetwarea sljedeću tehnološku fazu koja nakon hardverskih i softverskih revolucija još jednom ruši sliku koju imamo o sebi, nego onaj ljudski preostatak koji ostaje nakon što njegove ekstenzije odlaze na sve dulje i dulje izlete.

Na kraju dvadesetog stoljeća autonomni pojedinac koji pokušava uravnotežiti svoje strahove i žudnje stoji u sjeni tehnološkog imperativa. Čini se da upravljanje i otvaranje kanala u velikoj mjeri određuje dostupna oprema. Wetware je svjestan te ovisnosti i tako vidi sebe ne kao moćnika koji vlada strojevima, nego kao vodenastog pomoćnika koji se mora čim bolje prilagoditi digitalnim uvjetima elektronskog prometa podataka.

Priznanje tehnološkog a priori ne treba brkati s groznicom koja uvijek nastane kada se nov sustav pojavi na tržištu. Opijenost novom tehnologijom stvara amneziju koja pak ima poznate posljedice: kratkoročni efekti tehnologije se precjenjuju, a za dugoročne efekte nalazi se kratkoročno rješenje. Za wetware je karakteristično brčkanje u jacuzziu simulakruma i gubljenje iz vida vojne pretpovijesti komunikacijskih tehnologija, kao i opasnih planova koje snuju tehnookrati i marketinški odsjeci. Navikli smo se na stalno uvođenje novih proizvoda i tehnologija. Polako postaje očit krug: nakon faze glasina i spektakularnih prezentacija, prvih nekoliko sretnika prave se važni svojim uređajima, a kritičari se uživljavaju. Tek nakon toga slijedi društvena prihvaćenost i tržište dovoljno veliko da zainteresira kapital.

Novе tehnologije lukavo se predstavljaju u obliku mode i zatim tonu u mrak. To se nedavno dogodilo Minitelu, videofonima i *mind machines*. Trenutno je zadaća virtualne stvarnosti da materijalizira tehnološke snove. Virtualna stvarnost dosad je bila samo poplava glasina. Globalno selo gdje žive tehno-umjetnici već nekoliko godina postavljeno je na glavu: trebalo se dogoditi nešto veliko... pripremao se

megasistem koji je trebao poništiti i obuhvatiti sve dosad stvorene medijske proizvode i isisati iz wetware više no bilo što prije njega. U "izvantjelesnim" eksperimentima izvedenim u visokotehnološkim laboratorijima virtualna stvarnost opisana je kao "prolaz u druge svjetove". Udaljenost između nas i ekrana postaje nula i ulazimo u "mentalnu okolinu". Virtualna stvarnost je "savršen interfejs kompjutera i čovjeka" [RHEINGOLD] koji obuhvaća sve tjelesne pokrete, a ne zahtijeva ni prste dovoljno spretne da tipkaju na tastaturi. Virtualna stvarnost [potencijalno] preuzima cijelo tijelo da bi omogućila mentalno putovanje u što udaljenije krajeve. Dok su osjetila u stanju maksimalne nadraženosti i poduzimaju iscrpljujuće ekspedicije, fizičko tijelo ostaje otraga, u "ne-virtualnom svijetu".

Budući da su svi napori virtualne stvarnosti usmjereni na osvajanje šestoga kontinenta, onaj dio koji ostaje otraga privremeno se previđa. No tada se wetware faktor javlja i vraća u svoju "tele-egzistenciju" kao "ljudski bug". U tom trenutku se wetware doista pojavljuje kao forma. Usprkos histeričnim pričama o trenutnoj sveprisutnosti tijela u emitiranju uživo i rastakanju lokalnosti kao prirodnog okoliša za izgradnju ega, korisnik medija ipak povremeno ustaje da dohvati pivo ili se popiše. Ti trenuci odsutnosti od medija ne pojavljuju se u mitu o cyber-prostoru. U njemu je tijelo zapravo napuštena postaja, a život je jednak protoku podataka i digitalnoj besmrtnosti. Wetware smatra da je to fascinantna zamisao, ali glasno se smije jer nešto uvijek stane na put. Natopljeno ljudsko biće prvi put se prepoznaje kao ravnopravan partner sferi nematerijalnog. Priča o wetwareu počinje čim postane jasno da tehnologija ne može preživjeti bez ljudi.

Nakon predstavljanja virtualne stvarnosti, pojavilo se babilonsko pitanje o posljedicama ove nove tehnološke

revolucije. Prvi izvještaj: ostvarit će se cyberpunk svijet kako ga je portretirao WILLIAM GIBSON. Daljnji izvještaji rekli su nam da je gibsonovska matrica, u kojoj bi trebalo doživjeti najintenzivnije halucinacije, i dalje fikcija: virtualna stvarnost u povojima tek je jednostavna kompjuterska animacija zgrade ili krajolika u kojoj se možete samo grozničavo osvrutati. No čak ni to razočaranje, koje je bilo rezervirano za nekolicinu koji su imali priliku staviti VR kacigu i *data glove*, nije moglo ublažiti groznicu. Javno se distancirajući od propovijedi TIMOTHYJA LEARYJA i drugih elektronskih kauboja VR biznisa, GIBSON je jedva uspio spriječiti da se njegov izraz "cyberspace" prilijepi karnevalskim atrakcijama. Po Gibsonovoj definiciji cyberspace je više nalik na neospace u kojem se odvija društvena fikcija o čovjeku i stroju, nego što je ime nove tehnologije. Prve komercijalne aplikacije jednostavno su bile prečiste za cyberpunkere.

Prvi sistemi virtualne stvarnosti već funkcioniraju na Wall Streetu, u zabavnim parkovima, u medicinskim laboratorijima, u arhitektonskim tvrtkama i u NASA-i. To baš i nisu mjesta na kojima bi se okupljali techno-umjetnici, hackeri i cyberpunkeri. Tako za wetware VR ostaje tek varljiva tema o kojoj se pišu uzbudljiva SF-djela i debele knjige, a emitiraju se i kritički dokumentarci. Javnoga tržišta još nema.

Da bi ohrabrio ljude na ulici, JOHN BARLOW, šef udruženja potrošača "Electronic Frontier Foundation", predložio je proširiti definiciju virtualne stvarnosti i približiti je ljudima definiravši već postojeći promet elektronskih podataka kao dio cyber-prostora. On pokušava postići pravni proboj proglašavajući tu novu imaginarnu zonu slobodnom od *copyrighta*. Budući da je po njemu cyber-prostor transnacionalan, treba napisati međunarodni ustav za informacije.

Danas, kada CIA i FBI progone hackere, globe ih i zatvaraju, svjetska udruga virtualne stvarnosti izgleda kao privlačna opcija za izvlačenje hackerskog pokreta iz represivnog kuta. Barlowljevo razmišljanje pripisuje taj problem fundamentalnom nedostatku razumijevanja današnjih tehnoloških izuma od strane vlasti. Velika softverska imena trebala bi pozvati na zaustavljanje kriminalizacije. No pitanje je koliko možemo očekivati od njezina okončanja. Snovi o velikoj koaliciji novih giganata virtualne stvarnosti i cyberpunkera doima se pomalo naivnom. Čak i unutar malog svijeta pionira virtualne stvarnosti bjesni prljavi rat za copyright imena kućnih projekata. Na elektronskoj granici veliki kapital i vojni interesi potiho tonu u drugi plan.

Je li zadaća wetwarea ispuniti virtualnu stvarnost evropskim kulturnim dobrima, kao što je JEFFREY SHAW učinio u *The Legible City*, u kojemu je putem virtualne stvarnosti povezoao nizozemski bicikl s planovima evropskih gradova kao što su New York i Amsterdam? Ta klasična wetwareska strategija vraća visoku tehnologiju na područje umjetnosti spajajući taj najnoviji medij sa starinskim, ekološkim i znojnim prijevoznim sredstvom. Kontinentalni pristup tehnologiji uvijek jednim okom gleda smiješne strane ljudske nesavršenosti. Jer ako se ljudski bug ne tretira s poštovanjem, već su spremne kante s vodom da ohlade novi medij. Ova nova čudovišta ne smiju se shvatiti kao prijetnja izvana, nego ih treba navesti na ples u novom prostoru. WILLIAM GIBSON artikulirao je taj uvid rečenicom: "*Čudna sranja događaju se u matrici*", i njegov je Voodoo loa projahao cyber-prostorom na konjskim leđima.

Realističniji pristup je zamisao virtualnog seksa, bezopasnog i krajnje prljavog. Da bi medij uspio, mora se shvatiti njegov pornografski potencijal. Evropske telefonske tvrtke bile su prisiljene shvatiti da je uvođenje telekonferencija bilo promašaj sve dok istodobno

priključenje 900 telefonskih tulumu nije najluđe fantazije pretvorilo u stvarnosti. Isto pitanje odmah se pojavilo i u virtualnoj stvarnosti: je li seks tu dobar i koji dijelovi tijela dobivaju najbolju stimulaciju? Važno je mogu li se u virtualnoj stvarnosti činiti pogreške i do kakvih faustovskih i dionizijskih lančanih reakcija će one dovesti. Kultura je uvijek posljedica propadanja, dekadencije, nespretnih manevara i pogrešnih shvaćanja. Tehnologija se mora uspostaviti unutar nje a ne nastojati da se uzdigne iznad nje kako bi magično prizvala nekakav viši poredak. Tek tada se može provesti fuzija wetwarea s njegovim hardwareom i softwareom.

[Umjetna ljubav: uvod u dizajn mašte]

1.

Suvremeni dizajneri seksa nemaju odnos prema moći. Ako se tradicionalno pitanje moći ispraznilo, kročili smo na nov, neistražen teritorij - ili se tako čini u groznici koja buja oko virtualne stvarnosti. Razlog zašto to obećavajuće otkriće potiče toliko entuzijazma je to što se seks napokon vratio u svoje rajsko stanje prije izгона. Dok su šezdesete trebale društveno revolucionarni pristup da bi oslobodile seks, devedesetima nedostaje svaka legitimacija.

"Virtualni seks ne može biti stvaran" - muca naša kritičko-etička svijest. On se po definiciji mora sastojati od laži i obmane. Mnogi tvrde da "virtualni" seks jednostavno ne može i ne smije postojati. Proroci sudnjega dana upozoravaju na prve znake propadanja. Virtualni seks uzrokuje ovisnost, paralizira mrežu, označava narcizam, cinizam i autizam, a pretpostavlja se i da potiče bijeg od stvarnosti. Automatizirani surogatni seks cyberjunkiea vidi se kao prezira vrijedna eskapistička reakcija na AIDS. Da, siguran seks; ali to zadovoljenje bez kondoma moglo bi biti gore od same bolesti. Ukratko, taj tipično evropski misaoni slijed i dalje misli o seksu kao opasnosti i uništenju.

Tradicionalna kritika virtualnog seksa prikriveni je poziv na preživljavanje stvarno postojećeg seksa. No kritičari prikrivaju krizu stvarnih spolnih odnosa. Bračni

krevet ujedinih Evropljana služi za razgovore, gledanje televizije, spavanje, telefoniranje, vježbanje i čitanje, ali začinjanje potomstva ograničeno je na minimum. Evropska populacija raste useljavanjem. Veza između kritike virtualnog seksa i eksplozivnog porasta broja useljenika i izbjeglica ne može se uspostaviti jer to potpada pod rasistički tabu. Srednja klasa u porastu ponaša se kao 'mačak oko vruće kaše', stidljivo se smiješeći na sve to u činu dragovoljnog potiskivanja [FREUD]. Zapravo, Evropljanima bi bilo najbolje da se vrate viktorijanskim spolnim odnosima. Nikakvog nemorala sa strojevima, kondomima, mezimcima i knjižicama - budimo stvarni, u smislu "pravno sjedinjeni u braku". Svaka kritika virtualnog seksa izlaže se opasnosti da zađe u tu bračnu etiku "reda i zakona"; napokon, antiteza "virtualnosti" je "stvarnost", a ona je sa spolnoga gledišta konačno stanje. Šale o impotentnosti i frigidnosti, sudionicima osuđenima na mehaničku kopulaciju, prenose gorku konotaciju: osuđuje se neproduktivnost, ali zapravo se misli na vlastitu [bjelačku] impotenciju.

Nakon feminističke kritike muškog seksizma u muškom ponašanju, reklamnom oglašavanju, na poslu i u krevetu, ušli smo u eru hiperseksualne svijesti. U časopisima, u umjetnosti, na plesnom podiju, u glazbi [PRINCE/MADONNA], svjedočimo strastvenom preporodu tvrdih, zaigranih i ekspresionističkih spolnih tehnika. Tijelo se mora izraziti, dok spolno korektna tjelesna kultura zahtijeva maksimalan napor da bi čovjek dobio što želi. "Popuši ga!" Vođeno masovnom kulturom znakova i regulacija, postfeminističko tijelo poduprto raznolikošću akademski zvučećih spolnih konstrukata još jednom postaje "sex machine". Ali to nije ono isto tijelo koje je poznao JAMES BROWN. Težište više nije na oslobođenju seksualnosti ili na prakticanju pervertranih poriva, nego na njihovom kolanju. Seks se

uzdigao do nadgradnje gdje se njime trguje kao nedodirljivom aktivom. Dok je FREUD još uvijek imao iluziju kako se seks nalazi u podsvijesti, danas smo ga supersvjesni. Seks ne treba potiskivati ni oslobađati; današnji moto je da ga se mora veličati. Seks je sveta aktivnost koja se zbog njegove image-kvalitete ne smije uzimati olako.

Što je tajna interseksa? To nije nevino pitanje nekog simpatičnog novinara koji želi napisati zanimljiv članak. Pitanje virtualnog seksa može se razmatrati samo u kontekstu klasične evropske tradicije seksa, znanja i moći [kako je to analizirao FOUCAULT u svojoj trotomnoj *Povijesti seksualnosti*]. "Briga za virtualni seks" mnogostruko nadilazi pravo stanje stvari. Broj posebnih izdanja o "virtualnom seksu", zakona, skandala, umjetničkih instalacija, knjiga, doktorskih disertacija, prognoza, filmova i TV-emisija, sekti, razglednica i erotike nadilazi svaku maštu. Petljanje sa "stvarno osobnim" računalima opet je zasjenjeno reprezentacijom. Ni hardware ni software nikada neće ostvariti svoja obećanja. Intenzivan interes za virtualni seks ne treba tumačiti pojmovima marketinške strategije. Bez obzira na to kako se priče doimale uzbudljivima, one ne oglašavaju predstojeću stvarnost, jer je njihov učinak reakcionaran [i rasistički]. Ono što se na prvi pogled doima kao promocija cyber-seksa i supertehnologije uopće ne služi drugoj funkciji no da virtualni seks učini podložnijim kako bi ga se vratilo pod kontrolu. Tako se supramehanička očekivanja pokazuju kao lukava strategija koja frustrira uzbuđenog korisnika.

2.

Nadalje, diskurs o virtualnom seksu dio je dugotrajne protetičke tradicije čovjeka i stroja. Počevši od automata u sedamnaestom stoljeću, postavlja se pitanje vladavine strojeva nad čovječanstvom. Povijest toga zabilježena je

npr., u knjizi SIEGFRIEDA GIDEONA *Mechanization Takes Command* [1948]. U njoj je čak i poglavlje o "mehaničkoj oplodnji", u kojemu upozorava na "opasnost" koja će nastupiti kad ljudska bića postanu sposobna za umjetnu reprodukciju. I kod KARLA MARXA nalazimo analizu izrabljivanja ljudi od strane strojeva kao osudu nečovječnosti. Sve do šezdesetih i njihove automacije naglasak se pomaknuo na libidne, produktivne odnose između ljudskih bića i njihovih "strojeva neženja" [od REICHA do DELEUZE/GUATTARIJA]. Strojevi postaju igračke; stroj u kojemu se ne može uživati loš je stroj, što tvrtka Nintendo jako dobro razumije. Kiborzi u stilu DONNE HARAWAY i seksolozi Neta mogu tvrditi koliko god žele da su dio budućeg podzemnog pokreta, ali već dugo su ugrađeni u dominantni diskurs. Cyber-vizionari, od HOWARDA RHEINGOLDA i MICHAELA HEIMA do MARKA DERYJA, DOUGLASA RUSHKOFFA i SANDY STONE, vide strojni seks kao novu proizvodnu snagu koja se tek treba ostvariti. "Električno tijelo" mora se elektronski odjenuti da bi mu se pomoglo da pobjegne od svakodnevnih tegoba i društvenih gluposti. Ono prihvaća proglašeno ukidanje društvenoga i nestanak javnoga prostora, zagovarajući potpuno prepuštanje "virtualnosti" - u punom interesu nastajuće "virtualne klase" koju opisuju KROKER i WEINSTEIN u knjizi *Data Trash*.

Proroci sa Zapadne obale uvijek opisuju virtualni seks kao ekstatičnu vezu tijela sa strojem. Dakle, "cyberkulturni" diskurs može se definirati kao "dizajn mašte". Tako "Get Wired" treba shvatiti doslovno, kao jednostavno poticanje da priključite dijelove tijela umjesto da komunicirate. U mjeri u kojoj dolazi do razmjene, ona se događa na razini "unutarnjeg dijaloga" - u mašti. Virtualni seks s kojim se susrećemo uopće ne posjeduje taktilne ni senzualne kvalitete - niti su mu one potrebne. Plastični uređaji doimaju se aseksualnima, nespretnima i teškima,

preraskošnima i prerazrađenima, bez finesa zavođenja. No kao dizajn mašte, smješten u snovitoj, halucinatornoj okolini, oni su posve uspješni, i seksualno i finansijski.

Dizajn mašte istovremeno spekulira o ljudskom višku i poriče ga. Virtualni seks kao koncept prati pomak u osjetljivim, erogenim zonama tijela. Držimo li se Freudovih predavanja, vidimo da mašta koja ne potječe od specifičnog iskušenja više ne zahtijeva "korisnikovu" masturbaciju, "seks bez izlučevina" koji spominju ARTHUR i MARILOUISE KROKER. S pojavom cyber-seksa, erogena zona pomiče se s genitalija na ruke, jagodice prstiju, uši, oči, pa čak i na metazone kao što je apstraktna matrica vlastita uma i osobni monitor. Dekorativni dizajn skuplja i organizira metode i tehnike tih pomaka. On zna kako se privlače slabe točke. U tom dizajnu snovi se mapiraju i zgušnjavaju u elektronskim okolnostima. Svrha je moć mašte, a ne savršenstvo strojeva. Dizajn mašte kao pozitivna znanost priznaje granice mehanizacije i ne odaje se paranoji. Virtualni seks kao uspješna fantazma izričit je nastavak evanđelja po JOHNNU LENNONU: "Vodite ljubav, a ne rat."

3.

Virtualni seks kao dizajn mašte više ne razmatra vezu između čovjeka i stroja kao problematičnu, jer je ta klasična antiteza pretvorena u prirodnu simbiozu. Strojevi više ne rade dobro kad po njima petljaju ljudska bića, ali čovjek je postao gotovo nepojmljivim bez mase mašinerije. Čak i mehanička seksualna pomagala - od vibratora do ljubavnih lutaka - postala su ustanovljenom društvenom činjenicom. No korak prema elektronskom seksu otvara nove perspektive. Da je ljudsko tijelo sebi dovoljno, ne bi bilo seksa. Svako tijelo sumnja da sadrži daleko više istraživačkog potencijala nego što može ostvariti s dostupnim partnerima i pomagalima. Stoljećima se rješenje

tražilo u egzotici, u rasno drugačijim tijelima. Budući da su druge rase danas dostupne na tržištu seksa, to kreira interes za nova egzoticistička iskustva. Strano se danas projicira na razinu čipova i senzora. Tu se nešto smišlja, nekakva veza koju nijedna prijašnja fuzija nije uspjela proizvesti. Ako želi biti uspješan, virtualni seks nikada se ne smije ostvariti. Ne tiču nas se tehnološke prepreke koje treba svladati. Dok god mašta doseže G spot, hardware je nevažan. "Zadovoljenje fascinacijom" je nov uređaj.

[Narkotički triptih]

"Umjetnost ima svoju povijest i utoliko svoje vrijeme. Postoji ipak još nešto drugo skriveno u njoj, ono vulkansko, neka pratvar koja djeluje ispod te forme."

Ernst JÜNGER

1. DROGE KAO MEDIJI

Čim gljive progovaraju, stupamo u domenu istinske spoznaje: *"I am old, fifty times older than thought in your species, and I come from the stars."* Upitamo li gljivu kako je došla na zemlju, neće nam odgovoriti: *"If I showed you the flying saucer for five minutes, you would figure out how it works."* Zašto ste vi zapravo gljiva? *"Listen, if you're a mushroom, you live cheap; besides, this was a very nice neighbourhood until the monkeys got out of control."* Biljne droge su teleporti koji nude pristup paralelnim svjetovima. One čine vidljivima i nematerijalne podatke. Vidimo riječi kako lete od usta k uhu. Ipak, sadrže li same droge neki grozd informacija ili su samo kanali kroz koje struje spoznaje? Njegova teza, da su mediji ujedno poruka, pokazuje da je McLuhan konzumirao droge premda nije uzimao nikakva biljna sredstva. Generacija šezdesetih morala je zapravo pretpostavljati da McLuhanovo tijelo samo proizvodi LSD! Ono strano na medijskim guruima bilo je to da su se njihovi triptipovi pojavljivali u obliku aforizama, dok su se

normalnom korisniku, ne dosežući razinu učenjaka, pojavljivale samo one slike - čiji je informacijski sadržaj dosezao opasne visine. Demokratizacija totalne spoznaje vodila je naposljetku jednoj novoj estetici slika, ali ne i do svjetskih tekstova koji bi čitatelja mogli uvući u univerzum droga. Spoznaje o bogovima, zlatnim vremenima, vanzemalcima, čovječuljcima, prabogovima i svjetskoj zavjeri stoje nam danas na raspolaganju, ali u praksi jedva da imaju kakve koristi. U najboljem slučaju one blokiraju naše djelatnosti i vode nas uspješnim obustavama uspjeha. "Stojimo pred carstvima, bezimenim, u kojima se nikakve pobjede više ne postižu." [BENN]

Upotreba droga zaglibila je u turističkim izletima u posljednji raj i time je u osnovi samo još zabava. Čovjek bi se mogao na trenutak isključiti. Prostor mogućnosti koje nude opojne droge sužen je na doziranje: da li ćemo uzeti herojsku dozu ili ćemo ostati weekend korisnici? Kao što svaki medij stvara masu, tako su i droge osvojile svjetsko tržište. Nema kreacije bez rekreacije. Kada tvoj vremenski raspored i tvoj novčanik to dopuštaju može vlastita dosadna okolina najednom zadobiti iznenađujuću napetost. Droge izokreću i intenziviraju lokalno iskustvo i tako doprinose prihvaćanju svijeta onakvime kakav on jest. Sve nam odgovara a i onaj drugi je u redu. Sposobnost neke knjige ili filma da za jedno veče isporuče čitav niz detalja u smislenoj svezi može se postići i biljnim putem. Šetnja gradom postaje videoclip, karneval u Riju, flamanski naivac, fotoalbum ROBERTA FRANKA, GODARD s odvojenim i neovisnim tonskim i slikovnim zapisima, vizualna verzija Soft-machine ili susret s kakvim zombijem. I ovdje je pozitivan kraj pitanje ispravnog doziranja.

2. MEDIJI KAO DROGE

Televizija poznaje čudnovat mit o svom početku. Kad se CIA početkom pedesetih suočila s pitanjem što će biti masovna droga poslijeratnog razdoblja, dvoumila se između LSD-a i televizije! Mogućnosti ovladavanja ljudima koje su se ispočetka otkrile u psihodelicima pokazale su nakon nekoliko godina neželjene nuspojave. Osobe na kojima su iskušavani, razvile su kozmičku svijest kojoj više nije trebao društveni poredak i prisila karijere. Nakon toga pala je odluka da se manipulacija sviješću individuuma obnovi pomoću televizije i tako su uređaji i programi pušteni na naciju. Nauk o masovnoj psihologiji zamijenjen je masovnom komunikacijom. Sposobnost novog medija da otupljuje mogla je postići učinkovitost samo kroz radikalno kolonijaliziranje slobodnog vremena. Televizijska ponuda slika daje se bolje kontrolirati od suverenih fantazmi tripa, a devijantne nuspojave televizije jedva da se mogu mjeriti. Samo još šačica civilizacijskih melankoličara vjeruje u egzistenciju ovisnosti o televiziji. Svi ostali prihvaćaju realno postojeću fascinaciju i demokratizirajući učinak elektronske droge. Samo kad se uvodi novi medij nastupa halucinirajuće djelovanje. Sjetimo se samo prve vožnje biciklom s walkmanom ili prvog susreta sa cyberspaceom. Blaga opijenost informacijskim overloadom ["kicks für nix"] nestaje čim je korisnik naučio otprilike 95 posto impulsa smanjiti na subliminalnu razinu. Dvije minute trailera sadrže dovoljno informacija da bi se mogao odvrtjeti čitav film. I panična montaža videoclipa sadrži onih 5 posto koji su nam potrebni za okruglu priču. Napeto postaje tek kad se preostalih 95 posto prezentira kao ono esencijalno dok se onih 5 posto nikada ne pojavi na ekranu, kao što je bio slučaj s *Twin Peaksom*. Televizija zadržava u nesmanjenom obliku svoje olakšavajuće djelovanje: čovjek godinu za godinom ugodno pliva u bujici informacija koje nemaju ništa s njegovom vlastitom egzistencijom. Televizija nas privlači na

turistički način: 95 posto bullshit s obećanjem da će se nekada negdje pojaviti istinskih 5 posto. Multimedia-usere koji šaraju kanalima tjera prisilna predodžba da će moći doživjeti odlučujuće trenutke. U međuvremenu dobro raspoloženi klatare se uokolo i zahvalno prihvaćaju opijenost.

3. MEDIJI I DROGE

Konzumiranje medijskih poruka u trijeznom stanju brzo skončava u nekom izvanrednom stanju. Da bi se to izbjeglo, kao pouzdano sredstvo upotrebljava se kava kod dnevnih tema odnosno pivo kod igranih filmova. Prepunjene pepeljare na kraju večeri se prazne. Ali ipak, to zamagljeno stanje recipijenta tabu je za kritiku medija. Filmskom kritičaru dođe slabo pri pomisli da je kinopublika često napušena ili pripita. Uvrnuta interpretacija izgleda da je uvreda za umjetničko djelo. Konzumacija seksa i droge smije se pojavljivati samo na platnu. Zapadna civilizacija propisuje da se uzima u obzir razmak između djela i njegova vrednovanja. Ne prihvaća se da društvena prtljaga bude odložena s ulaznicom i da se ne gleda kroz neki teorijski okvir, nego da se stupi u okvir samoga filma. Prijeteća naddeterminacija potrošne robe frustrira kulturni transfer. Smije se iz filma iščitati neka originalna priča, ali se slike ne smiju zloupotrijebiti za vlastito putovanje. Sada kada se s povišenom sviješću film može jednim pogledom prozrijeti, društveni ritual naknadnog pripovijedanja postaje potpuno suvišan. Kao jedina zabava ostaje gutanje, šmrkanje ili pušenje odnosno traženje sljedećeg *kicka*. S druge strane, drogirana proizvodnja podataka potpuno je prihvaćena.

Među glazbenicima je vrijeme između uzimanja droge i nastupa na sceni točno utvrđeno i publika zahvalno koristi priliku da vlastiti narkotički nivo prilagodi nivou glasnoće. Kokteli koje uzimaju autori softwarea prihvaćeni su od

industrije kompjutora, kao i tripovi koji tržišta kapitala čine tako rentabilnima. Američki umjetnici su ponosni na svoga A-dilera, dok su početnici ovisni o sumnjivim dilerima na uličnim uglovima. Vješti čitatelji bez teškoća pogađaju koju drogu su uzeli njihovi autori. Nije zanimljivo pisanje o drogama ni snimanje događaja, nego *writing on drugs* jednog AVITALA RONELLA, snimanje pod opijenošću DAVIDA LYNCHA, *Kaffe-ouvre* BENNA, hašiš-objave Madam BLAVATSKY, *bourgogne*-mišljenje ADRIENA TURELA, *cokepaintings* ROB SCHOLTA, *XTC-art* = á la PAUL PERRY, *ganja-songs* BOBA MARLEYA, *speedy tempo punka*, marihuana dijalozi ROBERTA ALTMANA i *high politics* CLINTONA i GOREA. Droge i mediji su jednakovrijedni partneri. Dok god kompjutor još nije izravno priključen na mozak [i time na stvaralački proces], droge koje koče odnosno ubrzavaju, nužne su kako bi se sačuvala hladna glava usred nepredočivih interakcija podataka koje su temelj umjetnih realiteta. Droge se mogu upotrebljavati kao metamediji kako bi se moglo ovladati tehničkim medijima. Kada ih nema točka nepodnošljivosti prebrzo se dostiže. Droge omogućuju komunikaciju s [van]zemaljskim inteligencijama. Ali istodobno iz živčanih vodova stvaraju tehničke medije koji funkcioniraju istom brzinom kao i vantjelesni uređaji. Sada kada je proizvođenje podataka bez droga postalo nezamislivo, vrijeme je da droge same dođu do riječi. Pokažite nam *koka-windows*...

[Dominantno uho]

Često se kaže da živimo u carstvu slika. Premda u početku bijaše riječ, vjeruje se da u našem posljednjem satu tijelo postaje slika. Zapad na kojemu pada noć osvjetljen je svjetlucavim putokazima koji vode naš teturav pogled kroz labirint brzine. Vjeruje se da u toj zemlji snova razum više ne može napisati svoje ime i postao je PIN-kod. Iskorištenjene metamorfoze potiču naš pad dok mi gledamo, zadivljeni i osupnuti njegovom vizualnom ljepotom. Uključenost nema moći u mediokraciji. Dakle, moć se ne izlaže opasnosti i teško se locira omamljenim osjetilima.

Ta prikaza, kakvom je promoviraju konzervativni branitelji kulture, trebala bi odvratiti prijeteće opadanje pismenosti ograničavajući vizualnu potrošnju. Pretpostavlja se da jezik kao nosač nacionalne kulture jamči dubinu, u kontrastu s ovisničkom površnosti R/TV/VCR/CD/PC/VR, koja samo potiče pasivnost. Strahuje se da će građanski karakter koji se pokazao imunim prema fašizmu i komunizmu i materijalno mu dobro ide, pasti pod unutrašnjim udarom dojmova u trećoj diktaturi slika.

Ta prikaza nema audio ekvivalent. Vjeruje se da je uho rastavljeno i predano besmislenoj ali pretjeranoj buci motocikala, aviona lovaca, zvučnika, motornih pila, pasa, tvorničkih hala, proloma oblaka, karnevala, pretovarnih zona i tuluma. Usporedo sa svojom kampanjom opismenjavanja

nja, protivnici buke zalažu se za proglašavanje utočišta tišine u kojima bi traktori bili zamijenjeni konjima, dok će kose ponovo propjevati. Čovječanstvo će uza sva svoja prava morati poštivati zvuk prirode.

Propovjednici čistoga zvuka i slike prate nestanak audiovizualne kulture koja nam je dala GOETHEA, REMBRANDTA i BACHA. Od Altamire do Bikinija, prva zadaća civilizacije naših predaka bila je iskrčiti začaranu šumu pucketavih grana, nejasnog šuškanja, prodornih pogleda iz tame i noćnih ptica. Akustični prostor prvog ljudskog bića na Zemlji bila je konstantna struja kvadrofoničnog inputa, bez zvučnog izvora koji bi se mogao locirati. Borba za civilizaciju bila je napor da se iskrče čistine i tišine, da bi ih se ispunilo mistikom nereproduktibilnog umjetničkog djela. Ljudskom intervencijom može se uspostaviti skladan poredak u primordijalnom kaosu u kojemu je subjekt znao svoje mjesto u poretku viših bića. Jedinствена kvaliteta velikih umjetnika bila je, što su znali kako prizvati i egzorcirati prijetnju prvotne anarhije, u gesti koja je pomogla sitnoj buržoaziji da svlada svoje najindividualnije strahove.

Istaknuta i trajna mjesta zapadne civilizacije bila su dio audiovizualnog režima koji je nametnuo svoje koordinate uz pomoć sata na tornju, s njegovim trodimezionalnim brojčanikom i zvonima. Moć ne proizvodi samo slike nego i zvukove. Ulazi u tijelo kroz uši i oči. Iako je slika osiguravala trajnu normu, ljudi su je ipak mogli i ignorirati, ali zvonjava zvona nije se mogla izbjeći - sve dok se nije pokrenula industrijska mašinerija i obujam akustičnog prostora toliko se povećao da su mase postale podvrgnute stalnom akustičnom pritisku. To je slici dalo sugestiju tišine. U tom vakuumu, impresionističko slikarstvo, fotografija i nijemi film doživjeli su trenutke istinske slave. Pratili su prijelaz u vrstu moći čija tajna je potjecala od skrivene moći slike. Neko vrijeme je bujanje vizualne flore sputavao retro-

futurizam evropskog fašizma koji se oslanjao na auditivne medije radija i javnih govora. Kada je, nakon malo inzistiranja, vojna glazba odumrla, rodeo su zamijenili filmovi u boji i treperavi ekran, koje se veličalo kao demokratska postignuća. Klub obožavatelja civilizacije odmah je rock'n'rollu pripisao poganske značajke, jer je on pripadao začaranoj šumi u kojoj se kulturna bića odaju svojim najprimitivnijim strastima.

Fleksibilizacijom ukusa, glazbene sklonosti postale su kondenzacija globalne i povijesne mreže stilova, trendova i žanrova. Svakom stanju uma njegov glazbeni žanr - i tako dvadeset puta na sat. Slušatelj koji je nekoć bio fan kojega definira njegova potkultura i identitet odjednom je postao receptivan za sve zvučne valove. Ako pedesetih godina samo roditelji nisu mogli podnijeti rock'n'roll, danas je granično tjelesno iskustvo izgubilo svoj karakter definiranosti dobnom skupinom. Svi su otvoreni svemu, ali svatko rezervira pravo na svoje favorite. Svaki audiogledalac može čitati i interpretirati svaki glazbeni žanr. Socio-genetički pristup glazbi jedino je sredstvo promocije. *Rap* pripada u geto, *house* potječe iz praznih skladišta, *trashfolk* iz Irske, *indiepop* iz Lodona, *highlife* pripada pomodnim ganskim plesnim klubovima, a *speedmetal* predgrađima. Kad dobije kulturnu naljepnicu, svaki novi ritam doprinosi zvukoliku [soundscape].

Preduvjet za to je da glazba koja uvijek potječe od lokalnog iskustva bude oslobođena svojih korijena, da postane beskontekstni, univerzalno shvaćeni globalni jezik. Iskustveni mediji šezdesetih uredno su prekrili cijelo to razdoblje svojevrskom svježinom i zračenjem koje je klasificirano kao digitalno u dobu digitalnih trutova. Opće glazbeno-sociološko podučavanje uha stvorilo je imunološki sistem koji sprečava glazbu da prodre u one primordijalne cerebralne slojeve koje bi mogla pobuditi. Kao zabava, čak

i najsiroviji zvuk lišen je dionizijskog elana prvobitnog benda.

Glazba, dominantni mehanizam društvene organizacije osobnih sjećanja, odmah nas navodi na zaborav društvene bijede. Pop-glazba je tako savršen auto-referentni sistem da odmah cijenimo svirače koji kopiraju sviranje gitare i pjevanje prethodnika koji je prerano umro. Pop-muzičari koji žele ispuniti akustični prostor opasnim signalima uključuju se u bitku protiv transparentije vlastitog stila u pokušaju da putem povećane kompleksnosti učine jedinstvenost i razvrstavljujivost svog stila neprozirnijom. Postojeća otvorenost svim kontinentima i razdobljima daje materijal za minimalnu razvrstavljujivost. No pop glazba poznaje vlastitu povijest i može je neprekidno i rizomatično kopirati na način koji medijske mase bez napora slijede. Je li moguće praviti bezvremenu, apstraktnu pop-glazbu koja se ne referira ni na što i ne potječe ni od čega?

Ograničenja pop-glazbe leže u njezinu tehnološkom a priori. Ne samo da je glazbu lako datirati prema upotrijebljenim samplerima, nego i prijelaz na nove nosače informacija filtrira i cijelu glazbenu zbirku koja ostaje u povijesnom pamćenju. Tko će prijeći na CD-ove, tko će zauvijek ostati magnetičan, a tko će nestati u hobističkoj sferi zajedno s rezervnim iglama kojih više nema? Glazba opet reagira defenzivnim napadom. U prvim danima gramofona pjevači su pjevali izravno na voštanu ploču. Potom su se u vinil urezivale samo žive izvedbe, bez dosnimavanja. U sljedećoj fazi proizvodili su se studijski snimci u kojima je svaki instrument snimljen posebno i dosnimljen. U konačnoj fazi medija LP-a, snimci su postali sirovina za *scratching*. Danas LP pokušava preživjeti postajući sadržaj CD-a koji se pak aktivno emancipira od svog izvornog materijala. Ubrzo će morati postati materijal za sljedeći krug u neizbježnom ekonomskom prijelazu na novu generaciju nosača zvuka.

Glazbeni radnici se opet slijepo prepuštaju tajnoj moći medija koji im se nudi. Prije su to bile gitare ili klaviri, a danas integrirana audiovizualna kola. Akustična praznina vrišti za time da se popuni kako zaslužuje. Dok je gitara još ovisila o sviračevim prstima, ritam-mašinom upravlja se bez tjelesne vještine. Glazbenici nikad nisu kontrolirali svoje gitare ni bubnjeve; same tipke uvijek su nametale kinetiku ruku. Instrumenti su se nakanili osloboditi strojnog dodira. Punk je to shvatio i reagirao neobuzdanim napadom na predigitalnu opremu - izvrstan materijal za još jedan kompilacijski CD. U sljedećoj fazi će synclavierski mikročipovi letjeti zrakom kad DJ-i budu razbijali svoje miks-pultove. Čim publika postane interaktivna, laserska projekcija otkrit će svoju destruktivnu stranu. Kad digitalna kultura dostigne zenit, buka će opet prodrijeti u akustički prostor.

[Rad, seks i mediji]

Što je jača vjera u nadmoć medija, to važnije postaje "pitanje" medija i glasniji je zahtjev za obuhvatnom teorijom medija koja bi ponudila potrebne pojmove na kojima bi se zasnovala i politika. Nedostatak jasne analize vidi se kao glavni uzrok tehnološke i komercijalne proliferacije. No, preostaje da se vidi je li moguće formulirati potpunu analizu medijske moći. Početkom dvadesetog stoljeća na nekoliko polja se pokušavalo uzdići determinatni diskurs sa zemlje. Na poljima seksualnosti i rada taj pokušaj se pokazao opasnim. Psihoanaliza i marksizam nisu ostali marginalni fenomeni i ostavili su jasne tragove u povijesti. Oni nisu samo tumačili svijet nego su ga nedvojbeno mijenjali i učinili ga predmetom rasprave.

Obostrano nekompatibilni apsolutni zahtjevi koje te teorije postavljaju potaknuo je beskrajne rasprave unutar metateorije. Na uličnoj razini, taj sukob diskursa odgovara revolucionarnom nasilju koje se pokazalo fatalnim za demokratske zemlje. Ipak, pogrešno shvaćene sile u pozadini totalitarnih pokreta mogle bi se naknadno objasniti iz frejdo-marksističke perspektive: povezivanjem seksa i rada postalo je jasno da su oni tvorili predratni psihosocijalni identitet i da se radnike može poticati seksepilom. Tragične posljedice tog zakašnjelog uvida trenutno lebde poput tamnog oblaka nad medijskom teorijom u nastajanju. Ne uspijemo li odmah

odgovoriti na pitanje o medijima, onda je Zaljevski rat dobar primjer onoga što nam slijedi [ili nam to barem kazuje naša intelektualna nelagoda]. Zato je HUSSEIN gori od HITLERA.

Kao što FREUD nije čitao MARXA, tako teorija medija zanemaruje obojicu. Komunikacijski stručnjaci sugeriraju da stare teorije nisu sposobne opisivati ni analizirati medijsko društvo. Ako su seks i rad prije bile determinante, danas se smatra da su derivacije teorijske, [još] neshvaćene "medijske stvarnosti". Obje društvene kvantitete i dalje se pojavljuju u medijima, no tu imaju ograničenu valjanost. Ne doprinose razumijevanju koordinatnih modela za koje se smatra da pokreću medije. Zapravo, psihoanaliza i marksizam ne teže ničemu sličnom. Shvativši da su seks i rad uključeni u medije, te teorije odavno su svoje općenite tvrdnje postavile u perspektivu.

Mišljenje više nema totalitarne pretenzije. U teoriji je pobijedio demokratski tejlizam, ali nejasno je kakvim će plodom uroditi današnja istraživanja. Male teorijske priče su poluproizvodi koji se u medijima pojavljuju pod znakom stručnosti. Budući da ona potječe od uspješne marketinške strategije i uvijek traži modne trendove, osuđena je na nestanak. Takvo virtualno stanje podnošljivo je dok ga kompenzira materijalna sigurnost. Predaja istraživačkih instituta medijima još je jedan dokaz nepremostivog jaza između medijske prakse i medijske teorije.

Čak i marginalni eksperiment, koji i dalje postavlja opće tvrdnje, djeluje na polju koje su mediji brižljivo definirali. Nazvan umjetnošću podzemlja, potkulturom ili životnim stilom, odbacivan zbog razloga poslovnog rizika - kada se kristalizira njegova forma i sadržaj, taj eksperiment bit će zbijen kao priča ne bi li obogatio medijski paket.

Poslovna ekonomija multimedijskog spektakla tako upravlja čitavim poljem istraživanja i preuzima auru neizbježnosti. Čak i znanstveničke bjelokosne kule opremljene su

medijskim zvučnicima, gdje su prije treštali kralj Rad i kraljica Seks. To nam pokazuje da smo i dalje navikli na podaničko razmišljanje u pojmovima apsolutne monarhije i univerzalne moći. Očekujemo dolazak Sigmunda Marxa ili Karla Freuda medijskog razdoblja, koji će nam ponuditi viziju postmedijskog carstva slobode. On će okončati intelektualnu krutost i parahijalizam te prevrnuti stolove postmodernih trgovaca pojmovima tako da teorija opet postane vodećim načelom država. Medijska filozofija, poput kvantne fizike, trebala bi formulirati teoriju svega, pod kojom bi se grupirala svakojaka raznolika pitanja.

Pojam "medija" nastao je u moderno doba s Hegelovom fenomenologijom. Njegovo načelo duha kao medija ponudio je građanskom društvu praktičan entitet. Duhovni medij omogućuje kvalitativan skok, kao kada djetinje nevino tijelo postane spolno određeno tijelo, ali ipak ostane isto. S druge strane, "mediji" znače da s gledišta moći tijelo postaje upravljivo i produktivno. Medij stvara jedinstvo posredujući između moći i tijela, tako da oba pola zauvijek dijele odnos uzajamne ovisnosti. Moć treba tijelo, a tijelo treba moć. Dakle, pitanje nikad nije: moć ili ne? nego: koji oblik moći je na djelu [kako bi rekli fukoovci].

Za dvadeseto stoljeće karakterističan je oblik moći koji se sastoji od sparenih medija rada i seksa, koji domišljato isprepleću organizaciju javnoga života s privatnim životom. Seks i rad su mediji u smislu da posreduju između tijela i društvenoga. Kao što je seks posredovao između spolova, tako je rad posredovao između klasa. Razlog zašto su seks i rad kao par koji inducira identitet bili tako nepobjediv medij bio je taj što su oba medija, unutar svoje suradničke sponse, davala produktivan potencijal podjeli na javno i privatno. Socioekonomska pitanja tako su se mogla prevoditi u psihoseksualne pojmove pa su se društvene suprotnosti mogle iskusiti na psihološkoj razini kao spolni sukobi. Budući da su

mase tako sebe shvaćale kao psihološki ovisne o socio-ekonomskoj stvarnosti, bile su otvorene iracionalnim zahtjevima o pitanjima od nacionalnog interesa. To je jedno objašnjenje histerije nacionalsocijalizma.

Povijest se može podijeliti na razdoblja susljednih vrsta moći, pri čemu nasljednici uvijek uključuju prethodnike. Ako "mediji" definiraju sadašnju vrstu moći, onda ona sa sobom nosi psihosocijalni kompleks, koji njom ne vlada. To objašnjava zašto se mediji ne mogu zbaciti nikakvim napadom [kombiniranim ili drukčijim] sa seksualnih položaja: mediji će bez nпора razblažiti svaki revolucionarni seksualni pokret. Isto se može reći i za društvena pitanja. Dok je stopa nezaposlenosti tridesetih godina odmah kreirala revolucionarnu situaciju, to se pod vladavinom medija ne može ni zamisliti. Oni ističu sav [seksualno-politički] otpor, ne da bi ga iskorjenili, nego da bi iskušali njegov potencijal. Stare sile mogu proći kroz bitne promjene a da ne zaprijetе novoj vrsti moći.

Psihološki tjelesni kompleks više nije izravno povezan sa seksom i radom; umjesto toga, on se odražava na neprekidno promjenjivim medijskim slikama i programima. Ukoliko stari mediji nemaju izbora nego opremiti tijelo fiksnim i definitivnim identitetom, novi mediji ovisni su o polimorfno perverznom identitetima. To ne znači da mediji ne stvaraju identitet. Zabava ujedinjuje i zaokuplja milijune. Višak zabave je produktivan po tome što se različiti elementi mogu odmah povezati. Taj neograničeni potencijal kombinacija ukinuo je fiksirane koordinate vremena i prostora o kojima su ovisili stari rad i seks. Kretati se vremenom i prostorom vrlo je nespretno ako se svakim korakom sa sobom mora vući krv i tlo.

Mnoge optužbe protiv medija posljedica su prijanjanja uz vrstu moći koja više ne funkcionira. Mediji se smatraju preplitkima da bi odgovarajuće rasvijetlili kontekst stvarnosti. Površnost se može shvatiti samo kao remetilački

element ako se držimo čvrsto fiksiranih identiteta kojima se pripisuje takva važnost da je zabranjeno razmatrati ih olako. Pomisao da stvarne sile iza ili ispod ekrana može se razotkriti kao zasnovana na pretpostavci da sami mediji nemaju moć, već su zapravo alatke u rukama treće strane, koja manipulira. Nevidljive veze čine samu moć nevidljivom; ne samo da potraga za skrivenom moći podcjenjuje to svojstvo medijske moći nego se drži i pravila stare moći, koja je zapravo nestala iz medija.

Isto vrijedi i za pritužbe o višku informacija i zabave te njihove sinteze, infotainmenta. Dijagnosticirani overkill se osjeća kao gubitak energije, vremena i novca koji se mogao mnogo bolje iskoristiti. Ta metafora gubitka ostatak je spolnoga gledišta, po kojemu se energija mora potrošiti ili na rad ili na senzitivnost. Tada se gubitak smatrao problemom jer je prijetio logici [podjele] rada u obitelji i tvornici te postavio neumjereno visok zahtjev za životno važnim zalihama.

Ali ono što je otpad za medijsko-ekološki um, na medijskoj razini postaje testni model. Dok se otpad temelji na rijetkosti - od koje je on sam iznimka - obilje je egzistencijalni preduvjet medija. Ako je gubitak nekad bio razorna eksplozija, u medijima on postaje produktivna implozija *par excellence* koja podiže potencijal uključivanja na n-tu potenciju. Istinska želja medijskih ekologa je svesti medije na jedan kvalitetan kanal u najgledanijem vremenu, izdajući svoju čežnju za podvrgavanjem medija prošlom poretku i nudeći fiksirane smjernice za odgovoran život.

Sva ta neugoda traži izlaz, pa se medijskoj teoriji pripisuje zadaća pronalaženja terapijskih postupaka za sve nezadovoljne, što će vratiti ravnotežu umovima gledalaca i spriječiti frustrirani kontakt s medijima. Kada se terapija predstavlja kao teorija, morat će ukloniti tehnološke strahove, u koju svrhu ih može u osnovi ili izraziti ili trivijalizirati. Suprotno tome, svaka teorija koja želi izbjeći

društveni zahtjev za medijskom terapijom morat će pogledati s onu stranu granica medijske stvarnosti. Dok terapija liječi medijski bolesne, teorija bi ih trebala razmatrati kao granične slučajeve koji pojačavaju našu percepciju medijske moći. Medijski heretici i pervertiti otkrivaju normalnost u svojoj aberaciji.

Dosad medijska teorija nije učinila mnogo više od formulacije pojmova pomoću kojih se prati uvođenje novih tehnologija. To se obično radi opisujući strojnu gramatiku iznutra, tako da možemo razumjeti medije i komunicirati s njima njihovim jezikom. Medijima se daju povijest i budućnost. Na taj način ostaje neistražena proizvodnja stvarnosti nove vrste moći, ovdje i sada.

Paradoks s kojim se mora suočiti svaka medijska teorija jest to da može definirati [hiper-]stvarnost samo prema mjerilima koja su izvan medija. Teorija mora apsorbirati otpor; umjesto da ukloni neugodu, mora je pojačati. Ne smije se suprotstavljati medijima nego mora poći onkraj njih. Suprotno tome, pretpostaviti svemoć medija znači pokušati prizvati prijeteću katastrofu vrlog novog medijskog svijeta kako bi se ona egzorcirala isključivanjem subverzivnih elemenata.

Isto se može reći za pokušaj da se mediji postave u pravu perspektivu, dok ne postanu beznačajni tokovi podataka. Opet, trivijalizirati znači poricati [virtualnu] stvarnost osamostaljivanjem virtualnoga kao virtualnosti. Ni taj pristup nije pošten prema stvarnosti, sa svim njezinim paradoksima i apsurdima. Pažljivo proučavanje medijske mikrofizike postaje suvišno, jer napokon, mediji jesu virtualni. Medijska teorija sklona je pristranosti prema jednom od tih polova; ona više voli činiti grandiozne geste umjesto da bilježi malene priče, što je težak posao, prepušten svakodnevnom novinarstvu.

Tek kada padne medijski sumrak, medijska teorija počinje cvjetati. Teoriji fašizma bio je potreban čitav hladni rat da konačno sazrije. Poziv ekologa na zamrzavanje medija

prisiljeni je pokušaj ograničenja rasta kako bi istraživanje moglo cvjetati. No oni zaboravljaju da to može uspjeti samo ako mu prethodi katastrofa. Ukinuti ISDN, HDTV i VR te zaustaviti nužno trajan proces inovacije značilo bi oduzeti motor globalnoj ekonomiji. Ekolozi se zalažu za krizu bez presedana pred kojom bi krah burze izgledao kao ljetni dan na plaži. Pokušavajući dodati atmosferu racionalnosti svojim apokaliptičnim prizivanjima, oni predlažu reforme kojima bi se obuzdali mediji [tako da bismo mogli svjedočiti povratku knjige].

Preostaje pitanje može li medijska teorija preživjeti bez globalne krize. Jesu li medijski zidovi načinjeni tako da se sruše poput željezne zavjese - neočekivano i bez krvoprolića? Dijada anihilacije i modernizacije koja je služila kao pokretačka sila dvadesetog stoljeća može ostati operativna u medijskom dobu a da ne pribjegne nasilju. Naprotiv, nasilje se oslobađa, tematizira i na kraju izgoni kao primitivno sredstvo komunikacije nepovezanih društvenih pustoši. Mediji se ne hrane nasiljem niti nasilje pothranjuju. No pod zapovjedništvom medijskih ekologa, oni postaju njegova prva meta. Njihova ranjivost prisiljava ih da se zalažu za svjetsku vladu koja će isključiti nasilje i učiniti ga nezamislivim unutar mreže. Bez obzira na to koliko je opravdana ta jezovita slutnja, ona ipak svjedoči o njihovoj nepomućenoj vjeri u [političku] moć doba rada i seksa.

Svaka teorija medija koja teži biti i analizom moći osuđena je na zastarjelost istog trenutka kada se pojavi. Ako teorija medija hoće analizirati medije ne pribjegavajuće holokaustima ili zavjerama vojno-elektronskog kompleksa, mora se odreći shvaćanja da mediji imaju ikakve veze s moći. Optužbe za površnost najveći su kompliment medijima.

[Virtualno pisanje]

Svatko je dizajner.

John SASHER

1. DIZAJNERSKI MEDIJI

Da napravite časopis, potreban vam je format i dizajn. Tada samo pustite da stupce ispune dobrovoljci i slobodnjaci, ljudi koji misle da imaju što reći. Kombinacija dizajna, marketinga i distribucije određuje uspjeh časopisa. Sadržaj uopće nije važan. No bez sadržaja konceptualni časopis degenerira u dizajnerski sjaj, zanimljiv samo profesionalcima. Najveća opasnost za dizajnerske periodike je ako kupac shvati taj proizvod kao časopis za profesionalce. Prazan izgled kazuje čitateljima da smiju zanemariti sadržaj i uživati u časopisu. Ako ga ipak čitaju, poredak riječi je čista slučajnost, a intrigantne asocijacije su dodatna atrakcija. Dizajn bi trebao biti i neodređen i jasan u isto vrijeme. Ako je slikovni dio prejak, cijela stvar percipirat će se kao životni stil, pa se dizajn pretvara u modu. Kao beskoristan proizvod, dizajn mora ostati na stadiju modela kako bi bio korak ispred mode. Stalno se mora obnavljati softverskim investicijama. Kada se program shvati, može ga se baciti.

Stoljećima je knjiga bila obilježena svojim sadržajem. No dizajnerske redovničke biblije nisu bile namijenjene čitanju.

Crkveni latinski imao je lijep slog, ali tvorile su ga slike. Muški par GUTENBERG i LUTHER okončali su taj užitak u tekstu. Samo u eri dizajnerskih medija, u kojima se riječi prevrednuju kao ASCII, autorov sadržaj opet je postao suvišan. Status knjiga i ugled njihovih autora nestaju čim shvatimo da se moraju prodati za šest tjedana, a ako to ne uspiju za tri mjeseca, nestat će s polica. U knjižarstvu je okomito uskladištena knjiga mrtva knjiga. Materijal zvan "knjiga" pao je u ruke dizajnera izloga. Čim se knjiga prestane predstavljati kao roba i izbjegne *Gesamtkunstwerk* knjižara, ona gubi svoj položaj i polazi na nepredvidljivu odisejadu. Potraga za traženim naslovom dobiva aspekt sporta, dok čitanje samoga djela zahtijeva nesuvremenu predanost koja može nastati samo iza baterije telefonskih sekretarica, telefaksa i isključenih kućnih zvana. Kada dizajnerska knjiga odbaci stil, temu, autora i tržište, ona dobiva sjaj čudsnoga - poznatog koje otkriva u trenutku dizajna; on ne teži pothvatima nego bijegu.

2. PRECIZNOST PUTEM SKRIVENOSTI

Kompjutorska mreža oslobađa pisce od njihovih izdavača. Neometen ugledom i djelom, revan pisac može izbacivati knjigu za knjigom izravno na mrežu. Ako vaše remek-djelo bude zbrisano s konferencija za deset dana, možete ga parkirati na svoj home page, FTP-site ili BBS za dobrobit virtualne zajednice. Pisci mogu spasiti svoje knjige od sigurnog uništenja na papirnatom tržištu. Za zbirku povezanih datoteka važne su samo oznake. "Weltfremdheit" ili "traženje po disciplinama" pokreću druge funkcije pretraživanja nego "sigurno pisanje" ili "Ferdinand Kriwet". Elektronski pisci svakodnevno primaju obilan književni update i to ima svoje posljedice. Dekonstruktivski softver otkriva koji gramatički, retorički i obrazovni trikovi čine tekst podnošljivim unatoč njegovu

političko-kulturno-seksualnom kontekstu. Kvaliteta svjetske književnosti je u porastu. Ako možete pratiti spisateljsku aktivnost poznatih pisaca, brzo se odgovara na pitanje kako to oni rade. Zapanjujuće je pomisliti da su tolike generacije pisale knjige neizbrisivom tintom. Zato se programi razvijaju prema potrebi da bi se proizvela tekstualno-kritička izdanja još za vrijeme pisanja, a deseci verzija redovno se šalju na mnoštvo tvrdih diskova koji u atomskim skloništima bilježe kulturu. Da bi svojim tekstovima dali onaj malen dodatak koji odvaja književnost od svega ostaloga, pisci u borbu ubacuju svoju ličnost: jedinstvena kombinacija genskog paketa, kulturalnih *crossovera*, uočljivih biografskih podataka i naobrazbe kako ih upotrebljavaju CAMILLE PAGLIA, DONNA TART, ELISABETH BRONFEN i JUNG CHANG.

Tekst koji je odabrao pojaviti se na mreži umjesto na stolu teži najvećoj mogućoj štedljivosti riječi. Užitek čitanja temeljio se na nagomilavanju stilističkih uresa povrh radnje priče. Književni kalkulator danas to vidi kao šum i prepreku komunikaciji. Svi tekstovi za elektroničke čitatelje prethodno se skeniraju, čime se uklanja dodana vrijednost. Npr. postoji uništavač datoteka koji uništava sve izvore i primjerke od 1989. [ili 2012, ako hoćete], brisač citata koji se rješava svega što je u navodnicima, naredba "preskoči interdisciplinarno" koja briše sve osim čitateljeve struke, "napravi sažetak" koji sažima tekst prema čitateljevim željama i "metoda pokazivanja" koja pokazuje autoreferencijalne izvatke i uklanja sve napore. "Shareware za pročišćavanje teksta" nudi pristup mega-djelima autora kao što su GOETHE, SIMENON, DILTHEY, MARX, KONSALIK, VESTDIJK, BALZAC, HEIDEGGER, VOLTAIRE, D'ANNUNZIO I AGATHA CHRISTIE: konačno tehnološko rješenje za Althusserovu sramotu što nije pročitao cijelog Hegela i Kanta.

Ljudska bića osjećaju biološku potrebu da nižu riječi prije no što udare prvu, čvrstu rečenicu. Na kraju dana, pisanje koje se služi programima za selekciju svodi se na tri rečenice koje su prošle test. Proizvodnja teksta idućeg dana počinje tim trima rečenicama. Manje radikalne su datoteke za pomoć koje uklanjaju pogreške, spriječavaju pleonazme i ističu loše novinarske navike. Seleksijski program uklanja sve rečenice i konstrukcije poput "ugledni stručnjak" ili "s pravom napomenuto", ili pak isticanje nedovoljno jakih rečenica kurzivom. Kompaktni tekst prirodno ima gustoću sažetka, kvalitetu poezije; on skriva loše razumijevanje stranih jezika, potiskuje sve tendencije prema formalnostima objašnjenja i zamjenjuje puževu brzinu razuma sjajem ključne riječi. Smisao je u formuliranju znanja tako precizno i tako kompleksno da se ono ne može napraviti na nekom tuđem softveru. Pisanje na kompjuteru nikada ne smije doći do zaključka; kad bi ipak došlo, misaoni slijed koji bi ga proizveo morao bi se izostaviti. Rečenice više ne traže odnos sa svojim prethodnicama ni sa svojim potomcima. Veznici poput "jer", "dakle", "budući da", "no" i "ali" brišu se. U principu, svaka rečenica može slijediti svaku drugu. Misterij teksta je u tome da poredak rečenica doista postoji. Tekst hoće biti korak ispred imaginacije i ubrzava se do točke apsurdna. Nije mu potrebna logika strojnog jezika. Jedan od tisuću tekstova sadrži nešto novo, pa se pojavljuju nevjerovatne veze koje potiču maštu. Komprimirani tekst je precizan i nejasan. On priziva skriveni svijet misli o kojemu očito više ne treba izvještavati. Netekst postaje konkretan, dok čitatelji dolaze na razinu apstrakcije koja se obično ne može postići. Uza sve znakove izlaza porazmještene u tekstu, lako je podnijeti turizam u apstrakciji.

3. PISANJE BEZ NOSAČA TEKSTA

Pisanje je tradicionalno uključivalo čuvanje na glinenim pločama, pergamentu, papiru ili tvrdom disku. Virtualno pisanje znači proizvodnju jezika koji postoji samo u glavnoj memoriji. On-line tekst pretvara pisanu riječ u nestabilan medij. Ne postoji Nobelova nagrada za najbolji telefonski razgovor. Sva vaša duhovitost ili ljubav za čovječanstvo zauvijek nestaje kada poklopite slušalicu. O čemu su razgovarali Hititi, Azteci, Maje i ostale nestale kulture zauvijek će ostati tajnom. Pisana riječ uzrokuje jedinstvene događaje. Kada tekst postane efemeran poput izgovorene riječi, on prestaje biti dokaz. Ne čuva niti prenosi kulturu. Pisanje bez konteksta ne nastoji prepričavati ni prenositi priče i ne teži degenerirati u neko mitološko stanje. Prakticira komunikaciju "sada i nikad više" i oštri svijest. Jezik se pokazuje sposobnim za ispravno prenošenje naših namjera kada je nepomučen jezikom tijela. "Kada suzite valnu duljinu, fokusirate poruku."

Danas postojeći cyberspace je okoliš zasnovan na tekstu, ne zbog neke kulturalne odluke nego zbog tehnoloških ograničenja s kojima se ljudi moraju pomiriti krajem 20. stoljeća. Prolazni computext predstavlja ironični povratak pisane riječi nakon što je nova, vizualna kultura objavila smrt riječi. Pisanje se uspjelo obnoviti pronalazivši nov masovni medij. Sve knjige mogu se prodati iznova na CD-ROM-u. Knjižara može preživjeti kao knjižara-banka podataka. Melankolični borci za očuvanje pisane riječi trebali bi zahtijevati da se čitavo čovječanstvo poveže na Net što je brže moguće. Pismenost znači tipkati na tastaturi.

U globalnoj demokratskoj zavjeri da se spriječi konvergencija i sinergija masovne i pisane kulture, Sega i Nintendo uveli su ne-literarne, vizualne interfejske koji ne zahtijevaju naredbe ni jezik. "Tekst nekima, slika svima." Brzina kojom se Internetcionala proširila početkom

devedesetih odaje snagu tekstualne kulture. Virtualno pisanje je odgovor pisane riječi na dizajnerske medije jer ono nije u potrazi za materijalnom formom koja je po definiciji suvremena. Primitivna priroda on-line teksta nadilazi dizajn. Efemernost tog medija ignorira sve dobre namjere stilista i konzervacionista. Ako je pisanje u svijetu papira stjerano u kut, u elektroničkom univerzumu stvorilo je nov, slobodan prostor.

[Društvo debakla]

[KRITIKA BASTARDIZIRANOG UMA]

Sada kada se povijesni lik bastarda emancipirao postavlja punovrijednim članom obitelji s jednim roditeljom, može on u svojoj potpunoj nevinosti prerasti u jednu odista veliku estetičku kategoriju. Strahota je ustupila mjesto ljepoti [The United Bastards of Benneton]. Bastard je po definiciji otjelovljeno zavođenje i očigledni rezultat neodgovorne omamljenosti. Moderni bastard samosvjesno zrači harmoniju novog genetsko-kulturno-tehnološkog sporazuma.

Vanbračno dijete kao prototip onoga što nazivamo Artificial Child [AC] lik je koji potječe iz epohe građanske obitelji. Devetnaesto stoljeće bilo je prenapučeno služavkama i gubernantama odbačenim zajedno s njihovim društveno neželjenim potomstvom. Licemjerje je pružalo garanciju da će onaj koji je iskliznuo iz braka ipak ostati pokriven ogrtačem ljubavi.

Bastard izaziva nježno sjećanje na mogućnost nevine ljubavi. U službenoj verziji, naprotiv, bastard je žrtva silovanja, rasizma, dvostrukog morala ili svjetske povijesti. U prijavnom registru međutim odavno ga više nema kao kategorije. Umjesto toga doživljava bastard svoj povratak kao terapijski slučaj, kao dijete okolnosti, proizvod

razorenih obitelji. Neuspjelo dijete propalog braka u potrazi za vlastitim ocem, vlastitom majkom, vlastitom zemljom, vlastitim jezikom. Nije li to za žaljenje?

Kršćanska vjera pruža nam bazični model organiziranog bastarda. Isus Nazarećanin ima doduše majku, ali tko je otac? Odgovor na ovo zakučasto pitanje doveo je do svjetske religije. Iskupitelj, kako nam ga je isporučila tradicija, ima plave uvojke i plavu kosu. Potpunosti radi valja još primijetiti da je rođen u štali i da je u Egipat dopremljen na samaru, što je samo za one koji se zanimaju za Biblijsku egzegezu. Ilegitimni status malog Isusa fungirao je kao most ka sakralnomu, nadzakonskomu. Normalnost proizvodi samo zanemarivi broj svetaca po jedinici prostora i vremena. Čim izbije kriza smiju oni izbrbljati svoja proroštva.

Krivotvorni bastard-arijac Adolf Hitler laički je ekspert na tom području: "Jači mora vladati i ne smije se miješati sa slabijim kako ne bi proigrao svoju vlastitu veličinu." Na drugom mjestu on postulira "pravu tezu da svako miješanje rasa prije ili kasnije mora dovesti do propasti bastarda, dok god se onaj viši element toga križanja može naći u čistom stanju koje je donekle sličnoj nekoj određenoj rasi." Otuda je i političku situaciju ocijenio na sljedeći način: "Rasa 'pocrnjuje' tako brzim tempom da se odista može govoriti o nastanku afričke države u Evropi. Nastaje jedna golema, cjelovita evropsko-afrička mulatska država od Rajne do Konga."

Hitler je riječima dohvatio strah koji se danas preobrazio u želju za miješanjem. Hitler je imao pravo sa svojim mulatskim carstvom i dobro je da je tako. Njegova strastvena upozorenja zvuče u potpunosti *out of date*. Ona pokazuju da se on neprestano natezao sa svojim vlastitim dvojbënim podrijetlom. To vrijedi za svaki interes za ono bastardno. Više i niže, deblje i tanje, tamno ili svijetlo, kraće ili dulje, snažnije ili slabije: puno uspjeha i

zadovoljstva pri mjerenju "vlastitog" identiteta!

Nakon što je biološka znanost provela točnija istraživanja, izašlo je na vidjelo da i danas još 10% djece svoje gene nema od zakonita oca. I to zvuči sasvim zdravo. Rasi su za sada potrebni svježi divlji geni izvana, kako bi ostala u formi. Krvni bastard ima svoju emancipaciju već iza sebe te se uspeo od genealoške nečistoće do obogaćenja genetskog krajolika koji bi inače usahnuo i sasušio se ... i degenerirao, tako glasi naime vladajući ekološki diskurs. Ako čovjek zbog ozonske rupe ne može više sjediti na suncu, onda on preuzme nekoliko nešto tamnijih gena u krvnu liniju. "U nadolazećim godinama bit ćemo u Nizozemskoj jednostavno nešto smeđiji," tako govori jedan osvjedočeni antirasist na televiziji.

Bastard dolazi iz pojma rasne čistoće i danas fungira kao kontrapunkt kulturnoj obitelji, koja je izvodila rituale pred kućnim oltarom. Bastard predstavlja sada onaj realizam koji kaže da se priroda ne da zaustaviti i da se mora svjesno živjeti s konzekvencijama bezrasnog roda. Preuzimanje predaka iz druge linije u naše središte otvara mogućnost razvitka privatnog pragmatizma. Bastard odsada nije više unaprijed opterećen nego se baš kao i svatko drugi mora dokazati. No, kako se i obitelj kao najviši oblik nepotizma nalazi pred svojim krajem, možemo se u potpunosti posvetiti čistoći vlastita djelovanja. "Ja sam pc, ti si pc": praskozorje psihokracije. Od danas nadalje ništa se više ne može svaljivati na pretke i njihovu *nature & nurture*. Vrijeme je potčinjavanja diktaturi budućeg. Sudbina više ne progoni čovjeka, on mora sam juriti za njom. Dok god čovjek pasivno i dalje čeka, zgoda ga prestiže lijevo i desno i uopće se ništa ne događa: život milijuna u parkiranom stanju.

No kulturni bastard sprema se na ozbiljenje i teško mu pada pitanje autentičnih etnosa. On mora uvijek zastupati svoju mješavinu. Kritika kulture ostaje fiksirana na analizi

pojedinačnih utjecaja, kako bi se potom podigla na etički, humanistički ili religiozni *plateau*. Nakon razjašnjenja slijedi promaknuće u višu kulturu. Riječ je također o realno postojećem miješanju i onečišćenju za koje više nije potrebno držati nikakav plaidoyer. Otuda dolazi da bastard nije nikakav koncept koji bi mogao poljuljati postojeće odnose. Nečista misao ne drži se ograničenja koja su nametnuta miješanju. On parazitira na ljepoti vlastite nečistoće. Miješana inteligencija živi zahvaljujući milosti poroznog pamćenja, nezdravog interesa, neprikladnih argumenata i nečistih motiva. Ona ne zastupa nikakvu promjenu, nego je izvršava a da toga i nije odveć svjesna; sve kodirano ne biva dekodirano nego pervertirano. Bastardizirani intelekt tresе rešetkama jakog koncepta. Sve dok nije izvodiva i ne širi nikakav konsenzus, negativnost može pogurnuti stvar naprijed i ostaviti za sobom vladajuće odnose. Jasna ideja za bastard nije ni od kakvog interesa. On radije prčka uokolo ne bi li prouzročio kakav kratki spoj, u potrazi za sjevajućim mislima, prisilno slijeđen grmljavinom, ponekad udarom groma ili osvježavajućim pljuskom.

Bastard troši propadajuće mode, ne s namjerom da ih reciklira nego iz uvjerenja da je cjelina uvijek neistina. Kontaminirano znanje spoznaje da istina ima svoje slabosti, svoje hendikepe, svoje suvišnosti, svoju nemotiviranost i nepodesnu opremu. Katastrofe nam se ne mogu više sručiti na glavu nego prolaze mimo nas. Bastard prekida velike linije koje su drugi povukli u svoju korist i čezne za jasnim snovima o budućnosti. On stoji na rubu neuspjeha, ondje gdje se izvrće perspektiva dobrog i zlog. I to ne iz veselja nad sigurnom propašću, nego iz predanosti prijelazu zapada [Übergang des Abendlandes] u kojem se brišu granice.

Nakon fascinacije zlom osamdesetih, danas je na djelu interes za neuspjeh. Mi ne čitamo više o zavođenju, simulaciji, perfekciji, glamouru i strasti čistog samoizražaja.

Zlo je moralo izbrisati sve dobro šezdesetih te je izvrsno udarilo [usp. proboje iz 1989]. Potom je međutim ipak došlo nešto drugo. Trijumf dijalektike, historijska sinteza tržišta i demokracije, izostala je, a nije se mogla pronaći čak ni neka nova antiteza. Dobri socijalizam pripremio je mjesto za kapitalizam neuspjeha. Sistem i njegovi kmetovi prošli su kroz prevrednovanje svih vrijednosti i u međuvremenu je sve ostalo po starom. Situacija koju je nemoguće definirati i u kojoj se nitko više ne trudi ovaj svijet i svoje vlastito ja [i sve u vezi s tim] izraziti riječima. *Chaos rules*, a to nije pogodno ni za nezakonito vizualiziranje. Bezvremena muka u obliku uništavajuće privatne inicijative zbiva se usred razmravljenog betona i bankrotiranih državnih institucija. Ovdje nedostaje herojski privid deklamiranog kraja povijesti. Društvo spektakla neočekivano nas je strovalilo u društvo debakla.

★★

Poganska vjera u nove medije, projektmenadžment, nadgledanje, fleksibiliziranje, preškoloavanje, improvizacija, imago i identitet, to je pouzdana metoda uvođenja novih tehnika. Spočetka nalazimo zbunjenost funkcioniranjem svih tih neobičnih aparata i koncepata. Tek što su se posvuda proširili i stvarno rade, pozornost se pomiče na momente u kojima te metode i te tehnike zakazuju i uskoro ih se već otpisuje. Jednom kad je dospio u normalnost, svaki *cybertechno* gubi svoj sjaj i može se rutinirano upotrebljavati. Čim hard- i software počnu pružati neispunjenje, bijes konzumenata okreće se protiv strojeva i njihovih proizvođača. Nije li to krasno, iživjeti svoj *rage* i sve te neuspjele strojeve izbaciti kroz prozor, masovno, na ulicu.

Grunge i generation X mobilizirali su autentičnost elementarnog neuspjeha protiv lycra-sjaja otkazanog

uspjeha. Proboj stagnacije je iznenađujući obrat koji povijest vrši od 1989. Dok god je kraj napretka bio proglašen, ništa se nije dogodilo. Filozof oslobođenja Fukuyama nije međutim mogao predvidjeti da će fuš nadjačati. Samoorganizirajuća načela kao što su *chaos*, *artificial life*, *fractals*, *internet*, *kompleksnost*, *biosfera II*, *turbulencija*, optimistički se doduše pokrenu, ali zatim se zaustave u svojoj najavnoj fazi. Ne postiže se konzekventno proširenje raka - ostaju modeli. Neuspjeh, naprotiv, u načelu nije nikakav model, a niti neka strategija. U tom pogledu razlikuje se od svih ideja koje su pružile osamdesete. Odumiranje nije nikakav usud: sudbina se približava izvana, dok fijasko dolazi iznutra pa ga se ne može unaprijed programirati. Inherentno razočaranje koje se razvija nije nikakva neravnina koja se može ukloniti iz programa. U razdoblju preorganiziranosti i društvenog suviška iskustva, izbjegavanje flopa pokazalo se kao stupica u koju se uhvatilo mišljenje uspjeha. Neuspjeh se još pokušava predefinirati kao poučni moment, ali *omo power*, Intelov *pentium-chip*, Microsoftov *Windows 5.1*, Philipsov *CD-I*, atomska energija, brzo ponovno ujedinjenje Njemačke ... sve su to snažni koncepti kojima nije nedostajala uvjerljivost, ali iz kojih ipak nije nastalo ništa.

Zabludjeli smo na dva fronta: možemo krivo stajalište uzeti za pravi predmet ili krivu temu dohvatiti na pravom mjestu i tako postaviti ispravnu teoriju. Nakon poze *loosera* u pop kulturi, danas vidimo kako se i u teoriji probija uvid u neuspjeh. Derrida objavljuje: "Promašio sam stvar svojom gramatologijom." Jednako kao LACAN koji priznaje da nesvjesno ipak nije strukturirano kao jezik. Šteta za čitavu generaciju doktoranata. Sada čekamo na studiju o Nietzscheovim potpunim promašajima: vječno vraćanje uopće nije moguće! Natčovjek je samo bastard. Tek o MARXU se ex cathedra govori kako se prevario ... Ali što bi bilo od

RYLEOVOG *Concept of Mind* kad bi JOHN GARANG na jugu Sudana zasnovao svoj režim na toj teoriji?

Razdoblje bezglavo nasrćućeg mišljenja upravo nastupa. Totalna falsifikacija ne okrnjuje moguću vrijednost teorije kažnjene lažnošću. Pozornije promativši vidimo da se mišljenje ne bavi pitanjem kako je sastavljen svijet, nego kako se on organizira kad ga se promatra na određeni način.

U današnjoj misaonoj klimi vlada skeptička potrošnja diskursa: može li se time nešto otpočeti, predstavlja li to nešto, radi li se o čemu, može li se nešto praktično učiniti s tim, ima li unutra slikâ, je li jednostavno za čitanje, nije li odveć komplicirano, pruža li to što god, daje li se unekoliko prodati, je li u neku ruku uvjerljivo, je li to sve odista istinito, mogu li se time zadobiti poeni? Problem Foucaultove ideje diskursa jest u tome da ona ne može propasti [to barem tvrdi tekst na koricama knjige]. Diskurs može doduše oslabiti, zastraniti, doživjeti radikalne obrate, proširiti se čitavim područjem zbilje, probiti se do najintimnijih mjesta, biti potisnut, doći na vlast, ili stvoriti protuvlast, ali nikakav ga detektor laži ne može raskrinkati. Stalno se pojavljuje sve više jedne te iste istine. Diskursom se općenito ne trguje javno, ali on podmuklo funkcionira iza kulisa. Da li će medijski diskurs ikada zakažati, potpuno se izgubiti, tako da će svatko smjesta odlučiti da se bavi nečim pametnijim? To se čini i te kako vjerojatnim.

[Provokativno gledanje]

"Naš posao je ubijanje dosade."

Zidni televizor se spustio. Sada je opremljen kotačićima zbog bolje pokretljivosti po stanu. Napredni medijski primalac širi se na kauč, postelju, trosjed ili pak na pod, ušuškani u jastuke i punjene životinje. Video-ergonomija ostavlja stolicu netaknutom i istražuje vodoravnu recepciju. Daljinski upravljač postao je kraljevsko žezlo koje se koristi za priznavanje ili otpuštanje kanala. Unutarnje iskustvo polusna pred ekranom povremeno se prekida posjetima hladnjaku, zahodu ili telefonu. "Gdje je pepeljara?" Je li to post-ljudsko stanje o kojemu se toliko raspravlja ili je to nešto rezervirano za "drugo"? Otromboljeno video-stanje nikada izravno ne prosljeđuje slike percepciji. Nekoć je gledanje televizije bilo posredovano TV-vodičima. Sjediti pred katodnom cijevi, gledati kritički, u ritmu serija, ovisnošću zanesenjaka, fascinirano zureći u fluktuacije svjetlosti: sve su to legende davnog televizijskog doba. Danas govorimo o filtriranom gledanju: između golog oka i cijevi koja zrači umetnuto je psihokemijsko povećalo. Gledaoci više nisu ranjivi, goli i nevini, već i sami manipuliraju slikama, uključujući ih u osobne aktivnosti u slobodno vrijeme. Davni režim slika, koji je vladao nad poslušnom, homogenom masom, i sam je postao tromom hrpom simbola,

spremnih za neograničenu reviziju. Putanja internalizacije preokrenuta je; sada se slike pripisuju teoretskoj mreži opuštenog subjekta. Video-umjetnicima koji žele razbiti taj poredak trebat će mnogo estetike nasilja i panike.

Audiovizualni mediji nisu rezultirali u očekivanom "utapanju u podražajima", nego u višem stanju svijesti. Stvara se prostor između klasičnog pošiljaoca i primaoca, u kojemu svijest privremeno proširuje potpunu kontrolu nad svakim ulazom. Najbolji pokazatelj kvalitete video-klipova i srodnih žanrova je hašiš i njegove dizajnerske varijante. Biljni čaj, kava s mlijekom, male pivovare, Coca Cola, čaša vina, LSD ili XTC također mogu proizvesti neočekivane dimenzije i linkove za gledateljski užitek. Svatko može petnaest minuta biti sjajan medijski teoretičar. Nepodnošljivo stanje tekuće politike svedeno je na arhetipske razmjere. Ima utjehe u poetskom iskustvu povijesnih konstanti [zbog želje da se radi nešto bolje]. Gledati nečije mentalne slike oblik je privremene zabave koji se može izlučiti iz bogatstva povijesnih ideologija. No to je više od običnog izbjegavanja predanosti: to je pogled u konačni kobni trenutak. S drogama pri ruci silazimo u sam plan kolektivnog nesvjesnog. Izašavši iz područja interpretacije, okruženi smo tisućama platoa, sada, na običan radni dan, a sve to zahvaljujući videu. Ne bismo smjeli podcjenjivati dijalektiku starih i novih medija. Tehnološke slike koje spominje Flusser oslanjaju se na ogroman, ali ograničen svemir: ne može se naći ništa novo. Privlačnost medijske umjetnosti u tome je što nam ona omogućuje promatrati same sisteme ulaza: drogirana percepcija sastoji se od vježbi u percepciji metastruktura. Kao što će Hillaryjev prikaz prvoga uspona na Mount Everest uvijek biti dojmljiv, čak i danas, kad možemo unajmiti šerpa-helikopter koji će nas iz baznog logora dovesti na vrh, tako i video-umjetnost i kompjuterska animacija imaju trajnu vrijednost. Prije ili

poslije, svaki eksperiment uklapa se u cjelonoćni ep koji se ne smije komprimirati u bitove.

Navika zamjene starih ekranskih test-uzoraka cjelonoćnim prijenosima akvarija [dok gledaoci gnjevno nazivaju zbog srebrnih ribica što plivaju leđno] ili beskrajnom trakom vožnje na krovu kamiona gradskog komunalnog poduzeća, na brodu u vodama Berlina ili Amsterdama ili u jednosmjernom njemačkom brzom vlaku - poziv je na značajke nultog medija koje potiču normalnost. Privlačnost kućnog gledanja putem sigurnosnih kamera koje bi bilježile samo publiku doima se samodostatnom. Više se ne može odgovoriti na pitanje zašto to ne bi trebalo biti zanimljivo. U kritici se normalnost pojavljuje pod dvama naslovima: jednim umirujućim [zatupljujuća televizija], a drugim poticajnim [masovni ubojice kopiraju ono što su vidjeli na televiziji]. Smatra se da televizijski utjecaj ima dvije međusobno isključive krajnosti, rezignaciju i razjarenost, koje predstavljaju dva aspekta jedne te iste popularne svijesti. Ali, normalnost je uvijek izvan subjekta, koji postiže pristup intoksikacijom. Za korisnika, svijet je sve što jest - sve ostalo je suvišno. Priručni materijal se podrazumijeva, a pojačane prosudbe ne bave se kritičnim notama koje pokreću raspravu, nego analizom medijskog ulaza koja će kulminirati maksimalnom činjeničnošću i zasjeniti sva proturječja. Ekstatična rezignacija ima biološki temelj i ne potječe od kognitivno-racionalnog razumijevanja običnih stvari: gledanje nije matematička formula, već kemijski proces. Bez obzira radi li se o brutalnom nasilju ili pak ljigavom televizijskom kvizu, gledaoci u domu zanimaju se ponajprije za vlastite perceptivne reakcije, a ne za bitku znakova koja se odvija na ekranu. Sve slike su apstraktne; one postaju stvarne napetošću stvorenom između sadržaja ideja koji ostaje posve jasan unutar gledaočevog hipertransparentnog umnog sklopa, ali i lučenjem tjelesnih sokova do kojeg,

unatoč svemu, tu i tamo ipak dolazi. Normalnost se može stvoriti samo u žlijezdama; sve ostalo je umjetno pretjerivanje.

Danas se virtualna stvarnost predstavlja kao metadon medijskih narkomana. Kad steknu naviku, čistim sinapsama treba ponuditi privlačnu alternativu. Tu postaje očita prednost videa, jer nudi distancu prema slici kroz koju gledatelji mogu pustiti da teče njihova kreativnost. Virtualna stvarnost pokušava nadvladati narkotičnu trodimenzionalnu interpretaciju dvodimenzionalnog ekrana uz obećanje višestranog ikonografskog carstva u širenju koje vas održava drogiranim. Ipak, virtualna stvarnost sa svojim pseudo-menijima jedva da nudi izbor. Ona nije put u srce stroja nego programska potraga za blagom, interaktivni praznik za ekološki svjesne stanovnike koji više vole tu umjetnu stazu nego da uznemiruju ono što je ostalo od prirode. Neutrni putovi u cyberspaceu nisu uključeni u paket; ne možete nametnuti vlastite programe predstavljenoj zabavi. U virtualnoj stvarnosti, bez obzira na brzinu putovanja, nikada ne odlazite iz knjižnice. Transcendencija slikovne planine koju doseže videonomni krajnji korisnik crpi se iz cybernautovih data-rukavica. Danas se razvijaju smart drugs koje će omogućiti proizvodnju zapanjujućih sinteza, čak i u virtualnoj stvarnosti.

Budući da postaje jasno da sama virtualna stvarnost nikada neće nadići razinu video-igara, sada se pokušava ubrzati obećano upijanje uz pomoć slika na postojećim telekomunikacijskim uređajima. Da bi se obnovilo zanimanje umreženog čovječanstva za televizijski ekran, industrija sada razvija interaktivnu televiziju, čiji glavni pokretač je kupovina kod kuće. Prirodnoj potrebi usamljena ljudskog bića da razgovara s predmetima obraćaju se tvrtke koje kupuju pristup jednoj ili drugoj mreži. Šampon za kosu može se prikazati na ekranu, naručiti telefonom i isporučiti na

vaša vrata. Odjeća, elektronska oprema i porno-filmovi ulijevaju se u interaktivistički dom. Obrazovni cilj telekupovine je da gledaoci shvate kako je uključiti televizor jednako izlasku iz kuće. Telefonska svijest mora se prenijeti u televizijski medij. Impuls da se kupuje u trgovini i dalje je čin relativne individualnosti. Industrija kupovine u domu nada se pretvoriti receptivni zanos iz razdoblja prije plaćene televizije u potrošačku ekstazu "gledanja uz moć kupovine" na dvosmjernim kanalima. Još ne znamo točno što uništava interaktivističko mišljenje; opasnost da prošireno gledateljstvo nikad neće prijeći na razinu donošenja odluka, da će preskočiti stadij multimedijske inicijacije i elaboracije ili da će ostaviti izbor kanala programima koji traže njihove osobne preferencije, ili gledati samo standardne kanale, ili učiniti nešto posve drukčije... Televizija na tipke je test stare pretpostavke da je subjekt pred ekranom spreman željeti, misliti, prosuđivati i djelovati. Utješno je povremeno boraviti među privremeno autonomnim jatima; trenutak opuštanja od svakodnevnog zahtjeva za jedinstvenom kreativnošću.

Narkotici pojačavaju naše razumijevanje prirode medijske moći. Ne proizvode nove unutarnje slike, ali nude kontrolu nad cjelokupnim starim paketom slika. Droge ne reduciraju, ne iskrivljuju niti priječe percepciju; umjesto toga, one daju gledaocu moć usmjeravanja. Tu činjenicu teško prihvaćaju medijske osobe koje drže da se nalaze u središtu raspodjele moći centrirane oko tehnoloških slika, ali ona znatno povećava užitak života tihe većine. Intelektualcima koji su upravo nadvladali alkoholizam, ostaje zabava dekonstrukcije. Ta mentalna vježba kondicije trenutno je pristup video mediju: na svim kanalima tražiti fašizam/rasizam/seksizam i odgovarajuću razinu političke korektnosti. Medijski dizajneri dobro su toga svjesni i postavljaju zamke sa svakog zamislivog kulturno-kritičkoga

gledišta. Mnogi predstavnici teorijskih klasa već su prebjegli na drugu stranu slika, uživajući u vrtlogu interpretacija koje prizivaju i manipuliraju njima. Suvremene ilustrirane priče već i same nude toliko dekonstrukcije da vlastitim metodama rastaču kritički pogled. Reichovski pokreti, masovna kultura a la Eco, new age liječenje putem utapanja u sliku prirode, fundamentalističke metode odabira: sve to kao da dodaje sinergiju čitavom medijskom paketu edu- i infotainmenta. Video se više ne gleda kao sredstvo zanosa, nego kao interpretabilan i privremen kulturni proizvod, od početka do kraja. Što je Hollywood proizveo ovog ljeta? U videu je zanimljiv proces njegove proizvodnje i financijska konstrukcija, a ne vizualno iskustvo. Važna je samo estetika proizvodnih uvjeta. Svijest da je sve izraz duha vremena najplodnija je vrsta historicizma. "Odgovorni video iz Clintonove ere: dobar primjer angažiranosti devedesetih."

Dosad se televizija definirala u odnosu prema otupjelosti klasičnog medijskog korisnika: očekuje se da će sirova slika pogoditi pokvarenog korisnika gdje treba, što je strategija usmjerena prema punjenju oslabljenog paketa slika sirovom energijom. Neizbježan odgovor potrošača jest: "Dajte mi još jedan Coors!" Stvarnost je još jedna marketinška kampanja. Još je uzbudljivije dobro staro gledanje bez droga. Sjediti i gledati uređivanje, drhteći i hladno se znojeći - gledati medij ravno u oči, bez droge, prkoseći svim proizvodnim odnosima. Oni koji se klade na povratak stare vrste dosade uočiti će da se slika već prilagodila razini intoksikacije masa do stupnja kada ju je nemoguće slijediti bez tjelesne intenzifikacije. Detoksikacija je pokušaj svjedočenja drugoj propasti Zapada - promatrajući a da ne bivamo manipuliranima niti da sami manipuliramo slikama. Egzistencijalni moment videa pojavljuje se kada se gledaoci i njihovi videorekorderi povežu iznad svih struktura moći. Nestaje svaka ikonografska

metafizika, svaka superstruktura ili vrhovno nasilje; gledalac bez kvaliteta primjećuje samo prolazne linije. U materijalnoj manifestaciji slike piksli nam izražavaju dobrodošlicu. Téchné nam je najbolji prijatelj cijeloga života.

[Elektronska osamljenost]

“Promijeni svijet, ostani kod kuće.” To je uzrečica socijalnih ergonomista koji iz uporabne lakoće potrošačke elektronike destiliraju državnu ustanovu. Sada kada se dovoljno dugo razmišljalo o sačinivom društvu, došlo se do pomisli kako je u privatnoj sferi moguće izdubiti rezervoar marljive samoregulacije. Postsociolozi prerušeni kao opipljivači trendova projiciraju sav svoj preporođeni zanos na kućanstva. U brizi za armije radnika i činovnika, oni traže načine kako ih uz pomoć kućnih terminala uzdignuti iz stanja anomije i neproduktivnosti. Pojedinačni zanos za tehnouređaje pretvara se u nadu u ekonomski oporavak. Čini se da je kućna instalacija novih medija potaknula nove uvjete rada. Kombinacija informacijske prometnice i pojačane televizije vodi u povratak kućne industrije u obliku virtualnih tkalačkih stanova. Sela bi trebala opet procvjetati, prometne gužve nestati, okoliš se očuvati, a obitelj obnoviti. Tko pri zdravoj pameti ne bi to podržavao?

U doba supermarketa, otvorenih ureda, kantina i dvorana za konferencije još je postojala klima političkog rada. Tu se radilo o prostornoj bliskosti i vidljivim hijerarhijskim odnosima unutar široka tehnološkog kruga, koji su poticali integraciju specijalizacija. Predanost materijalnoj proizvodnji stvarala je prisilnu solidarnost. To je bio temelj korporativnih snova dvadesetog stoljeća, od

fordizma i tejlorizma do japanskog menedžmenta i New Agea. Radnički sindikati doživjeli su pacifikaciju uvijek latentnih radničkih nemira. Tako je na poslijeratnom Zapadu nastala konfiguracija koja je jamčila upravljivost društvene dinamike, stalnu reorganizaciju koja je na kraju rezultirala nedovoljnom upotrebom industrije. Kada je u sličnom procesu presahnula socijalističko/komunistička strast, društveno pitanje pomaknulo se od tvorničkih vrata na pojedinačne pragove. Tako je dom postao objekt fantazije za političke ekonomiste i druge društvene vizionare.

One koji rano odlaze u mirovinu danas je jednostavno nemoguće motivirati i oni su zapravo otpisani. Te sive mase pripadaju industrijskoj prošlosti; one vrše prepade na posljednja sredstva države blagostanja i uskoro će biti potpuno napušteni. Ipak, upravo su oni svjesno posvetili svoj aktivan život unutrašnjem dizajnu. Poslijeratna generacija otkrila je dom kao mjesto za slobodno vrijeme i kao zrcalnu sliku sebe same. Renoviranje i redekoriacija postali su ispunjenje njihova života i relacijska terapija: otvorena kuhinja za otvoreni brak. Važan je bio redosljed kupnje i ispravan raspored hladnjaka, hi-fi linije, spavaće sobe, podne svjetiljke, motocikla, kosilice, tende i stroja za pranje rublja. Posebno mjesto bilo je rezervirano za komunikacijska sredstva: automobil za van i televizor za unutra. Dom je bio sanatorij u kojemu uvijek dobijete ispravnu terapiju, sklonište za prakticiranje obiteljskih ideala. Kobni zaokret došao je s okašnjelim uvidom da smo svi radili za ostvarenu utopiju u kojoj nitko ne može dugo preživjeti. Cijela zbirka luksuznih predmeta pretvorila se u mrtav kapital. Društvena funkcija obiteljske primaće sobe ustupila je mjesto aktivnom privremenom rasporedu potpornih funkcija usmjerenih prema pojedincu. Višak ukrasnih drangulija zamijenjen je pomno odabranom mješavinom sanitarnih objekata. Ta kombinacija stiliziranog

i funkcionalnog ambijenta pripremila je dom za njegovu sadašnju preobrazbu u radno mjesto.

Vizije kućnog telerada jednake su snovima o robotima, umjetnoj inteligenciji i transplantaciji organa. One se pozivaju na buduću fazu razvoja, još nepoznatu, ali zamislivu. Rad na kućnim terminalima kreira radnu situaciju kojoj nedostaju svi tradicionalni atributi [tjelesni napor, kolegijalnost, natjecanje, kretanje, prljavština]. Čini se da je nestalo sve čime se ta gnjavaža činila podnošljivom. Strojovima upravlja manjina, što jamči napredak mnogih kod kuće. No internalizirani nagon za radom ne može podnijeti tu prividnu dokolicu koju statistika nezaposlenosti rijetko vidi kao takvu. Mora se stvoriti osjećaj hitnosti, osjećaj da svi moramo raditi zajedno da bismo spriječili pad društva u dekadenciju, zločin i entropiju. Lijepo je obećanje da će mase opet imati što raditi i tako će ih se držati u toru. U domu nas napada znanstvena fantastika: svemirski brodovi pristaju u dnevnoj sobi i dojam je da smo svi na virtualnom putovanju kroz svemir. Od "ovdje smo da bismo otišli odavde" do "ovdje smo da bismo ostali": ne zovite nas, mi ćemo zvati vas.

Video-igre, besplatni telefonski brojevi, interaktivni mediji i kupovina poštanskim katalogima stvorili su odgovarajuće raspoloženje i upoznali nas s potrebnim taktinim vještinama da bismo radili iz daljine za novac. Sada moramo samo potaknuti one koji donose odluke da opreme telesektor potrebnom tehnološkom i ideološkom infrastrukturom. Možemo ih podržavati artikulirajući svoju odlučnost da stvorimo pogled na ekonomske djelatnosti unutar pozitivne klime kolektivnih pojedinaca. Teleradu se bezbrižno pripisuje aksiom samorealizacije: ne možete postati potpuna osoba ako ne postanete korisni. Nema identiteta bez aktivnosti. Riječi ohrabrenja, učenje i procjene uspješnosti rada moraju pripremiti individualizirane mase za digitalni rad.

Telerad nije institucija nego konstitucija, misaoni okvir koji hrani novi radni napor. To je ponajprije psihološko pitanje: ono što se prije zvalo apatijom, prikovanošću za televizor, postalo je prvim zahtjevom za radnim mjestom. Izolacija se mora uvjetovati tim ciljem: pojedinci su zaključani u nišama gdje su jedno s mrežom. Prisiljeni smo koncentrirati se na ekran, jer je to sve što imamo. Ne očekuje nas obiteljski život ni profesionalni preljubi; čak i obećani odušak virtualnog seksa je slijepa ulica. Ostaje nam samo račun. Budući da su slučajni susreti isključeni, servisi za sastanke nude nam video prezentacije i oprezne metode spajanja i filtriranja kako bi poravnali žudnju s paketom za sparivanje. Čim se ustanove prava na posjećivanje, naše tako ljudske nesavršenosti uzdižu glavu i tvore prepreku prije no što ljubav uopće i započne. Onaj drugi uglavnom je nepodnošljiv. Stalno odsutno zračenje i savršenstvo drugoga tvore društvenu osnovu za dosadu i apatiju. Spolni odnos se guši, a tele-egzistencije ostaju inače nevidljive i besmislene jedna drugoj. Martine Buberu, gdje si?

Dom je po tradiciji uvijek bio stanište djece i njihovih baka i djedova, ali za to više nema mjesta. Ljudi jednostavno imaju druge stvari na umu. Prema svim praktičnim mjerilima, tele-kućica više ne podnosi djecu. U tom praznom, prekrivenom okolišu nema mjesta za stvaranje vlastitog svijeta. Posjeti su ukinuti i općenito se na njih prijeko gleda; oni samo remete programirani dnevni raspored. Mali ljudi su čvrsto uhvaćeni u nadziranu shemu razvoja. Oni su još od začeca klonovi jednog kulturnog ideala. Načinjeni su za savršenstvo. Jao onima koji ne uspiju udovoljiti tim ulaganjima u njihove mogućnosti. Igra je postala učenje - kompjuteri su dobar primjer za to. Npr. Nintendove igre za učenje polažu medijske temelje za buduće jazove generacija. Oni koji su već shvatili kompjutere u dobi od četiri godine nikada neće doživljavati Net kao pobunjeničtvo. Zato

tumaraju ulicama, nedvojbeno zabranjenim teritorijem [oružje, droga, seks, moda, vožnja]. Vani je područje neformalnoga, neodređenih šansi: borba ni za što, peting, duga čekanja, raskidi, nesreće.

Roditelji za to vrijeme ostaju prikovani za svoje kućne terminale, zauvijek nesposobni za slobodu. Pronalaze svoje vršnjake u raznim medijima i s njima dijele svoj očaj. Zaključani u savršenom svijetu, oni jednostavno ne mogu zamisliti da bi netko poželio nešto drugo. Primarna socijalizacija ljudi u adolescente nepristojna ponašanja, uza sve popratne biološke devijacije, pretvara medije u beznačajne institucije koje niti imaju autoritet niti uspijevaju ikoga nadahnuti. S njima je isto što i s drugim igračkama: nakon početne groznice one se naprosto odbacuju. Moderni roditelji gube posljednje uporište, sada kada ni kompjuteri više ne nude rješenje. Nema povratka, sada kada je obitelj poremećena. No, obitelj ionako nikada i nije bila funkcionalna. Ako ičemu, ona je nalikovala hedonističkom čoporu koji ne može smisliti ništa bolje od zlostavljanja, ogovaranja, bjegova od kuće, krvi i nasilja, ambicioznih planova, loše prehrane, opijanja i razočaranja.

Elektronička osama koja doista postoji ne može se izraziti metafizičkim ni psihijatrijskim pojmovima. Ona nije pitanje duboke melankolije već plitke artificijelnosti. Očaj je kobni proizvodni faktor, zamka u koju se upada nemarnim razmišljanjem i vjerovanjem u sanjarenje. Samo se još organizirani turizam smatra izlazom: kolaž psihofizičkih iskustava, od meditacije, pokajanja, iscrpljenosti, ekstaze, dijete i hodočasništva do herojskih humanitarnih kampanja. No nijedna od tih senzacija ne može pripremiti nikoga za osoban susret sa strojem. Ne priključiti se na Net znači samoubojstvo. Bez Neta nema budućnosti i nema alternativnih scenarija. Čini se da ništa ne priječi navalu zatvorenosti. Napokon smo izišli iz razdoblja očaja. Budimo

ozbiljni. Emocije su se smjestile u arheološke slojeve svijesti, u dobu u kojemu se bilježi povijest stavova. Net kao idealno igralište za samoproglashene identitete neće kreirati revolucionarne situacije niti okončati svijet. Kibernetička praznina ne treba se ispuniti, niti će ikad biti ispunjena [žudnjom, gađenjem ni nemirima]. Na kraju, telematička energija nestat će u ravnici tišine. Naredbe će možda i dalje svjetlucati na ekranu, ali mi ćemo nestati.

[Suvremeni nihilizam]

O ORGANIZIRANOJ NEVINOSTI

"Kada je refleksija prošla kroz beskonačno, iznova se uspostavlja nevinost."

Heinrich von KLEIST

S pojavom povlaštene osrednjosti, nevin život postao je dostupan masama. John Doe više nije pripadao klasi koja teži povijesnim ciljevima, npr. revoluciji ili fašizmu: dolazi doba hladnoće, lišeno strasti. Vani su bjesjele oluje, mijena je slijedila mijenu i vlastiti život bio je zakočen i zaustavljen. Bez obzira na povijest, modu, politiku, seks i medije, vrijeme je trebalo teći svojim tijekom. Nevini nisu pravili gužvu - prezirali su je - "pa što bilo". Prosječni ljudi smatrali su se kotačićima u nekom velikom stroju i ponosno su to priznavali. Pazili su da vlakovi dolaze na vrijeme i vraćali se kući na vrijeme za večeru. Umjesto starih prepreka, poput kaste, spola i religije, nevinost je uvela bromide kao što su tolerancija, otvorenost i sklad. Pozitivizam je postao životni stil. Pozitivistička kritika služila je rekonstrukciji politike i kulture. Bila su to lijepa vremena: svi su vrijedno i dinamično radili. Vladao je jasan i jednostavan pogled na stvarnosti. Nevini nisu otjelovljavali dobro, nego naprosto nisu imali plan, premda im mjerila nisu nedostajala. Zločin nije bio za njih. Tako su nehotice postali objekti strategija Dobra i Zla.

Govorimo o životu bez drame, neposrednosti, "odlučnosti". Stvari se nikad neće zagrijati. Ništa se nikada neće morati odlučiti. Ne morate se probiti van samo da biste to bili vi. Ne talasaj. Nevini se hrane svakodnevnim obredima; to ih usređuje. Pokvaren stroj za pranje rublja dovoljan je da vas pritjera uza zid: pa on bi jednostavno morao raditi! Nesreća materijalnosti u tome je što se uvijek kvari, otkazuje i općenito ponaša na čudan način, a ne može se potihom zamijeniti. Neobuzdana potrošnja održava obećanje da se odsad više ništa neće događati. U toj neometanoj egzistenciji luksuz postaje tako prirodan da se ne primjećuje. Nevina svijest odlikuje se svojom zgrčenom sitničavošću koja priziva univerzum u kojem osobna razdražljivost može eksplodirati bez upozorenja: semafori, prometne gužve i kašnjenja, birokratska gnjavaža, loše vrijeme, buka građevinskih radova, bolesti, nesreće, neočekivani gosti i incidenti napad su na nevinu egzistenciju. Ipak, uhvaćeni smo u događajima u kojima ne želimo sudjelovati. Taj stav odbijanja uznemiravanja, posvećen poslu i profesionalnim pitanjima, isključuje sav rizik i onom dostižnom pridaje status jedinog mjerila. Ukupnost sreće sastoji se od meke pornografije, mopeda, novog auta umjerene cijene, vlastite kuće i hipoteke, zanimljivih hobija, klupskog života, božićnih čestitki, goblena, ikebane, vrtlarstva, čistog rublja, biosfere koju čine kućni ljubimci i biljke, zec u dvorištu, golubovi na tavanu, odlazak na praznike, večere u restoranima, malo ogovaranja, članstvo u Greenpeaceu ili tele-usvajanje preko agencije. Taj ideal nepomućena i besprijeekorna života karakterizira dirljivo pretvaranje da je to svačiji cilj. Nevinost je pod stalnom terapijom liječnika, kozmetičara, akupunkturologa i vlasnika garaža. Nevinost voli da se petlja s njome. Ona smatra svojom dužnošću da se razvija i, ako je potrebno, reeducira. Ide se na tečajeve, sudjeluje

u bilwet raspravama, posjećuje se kazališta, koncertne dvorane i izložbe, čitaju se knjige, odlazi se u planine slijedeći putokaze i aktivno se bavi borilačkim vještinama. Nevinost kao univerzalno ljudsko pravo obuhvaća životinje, biljke, arhitekturu, krajolike i izražavanje kulture. Pod tim uvjetom svijet se na kraju može spasiti: nije utopijski ni fatalističan, već samo funkcionalan.

Reklamne kampanje koje prate taj način života pozivaju se na djetinjastu radost nagrade zbog postignuća. Prizori nasmiješenih tata i mama koje mogu kupiti sve. Referenca na autoritarne okolnosti u kojima se dijete odgaja i uči ga se govoriti. Nevinost pretpostavlja zatvorenu sigurnost obitelji, škole, društva i sportskog kluba. Pod "infantilnim kapitalizmom" [Asada] žudnja se kuša ponudom sigurne egzistencije. Lijepo se ponašajući, sigurni smo da promjene koje se događaju u bijelom svijetu neće prouzročiti nikakve katastrofe. Pobuna se kažnjava i doslovno je besmislena. Kućanstvo tvori utvrđenu oazu. Drugi su poput nas, a prelaskom iz jedne ćelije u drugu dobiva se dojam da je život bajan. Iznenađenja su dopustiva samo unutar dobro poznatih konstelacija. Jedino zaljubljenost tvori umjerenu iznimku od tog pravila. U seksu još može biti mjesta za napade, uza sve što to može povlačiti za sobom. Zato je osobni oglas tako nevin medij, koji nema ništa s prostitucijom i moralnim propadanjem. Vrhunac nevine egzistencije je dan vjenčanja, najsretniji dan u životu. Vjenčanje je jedina prigoda kada se John i Jane Doe odijevaju raskošno i prikazuju svijetu u tolikoj mjeri. Naručivanje vjenčаницe, bijele ili crvene da je svi vide, buket, mladoženjine cipele, orkestar, kabriolet ili kočija, razdragani promatrači, povijesna gradska vijećnica, dirljiv svećenikov govor, ovacije i darovi, večera u nekom skupom restoranu i svadba do sitnih sati: ne štedi se trud ni novac da se stvori ambijent u kojemu se na kraju svi napiju ali se

nitko ozbiljno ne osramoti. Taj dan se pamti s užasom čitav život i nemoguće ga je zaboraviti; rana u životu, mentalna tetovaža koju vam rođaci okrutno nanose. Milijuni parova zauvijek se rastanu samo da se ne bi morali suočiti s time. Pritisak je u činjenici da nema izbora nego ukloniti svaku radost ako hoćemo da sve prođe glatko. Što je veća nevolja, to je veća radost poslije nje. Nakon toga, zauvijek smo u sigurnoj luci.

Budući da se nevinost u bitnoj mjeri sastoji od obrane, ne može ostati neutralna pod stalnom vanjskom prijetnjom [kradljivci, silovatelji, hackeri, krivotvoritelji, počinitelji incesta, psihopati, otpadnici, bakterije, projektili, otrovni oblaci, izvanzemaljci itd.]. Ona ne može niti prizvati nikakvu djetinjastu znatiželju o događajima u vanjskome svijetu. Zaštitni sloj nevinosti zrcali svaku prijetnju koju postavi okolina i tako je prisiljava da preuzme auru organizacije. Mafija, omladinske bande, kriminalne zavjere, sekte, narko-karteli, banditizam i pirati - smatra se da je naivnost osrednjosti njihov plijen. Oni su sveprisutna strašila. Još se niste ni snašli, a već ste upleteni, krivi ili žrtva prijekare. Nevinost koja jedva čeka da okrene glavu i pravi se da nema problema, prijeti da će podleći. Neznanje se može pokazati kobnim: praktičnija strategija je lokaliziranje i usmjeravanje napada. Dajte svakom pojedincu elektronsko jamstvo nevinosti i prije ili poslije svaki prestupnik završit će u nekom specijalističkom zavoju. Zapravo, nevinosti ne bi trebala nikakva legitimacija: sve to bilježenje i nadzor samo čini da ona izgubi auru. Svatko je potencijalan ilegalni imigrant; čak i ako se dokaže suprotno, svatko je i dalje faktor rizika. U sadašnjoj fazi, bijeg u anonimnost svakodnevno postaje sve opasnijim i nepoželjnijim. Tako se neutralnost pokazuje kao izabrana izolacija, konačan ishod kojega je groteskno isključenje. Oni koji nisu posve na toj liniji ne mogu pozivati na suosjećanje organizirane nevinosti.

Organizirana nevinost opsjednuta je Zlom, promatra ga i secira, kategorizira i izlaže, da bi ga na kraju posve zaobišla. Nevinost duguje svoje postojanje svojoj prividnoj suprotnosti. Nitko ne može priznati nevinost, jer svako priznanje može biti priznanje krivnje, a svaka gesta lažna poza koja se odnosi na samu dobrotu. Svi su na početku informirani, svi znaju sve o svima i vrijedi prešutni sporazum da je neke stvari bolje ostaviti neizrečenima. Nevini su diskretni i ne miješaju se u određena skrivena područja [moći, požude, smrti]. Tu nema kršenja granica. Praznici mogu ponuditi malu nadoknadu, ali sve ima svoje vrijeme. Bližnji dosađuju najviše. To su škrti susjedi, glasna djeca, smiješni parovi. Prve razdraženosti brzo postaju amblemi, zauvijek tu kao zamka. Druge se proučavaju s nepovjerenjem, u obliku nadzora koji je nemoguće sankcionirati jer više ne postoji nikakva zajednička razmjena koja određuje normu. Normalnost više ne može definirati nikakvu aberaciju. Samo nelagoda prema drogi, distrikti javnih kuća, turističke atrakcije i centri za izbjeglice mogu privremeno ujediniti građane u gomilu, zbog straha od pada vrijednosti nekretnina. Taj otpor susjedstva nije ideološki motiviran; nitko jednostavno ne dolazi do formulacije prenosivih ideja. Susjedi izrađuju modele aviona, a vi više volite Pierrea Bouleza; gdje tu ima mjesta za razmjenu misli? Odvaja nas nešto više od običnih vrtnih ograda. Dakle, optužbe za rasizam ili diskriminaciju tu su neumjesne. Nema moralnog poretka koji bi se izrodio u netoleranciju.

Stereotipi blijede. Nitko ne zna kako bi mogao izgledati Židov niti po čemu se Turci razlikuju od Marokanaca. ["Svi se Turci zovu Ali."] Značajke drugoga se ne pamte, jer nitko nema vlastiti identitet. Toliko o politički korektnom reklamiranju, kampanjama javnog informiranja, pa čak i kuharskim receptima. Multikulturalno društvo postoji samo u onom smislu u kojem postoji rascjep između građanina bez

svojstava i nasljednika identiteta. Kad je riječ o drugima koji su došli izdaleka, nevini su u temeljnom nesporazumu sa sobom. Spremnost da se prihvate koncepti drugih kultura prevelika je. Pretpostavlja se da funkcioniraju u istoj vrsti izolacije kao i naša. Tko bi želio posjetiti tuđ dosadan život poput svojega koji kulminira u slično ututkanoj osami? Tolerancija je zavist prema tuđoj jednostavnosti. Vjerski običaji više se ne smatraju zaostalima, nego dokazom predanosti i dosljednosti koju više nemamo. Predgrađa su politeistična; vjeruje se u sve. Postoji više toga nego što su vas učili u školi - ali što? Tražeći, netko pronađe, ali ostaje tjeskoba o tome što će se još pojaviti. Gurui, iscjeliteljsko kamenje, pojave na nebu, voodoo i susreti, svi prolaze bez prilike da se ta iskustva podijele. Na trenutak se dobiva dojam da se mnogo toga događa, da je okolni svijet pun bliskih poznanstava, obećanja i optimističnih izgleda. Nekoć smo bili sami sa svim iskustvima s izleta, knjigama, eteričnim uljima i jaknom koju smo nas dvoje zajedno kupili, sjećaš se?, praznim osobnim rokovnikom i albumima fotografija s praznika. Koji makrosocijalni vodeći princip će razriješiti svu tu beznačajnu ljudsku patnju, razriješiti našu zbrku? Gdje su graditelji tog novog stanja stvari, među nama i oko nas? Izbjeglica, kao prenosilac kulture, mogao bi se pokazati proročkim. Napokon, upravo oni nas vraćaju našoj izgnanoj duhovnosti, za kojom se toliko traga na Zapadu.

Nevinost se može izgubiti tako da se počini ubojstvo, sudjeluje u malo sadomazohizma, upiše u biciklistički klub, odluči za umjetnost ili stavi maska; podzemlje zabave ipak ne nudi utjehu. Konačna opcija koja je u modi sastoji se od bježanja od rata ili genocida. No nema bijega od konglomerata i njegovih diktata. Planinski bicikl, T-shirt, odjeća Oilily, kompjuterske igre, grafiti, auto-naljepnica, spojler, 'kapa, casual odjeća, gel za kosu - sve su to nomadski predmeti Evrope Jacquesa Attalija na njezinu putu

prema stiliziranoj uniformnosti. Nevinost se ne može poricati niti nadoknaditi svojom suprotnošću. Ne može podnijeti samo nezainteresirane sudionike tuluma. Taj proces raspada unutar normalnosti ne nudi alternativu i ne potiče borbu, pa čak ne iskazuje ništa. U njemu se nevinost iscrpljuje. Nitko ne može biti čitav dan veseo i sretan, neprekidno rastajući skrame konstruktivnim mišljenjem. Nevinost nije u opasnosti da je izbriše revolucija ili reakcija. Ona može samo uvenuti, skončati u bijedi, polako nestati iz vida, kao da se trebala potrošiti. Prizemljene ljubavne priče razrješuju se naručujući kante za smeće u koje se odlaže nakupljena nevinost da bi se nakon redekoriacije jasnije počelo ispočetka. Prije jedne generacije, politizacija privatnoga uspjela je izbaciti malo nevinosti kroz vrata, ali ona se oporavila i sada ima grunge-rockere, generaciju X, trancere, i druge omladinske kategorije koje sve uzalud traže čvrsto tlo, neki format koji nije moda niti mediji, posljednji organizacijski modusi nevinosti. Danas je sama vlada najglasnije antirasistička, antiseksistička, antifašistička i uglavnom protiv svega čemu se protive i dobronamjerni pobunjenici.

Za odušak gnjeva nevinim mladim naraštajima ostali su samo svi oblici organizirane nevinosti. Obilan materijal za kočenje jakog društvenog pokreta, za početak rada na nebrojenim odvojenim pitanjima kako bi se otkrilo zajedničko uporište za sve te raznolike male podjele. Bojkotirajmo osiguravajuća društva, poharajmo one samozadovoljne trgovine dječjom odjećom, spalimo one suvišne prodavaonice darova - imamo čitav potrošački raj za uništavanje! No nemojmo se uzbuđivati. Nevinost će nam izbljediti, umiriti se; znate što - nećemo je uopće ni spominjati.

[Homeopatija zla]

"Supermen se pojavljuje ondje gdje je čovjek postao besmislen. To je čovjek sposoban živjeti u besmislenom svijetu. Raspad starog moralnog i hijerarhijskog poretka njega ne pogađa. On pronalazi vlastiti rang i moral. Sve opet postaje fluidno."

F. G. JÜNGER

Nesreća više ne prijete izvana. Više ne postoji zavodnički vanjski svijet s nekim zlim genijem koji propagandom kalja djevičanske duše. Društvo se više ne okrivljuje za sve. Ni zlo više ne dolazi iznutra, iz nekog spremnika banalnih nagona i potisnutih želja koje osvetnički uzvraćaju. Danas zlo prebiva između Ja i dvostruke glazure svijeta. Iza Onoga i njegova okružja sada se pojavljuju nepredviđeni teflonski slojevi, "međuljudska sfera" gdje cvjeta zlo. To zlo nije nikakva apsolutna vrijednost, nego prolazan, neodredljiv vakuum koji se stvara na uvijek različitim mjestima. Ne možete mu podleći niti ga možete podržati. Nemoguće je oduprijeti mu se, kao i zastupati ga. Jalovo je očijukati sa zlom. Motto ekstatičnih devedesetih - "Usudi se ne biti u pravu" - upravo se urušava.

Lombroso je legendarni lik iz razdoblja determinističke znanosti, kada su moralni standardi još postojali, a Dobro i Zlo još su bili u međusobnom odnosu. Danas slike obraslog

lica, kukastog nosa, razrokog pogleda, grbave vještice, slinavog razvratnika i kavkaskog tipa samo odaju etničku nevinost i folklornu naivnost. Nešto slično događa se i u psihologiji. Kategorije unutarnjega i vanjskoga popularizirane su i neuvjerljive. Danas ljudi pate od teškog djetinjstva kao što su nekoć patili zbog problema s tenom. Bilo je vrijeme kada su uzroci još imali posljedice i kada su oboje još bili stabilni, ali danas ljudi naprosto više ne znaju što rade. Lanac nedostajućih veza: "Tome se nikada nisam nadala od njega, čak ni kad naknadno razmislim." Životni stupnjevi: oni koji nisu na krivoj strani prije tridesete nemaju savjesti, a oni koji i nakon toga ne vide što je ispravno, nemaju zdravog razuma. Model kulturalnog očaja poučava da dobro automatski kulminira u zlu: svaka dobra namjera već nosi tragove tragičnog ishoda. Svaka osobna inicijativa završava kao žestoka trgovina. Dobro se korijeni u zlu, gdje cvjeta do svog neizbježnog povratka kao zlo - "pepeo pepelu, zemlja zemlji".

Jedini način izlaska odatle je ne raditi ništa - naime, bezopasno Ništa, a ne horror vacui ljudi poput CIORANA i CAMUSA. Isto tako, zle namjere ne moraju nužno isključiti pozitivan ishod. Motto mirovnih misija UN: "Zadržite pomoć dok zemlja ne bude sva u ruševinama." Internet, prvotno decentralizirana komandna struktura Trećeg svjetskog rata, sada predvodi nepredviđeno prijateljstvo među narodima, dopisivanje bez granica, u najboljoj UNESCO-voj tradiciji. Danas se napreduje od zla prema dobru; ali oni koji će se držati pothlađenog modela "zlatnog doba Hladnog rata" koji napredak i sve veći konformizam doživljava kao znakove osobnog razvoja, neizbježno završavaju kao članovi melankoličnog voda demagoga kao što su BUCHANAN, HAIDER, SJUGANOV i HELMS. U isto vrijeme ostaje mogućnost obrta polova: kukavički dječji pornografi na Internetu pokazuju se lukavijima od dobronamjernih nakana revnih

Netwatchera. Pornografija za djecu ključ je koji će zaključati mrežu, premda ostaje nejasno leži li zlo u puritanskom stavu regulatora Weba ili u softveru za pretraživanje prljavog seksa. Žudnja za pozitivnim, apstraktni je vektor. Sanitarna organizacija života potiče neograničeni optimizam i obavezu da se u budućnost gleda s nadom, usprkos svemu. Navucite američki osmijeh i nitko vam ništa neće zamjeriti. Kad obaveza istekne, nitko vas neće moći spriječiti da pođete svojim putem. Ponašanje i namještaj naznačuju osjetljivost za ono što bi moglo iskrsnuti. Dok se plaćaju prilozima sanitarnom stavu, možete mirne duše vjerovati u obećanje održive egzistencije. No čim se ta osobna ekonomija Dobre Nade nekom bolnom slučajnošću sruši, ništa neće spriječiti slobodan pad u tminu.

Čim napustimo model "od lošeg na gore" u korist fantazmatskog "od lošeg prema dobrom" - ili realističnijeg "pa baš i nije tako dobro" - ili možda čak "od lošeg do ravnodušnog" - život gubi svoju nedvosmislenu uređenost. Više nema smisla definirati zlo: običnim smrtnicima postalo je nemoguće razumjeti ga, sada kada je popis zločinaca i postao tako dugačak i nejasan da ga čak ni negativno mišljenje ne može zahvatiti. Sami pokušajte razmotriti pitanje je li kapitalizam problem i je li rješenje neki vikend "podizanja svijesti"; to je dovoljno da slomi leđa svakome. Nitko više ne razmišlja ne bi li postavio kompjutoru takva mega-pitanja. Sada uzroci više nisu važni i pažnja se prenijela na dizajn zlatnog prosjeka. "Što će nam uopće avioni kad imamo Internet?" "Afrika ne bi smjela biti siromašna kad imamo satelite." Provesti se na tulumu jedne noći pomaže da ne prolupate na dugi rok. Činiti zlo da bi se spriječilo gore: stalno opadanje može se spriječiti kirurškim operacijama na razini politike [rat u Zaljevu], društva [poslovna putovanja, inspirativne neslužbene konferencije o novim medijima] i sporta, ali i na skali individualne

psihologije: osobna akceleracija, kombinirana s proširenim razdobljima životnih stilova niskog intenziteta. Znamo ishod svjetske revolucije nakon Dugog marša: ona nije promijenila ništa, a on je zastao. Ostaje samo grčevita inicijativa da se spasi čitava ta gužva. Kao na onim majicama: "No Time to Waste". Gdje se angažman i zdrav razum miješaju u bilo kojem smjeru, već prema dobu dana, nema mjesta za etiku. Polarizacija ili pomirenje? Sigurno, dobra ideja! Kriza srednjih godina nije dovela ni do čega, sada kada ljudi tako brzo stare i zauvijek su mladi. Preobraćeni pedesetogodišnjak koji prelazi s problema na rješenje; katekizam kao nepročitani bestseler; odsutnost fantaziranja pri čitanju

De Sadea; bivši disident koji komuniste smatra velikim demokratima; priručnik za samoubojstva za bonvivane; liberal koji upozorava na posljedice globalne deregulacije; devedesetpetogodišnjak koji je umro "posve neočekivano". Američki neonacist izručen Njemačkoj; policija koja krade; premlaćivanje u lezbijskim brakovima: "Sve to i još mnogo više." Prevrednovanje svih vrijednosti počelo je i ne može se zaustaviti. Nietzsche je obavio svoj posao: tjeskobni i uzbuđeni spisi tog dobričine više nas se ne mogu dojmiti. Kada mase i njihova elita jednim potezom nadiđu i Dobro i Zlo, čitava teologija etike postaje smjesom privatnih mišljenja. Svatko si misli svoje: "Baš bih mogao i ne reći ništa."

Kada zlo postane prolazan hobi - proces rasta kroz koji svi moramo proći, slučajno iskustvo, dobra zamisao koja je pošla krivim putem - onda neće pomoći ni preobraćivanje ni razmišljanje. Poigravanje s tekstovima i razmišljanje o osobnim iskustvima tek je još jedan hobi, a ne ozbiljno proučavanje, a kamoli oštra kritika. Izgubila se razlika između klera koji tumači i lutanja bezbožnika. Zlokobni "govor mržnje" u sukobu je s akademskom industrijom ravnodušnosti koja baca svaki sukob na tržište tema. Delikventni stihotvorac dobar je ispovjedilac koji može

računati na priznanje moralno strogih klasa, a da ne mora ponuditi nikakve uvide. Poremećen je odnos između djela i riječi; sada ulazimo u fazu sudaca koji griješe i nemoćnih političara; plijen smo prevlasti ambivalencije ili multivalencije, poput svih ostalih. Stara sablast zla i dalje proganja festivale evropskog oslobođenja, obnovljene koncentracijske logore, novi centar za posjetioce u kući Anne Frank i američke muzeje holokausta. Ti egzorcistički rituali više nemaju uporište u poretku svakodnevice; privremeno utočište pronalaze u svojoj monumentalnoj antitezi. Talijanski neofašisti predstavljaju se kao prononsirani antifašisti. Ništa se više ne može reći o povijesnom fašizmu, ali se mnogo toga može reći o njegovoj tadašnjoj nepromišljenoj prezentaciji, kao i o sadašnjoj logističkoj nemogućnosti da zadovolji prometne tokove povijesnog turizma. Hitan poziv "nikad više Auschwitza" nakon Bosne je izgubio svako značenje. Počinitelji su dobro shvatili tu istinu. Koja moralna sila bi mogla stajati iza slogana "nikad više Bosne"?

"Dakle, složili smo se?" Stoka koja se hrani govedinom, japanska automobilska industrija koju preuzimaju Amerikanci, Južna Koreja kao najveći investitor u Velikoj Britaniji, walkmani kao izolacija, prikupljanje znanja zamijenjeno je prikupljanjem informacija. Pragmatizam se na pragmatičnoj osnovi okreće protiv sebe. Nedosljedno je postalo razumno. Sada se moramo baviti samo posljednjim negacionistima, grubim šaljivčinama i poricateljima holokausta, obožavateljima Staljina, braniteljima pakta Molotov-Ribbentrop i Hirošime. To nisu vječni bivši, već žtveni jarci koji kanaliziraju strah kao šlagvort - zalutali sateliti koji služe za orijentaciju poludjelim opinion makerima. Svaki dosljedan faktor poremetnje izlaže se opasnosti da završi kao dio tog igranja uloge.

Govoreći medijski, najgora zla u talk showovima - masovna ubojstva, građanski rat, slijepi teror, potresi, epidemije, avionske nesreće itd. - neutralizirana su kao stara zla. "Kako se to uopće moglo dogoditi?" Pomisao da tu ima više nego što se vidi prihvaća se od početka. Tu nastupaju mentalno poremećeni među nama, pridružujući se najčudnijim sektama jer one barem nude dosljednu priču. "Geja je uznemirena, to se može." TV i medijski nedimenzionalni podaci ne mogu se nositi s neukroćenom dijalektikom ljudskih priča i premekani su za ovisnike o kompleksnosti. U sve prostranijoj srži glavnih događaja i skrivenih načina djelovanja pojavljuje se područje političke intervencije u dobro definirane objekte [tj. žrtve] i odredive subjekte, ali njegovi motivi ostaju skriveni velom tajne. Planovi se nikad ne otkrivaju niti se mogu naknadno rekonstruirati. Čitavo tužno stanje stvari trebalo je odavno razriješiti zdravorazumskim intervencijama Vojnika bez granica. Zasad samo čujemo uvijek isto; još čekamo na kvalitativni skok u kojem bi nesreće radikalno nadišle svoje regionalne granice. Černobil nam je dao naslutiti kako bi se čovječanstvo moglo prodrmati iz svoga sna. Predodžba da drugi povremeno ili zauvijek sjedi u govornima, više ne inspirira. Još uvijek nas ne može zadovoljiti reduciranje Zla na nešto lokalno, temporalno i prolazno. Tako nema ništa od Zla premda svijet stoji tako loše. Zbiljsko Zlo ne može se lokalizirati.

[Izvan konteksta]

"Ponekad me plaši dječji smijeh."

F. HÖLDERLIN

1.

Životni tijek mora se okončati. Prije no što ste se uspjeli izraziti, traži se biografija, puna uglednih položaja. Ljubav-veza-brak zamijenjeni su kolažom tegoba, poput coming outa, krize, ponovne krize te drugog ili trećeg djetinjstva. Više se ne gradi karijera: to naprosto predugo traje, a tko zna kako će stvari izgledati za šest godina. Linearnost je prekinuta i nagomilana prošlost više ne nudi uporište. Najbolje je skupiti hrabrost i početi iz početka. Slobodno zaboravite ili poričite svoju osobnu biografiju. Izdaja prijatelja, stranke, vjere, obitelji i posla je lakmus-test koji dokazuje vašu sposobnost da idete u korak s ostalima. Proglašene lojalnosti pokazale su se samo dekorom u kojemu se promatra kako vrijeme teče. Prošlost je samo uvertira za sadašnjost; ne miješa se u trenutnu budućnost. Kada se osvrnemo, prošle obaveze pokazuju se praznim i besmislenim. Bio sam tamo, učinio sam to, vrijeme je da se krene dalje.

Promjene su samo dijetna varijacija u nepromjenjivoj egzistenciji. Nikakvo iskustvo ne čeka da bi se artikuliralo. Kad se promotri izbliza, vidi se da ljudi više uopće ništa ne

doživljavaju. Biografije tvore taktičan zastoј, dramu bez pokreta. Život je prije svega pitanje unutarnjeg iskustva. Kupamo se u obilju interpretacija, bilo da se one odnose na potisnut život, marku automobila, ljetovalište u kojem ćemo provesti praznike ili pak na probleme kod kuće. Posljednja uporišta su kolektivna iskustva iz djetinjstva, uvećana do mitskih razmjera: pop-koncerti, tulumi, ljetna logorovanja, vojni rok, štrajk ili neredi, nogometno prvenstvo, kampovi i nekoć omiljene birtije. Ta rijetka životna iskustva temelj su nečijeg prvog predstavljanja. Dvadesetpetogodišnji pisac bestsellera već se osvrće na libertinski život, osjećajući se slobodnim poricati našu sputanu egzistenciju, poput još jednoga Prousta. Stvara se petlja, od prošlosti koja nije ništa značila do budućnosti koja neće moći ništa ponuditi. Postojanje bez konteksta osuđeno je na sadašnjost, na dostupno i moguće. Nema proboja, nema očaja, nema snova.

Uspjeh nije trijumf nego nužnost; kakvu bismo priču inače morali pripovijedati? Nema zabune: nagrada se dobiva samo za opasnosti kojima ste se spremni izložiti. Kad izađu iz konteksta, akcije postaju neodredive. Svaka snaga volje ili ambicija je arbitrarna. Nema vanjskih, hitnih potreba koje bi opravdale izbor zanimanja, hobija i partnera; nema te sile niti sugestije koja bi život učinila jasnim. Tako sve mora doći iznutra. Tu je sve jalovo, prazno i hladno. Tako sve akcije poprimaju karakter leta naprijed: podvrgavanje sudbini, koju se traži posvuda a da je se ne pronađe. Rezultat je raznoliki ekstremizam radoholičara, liječnika bez granica, Guinnessove knjige svjetskih rekorda, raveova, planinarenja i bungee skakanja. Povratni efekti sastoje se od onesposobljenja, fitnessa za starije, nesаницe, kroničnog umora, agorafobije i inkontinencije - uključujući i popratni terapijski paket.

2.

Sada kada su odstupili neoliberalni ministri osamdesetih [THATCHERI, REAGANI, FRIEDMANI i HAYEKI], kongregacija se raspršila, prepuštena sama sebi. Prije se glavna motivacija sastojala od prezira prema megalomanskoj državi blagostanja, proliferaciji društvene legislative i komunista prerusjenih u državne službenike. Ohrabreni preporodom hladnoratovskog razmišljanja, zamišljali smo da smo dio borbe za oslobođenje niza birokratskih tvrđava. Izravnavanje tih preraslih jaraka oko institucionalizirane radničke klase potaknulo je stanje euforije u visoko naobraženoj srednjoj klasi, potpomognutoj plačljivim medijima, dosadnim "novim društvenim pokretima" i perestrojkom u dalekoj Rusiji. Neoliberalizam je naišao na toliku reakciju jer je socijalizam izgubio vitalnost, dok su vladajući socijaldemokrati već mislili na sličan način.

Rušenje strukture društvenih postignuća, opravdanih zahtjeva, starih menadžera, političkih stranaka i njihovih yuppieja nije prouzročeno djelotvornim opozicijskim koalicijama. Ideološki ispravni izgubili su tlo pod nogama jer su menadžeri države blagostanja izgubili pouzdanje u svoju vjeru. Više se govorilo o neoliberalizmu nego što je bilo stvarnih gesti približavanja novim liberalima. Poruku se rado slušalo jer je, u biti, liberalna misao apelirala na osjećaj krivnje koji je dosegnuo zrelost. Službenicima je bilo dosta obećanja i posljedica njihovih intervencija u društvenu močvaru. Politike su se urušile pod težinom vlastite mjerljivosti. Otkrivena je čitava nova sfera, nerazumljiva i neukrotiva, izvan dosega regulacije, formulara i policijskih dokumenata. Osjećalo se da postoji ničija zemlja. Čitave populacije projicirale su se na nevoljni zastoj, ućahurene regulacijama i sporazumima. Tko bi mogao braniti njihovu sudbinu? To se više nije odnosilo na namjeravanu emancipaciju radničke klase, koja se i sama odavno

pretvorila u nešto drugo. Ne samo da je izgubila prepoznatljive obrise, nego i vlastiti izraz, uključujući svoje predstavnike za javnost.

Neoliberalizam je našao lakog protivnika u uzdrmanom socijalizmu. Sada kada su svi otuđeni, političke klase dijele sličnu nesigurnost. Nitko ne zna zašto se u toj konstelaciji još ponašaju kao kršćanski demokrati, lijevi liberali, republikanci, socijaldemokrati ili konzervativci. Ostali su skandali, spisi, poremećeni odnosi, dnevni redovi i proceduralne pogreške. Nakon rješenja društvenog pitanja vrijeme je da se suočimo s političkim - nešto na što naš visoko dinamičan neoliberalizam nema odgovor. Daljnja deregulacija značila bi eliminaciju same političke klase kojoj pripadamo. Parlamentarna demokracija ne može se dati na izradu profesionalcima koji će zasigurno obaviti posao u dogovorenom roku po dogovorenoj cijeni. Uprava ne nudi utočište, jer su sami menadžeri postali objektom klasičnog restrukturiranja. Čak i pojam medijske demokracije - s njezinim reklamnim kampanjama, kontrolom imagea i stručnjacima za public relations - osuđen je na propast jer se ti nevoljnici moraju nositi s junacima MTV-a, holivudskim zvijezdama, kraljevskim obiteljima i meteorolozima. Predstojeća ustavna kriza tu je samo još jedna prolazna tema.

Mnogi su odjednom usmjerili nade prema ekonomiji slobodnog tržišta. Vitalistički ideal projicira se na biznis. Zamišljamo energične ali ohrabrujuće uniformirane radnike koji će prijeći na posao bez suvišnih riječi. Ljudi se kreću gipkom infrastrukturom, uz osmijeh izmjenjujući usluge u posljednji trenutak. Rastaju se kao zadovoljni kupci i partneri. Tu su muškarac i žena, crnac i bijelac jednaki, trudeći se što više mogu ne bi li ispravno obavili posao, naravno, za opće dobro. Nakon zadovoljenja proizvodnih zahtjeva ima mjesta za duhovni rast, razvoj umrežavanja,

tjelesno vježbanje i rekreaciju u privatnom krugu [od golf-kluba do džamije]. Aura reklamiranja tu je još posve netaknuta. Valjamo se u uslugama, kvaliteti, pouzdanosti i sigurnosti, u garancijama, pozitivnim rezultatima testova i posljedičnim cijenama dionica. Tako se vraćamo na stadij koji je AKIRA ASADA nazvao "infantilnim kapitalizmom". Ljudi su više nego spremni pretpostaviti da sve dobro izvire iz ekonomije. Daleko iza obzora vrebaju mito, korupcija i prijevara kao značajke tako siromašnih zemalja da u njima čak ni turizam ne pronalazi uporište. Idolizira se ugodna djelotvornosti i stilizirana perfekcija, što je oblik obožavanja koji se ne prekida postavljanjem glupih pitanja.

3.

Prihativši paradigmu, znanost je postala svjesna vlastitoga konteksta. Refleksija vlastitih premisa i sama je bila posljedica omasovljenja. Dvorane za predavanja postale su prevelike da u začetku zaguše sva kritička pitanja. Akademija kao disciplinirajuća institucija, nekoć namijenjena oblikovanju elite, izgubila je dosljednost i postala amorfno, neukrotivo tijelo. Taj proces proizveo je doktrinalnu suprotnost u obliku neomarksista, feministkinja, postmodernista i ekologa, koji su počeli zapisivati vlastite diktume. Stoga je sveučilište izgubilo obrazovni karakter i postalo je kopija društvenih programa provedenih izvan institucije. Ipak, ti društveni pokreti nisu bili autonomni; bili su presađeni na sveučilište koje se raspada i širi, a tvore ga uglavnom sami studenti. Na dugi rok, i ti pokreti pronašli su legitimaciju u izbljedjelim obrazovnim tvornicama. Nakon odgode od nekih pet do deset godina, prisutnost medija i sveučilišta tako se pojačala da su ljudi počeli vjerovati da su politička sila, dok se zapravo "vani" ništa nije događalo.

Sveučilište je prestalo biti institucija ponižavanja, nešto što treba podnijeti da bi se stekao status. Nakon

toga ste mogli raditi svoj posao i ne pogledati više nijednu knjigu do mirovine. U studentskim danima ste posjećivali predavanja, kovali životna prijateljstva, sreli bračnog druga, odlazili na tulumе i ipak uspjeli diplomirati. Danas se te studentske godine ne vide kao zatvoreno razdoblje. Prisiljeni smo na povremene povratke u učionicu. Na radu se moramo neprekidno natjecati s mlađim generacijama koje bez napora stječu odgovarajuće stručno znanje, rade pod velikim pritiskom i vrlo su fleksibilne. Znanje više nije otporno na inflaciju. Ono se više se prenosi na fakultetu da bi se proširivalo godinama prakse. Te profesionalne kvalitete mogu iznenada i nepredviđeno postati posve bezvrijedne, bez obzira na to kako su inače specijalizirane i dobro utemeljene.

Izumivši pojam "paradigme", čitava generacija predanih intelektualaca iskopala je vlastiti grob. Očekivanja od promjene paradigme bila su tako velika da se zaboravilo da ta promjena paradigme zasigurno neće biti posljednja. Umjesto rijetke promjene unutar temeljnog znanstvenog modela, pokazalo se da je promjena paradigme stalna fluktuacija od jednog do drugog standarda. Ta nestabilnost strukturalno potkopava društveni položaj svih koji su izravno povezani s proizvodnjom znanja. Radne odnose u toj industriji karakterizira zapošljavanje na određeno vrijeme, rad stručnjaka slobodnih zanimanja, putujućih vizionara i čuda od djece, iskorijenjenih prije no što su sazreli. Ljudi prebrzo stare, jer nitko ne ostaje zauvijek mlad. Sve to ne ostaje bez reakcije. Sve što nudi, pouzdanost, sigurnost, izvjesnost i koherenciju prijanja uz posljednje otkriće i reklamira se kao takvo: ORTEGA Y GASSET, katekizam, Saab, brak, Heidegger, strog odgoj, kupnja kuće, kravate i ženska odijela, pocinčane kante, čitanje dobre knjige. Povratak tradiciji nikako ne bi trebalo tumačiti kao kolektivno iskustvo; to je prije izraz osobnog i njegov

pokušaj da se povuče iz politike. Slično tome, pomak nadesno nije pokret ni borba, već izraz pojedinačnog oblika protekcionizma. Ta umjetna pouzdanost neutralna je i blijeda. Ona teži ukrotiti sve novine, s njihovim živopisnim aspektom, zbog prezira prema svakom radikalnom izrazu. Ona svaku odlučnost da se bude ono što jesi premazuje slojem ukrasnog laka.

4.

Kada su strukturalisti obavili svoj rušiteljski posao, utjeha je pronađena u Foucaultovoj dobroj staroj povijesti institucija. Štoviše, s Baudrillardom stvari su izgubile svoje mjesto i počele plutati. U okolini uglačanih simulakruma možemo biti suosjećajno zaneseni za svaku novu ideju koja je uspjela stati pred stare. Cjelokupna misao promjene i filozofija oprostaja i dalje se pozivala na zajedničko nasljeđe: marksizam, FREUD u mekim koricama, DARWIN kao obavezna školska lektira, Drugi svjetski rat i njegovi priručnici i TV-serije, CAMUS i de BEAUVOIR, Drugi vatikanski koncil, džez i The BEATLES, MARTIN LUTHER KING i GODARD. Tako su priznali kontinuitet koji su ljudi smatrali već otpisanim. Pojam smrti Boga može se dojmiti samo vjernika. Zato je postmodernizam tek svojevrsna njega bolesnika; LYOTARD tješi one koji znaju da moraju nastaviti sami.

Semiologija, dinamika znanosti, sistematologija, mediologija i poststrukturalizam teže biti nova temeljna znanost. Te struke predaju se i nude psihološku sigurnost, žargon koji zvuči pouzdano i put što vodi u budućnost. One amortiziraju nemir koji prati stanje stalne promjene. Ali ono što se predstavlja kao metateorija zapravo je teorija orijentacije - dakle, nasljednica teologije etike. Ona predstavlja regulacije akcije, upute za radne timove. Tako je teška teorija obezvrijeđena na razinu marketinga i menadžmenta. Omamljena dnevnom praksom, reducirala je

sebe na vlastitu samopromociju. Može se upotrijebiti uglavnom kao činjenica da joj nikada ne ponestane riječi za usmjeravanje dezorijentiranih. Nagon za davanjem korisnih savjeta kulminira u proizvodnji izvještaja o napretku radova, konačnih zaključaka, kreativnih vikenda i studijskih konferencija koje nikad nisu nepodržane, prezahtjevne ni kontroverzne. Napokon, cilj je izvor ideja koje iznova usmjeravaju dostupne sile. Svijet bez bolnih sjećanja, proturječja i neodgovorivih pitanja.

Razmontirane društvene znanosti koncentriraju se na masažu i magnetizaciju tjelesnih tekućina. Slijede očaj. Nema više pitanja interakcije. Teorija se više ne okreće protiv pojava, niti objavljuje solidarnost sa svojim objektom. Nema više ni traga sarkastične ironije ni iskrenog cinizma. Teorija pliva za svim strujama i nadmašuje svoju iskazanu žudnju za dubinom predlažući teme, pronalazeći privremene veze, ukazujući na analogije, pozivajući se na povijesne presedane i ukratko razlažući običaje i tradicije. Neodrediv nemir privremeno je pun prolaznih momenata karizme. Od involucije problema do besprijekorne orkestracije ugodnog ambijenta. Otkad su veliki kvaritelji dobrog raspoloženja - STIRNER, NIETZSCHE, CIORAN - napisali svoje programe unutar granica ega, oni su postali izoliranima unutar estetike stava i identiteta. Sadašnji izazov je ući u trag kolektivnim oblicima teorije bez konteksta i ukloniti ih.

[Izvanzemaljsko i njegovi mediji]

"Duša se osjeća poput izvanzemaljca na zemlji." -
Georg TRAKL

Mediji su zbroj izvanzemaljskog i ljudskog bića, grešan hibrid koji se nikad ne razvije u čistom obliku jer se oba elementa vječno međusobno bore kako bi došla do sadržaja. U pokušaju neutraliziranja te vječne bitke za značenje pojavile su se tri strategije, od kojih svaka teži ušutkati jednog remetitelja ili ih pak silom uvesti u skladno partnerstvo.

Prva strategija nastoji civilizirati medije - riječ je o demokratskom pokretu koji vjeruje u komunikaciju bez ometanja u široko otvorenom društvu. Svojom vjerom u postojanje čiste informacije on naivno pretpostavlja da će se drugi drage volje ograničiti na ljudsko, na previše ljudsko. Vjeruje da će međusobno razumijevanje nastati prirodno, na razini čiste komunikacije. Ta vrsta cenzure tjera izvanzemaljsko u onaj isti kamp koji čovječanstvo već dugo koristi za zatvaranje mentalno poremećenih, bolesnih, izopačenih, rasno nečistih, životinja i kriminalaca. Tvrdi se da će slobodno kolanje informacija rezultirati pojačanom sviješću i tako pridonijeti dijalogu između slobodnih građana slobodnog društva. Izvanzemaljac koji je prihvatio taj izazov okreće tu strategiju protiv sebe, postajući vodeća stavka

u prikrivanju katastrofe.

Druga strategija pribjegava izvanzemaljskom, onom posve stranom. Cijena koju plaća je svođenje medija na umjetnost i izvanzemaljskog na zlo. Taj tipično devetnaestostoljetni napad na licemjerno građanstvo zahtjev je da moderni mediji postanu užasno čudni. Program mu nije priznavanje nego zbrka. Tako vjeruje da može prizvati "žar zavodjenja izvanzemaljskim", duboko strahopoštovanje, fascinaciju. No, izručujući sve zahtjeve za komunikacijom pretpostavci umjetničke slobode, on se nada izbjeći zlo tako da ga sam stvara. Sublimacija zla u uzvišeno kani ograničiti opasnu nepredvidljivost izvanzemaljskoga u estetsko iskustvo nezapisivoga, kako bi se konzumiralo u institucionalnoj mreži.

Treća strategija diči se prijateljskim odnosima između medija i stranca na razini svakodnevnog života. Nevjerojatno se banalizira zamišljanjem bezopasna stvorenja iz zastrašujućih maski stranca i ljudskog bića. Opijenost izvanzemaljskim, poput iskustva brzine ili pustoši, tumači se kao spiritualna inicijacija u okolinu koja je dio kozmičkog univerzuma. S toga gledišta čovjek ima prirodni dar prevođenja nerazumljivih izvanzemaljskih poruka u riječi poput "Tetka Hedl je sa mnom" ili "Zovem se Ashtar - pozdrav prijateljima". Božanske laserske zrake služe se najsuvremenijim medijima da bi postigle globalni output svojih kontakta. Hibridni karakter masovnih medija ne smatra se prijatnom, nego se mirno dijeli kao skladno zajedništvo.

Mediji nisu tu zbog komunikacije nego zbog otuđivanja. "Ukoliko mediji komuniciraju ili omogućuju komunikaciju, oni to čine kao otuđivanje i putem njega" [HEGEL]. Prirodni kontakt s medijima pojavljuje se samo dok se njihov hibridni karakter ne ističe a naša pažnja ostaje usredotočena na ljudski faktor. Čim tvorc i korisnici medija postanu svjesni

da izvanzemaljsko potiče njihovu proizvodnju znakova, izvanzemaljsko će se odlučiti za nov pristup svijetu. Kada medij iscrpi svoj potencijal za neobavezno, postat će čista umjetnost koja će se predati povijesti kao primjer degeneracije. Umjetnici koji prizivaju princip zla mogu samo ubrzati smrt vlastitog žanra. Novi mediji koje pokrenu izvanzemaljski apsorbirat će toliko entuzijazma da će bizarni otuđujući učinci konačne faze prethodnih medija brzo biti zaboravljeni.

Medijska genealogija protumačit će se kao kronika izlaska izvanzemaljaca u javnost. Prije sumraka bogova još smo se pripremali za materijalni dolazak izvanzemaljske braće i sestara. Gradili smo piste i znakove koji se vide iz zraka. Zauvijek će ostati misterija jesu li izvanzemaljski sletjeli baš na vrijeme, jesu li otišli pošto su usadili podsvijest primatima, jesu li cijelo vrijeme ovdje ili pak dolaze svakodnevno pritiskom na dugme.

Zacijelo su se stoljećima dobro osjećali u Gutenbergovoj galaksiji. Također je ustanovljeno da su na neko vrijeme prešli u nematerijalne moduse iskazivanja, putem posredničkih stadija fotografije, filma i videa. Od devetnaestog stoljeća nadalje, duša [koja će se potom remodelirati kao nesvjesno] u književnosti se sve više shvaća kao strano tijelo unutar ljudskog tijela. Pisci postaju sve osjetljiviji na činjenicu da je njihov pjesnički mehanizam sredstvo "vanjskih sila". "Ja više ne mislim; ja bivam mišljen" [MARX]. U takvim trenucima izvanzemaljac se osjeća obaveznim usmjeriti čovječanstvo prema novim medijskim tehnikama. Putem poltergeista uveo je Morseovu abecedu, a spiritističkim manifestacijama stvorio je princip fotografije. To se ubrzo počelo upotrebljavati za snimanje duhova, nakon čega filmovi i televizija ni ne prikazuju ništa drugo.

Izvanzemaljski su hibridizirali suvremene medije slikama

iz ljudskog nesvjesnog: neiscrpan rezervoar vukodlaka, svetih djevica, superzvijezda, punjenih medvjedića, naftnih magnata... svatko na ekranu mogao bi biti izvanzemaljac. Čim to gledaoci shvate, televizija će biti osuvremenjena opremom koja uklanja udaljenost između slike i iskustva ukapčajući je u moždane osjetilne centre. Nakon toga će se ljudski faktor vratiti kao halucinacija u nesvjesnome, što će doslovno koincidirati s virtualnim prostorom. Čim izvanzemaljsko bude slobodno miješalo slike, neće trebati činiti nikakve kvalitativne skokove u posve drukčije vrste medija, premda se ta mogućnost ne smije isključiti. Tek kada ostavimo vlastito prostor-vrijeme i izvanzemaljci nas kroz crvotočinu provuku u onostrane prostore, nastupit će kraj medija kao hibridnog principa.

Izvanzemaljsko slijedi svoju putanju. Neće se ograničavati, sublimirati ni pomirivati. Njegovi ciljevi ostat će skriveni ispod konačne poruke. No jasno je da se voli družiti s ljudima i ne osjeća poriv da se odvoji od nas. Njegov kod ponašanja sastoji se u tome da istodobno prijanja uz nas i promatra nas s prikladne udaljenosti. No, isto pravilo primjenjuje se i na teoriju, koja se teži uskladiti sa svojim predmetom a da ne bude potpuno apsorbirana njime. I teorija se opire dogmatskoj ekskomunikaciji, smatra da je delirij njezina granica, zahtijeva kritičku distanciju da bi zadržala svoj hibridni karakter. Kao što su mediji izvanzemaljski dar čovječanstvu, tako je teorija dar čovječanstva izvanzemaljskom.

[Komunikacijska katastrofa]

Ono o čemu se može govoriti, o tome se treba šutjeti.

Antagonist

Strah od virusa koji je svjetska vlada uvela u PC proletarijat nadahnut je njezinom bojazni da njenu svemoć ugrožava nedostatak razmjene, a ne slobodan protok podataka između civila. Brisanjem i preopterećenjem, virus stvara privremeno utočište, prethodno zauzeto razmjenom podataka. Virus je punopravan član demokratske zajednice i sudjeluje u svim raspravama. On nije bolest nego eksperimentalan modus argumentiranja. Virus je dosljedan produžetak dugog institucionalnog marša koji je nakanio iznutra izmijeniti društvo. Odbacio je maskeradu značenja i dobrih namjera te se ponaša prema dostupnom svijetu podataka kao prema materijalu koji valja upotrebiti protiv sebe. Ne smišljaju se nove kreacije; tehno-revizionizam ostaje zauvijek prazan.

Nihilist podataka slijedi riječi političkog anarhista BAKUNJINA: "Čak i destruktivnost je stvaralački impuls." Odlaganje duha u informacije po sebi nikada nije bilo subverzivno. Informacija je po sebi virus - beskrajno se umnožava. Napor da se ograniče hakirani podaci zahtijeva više informacija, što opet zahtijeva još informacija itd. Ekstatični virus dovodi taj bolestan rast informacija do

vrhunca, usmjeravajući mrežu prema potpunom preopterećenju. S druge strane, gladni virus iscrpljuje informacije i teži prema potpunom brisanju. Stvara prazninu spaljujući podatke. Sprečava kompjuterizaciju svijesti, koja je uvijek proces pacifikacije.

Svaka nomadska misao mora se prikazati kao povijesna informacija u punom svjetlu političke kodifikacije. Nedostatak svijesti najveći je zločin: antisocijalan, nemoralan, nerealističan, iracionalan, mentalan. Virus je okrenuo leđa zdravom razumu da bi prebjegao na paranoidni pol koji teži antiproizvodnji, apsolutu, komunikaciji bez podataka. Virus je molitva kompjutera.

Virus je niz znakova koji polazi na vlastito putovanje, ostavljajući svog autora u društvu u kojem će biti proglašen "kriminalcem". Budući da se pisci virusa nikada ne mogu otkriti, oni nemaju drugog izbora nego sudjelovati u dijalogu koji se odnosi na demokratsko značenje informacije. Pritom se suprotstavljaju klasičnim hakerima, koji svoje upade u mreže smatraju borbom protiv tajni. Hakeri tvrde da se sve informacije moraju objaviti kako bi se dao smisao pojmu demokratskoga građanstva. Za njih informacija nije igračka nego ozbiljan posao. Budući da je s tehnološkog stajališta razlika između 0 i 1 nevažna, oni su neprekidno prisiljeni vraćati se starim društvenim tehnikama da bi se regulirale komunikacije informacija.

Hakerska etika pokušava oživiti klasičan diskurs policijskog mišljenja uzimajući metafore iz "običnog svijeta" i uvodeći ih u mrežu. Prometna pravila, odgovorna vožnja, poštovanje biciklističke staze, održavanje reda... Prolazni kontakti u koje stupaju mrežni karisnici spolno su nabijeni i opterećeni zahtjevom za sigurnim hakiranjem. Ali svijet podataka nije sličan onome koji nam se sve donedavno nametao kao društvena stvarnost. Ništa ne postoji po sebi; postoje samo setovi znakova i njihovi kodovi čitanja ["zdrav

razum”]. Tko ovlada kodom spreman je zavladata svijetom, kontrolirati ga i izrabljivati. Ipak, čak i unutar globalnog sistema, etika je odbačena još kada je kronološko vrijeme prisvojeno povijesnim poretkom i pretvoreno u katastrofične lančane reakcije.

Npr. zagađenje okoliša ne može se kontrolirati promjenom stava, jer je nadišlo ljudska mjerila. Čini se da je virtualna stvarnost cyberspacea još ograničena ljudskim stanjem. Hardver i softver smislili su poslovni ljudi koji traže patente. Zato etični hakeri još misle da mogu prizivati mogućnost razumne upotrebe tastature. Ali virus je već jedan korak ispred. Napustio je ljude jer je već previše ljudski i ulaže u ono nepojmljivo što vreba iza svijeta ideja. Šalje poruku mrežnim izvanzemaljcima, ratnicima iz drugih štampanih ploča, pink pantherima koji su pobjegli iz cyberzoološkog zvjerinjaka. Osjeća se kao kod kuće unutar biološke kompleksnosti beskrajnih veza, mutacija i prijelaza. Neopterećen ciljevima, osjetljiv je samo na oslobođenje zapanjujućega lančanom reakcijom. Virus se možda doima katastrofom poretka vlasti i nadzora, ali zapravo šalje poruku o drukčijem, metarealnom poretku.

U prvoj fazi kompjuterskog medija hakerski pokret davao je demokratsku ideologiju vojnim sredstvima. Tako da se stapanje vojnog i civilnog prostora obuhvatnim oboružavanjem stanovništva PC-ima moglo događati pod povijesnim naslovom slobode, jednakosti i bratstva. Kad je posve prihvaćena industrija elektroničkog doma, tradicionalni vojni aparat mogao se razmontirati i ušli smo u trku u razoružanju između Gorbačova [1985.-1991.] i NATO-a. Njezin cilj više nije bio držati svjetsko stanovništvo kao taoce, nego pojačati globalnu svijest legija posve izoliranih PC-civila. Tako se sada uglavnom prihvaća svijest da smo svi na istom disku koji se može izbrisati pritiskom prsta.

U toj drugoj fazi je zajednica profesionalnih hakera

neugodno izenađena iznenadnom pojavom cyber-varalica, softverskih izdajnika i pametnjakovića koji su nezadovoljni hakerskom hijerarhijom i koji izvode vlastite radikalne akcije na principu "mi smo lovci/sakupljači u svijetu komunikacijske tehnologije". Njezin odgovor je u mišljenju "ili jedna mreža ili nijedna". Budući da je apsolutna sigurnost nemoguća unutar industrije podataka, hakeri moraju osigurati svoju moralnost "informacijskom odgovornošću", posve svjesni da je to jednosmjerna karta za odbacivanje i pobunu. Napokon, i oni su počeli kao inteligentna djeca koja su se u tehnorevolucionarnom duhu suprotstavila filtriranju sigurnosnih službi.

Pred nama nije putovanje podacima po osiguranim cestama, nego upijanje u cyber-ekstazu. Njome će možda vladati metež totalnog osjetilnog nereda, kao u spiralnom blaženstvu New Agea. Čak i u tom smislu tu neće biti ničega novoga. Ipak, u svom nesavladivom nagonu za množenjem, virus već prenosi poruku da je metastvarnost spremna ući u svaku zonu koja pati od poremećenih kodova. Izvanzemaljka još nije među nama, ali je spremna. Ona zna. Ona nas čeka. Na cyber-punkerima je da sklope savez s njom. Budućnost je vani.

[Izvanmedijsko]

Ono zbiljski drugo je different shit.

John SASHER

Sve je medijsko. Nema iskonske, nemedijalizirane situacije u kojoj bi se mogla doživjeti "autentična" ljudska egzistencija. Ono što se ne može izravno čuti, vidjeti ili dotaknuti može se nekamo spremati, ali žicarima znanja i dalje je nedostupno. Zamisao da postoji još neki izvanmedijski ostatak, pokretač je ekskluzivnog turizma ["Doživite Jemen drugačije"]. Izvanmedijsko iskustvo pretvara odslikavanje u jedinstven događaj - "Snimio sam prvu fotografiju Yetija." Iz toga kuta izvanmedijsko se vidi kao zona koju treba osvojiti ili kao zanemareno područje koje se uvijek može opet otkriti. Pomisao da postoji izvanmedijska stvarnost i sama je efekt medija i prvi amandman carstvu medija. Oni čine više od običnog nabijanja podataka simboličnim vrijednostima i značenjima. Dodaju više od zbirke tehnoloških veza. Osim produktivnih i represivnih moći, mediji imaju i moment negacije. Ako postoji nešto izvanmedijsko, onda samo unutar samih medija, a ne izvan njih. Tako nešto moguće je locirati na presjeku dvaju medija, između "ne više" jednog medija i "ne još" drugoga. U toj crnoj rupi oni dostižu granicu osjetila. Uvjetovanje se privremeno gubi, moć medija tetura i tvore se pogrešne veze

koje izlaze izvan područja informacija. Sadržaj medija je prethodni medij, pisao je Marshall McLuhan. Neizbježna posljedica tog pravila je da oni koji teže sadržajnoj dubini uvijek završe na prethodnom mediju. Za pisanje, to je glas; za fotografiju, to su slikarstvo i grafika; za film su to fotografija i kazalište; za radio, to su pripovijedanje i koncert; za medijski paket kao cjelinu, to je opera u svojoj devetnaestostoljetnoj formi Gesamtkunstwerka. Sve moguće kombinacije postižu dubinu na isti način. Pojmovima prisutnog medija, pisac se usredotočuje na enigmu stila, fotograf se usredotočuje na tehniku uokvirenja svjetla i na njezin odnos prema tamnim površinama, a filmaš eksperimentira s kombinacijom statičnih slika i tame između njih. Izražajan sadržaj uvijek je rezultat retro-pokreta. Moramo uroniti u medij kojim se služimo da bismo zadržali svoj kreativni moment, da ne bismo bili zavedeni vlastitim sredstvima. Samo potpuna kontrola svoga medija vodi do autentičnosti; drugim riječima, do posve kontroliranog učitavanja njegovih tokova podataka. Autentičnost je svojeglavo korištenje otpora nekog medija ne bi li se osigurala trajnost tog izraza. "A riječi se pokoravaju mom pozivu" [Yeats].

Prema McLuhanovom pravilu, na granici između nekog medija i njegovog sljedećeg medija postoji trenutak kada medij A gubi svoj prvotni sadržaj i postaje sadržaj medija B. U tom trenutku A gubi svoju nematerijalnu funkciju i postaje prazan kanal, koji ne prenosi ništa. Na trenutak, medij A je lišen informacija, bez sadržaja, autonoman, konkretan, te tako postaje sam prenosivi materijal. U prijelazu na film, jedinstvene fotografije pripremaju se sekvencijalno i povezuju na celuloidnoj vrpci. Fotografija gubi pojedinačan kontekst i značenje: izolaciju pojedinog trenutka. Medij B manipulira prazninom A da bi stvorio nov sadržaj. Oni koji poriču vlastiti medij čine to da bi ga tako ispraznili da se

mora pojaviti nov medij i ponuditi nov, zadovoljavajući kontekst za smisao staroga. Negatori ne traže dubinu, već traže izlaz: odbili su onaj koji veličaju autentičari. Njihov medij više ne može funkcionirati, a nov medij još nije stigao. Kockaju se s nepredvidljivim, koje leži onkraj granica starog medijskog programa. Izazivaju medije da dokažu da rade više od obične obrade informacija.

Da biste pratili neku posebnu karakteristiku medija, morate pronaći trenutak u kojem on napušta svoj sadržaj. To se događa kad medij iscrpi svoj program. U tom trenutku dovršenja, sadržaj i medij se približavaju i mogu se zahvatiti kao sirovina za sljedeći krug. Ono što je vrhunac na medijskoj razini trenutak je panike i nadahnuća na strani korisnika. To je dolazak nezamislivog; odgovor medija.

Eksperimenti onoga što se post factum naziva avangardom nikada se ne provode sa specifičnim ciljem na umu. Uvijek ste ili zakasnili ili uranili; samo moda uvijek dolazi na vrijeme. Negacija fanatično ustrajava na određenoj vrsti korištenja medija kako bi prizvala nešto čije se postojanje naslućuje u nelagodi zbog uobičajenog korištenja medija. "Možeš slikati kao lud, pa što onda?" Dok se eksperimenti ne dovrše, medij i dalje pumpa, štrca, viče, dok "ono" ili izađe ili ne izađe. "Ono" nije iskustvo koje rezultira iz subjektivnosti medijskih radnika; to je tehnološki efekt, predmetna strategija, dar s druge strane - tehnološka sreća. Sreća je definitivna percepcija, iskustvo tog osjećaja koje ga postavlja na frekvenciju koju samo vi možete slušati, ovdje i sada. Godine 1922. GOTTFRIED BENN se osvrnuo na ekstatično razdoblje koje je proveo u okupiranom Bruxellesu 1916: "Izuzetno proljeće - tri posve neusporediva mjeseca. Kanonada na Yseru, svakoga dana, život koji drhti u ozračju tišine i izgubljenosti; živio sam na rubu gdje otkazuje postojanje, a počinje Ja. Često se prisjećam tih tjedana: oni su bili život i nikada se neće

vratiti; sve ostalo bilo je praznina." Ti tjedni nikada se neće vratiti jer su zabilježeni u pričama o Rönni i pjesmi "Karijatida" koju je BENN napisao tih mjeseci. Njegov medij, pisanje, držao ga je potpuno pod kontrolom, kao i on njega. Rezultat je bila apsolutna proza, suvereno pjesništvo. Kad pravi vezu između svoga tijela i svoga medija, između A i B, između Ja i postojanja, preko svih jazova, Benn smješta to iskustvo na granicu između života i smrti.

U tom ozračju smrti i gubitka, BENN nema ništa doprinijeti i nema obrane; on je u položaju fotografije, jedne slike na celuloidnoj vrpici: dio šire cjeline koja briše pojedinačnu egzistenciju i čini je produktivnom. Uspostavljanje medijskih veza, trenutak odsutnosti svake medijske slike, prolazi sferom iskustva kao vezom između postojanja i Ja. Medijski link daje mu vlastiti moment. Neko vrijeme balansira na granici između čovječanstva i medija.

Mediji počinju preuzimati prethodne medije kao sadržaj. Na televiziji pedesetih prikazivalo se cjelovečernje drame [uključujući pauze]; prve stvari izgrađene u virtualnoj stvarnosti bile su pusti uredski interijeri. No tada netko otkrije, ili navede medij da otkrije, da se sa starim materijalom može činiti nešto drugačije; to je jedini način da se pokaže na tajnu koja je nedostajala svim prethodnim medijima. Tako se dodaje novo područje teritoriju iskustva ili se neko staro čini nanovo dostupnim. No čim medij otkrije svoju tajnu, ostavlja prijelaz s prethodnog medija iza sebe i postaje suveren. Kada medij više nije ništa drugo nego medij i kad unese svoj jedinstven moment u igru, on više ne sili podatke koje bi trebao prenijeti i ne vrši pritisak na one koji ga slušaju.

BENN je pisao pjesme "bez vjere, nade i ljubavi". U Bennovu iskustvu Bruxellesa njegov medij oživio je nešto što nije postojalo dok je njegov medij bio suveren; antropološkim pojmovima rečeno, nešto što je bilo mrtvo dok

se nije izvodio obred u kojemu se razmjenjuju živi i mrtvi, šutnja i riječi na papiru. Obred lutanja i pisanja u Bennova "tri posve neusporediva mjeseca" činio je njegov život mogućim i osiguravao da on bude više nego preživjeli. On je ponudio izlaz i povratak; on je održao njegov svijet na životu.

Godine 1949. BENN je u jednom uvodu svojim ranijim djelima napisao: "Općenito ne znam što pišem, što kanim napraviti niti kako se nešto pojavljuje u meni, ni u prošlosti ni sada. Znam samo kada je djelo dovršeno. Ali cjelina nije dovršena. 'Kruna stvaranja, svinja, čovjek', piše moj prijatelj Oelze sumnjičavo; to je ključan stih u ovoj knjizi. Nije samo dijaboličan, nego je ne-goetheovski, ima okus sumpora i apsinta, ali u svom djelu vraćam mu se cijeloga života." Čemu se on zapravo vraćao? Nakon autopsije dvije tisuće trupla na medicinskom fakultetu, mladi BENN izgubio je svaku podnošljivu sliku čovječanstva. Sve se posve umirilo; šest pjesama povjereno je papiru - njegova prva djela. Umjetnost je izronila iz mraka nakon tijela kao trupla, nakon potpune negacije tijela kao medija života i praznina je odgovorila i postala glas njegova pjesništva. Medij pjesništva odabrao je njega. Veza između nestalog tijela i napisanog teksta bila je medijska veza koju je BENN napisao. Htio to on ili ne, da bi napisao svaku novu pjesmu, BENN se morao vratiti na vrata mrtvačnice u kojoj je zauvijek ispraznio tijelo da bi ga pretvorio u poeziju. Da bi mogao napisati nekoliko utješnih stihova, BENN je uvijek prije toga morao vidjeti potpuno propadanje i raspadanje života iza vrata sobe za obdukcije koja je bila njemu namijenjena - koja je njega odabrala. Svatko ima takva vrata. To je točka gledišta. BENN je izrezao medij tijela na trake i završio je u mediju pjesništva. Tako je tijelo [njegovo i tuđa] postalo temelj njegova jezika.

"Mediji" u svojoj trenutnoj formi također traže vrata

za sljedeći medij, za van, premda se čine vrlo daleko od te točke. Suvremeni mediji još izvode svoj sadržaj iz izvanjskosti; žele biti ispunjeni, žele iskušati cjelokupan svoj program. Masovni mediji još su u fazi kada, da bi mogli funkcionirati, moraju uništiti sav materijal koji su usisali. Oni koji si dopuštaju da ih se postavi u sliku, tj. snimi, "umiru" u tom postupku, gube tjelesnost, gube prisutnost na jednom mjestu i postaju zbirka bitova koja se može prenositi posvuda. Vampirski mediji još nisu pronašli svoju posebnu tajnu izvan materijalne stvarnosti. Tek kada prođu potpunu dematerijalizaciju, moći će ući u nematerijalno. Mediji već tvore sistem u kojemu ljudi više nisu potrebni, osim kao materijal za skeniranje. U medijskoj mreži čovječanstvo je prije iritirajuća prepreka, zagušen čvor, generator šuma, nego uvjet njezina postojanja. Ako mediji doista žele osjetiti uzbuđenje svog funkcioniranja bez šuma, morat će se osloboditi ljudskih bića. Moć digitalnih medija je u tome što proizvode slike, zvuk i tekst samo matematičkim formulama. Vanjski svijet uopće im ne treba.

Izvanmedijsko je ono što se, ma kako potpuni bili mediji u svojim tehnikama reprezentacije i ma kako korisnici kontrolirali svoj medij, nikada ne može izraziti niti shvatiti unutar djelovanja dotičnog medijskog paketa. Mediji isključuju izvanmedijsko iz područja znanja ali istodobno omogućuju da se ono iskusi - kao ono što nedostaje. To je poseban trenutak određenog medija. Kada glas ne govori, čuje se samo šutnja, ali govor je moguć samo sa šutnjom. Izvanmedijsko je poput modela atoma: ako se od njega može napraviti trodimenzionalna reprezentacija, onda ga se ne razumije, a ipak je osnova svega što postoji. Izvanmedijsko se pojavljuje kao negacija informacije u mediju. Ne radi se o bitovima podataka koji se pojavljuju u određenoj situaciji ispred i iza kamere, ne radi se o onome što je prikazano na fotografiji, nego o njezinoj fotogeničnoj kvaliteti. Bez

fotografije nitko ne bi znao da neka lica, stavovi i elementi krajolika u određenom svjetlu i možda iz nekog kuta posjeduju nešto što je nevidljivo bez fotografije: fotogeničnost. No to ne kaže ništa o tome što je prikazano na slici. Fotogenij je tehnološka sreća. Kada fotograf baci pogled na kontaktni papir, on ima moć odrediti konačnu sliku. Ono što je bilo reprezentacija [fotografija] preobražava se u nešto što nije nikada bilo u predstavljenoj stvari [fotogenij]. U filmovima je fotogenični efekt poznat kao treće značenje: ono koje preostane pošto se analizira važnost filmske sekvence unutar priče i njezina simbolička interpretacija. Budilica, nečija kosa u punđi, par papuča, plahte na štriku. Dodana vrijednost, prisutnost smrti, tišina. Prizvana u tekstu o fotografiji, jeziku, filmu ili videu, u pripovjednim oblicima ili simboličnim kontekstima, ali ostajući izvan bilo kojeg opsega, ma kako se on rastegnuo. A upravo zbog toga se i rasteže. Izvanmedijsko je najmanja kritički zamisliva kategorija, a i najkruća. Samo iz drugog medija se može otkriti poseban moment jednoga medija, ali što je ta posebna kvaliteta, ne može se izraziti ni u jednom od tih medija. Ona postoji samo kao veza između dvaju medija, a ono što fotografija vidi u filmu razlikuje se od onoga što film vidi u fotografiji. Ali postoji još jedan poseban moment, kada se fotografija promatra iz slikarstva, pisanja, glazbe ili opipljivosti stvari. Sadržaj medija je korisnik tog medija. Komunikacija ne postoji. Dva medija se dotaknu, svaki zabilježi što mu je vidljivo iz vlastite perspektive, a to doživljavaju kao zajednicu u prepoznavanju medijski specifičnog momenta onoga drugog. To je razumijevanje: A vidi u B-u ono što samo A može vidjeti u B-u, a B zauzvrat ne kaže ništa, videći u A-u ono što samo B može vidjeti u A-u. Ako postoji bilo kakva zajedničkost na ovom planetu, onda se ono što je bitno neizrazivo, izvaninformativno, ne-medijsko, prepoznatljivo samo kao pomak

s jednog medija u drugi. Taj nesporazum stvara kreativnost bolje od bilo kojeg drugog faktora. U transakcijama pronalazimo jedan drugoga, gradimo stvari. Kao što se neki režiser kod kuće može nazivati nostalgичnim nacionalistom, a u inozemstvu uglednim umjetnikom koji uzdiže filmsku umjetnost na novu razinu, tako je i nesporazum sredstvo kulturnih prijenosa.

Izvanmedijsko nije subjektivna, psihološka reakcija, nego fizičko iskustvo koje stvaraju mediji. Uzmimo treće značenje u filmovima. U crno-bijelim filmovima treće značenje pojavljuje se kao erotični efekt. Hiperproporcionalno uvećanje lica na ekranu stvara dojam da je lice tako blizu da ga želite poljubiti. Kombinacija glume i svjetla lišava lice svakog prepoznatljivog izraza i daje mu tjelesnu moć. GARBO i DIETRICH nisu trebale lascivne poglede da nadahnu tjelesne reakcije publike. Prvi plan u boji nema takav učinak, ali isto se postiže pokazivanjem cijelog tijela. MADONNA manipulira tijelima gledatelja, ne svojim licem, nego snimkama pune duljine tijela. Kod nje djeluju grudi i pokreti bokova. Razmotreno unutar samih medija, izvanmedijsko nije treće značenje ni fotogenični efekt; to su tijela gledatelja. Odatle opsesija kamere da neprekidno kruži oko tijela. Svi i sve se moraju silom ubaciti u sliku, u potpunosti, ako je moguće, u živo. U filmovima tijela su izvan-informativna: slike, informativno, mogu dotaknuti tijela ali nikada ne prodru dublje, što je razlog zašto se publika nikada ne zasiti gledanja filmova i održava tu industriju u pokretu. Mediji aktivno traže načine kako da ostvare svoje izvanmedijsko, što je jedini mogući oblik tjelesnosti za njih. Ali škljocaj se ne događa jednostavno kada tijela dospiju u sliku. Događa se samo kada u igru uđe treće značenje. To je više od kvantitete ili kvalitete - to je udica na koju se zakačite.

Mediji ne mogu stvoriti materijalna tijela; oni u najboljem slučaju povisuju tjelesnu svijest. Mediji proizvode

samo sljedeće medije i sa sobom nose tajnu svoga pristupa. Tajna nepokretne fotografije je pokret; tajna filma je sveprisutnost televizije; tajna televizije su njezine autonomno generirane digitalne slike i autarkičan zastoj bioloških i kemijskih droga. Viđene iz tijela, sve slike su izvanjske. Tijelu je bilo sasvim dobro bez celuloida i filmskog platna, ali vizualni mediji ne mogu bez tijela. To se mijenja tek dolaskom kompjuterske grafike i psihodelije. Stari mediji ne otkrivaju postojanje neke univerzalne tajne, baš naprotiv: dokazali su da svaki prazan prostor sadrži vlastitu tajnu, vlastito izvanmedijsko, tajnu koja se može otkriti samo tim specifičnim medijem, upravo kao što je jezik otkrio šutnju. U svakoj upotrebi medija važna je veza. "Make it new" [EZRA POUND], znači učiniti stari medij suvremenim povezujući ga s novim, kao što je POUND učinio svojim Cantosima. "Moramo biti apsolutno moderni" [RIMBAUD], znači upravo suprotno: ostavite stare medije iza sebe i uronite u nove. Svi mediji koji su dosad postojali mogli bi se izraziti jezikom. Čak i cyberspace je prvi put predstavljen u knjizi [*Neuromancer* WILLIAMA GIBSONA]. Jezik je apsorbirao toliko starih medija kao i televizija, i cvjetao je, dok su fotografija i film imali više teškoća. Zasad je jezični program i dalje univerzalan, ili barem toliko obuhvatan kao i program digitalnih podataka.

U teoriji medija nema smrti; to je vitalistička teorija. Mediji jednostavno imaju granicu prema umiranju i prizorima smrti. Smrt nije medijska. Niti su to iskustva blizine smrti. Izvanmedijsko nije isto što i to ne-medijsko, jer izvanmedijsko je nemislivo, nemoguće ga je iskusiti bez medijskog okoliša. Izvanmedijsko je negacija informacijskog sadržaja medija; smrt je negacija samih medija. Izvanmedijsko je iskustvo onoga što nije informacija, ali smrt je područje onoga što se ne može iskusiti. Možda smrt uopće nije granica iskustva, već je više nalik na otok daleko

od obale. S mrtvima je jednako lako komunicirati kao sa živima; svatko otkriva svoje. Snimke duhova, filmovi zombija, kucanje po stolovima, sobe zatvorene za anđele, nejasni glasovi na trakama: nijedan medij ne boji se navesti mrtve da govore u formatu koji možemo razumjeti. No kao što su živi odustali od potrage za definicijom života - nemoguće pitanje - mrtvi i dalje šute o tome što je smrt. Nemaju ništa reći jedan drugome o tome.

Desetog kolovoza 1941. KLAUS MANN boravi u New Yorku. Vruće je ljeto i svi su otišli iz grada. No on mora ostati i raditi na petom broju časopisa *Decision*, koji je pokrenuo za američku i prognaničku književnost. Vrućina. Nema morskog povjetarca. On otvara novine. Posljednja vijest datira od 29. lipnja. Hitlerova vojska upravo je napala Sovjetski Savez. "Kako je čudan taj Hitler. Počinio je pogrešku, i to presudnu. Ovo je početak kraja." Prijatelji i članovi obitelji s kojima se inače druži, zanimljivi susreti i poznanici, svi su otišli u hladnije krajeve. Deseti kolovoza. "Nikad usamljeniji nego u kolovozu..." U prostoru ispod redaka o napadu na Rusiju MANN bilježi nejasno sjećanje, gotovo klišeizirani citat. Tek jednu rečenicu. Zatim se počinje prisjećati imena njezina izvora i, tu i tamo, zapisuje dvije Bennove strofe koje je zapamtio:

*Einsamer nie als im August
Erfüllungsstunde, im Gelände
die roten und die goldenen Brände,
Doch wo ist deiner Gärten Lust?*

*Wo alles sich durch Glück beweist
und tauscht den Blick und tauscht die Ringe
im Weingeruch, im Rausch der Dinge,
dienst du dem Gegenglück, dem Geist.*

Protusreća. Nešto se u promijenilo u Klausu Mannu. Ja i taj moj predivan život. Ništa osim uspjeha. I ništa postignuto. Tek jedan od mnogih kolumnista. Sve je došlo previše lako. Uvijek slušajući druge da bi nešto naučio. Uvijek opijen stvarima i izmjenjujući poglede i ono što dolazi potom. Ipak, taj naš doktor... Je li *Decision* protusreća? Je li dovoljno to što više ne mogu dalje zbog sreće? Zašto nisam u vojsci, kao Tomski [njegov prijatelj] Svakog vikenda zove iz kampa za uvježbavanje: marševi, pucanje, ljuti narednici! A ja sam tako lijen. On mi zavidi na tome. Je li to sloboda?

Tada KLAUS MANN zapisuje preobrazbu kroz koju prolazi: *Decision* nije dovoljan, nije dovoljno pisati članke, želim napisati nešto veće, nešto veličanstveno: knjigu! Uvijek je živio u književnom miljeu, a sada proizvodi književni zapis onoga što počinje teći njime. Ozračje prijateljstva u kojem je oduvijek živio nadahnjuje ga da piše: "... tako ću imati novosti za Tomskoga kada me nazove iz Savannaha. 'Zamisli! Prvo poglavlje zamalo je gotovo...'" Napisavši tu rečenicu, MANN odjednom ustaje i izlazi. GOTTFRIED BENN je napisao svoje stihove 4. rujna 1936. u Hannoveru, gotovo kao potvrdu onoga što mu je KLAUS MANN napisao 1934. o njegovoj sklonosti nacistima: "Ako neki visoki umovi i ne znaju kamo pripadaju, oni tipovi točno znaju što njima ne pripada - ljudski duh." BENN je još istog dana na dopisnici poslao pjesmu svom prijatelji OELZEU. Prvi put je objavljena u njegovim *Ausgewälte Gedichte* ["Izabrane pjesme"] koje je KLAUS MANN uredio 1937. Tom prilikom je napomenuo: "Nije li očito da se on [BENN] u posljednje vrijeme razočarava, izolira, shvaća da je izgubio iluzije, čak i da se doveo u nemoguć i čudan, pa čak groteskan položaj? Jer ga nacisti ne žele, imajući nepogrešiv instinkt protiv svih njegovih kvaliteta? Jer više ne može pronaći publiku u Njemačkoj, budući da je njegovo malobrojno čitateljstvo ili deportirano ili utišano? Sada je mrzovoljan vojni liječnik u Hannoveru;

nije u zavidnoj situaciji." Ali, dodao je, to više nije važno; Benn je prođena stanica.

Sve dok mu se pjesma ponovno ne pojavi godinama potom, kao artikulacija nezavidne situacije vojnog liječnika koji zna da mu je malobrojno čitateljstvo utišano. Tada je u Klausu Mannu došlo do pomaka. Do sigurnosti. Taj pjesnik i svi moji zanimljivi poznanici ovdje, zaboravimo ih - samo je rad važan. Veliko djelo. Gledaj svoja posla i pusti da se ostali bave svojim.

Vrativši se u svoje odaje, MANN nastavlja pisati dnevnik, s viskijem i sodom na stolu: "Ali kakvu knjigu? Ovo je ozbiljan trenutak. Znam da jest. Ozbiljnost duboko osjećam. Želim napisati ozbiljnu knjigu, iskrenu knjigu. Može li roman biti posve ozbiljan, posve iskren. Možda. Ali ne želim napisati roman, ne sada, ne u ovom trenutku. Dosta mi je svih književnih klišea i trikova. Dosta mi je krinki, svih trikova simulacije. Je li mi dosta same umjetnosti? Više se ne želim igrati. Želim se ispovijediti. Ozbiljan trenutak - to je trenutak ispovjedi."

Odlučuje napisati knjigu na engleskom: *The Turning Point*, kasnije ju je sam MANN preveo kao *Der Wendepunkt*, upotpunjenu svojim dnevnicima iz ratnog razdoblja. MANN prolazi razdoblje preobražaja, dovršenja djela: dovršenja koje se sastoji od negativne verzije vlastite egzistencije, uključujući njegove knjige, koje ne smatra nečim što je proživio i napisao, nego materijalom za razmatranje na višoj razini, razini autobiografije. U tom novom prostoru on napokon ne mora biti briljantan. Najstroži kriterij. Ali što apsolutna pjesma čini Mannu, što čini stari medij kada postane sadržaj sljedećega? RILKE je to objasnio u jednoj od svojih apsolutnih pjesama, četrdeset godina prije no što je to MANN doživio. U toj pjesmi RILKE je opisao suvereni medij: savršeni antički kip, dovršen nestankom glave, ruku, nogu i spolovila. Ostao je samo torzo: zatvoren u sebi, bez ijednog

pogleda izvana. Hermetičan. Rilkeov opis tog medija i sam je bio zatvoren; sve se uklapalo u sve drugo. Njegova totalna kontrola jezika prouzročila je totalnu autentičnost izraza. No, dovršivši svoj savršeni opis, grubo ga je popratio rečenicom: "Moraš promijeniti svoj život". Odjednom se nudi izlaz. Iskustvo "moraš-promijeniti-svoj-svoj-život" pri gledanju / čitanju / slušanju suverenih medija - to je iskustvo KLAUS MANN. Shvatio je to i preuzeo posljedice. Naravno, Rilkeova rečenica je dvosmislena. Njezino značenje može se tumačiti na beskrajno mnogo načina. Znači li ona: promijenite svoj život da biste sami mogli stvarati suverenu umjetnost [kao što je činio RILKE]; ostavite ženu i dijete i počnite lutati? Ili znači: promijenite život da biste vi i vaš život postali suvereni? Ili možda znači: o, kipe, promijeni se i postani živ. No za one na koje utječe ta apsolutistička magija, hermeneutika je samo dio igre. "Više se ne želim igrati" [MANN]. Promijenite svoj život: u ovom trenutku dovršenja postoji otvor, ovdje i sada, kroz koji zrači suvereni medij. Promjena je već počela. Vi ste već drugi. Potom slijedi zapanjeno otkriće: više ne mogu zamisliti život bez te pjesme, bez toga dana, bez toga oblika koji se pojavio na vratima i iznenada me naveo da shvatim kakva sam budala bio. Činjenica da apsolut ne primjećuje što se događa vani potvrđuje osobu koja to uočava o vlastitom životu; to je promjena. Iz te vječne i univerzalne žudnje da se bude drugdje, da se riješimo samih sebe, prelazimo u sigurnost bivanja ovdje, na ovoj jedinstvenoj točki u prostoru i vremenu, u ovom Ja, u ovom postojanju. Samo oni koji su jedno sa sobom sposobni su za preobražaj koji ih vodi u ekstazu i mijenja ih. To je dovršetak. Hermetizam je proizvod diskontinuiteta. Iza Ja i postojanja pojavljuje se prostor; metamorfoza počinje. U sadašnjosti se pojavljuje nešto došlo odnekud, izvana. Neizgovorivo. Ozračje šutnje i izgubljenosti. Tehnološka sreća. Suvereni mediji. Pročitani

stih. Zraka svjetlosti. Ali bio je luđački vedar dan. Prilika pred prozorom. Pomislih: jesi li to ti? Ljudska svijest pomiče se od jednog medija prema drugom i u trenucima prijelaza postaje svjesna svoje medijalnosti. Gdje jedan medij prestaje, a drugi počinje, na trenutak ne postoji nijedan medij. Predstavlja se ono što se ne može kodirati; nekanalizirano, šutnja boga, ne-čovjeka. Prostor, prostori mogućnosti. Nezemaljske tišine. To izvanmedijsko je negativitet. Negacija je ono što se ne može kodirati pa teče medijem i uzrokuje njegov kolaps. Samo oni koji uništavaju svoj medij mogu izraziti ono što treba izraziti; ono što nema izraza postoji izvan medija.

Dakle, suvereni mediji kombiniraju medijsko s uništavalačkim nagonima medija i od svakog medija zahtijevaju savršenstvo, jer savršenstvo je najbolje uništenje. Zatim se otkriva sljedeći medij.

[Umjetnikovi mediji]

"Drevni proroci bili su televizori svoga doba, nabijeni oštrom, odlučnom i prodornom porukom."

Boelie van LEEUWEN

Sada, na kraju 21. stoljeća, kada je bitka između umjetnosti i tehnologije izgubila značenje, možemo mirno razmotriti čime se to generacijama bavilo stanovništvo svijeta. Osvrnuvši se na tehnološke medije koji su bili instalirani izvan sebstva, vidimo da su se umjetnici donedavno borili sa svojim odnosom prema svijetu objekata, oslanjajući se na spremište stare mitologije da bi razjasnili blijedi ocrt svojih nevolja. Nestankom odvojenosti između subjekta i objekta posljednjih desetljeća, postigli smo povlasticu da krstarimo mitskom prošalošću i opskrbljujemo pretke slikama koje oni mogu dalje razrađivati.

Držeći se konvencionalne kronologije, impresionistički mediji s kraja 20. stoljeća mogu se karakterizirati kao sistem "uređaja" s tajnom. Svoju uvjerljivost izvodili su iz činjenice da sami korisnici nisu bili priključeni, nego je drugi gledao, slušao ili govorio unutar njihova senzorijska. Tada je to nalikovao modernoj verziji devetnaestostoljetne fraze "Ja jest onaj drugi". Taj elektronski efekt otuđenja određivao je ono što se na kraju pojavljivalo iz unutrašnjih svjetova umjetnika i kristaliziralo u njihovim djelima. Nezadovoljstvo

medijima posljedica je neugodnog osjećaja da je nečija autentičnost uvijek nadahnuta nečim stranim. Mediji su imali na raspolaganju neiscrpan rezervoar globalnih informacija. To je priječilo kontakt s izvorima imaginarnog: slikovlje osobnog nesvjesnog gotovo prirodno je padalo u entropijsko stanje nepovezanih stavaka. U tom vječnom tematskom danu, umjetnosti je nedostajala vlastita misija. Umjetnike je njihov nedostatak zaštite tjerao da traže najveću moguću pažnju medijskog tržišta, kako bi uz pomoć preosvjetljenosti mogli prizvati sjenu tajne.

Oko 2000. godine razvijene su dvije strategije koje su na kraju rezultirale ekspresionističkom fazom medija. S jedne strane, bijeg u materiju. U okružju vrlo popularnog antimedijskog masovnog pokreta koji se odrekao medija u korist stvarnosti, društveno angažirani umjetnici preobličili su svoj odnos s materijalima u kult pouzdanosti. Vratili su se "bitnome; vječnome". Svoje obožavanje stvari propagirali su kao reakciju na virtualno, na pretjeranu virtualnost globalne svijesti. Umjetnička škola materijalnog poretka vidjela je poticanje pamćenja prirode kao svoju društvenu odgovornost. U grozničavoj potrazi za budućom besmrtnošću, ti ekološki realisti dizali su spomenike unutar veličanstvenih ruševina moderniteta. Prodajući svoju umjetnost kao posljednju šansu da se čovječanstvo spasi od medija, oni su na taj način konspirirali sa svjetskom vladom u jednoj korumpiranoj zavjeri protiv stanovništva planete. Tako su na sebe navukli istu sudbinu koja je zadesila narodnu umjetnost i socijalni realizam u totalitarnom 20. stoljeću. S porazom antimedijalista čak i njihove skulpture nestale su u depoima povijesti umjetnosti.

S druge strane, početkom 21. stoljeća svjedočili smo pokušaju suverenih medija da dematerijaliziraju svijet. U svojoj transnacionalnoj mreži, multimediji su se valjali u metežu potaknutom kratkim spajanjem raznih medija. Njihova

škola prva je ostvarila izravnu vezu između medija i sensorija. Pod utjecajem droga, NIETZSCHEA, BURROUGHSA I PYNCHONA, pripremili su se za svoj uspon. Onaj neugodni osjećaj da nas posjećuje Drugi koji nas ignorira i nameće nam svoj svijet, njihovi mislioci tumačili su kao bijeli šum. Pokazalo se da je ljudska subjektivnost medijski nusprodukt bez ikakvog dodatnog šarma i opasnosti. Suvereni umjetnici bili su izvrsni u stvaranju umjetnih kontinenata. Cjelokupnim svojim neprirodnim globalnim otporom, pošli su na put kroz unutrašnje iskustvo, koje će od sada biti izravno povezano s neuralnim mrežama i biosoftverom.

Progonjeni komercijalizmom psihopotrošača, suvereni umjetnici tražili su utočište u obliku medijske kontemplacije koja je ubrzo počela smatrati izvanlaboratorijsko eksperimentiranje kao neprihvatljiv poduhvat. Prijeteći da će popustiti u svom odvojenom svijetu, odgovorili su pokretom u istraživanje. Na početku su promatrali ljudski mozak kao model za otvorenu arhitekturu svojega hardvera i softvera. Svojim neuralnim mrežama i biočipovima utrli su put kroz *think tank* homo sapiensa. Zatim su došli do zapanjujućeg otkrića: marljivim radom razotkrili su duh kao bezvremenu medijsku matricu otvorenu neposrednom istraživanju. No to je sve njihove ranije trikove u virtualnoj stvarnosti, cyber-prostoru o kojem je pisao JULES GIBSON još 1985, pretvorilo u običnu dječju igru.

Kada umjetnost ne teži prikazati vlastito vrijeme, onda pribjegava klasicima. Smatra se da mit sadrži vječne istine koje se mogu pregledati suvremenim metodama. Mitologija i danas ostaje gotovo neiscrpan izvor formi i motiva. Antitematsko se stoljećima uspješno oslanjalo na tematičnost mitologije. Prema njoj, ljudska bića po prirodi oponašaju Edipa ili Euridiku u najneugodnijim trenucima. Oni profinjeno mijenjaju taj vječni povratak istoga: o njemu ne bismo trebali misliti kao o krugu, nego kao o spirali [JÜNGER]

ili vrtlogu [YEATS]. Neograničena upotreba mitologije omogućuje umjetniku da nam predstavi upitne trenutke zbog kojih zastajemo i na trenutak razmatramo sadašnjost. Čak i zastupnici napretka rado se koriste mitovima kako bi nas spriječili da ponovo padnemo u njih. Napokon, te su priče skovane iz najtvrdog gvožđa te su u stanju izdržati snažne udarce i svugdje ih se daje primijeniti.

Medijska era bila je pogodno doba za oporavak i demokratizaciju mitologije. Posluživši kao nasljeđe devetnaestostoljetnih pisaca i slikara, u 20. stoljeću izgubili su mitovi svoju povijesnu konotaciju tradicijskih priča. Uvedeni su u narativni okvir televizije i prepoznavanja uzoraka kompjuterskih programa, što je zamijenilo klasifikaciju podataka u Gutenbergovom svemiru linearnog govora [MCLUHAN]. U 21. stoljeću autentične priče koje su nekoć ujedinjavale lokalne civilizacije počele su posvuda puniti blagajne. Tako i dalje uspijevaju zapošljavati one umjetnike koji ignoriraju problem nematerijalnosti. Upravo fizički aspekt tih mitova, s njihovim iskrenim pristupom nasilju, svetosti i bestijalnosti, omogućuje blagotvoran povratak izgubljenoj tjelesnosti.

Pustolove koji su odlučili istražiti mozak čovjeka i kompjutora nije zanimao taj oblik mitske zabave. Kada su stupili u bezvremenu medijsku matricu uma, dobili su izravan pristup zamršenim izvedbama imaginarnoga. To s njihove strane nije zahtijevalo arheološka iskapanja ni proročke darove. Shvatili su da ne moraju biti geniji ni izabrani da bi se suočili s ljudskom prirodom i njezinim užasima. Dogodilo se da su imali prikladnu opremu, a već je to bilo dovoljno šokantno. Ispitavši spoznajne funkcije mozga, prodrli su u geološke slojeve pokopane ispod senzorijske. U tim fosilima otkrili su mreže koje su nadahnjivale svećenike, mistike, pjesnike i osnivače carstava i religija. Čudno je to što su ti junački barjaktari prosvjetiteljstva uvijek primali svjež in-

put iz tog bezvremenog arsenala, ali ga nikada nisu vraćali natrag. Jedini koji su mogli dati viziju tim prorocima bili su oni koji su imali pristup istim slojevima. Na njihovo čuđenje, ti astronauti mozga, koji su daleko nadmašili cyber-prostor, morali su priznati da su sami morali stvarati te mentalne slike. Prihvatili su taj poziv. Nakon stoljeća i pol, njihova znanost napokon je pronašla svoju misiju. Njihova znanstvena naobrazba diktirala im je oštre i odlučne poruke. Postali su umjetnici naše sadašnjosti. No to je upozorilo i na kraj mita kao vječne istine, i dijalektike umjetnosti i tehnologije.

Otada je zadaća umjetnosti da proizvodi materijal za prošlost. Nakon kraja 21. stoljeća čak će i umjetnost biti posvećena podatnosti svijeta. Umjetnici proizvode slike koje će se zauvijek vraćati, čak i u svoje vlastito vrijeme. Iako postoje univerzalna djela koja su hitovi kamo god pođu, nebrojeni mjesni studiji proizvode za lokalno tržište buduće arhetipove mitova naših predaka.

[Svijet nakon medija]

Jer ja sam ništa, a nisam to znao.

Thomas A. KEMPIS

Mediji su prazni predmeti. Smješteni iza trodimenzionalnog, oni su zrcalna slika Boga. Kao što je Meister ECKHART rekao da voljeti Boga znači ne voljeti nikoga, tako strast prema medijima može biti samo čežnja za zaboravom. U cijeloj povijesti Bog je uvijek morao promatrati svijet i izlagati njegovo značenje i budućnost. Bombardiran molitvama, žrtvama i slikama, napokon je umro u činu suosjećanja prema čovječanstvu, ili u osveti njemu, čovječanstvu koje nikada nije prihvatilo činjenicu da je on želio samo - ne biti nitko.

Kada je Bog nestao iz središta zanimanje, Zemlja je preuzela njegovo mjesto kao središte svemira. Kada je i ona nestala, prazninu u središtu svijeta ispunilo je čovječanstvo kao mjera svih stvari. Šezdesetih godina, nakon dva stoljeća prosvjetiteljstva i industrijske proizvodnje, iznenada smo morali priznati da je i čovječanstvo nestalo. U tom trenutku su mediji kao cjelina bili pozvani da premoste taj jaz i smjeste ruševine povijesti u globalnu sliku.

Dotad su mediji bili nevini prijenosnici poruka, od odašiljača do prijemnika. Bez obzira na to koliko njihov sadržaj bio subverzivan ili zakonit, sami mediji nikada nisu

zastupali određeno stajalište. Da bi se riješili informacija kojima su bili opterećeni, jednostavno su puštali njihov protok. No iznenada su se našli emancipiranima kao središte moći u informacijskom društvu koje zastupa vjeru u opću komunikaciju. Prisiljeni biti potpuni objekti, stekli su vlastitu moć bijega koja ih je odvela u istom smjeru kao i njihove prethodnike.

Mediji su postali globalni i univerzalni. Kao što su misionari i križari doveli Boga na sve kontinente, pa su potom ljudi bili odgovorni za sve obilje i bijedu na svijetu, tako su danas sveprisutni mediji. Svako mjesto odmah se predstavlja posvuda preko satelita i optičkih kabela; globalno gledište je jedina preostala međunarodna perspektiva. U isto vrijeme, svaki predmet ima mogućnost postati medij. Odjeća, keramika, pokućstvo, grad - postali su medijem nacionalnog političko-spolnog identiteta i duha vremena. To su termometri mentalnih stanja. Drveće nam govori o jačini vjetera i zagađenju okoliša. Sve prenosi značenje; sve nam nudi informacije o nečemu drugom, a ne o samome sebi. Gdje su prije bili predmeti sada su informacije. Ne postoji druga stvarnost osim medijske. Kad se centraliziraju, sve stvari teže prema vlastitom maksimalnom opsegu, samo da bi na kraju posve nestale. Čak i mediji ubrzo dostignu svoju točku omega, u kojoj koincidiraju duh i materija i stvara se praznina koju će popuniti novi duh. Dok su Bogu trebala dva tisućljeća, a ljudima dva stoljeća, medijima će trebati najviše dva desetljeća da nestanu s pozornice. Taj megatrend nije očit samo zbog brzine kojom tehnološki sistemi slijede jedan za drugim, nego i zbog brzine svjetlosti, nalik na molitvu, kojom se informacije reproduciraju. Mediji se već izlažu u muzejima.

Flim, prethodnik elektronskih medija, objavljen je kao sedma umjetnost tek kada se urušio studijski sistem njegove industrijske proizvodnje. U tom trenutku film se dez-

integrirao od aktivnog društvenog faktora u predmet filmofilske žudnje. Filmofilija je postala jedini način da se filmovi gledaju i cijene. Filmska industrija reagirala je tako da je i sama postala maniristička i akademska. Ponašanje gledalaca svelo se s kolektivne recepcije na pojedinačno iskustvo. Film, nekoć izvor priča s kojima se publika lako mogla identificirati, postao je umjetnički proizvod zbog kojega ste se pitali koji pristup ste vi sami mogli preuzeti. Muzej je bez napora preuzeo film kao umjetnost 20. stoljeća par excellence. Slično operi kao ostatku 19. stoljeća, film subvencioniraju javni i privatni sektor, praćeni kritičarima i skandalima koji ga čine komercijalnim. Kino bez medija je poput ribe na suhom. Istovrstan konzervacijski napor zateći će medije na početku 21. stoljeća kao muzejsku umjetnost fin de siècle. Mediji neće moći disati ako ne budu obuhvaćeni digitalnom mrežom.

Otpor prema potajnom samouništenju medija pruža kasta videofila koji su posvećeni očuvanju medija kao umjetnosti u obliku protesta protiv prijetnje nestanka. Ti medijski radnici imaju pred sobom složen posao. Njihov društveni položaj još nije poprimio konačan oblik. U bliskoj suradnji s digitalnim misliocima, oni su izabrali obrazovnu zadaću upotrebe kableske televizije, umjetničke galerije i muzeja da bi prilagodili zaostale ljevičarske klase [koje beznadno kaskaju zbog svoje političke prošlosti i još čekaju da ih se inicijalizira u medijsku okolinu] još neviđenim mogućnostima jezika i obreda našega vremena. S druge strane, čini se da one agitiraju protiv neopreznog doticaja masa s medijima. No njihov pokušaj da otuđe ili protumače televiziju navodeći je da se pojavi kao predmet u zadanoj okolini ne protivi se ničemu jer je televizor kao komad namještaja uvijek bio outsajder. Audiovizualnoj avangardi preostaje da vodi apsolutno nepristrano fundamentalno istraživanje načela zvuka i slike.

Izolacija, estetizacija i ubrzavanje slika rezultirali su revolucionarnim žanrom videospota, koji se odmah pretvorio u mjeru svih stvari i trenutno određuje ritam filmova i televizijskih vijesti. U najboljem slučaju, tendencija zamrzavanje slika i svođenja televizije na narcističku introspekciju stvorit će novu kulturu plakata. Sve anti-tehnike koje su izumili video-umjetnici vode do neizbježnog ubrzavanja medijskog samouništenja. Širenje video-umjetnosti pridonijet će devaluaciji slika. U bliskoj budućnosti, držeći korak s filmom, jedina reakcija publike na slike bit će: kako bih to ja mogao napraviti?

Po definiciji, medijafilija kao hobi rezervirana je za izabrani tržišni segment. Strastveni skupljači slika možda su svjesni ljepote onoga što im se sviđa, ali neposvećenima su njihove zbirke jednako beznačajne kao što su dojmive. Ravnodušnost je najveća prijetnja za još prisutne medije. Kombinirano s nepreglednom količinom kanala, daljinsko upravljanje omogućuje da se nezanimljive slike odmah isključuju sve do otkrića da čitava ponuda slika nije vrijedna ni slova. Kada u trenutku prijenosa reklamnog spota dođe do masovnog preključivanja na druge programe, reklamna scena bit će prisiljena povući se iz medija. Iz dosade čovjek će se prešaltati na medijima siromašnu dijete, a sa ovisnike o medijima organizirat će se grupe samopomoći.

Već je sada na djelu jedan pokret koji iz čistog oduševljenja za društvom bez slika hoće vratiti socijalizam kao zabranu da se slike uključuju u deklaraciju univerzalnih ljudskih prava utemeljenih na judeo-islamskom Svetom pismu. Kao što je smrću Boga vjera postala privatna stvar, tako će i slika postati pitanje osobnog iskustva koje će se, u najboljem slučaju, organizirati u tajna društva krivovjernih medijatista. Urušavanje stvarnosti u medijima prikladno je zabilježeno i objavljeno. Zabrana slika prouzročit će lančanu reakciju: silazak medija u stvarnost. Zapanjit ćemo se kad

se opet nađemo u svijetu punom predmeta koji više ne zrače značenja. Socijalizam, bez jamstva historijsko-materijalističkih zakona, uspostaviti će se u praznini postmedijske ere. Komunizam usmjeren prema objektima vladati će u društvu oslobođenom od slika.

[S Balkan platom u Fukuyamin jarak]

Vesela vijest, prema CNN-u, da je rat odsada virtualna video igra, natjerana je u laž. Bez *countdowna*, uz nadu u precizna bombardiranja, nedostaje napetost. Rat u nekadašnjoj Jugoslaviji servira se kao "Veliko žderanje" bez digestiva, poput reda mini-iteama, od kojih čovjeku postepeno postaje zlo. Budući da klimaks izostaje, a konačna live-emisija ne dolazi, u prisilnoj vezi između medija i rata, kao mogućnost izlaza, preostaju samo izolirani slučajevi, koji se uveličavaju kako bi se krenulo naprijed. Sljedeća tragedija ili barbarstvo moraju biti još žešće prezentirani, kako bi se zaboravio neuspjeh od prošlog puta. Međutim, kada manjka djelujućih barbara i trijumfirajućih junaka, moramo si pomoći time što ćemo ganjati idealno tipičnu žrtvu, s kojom se možemo poistovjetiti: mi smo svi gubitnici.

Nakon pada Zida bilo je veliko pitanje u kojem će se obliku Istok kod nas ugnijezditi: kao gost na hrani u evropskoj kući, kao siromašni evropski izbjeglica ili kao poremećena divlja horda. Ali, kome je točno namijenjeno veliko pitanje? Istok je još uvijek jedna neodređena zona, pod sivim velom dima mrkog ugljena, pun nelagodnih priča o kozacima, gulazima, pustama, kombinatima, stambenim kasarnama, šubarama, paradnim bulevarima, teglećim konjima i mlakoj krumpirovoj juhi. Strah od Istoka, željeli su nas uvjeriti, stvar je prošlosti.

Ali, zastrašivanje nije ustupilo mjesto uvriježenom odnosu prema dalekom i egzotičnom, naime kombinaciji nenaklonosti i privlačnosti. Istok je previše blizu da bi bio egzotičan i previše mlad, da bi se u njega projicirale futurističke vizije. Na Černobil, Staljingrad, povlačenje preko Berezine i Atilu Hunskog još je svježije sjećanje. Na beznadnom Istoku vrijeme je stajalo: vojni pohod još uvijek može zapeti u blatu, snijegu i spaljenoj zemlji. Ruska mafija, poljski kradljivci automobila, češki gigoloi i srpski gangsteri slobodno šecu uokolo: trgovina ljudima, droga, oružje, ucjena, šverc stoke i prostitucija, njihov su posao. Nema ništa od bezbrižne kolonizacije neobavještenih i nevinih, čini se da slobodna tržišna privreda izaziva viruse, stagnaciju, zastoje i osiromašenje.

Kroz kršćansku misao usađena nečista savjest, da se neprijatelji moraju voljeti, nakon što su poraženi, umiruje se na sljedeći način: zatvorite granice, držite ih na rastojanju i jedite EU-svinjetinu. Pomoć Marshallovog plana je u redu, pod uvjetom da između leži ocean. Prema našoj povijesnoj lekciji, moramo se složno, požrtvovno i u finoj harmoniji latiti velikog posla na Istoku, pod stručnim vodstvom Evropske zajednice, Međunarodnog monetarnog fonda i NATO-a. Fantazija o obnovi još i može, na jedvite jade, savladati katastrofu ugrožavanja okoliša, bujice ljudi, neokomunizam i bankrotirane industrijske grane. Međutim, u slučaju kada jedna nacija odabere najkraći put u vlastitu propast, fantazija odustaje.

Komunistički hladnjak se odleđuje, a pokvarljiva roba počinje trnuti nevjerojatnom brzinom: svi neprobavljeni instinkti, iz vremena prije Drugog svjetskog rata, podižu glavu. Naučeni smo na to, da promatramo prošlost kao scenarij za dobar film, kao izvorni materijal, koji se po volji može otvarati, revidirati i pedagoški upotrebljavati. Tako se odnose civilizirani ljudi prema vlastitoj prošlosti. Na

Istoku još jednom ponavljaju prošlost, u kompletu s izgubljenim slavnim nasljeđem i nepriznatim junacima. Uz moto: "Veličanstvena budućnost leži iza nas", i što dalje iza nas, tim bolje.

Za Zapad je rat u bivšoj Jugoslaviji simbolično-terapeutska scena s humanitarnim statistima i time ujedno porođajni bol ujedinjene Evrope, koja će se definitivno razračunati s baukom evropskog građanskog rata. Gledatelji trebaju, u određenim pravilnim razmacima, iznova doživjeti prihvatljivu dozu traume. Koncentracioni logori, etničko čišćenje, sistematska silovanja, Sarajevo kao geto, ubijena Irmina nevinost i povratak Anne Frank, isto su takva obavezna mjesta. Ukoliko se glumci na snimanju bave nečim sasvim drugim, to je već njihov problem. Oni su samo instrumenti u rukama medijske terapije, koja je usmjerena na prizivanje starih rana u našoj savjesti. Time što se poistovjećujemo s ubijenom nevinošću na bojnopolju, postizemo vlastitu moralnu čistotu. Zato šaljemo svoje filmske timove, svoje plave šljemove i zato psujemo svoje neo-Chamberlaine. Naravno, ne postoji nikakav općeniti plan, nikakva centralna režija, jer akteri igraju u potpuno različitim filmovima.

Naš problem nije rat u nekadašnjoj Jugoslaviji, već savjest na koju on apelira. Prema tome, rješenje ne leži u vojno-humanitarnoj intervenciji, već u tome, da svoje terapeutsko prerađivanje njihove sadašnjosti u svojoj prošlosti, privedemo sretnom kraju. Stara ljevičarska lozinka, "Njihova borba, naša borba", sugerirala je da smo se mogli boriti zajedno s njima i za njih. Sada postoji recept, da svatko može voditi rat za vlastite ciljeve, da smije, da čak mora... Savjesni gledatelj i dalje promatra, dok ne krene nesmetano na noćni počinak. "Znali smo."

2.

Budući da ratu nedostaje ultimativni karakter, a izvještavanje ne može kulminirati u klimaksu s pripadajućim rasterećenjem, informacija se i dalje kuha na tihom vatri. Kada nedostaje lûk napetosti, tražena potresenost održava se minimalnom dozom, malim valovima moralne ogorčenosti u točno utvrđeno vrijeme. Medijskim potrošačima nudi se mnogo prostora za vlastite doživljaje. Takav je bio slučaj sa sudjelovanjem Sarajeva na evropskom festivalu šlagera [*"Sarajevo, can I have your votes please?"*]; cjelovečernjom televizijskom emisijom; jednim MTV-specialom; dijeljenjem živežnih namirnica u Beogradu; s dva video filma o rušenju mostarskog mosta; kontrolama na Dunavu; zaboravljenim Sandžakom; cijelom skalom stručnjaka, od tankočutnog generala do humanitarnog junačine; jednim igranim filmom snimljenim u napuštenom Vukovaru; ulogom medija; sakupljačkim akcijama; u jednom danu ponovo izgrađenom školom; faxiranjem u Sarajevo; pop & war; povorkama izbjeglica i debatama: o vojnoj intervenciji, o vjerskom pitanju, bojkotu, embargu i spoznaji. Nakon predstavljanja po redu, prilikom kojeg su se igrači mogli upoznati i zauzeti svoje mjesto na polju, nakon oslobađanja Sarajeva, nastupila je faza privikavanja. Sada svatko zna o čemu se radi, više nisu potrebni umjetni vrhunci, a izvještavanje postaje dio low-intensity terapije. Nada medija temelji se na proliferaciji žarišta. Zahrđale kamere i ograničeni liječnici moraju se opet pokrenuti: vrijeme je za reportaže o posljedicama po okoliš, za estetsko prerađivanje sakupljenog materijala, za tribune, standardizirane postupke i burn-out workshopove za humanitarne brigadiste, diplomatske misionare i druge kandidate za Nobelovu nagradu.

Ovaj rat mora imati neko ime. Još uvijek smo u potrazi za ispravnom odrednicom za evropsku enciklopediju dvadesetog stoljeća. Svi nazivi, sve definicije balkanskog

rata, pozivaju se na ovu ili onu lokalnu ili međunarodnu zavjeru. Svaka strana je uvjerena da je u pravu, ali nije niti jedna. Stoga, sve strane mogu one druge označiti kao iracionalne: "Oni nas ne razumiju, rade protiv vlastitog interesa, a time što su protiv nas, srljaju sve više u vlastitu propast. Kako je to moguće?" Ukratko, navodno su na djelu snage, koje se mogu lokalizirati u mračnim regijama. Počelo je time, da je Zapad vidio građanski rat tamo, gdje se za Slovence i Hrvate radilo o nacionalnom oslobođenju, dok su jugoslavenska vojska i Srbija željele sačuvati integritet velike Jugoslavije. MMF, Svjetska banka i drugi vjerovnici željeli su se prvo razračunati s insolventnom Jugoslavijom, nakon čega se mirno mogla raspasti. Čist i pragmatičan poduhvat: prilično je dugotrajno sanirati dugove pet do deset mini državica. Međutim, budući da je Srbija otkupila državni dug Jugoslavije, za najvećim dijelom smiješnu svotu, problem nije više aktualan.

Priznavanje Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine dokazalo je, iz srpske perspektive, da revanšistički komplot Vatikana, Njemačke i ustaša u egzilu, pobjeđuje u drugoj instanci. Argumentacija glasi, otprilike, da je nakon dva neuspjela pokušaja da se uništi Srbiju [Prvi i Drugi svjetski rat], sada put slobodan za papističko-germansku veliku Evropu. SAD su upravo na vrijeme shvatile, gdje leži njihova prilika. Prijeteća stabilizacija Balkana morala je na vrijeme biti spriječena i zato se rat preselio u Bosnu. Nezavisna bi Bosna, po Americi, obavila islamski posao: iskorijenila kršćanstvo, da bi zatim počela s pravoslavnima na Kosovu i Bosni i Hercegovini, zatim u Srbiji, Makedoniji, Grčkoj, Armeniji, Ukrajini i Rusiji. Ovu predodžbu moramo sagledati u kontekstu američke težnje, da ekonomsku velesilu Evropu isključi putem destabilizacije. Evropa to ne želi shvatiti, već se našla ukliještena između Amerike i islamskog fundamentalizma. A pravoslavni Slaveni plaćaju račun, kao i uvijek.

Teorije o zavjerama najintenzivnije se doživljavaju, naravno, u regiji. Žrtve su same najbolje u stanju projicirati komplete što je dalje moguće van vlastitog područja. A u regiji se mogu naći isključivo žrtve. Svatko se vidi u centru svijeta, gdje se spajaju svi konci, prema kojemu su uperene sve kamere, gdje se piše povijest, gdje stoji na kocki budućnost civilizacije. "Think global, act local", prosvijećeni recept aktivista na mreži, koji prelaze sve granice, primjerno se primjenjuje, da bi se kupili glasovi, mišljenja, fondovi i druga *support ware*. Revnost s kojom djeluju informacijski centri, balkanski forumi i internetske mreže, u priličnoj je mjeri načeta razdirućim strahom, da će ih svijet ubrzo jednostavno zaboraviti. Je li moguće, s obzirom na zavjere koje se šire, još formulirati jedno prosvijećeno, zadovoljavajuće objašnjenje? Odgovor, kojim se može prevladati nezadovoljavajuće *ad hoc* izvještavanje i koji nas može dalje odvesti? Što naša vlastita civilizacija znači za nas same? Pod svaku cijenu moramo izbjeći etničko-religijski pogled na stvari, jer on je, naravno, rasistički.

Ukoliko Balkan promatramo nezavisno od nacionalističkih interesa, on izgleda poput laboratorija za transformacijske procese. Tehnokratski pristup ratu u potrazi je za globalnim diskursom, koji omogućuje tematiziranje i analizu rata i bijede u Evropi. Profesionalno je pokrenut etnički, religijski i kulturološki terminološki aparat. On mora biti što složeniji, da bi testirao što je moguće više varijabli, sa svim otvorenim *windowsima*. Rezultate preuzima svjetska politika, da bi iz dobro uhranjene banke podataka krenula prema izazovima trećeg tisućljeća: Rusiji, Kini. Pri tome se radi, naravno, i o testiranju komunikacijskih veza nadnacionalnih ustanova, o ubrzanom restrukturiranju vojnog aparata u humanitarno-pacifističku spasilačku flotu i o preuređenju zapadne socijalne države.

Multikulturalni suživot, ovdje i tamo, postao je zalog rata u nekadašnjoj Jugoslaviji. Sarajevo je, kao glavni grad postmoderne, meta tolerancije, cilj kozmopolitske Evrope. Ne može biti dovoljno naglašeno, da tamošnji Muslimani nisu ni upola toliko islamisti, kao što su to mušterije etničkog mesara u našem vlastitom migrantskom kvartu. Džamija, sinagoga, katolička i pravoslavna crkva na tri stotine kvadratnih metara, pa tko tamo ne bi želio ići? Zatim, rat u višenacionalnoj državi ne proizlazi, prema intelektualcima, iz urbane civilizacije, već predstavlja pokušaj da je se uništi. Primitivne mase sa sela, kao kombinacija ukorijenjenosti, sujevjerja i autoritarne ličnosti, grabe priliku da gratis i nizašto pljačkaju i čiste. Činjenica da postepeno i u Sarajevu, Beogradu i Zagrebu, dolaze na vlast primitivci, posljedica je izbjegličke bujice iz baš tih seoskih krajeva. Zapravo, čudno je da još nitko nije primijetio, da nekontrolirani dobrovoljački odredi, divlje horde, ramboi u sunčanim naočalama, tajna mačistička društva kreću u osvetnički pohod protiv žene. Žene, kojoj su seoska imanja, tlo i zemlja pali u krilo, nakon masovne migracije muškaraca u grad ili u Ruhrsko područje.

Mlade nacije, izgrađene na starim vrijednostima, potkopavaju se i iznutra. Jao onome, tko tu ima nekih primisli. Slobodni mislitelji - nezavisni novinar, disidentski intelektualac, feministička vještica, podivljali umjetnik, *legalize-it* konzument, esejist-otpadnik, drski performer, od boga ostavljeni homoseksualac - ukratko, čitava klika ljudi, koja se postavlja izvan društva, te pod krinkom *Civil Society*, pod svaku cijenu, želi imati individualni profil [i za to još dobiva plaću od Wall Street spekulanta SOROSA, koji nije samo Židov, već uz to još i Mađar], oni su psić u krilu angažirane zapadne inteligencije, dobrodošli u salonima i galerijama, na konferencijama i simpozijima. Zajedničko im je duboko ukorijenjeno nepovjerenje i oporbenost prema

vlastitom narodu. A gdje se narod, od strane očinskog autoriteta, kali u nesalomljivu borbenu zajednicu, vide se, par excellence, kao žrtve primitivizma u naciji i državne paranoje, koja svaku nepoćudnu riječ shvaća kao podrivanje svog suverenog autoriteta.

3.

Identitet za svakog. Uzmite slavnu prošlost, kriznu sadašnjost i budućnost punu neočekivanih blagoslova. Od prošlosti skuhanje kroz nekoliko godina prajuhu od kralja, biskupa i starog junaka na novom postolju, legendarnih vojnih pohoda, požutjelih karata, krivotvorenih pergamenata i uvrijeđene dijaspore. Sadašnjost prelijte umakom od potlačenog samopouzdanja, opljačkanih rezervi i pristranih službenika. Pridodajte još kapljicu kvarenja jezika, k tome još potcijenjene plodove vlastitog tla [najbolje vino, najbolji pjesnici, genijalni inženjeri, najbolji košarkaši u inozemstvu]. Buduće blagoslove pročistimo u kupki novih imena ulica, tablica, rječnika, uniformi, zastava, novčanica, praznika, zemljopisnih karata, spomenika, bedževa i konzerviranog autentičnog zraka. Učvršćivanje nacionalnog identiteta ide u korak sa skalom regresivnih metamorfoza: Kalifornijci otkrivaju da su Srbi, Kanađani ponovo pronalaze svoje hrvatstvo, prigovarači savjesti postaju ministri obrane, punkeri komandanti brigada, slobodni mislitelji zatiru tisak, a pacijenti postaju, napokon, pravi proroci.

Sastojke stavimo zajedno u pretis-lonac i pustimo da sve lijepo eksplodira: ništa tako ne pogoduje vrenju kolektivnog nacionalnog identiteta kao nekoliko bombi na krov. Umrijeti za domovinu, premjestiti djeda u drugi grob, poslužiti sinu na praznicima nacionalno jelo, a nedjeljom otići na procesiju omiljene relikvije ili na planinarenje po presudnim proplancima. Budućnost nacije je njena

besmrtnost. Najbrži način da je se postigne, jest da se za nju pogine. Onaj tko izabere manje uzbudljiv put, u opasnosti je da će se beskrajno dosađivati. Estetika nacionalnog designa po definiciji je antimoderna: radi se samo o regeneraciji onoga, što se izgubilo u proteklim stoljećima. Ono što je novo ili obnavljajuće, uvijek je strano nacionalnom projektu. To je vječni povratak uvijek istoga i uvijek istomu. Tako je nova hrvatska valuta, po antifašistima, sramotan povratak simbolima ustaškog režima pod Hitlerom, a prema pravim narodnim stručnjacima, ispravan povratak srednjevjekovnom sredstvu plaćanja. Kuna je značila i prije i danas "životinja kuna". Time se tada moglo plaćati, zašto se ne bi moglo i danas? Drugi primjer mogle bi biti parole ispred UNPROFORove kasarne u Zagrebu, gde su izbjeglice podigle Zid Ljubavi, koji nosi tekst: "It is our duty to go back."

Tko se do sita nagledao sama sebe na nacionalnim programima, znakovi kojih se uvijek ponavljaju, prebacuje program, kao i uvijek, na veliki svijet. Tada kolektivne traume i ekstaze postaju opet jednostavno privatni metež. Vlastiti identitet, također, nije sve. COMMANDANTE MALARIA ustanovio je u post-Zagrebu, da je "Hrvat u Evropi poput pingvina u Sahari. Prije se može biti Pakistanac u Brixtonu ili Vijetnamac u Rostocku, nego ubrzo Hrvat u Bruxellesu. Još deset godina, pa će i Slovenci shvatiti, da bi im samospaljivanje bilo više donijelo od priključivanja bivšoj Evropi. ID? No idea!" Negacija svakog identiteta, kao permanentne metamorfoze, još je neregistrirani zaštitni znak u Makedoniji, gdje je i samo ime signal propasti. Umjesto da preimenuju zemlju u Sildaviju, pa za godinu dana u Nemakedoniju, umjesto da naruče od japanskog grafičkog studija da im izradi designer-zastavu i zatraže od Christoa, da im zemlju upakira, bave se Aleksandrom Velikim.

4.

Zasluga rata u budućim republikama na teritoriju nekadašnje Jugoslavije leži u tome, što sada svatko može znati, da se ratovi ne mogu voditi bez medija. Problem je, međutim, da je i mir bez medija isto tako nezamisliv. Međunarodni mediji mogu učiniti nešto dobro, jer su njihovi ex-jugoslavenski kolege pet godina po miloj volji vodili narode do kolektivne katarze. Mediji su ležali u *Desertu* i išli kroz Zid, ali su zaboravili prijenos u živo proslave Kosovske bitke [1389. poslije Krista]. Predodžba, da bi GOEBBELS još mogao biti naknadno poražen u drugoj rundi, kroz dobro ciljani pogodak nezavisnog novinarstva i objektivne informacije, razigrava srca ponekih Eurograđana.

Malo je potrajalo, ali mediji su, napokon, pronašli u Sarajevu optimalni *setting*. Beograd, eto, nije želio postati Bagdad, Slovenija i Slavonija Kuvajt, a Dubrovnik nije htio biti Dresden. Ali, Sarajevo je sličilo istovremeno i na Bejrut i na Jeruzalem. Jednom je na licu mjesta drama mogla biti pretočena u sliku. Gorući stanovi, *sniper alley*, Holiday Inn, rijeka, most i promjenjive linije fronta, goruća biblioteka, Igman planina, orlovo gnijezdo, uključujući i skijaško selo Pale, *May-be-Airport* koji se otvara i zatvara, brežuljci u plamenu, SAMARANCH na olimpijskom stadionu, opkoljene rubne četvrti, Koševska bolnica, jezovite vožnje automobilom, redovi za vodu i kruh. Ali, naravno, i podrum herojskog dnevnog lista *Oslobođenje*, multikulturalna židovska apoteka, bazar, rock-opera *Hair*, osamljeni cellist, propali marševi za mir, *Čekajući Godota* od SUSAN SONTAG, Open Society Fund, disko klubovi, barovi i kafići, polja marihuane, uzgajivališta pitbull terijera, filmski festival i izbor za Miss Sarajevo. Nikad nam još nije bilo dopušteno doživjeti tako intenzivno i srceparajuće poznanstvo s ikojim evropskim gradom. Dovoljno točaka za raspoznavanje i presudnih događaja da se grad prisvoji, a ostatak regije,

uglavnom, zaboravi. Ipak, prošli su mjeseci prije no što je Sarajevo postalo definitivno top-location. Kad je u srpnju 1992. otvorena vatra na autobus ljudi bez domovine, koji se u panici vratio, činilo se da postoje svi elementi za prodor u Global Networks. Ali, one naravno nisu bile tamo. Stoga su slike iscrpljenih zatvorenika, iz koncentracionih logora u zabitnim područjima, ugrabile čast moralnog zgražanja. Nedovoljno za ultimatum, ali ipak dovoljno da se iz toga napravi evropski rat. Miroljubivi egzilanti iz bivše Jugoslavije spremno su izgradili mali koncentracioni logor na amsterdamskom burzovnom trgu, a od Varšave do Washingtona moglo se shvatiti, što se odvija: ne radi se o re-releaseu Prvoga, već Drugoga rata. Sarajevo se, kao medijski fenomen, ukopalo u *datatrenches*, tek nakon na licu mjesta sakupljenog *footagea* svakodnevnne smrti: granata u red ispred pekare i na groblju. Potresne slike barbarstva, kojima je, međutim, još manjkalo dinamike: leševi mirno leže, a ambulantna kola i sirene previše su univerzalne, da bi definirale neko mjesto. Tek s osvajanjem aerodroma i slijetanjem humanitarne pomoći i objekta, Sarajevo se uistinu razvilo u čvorište na medijskom globusu. Jedan MITTERAND je to shvatio, iako nije time mogao dobiti izbore kod kuće. Ekskurzija generala MORILLONA u Srebrenicu, gdje se od srca, kao talac, predao gladujućoj masi, sugerirala je da u Bosni postoji herojstvo. Ali, čovjek je morao napustiti polje: u međunarodnom prometu posrednika, plavih kaciga i mirovnih misija nije bilo mjesta za individualne intervencije.

S diskusijama o vojnoj intervenciji podmirena je debata međunarodne zajednice, dok su se generali pokazivali sa svoje najmiroljubivije strane, a posrednici i dalje radili na Velikoj Srbiji, podijeljenoj Bosni i Hercegovini i moralnom bankrotu Evrope. Mjesec za mjesecom, vrtili su se u krugu i oko vruće kaše, tu i tamo opkoljeni demonstrirajućim fanclubovima ove ili one opcije. Dakle, ništa se nije događalo.

I istovremeno se događalo dovoljno toga, da natjera u ludilo svakog pisca scenarija. Sarajlije su mjesecima stajale u redu zbog CNN-a, dok nije napokon pao dar s neba na crnu tržnicu: šezdeset mrtvih obišlo je svijet i odjednom su istovremeno počeli s emitiranjem tajni termin-planovi iz Washingtona, Pariza, New Yorka i Londona. Krvava kupka dovela je do ultimatumu, ali ne i do brzog rješenja. *Coming-out* slavensko-pravoslavne svjetske sile isprepriječio se poput đavolčića iz limenke. Pravodobno pojavljivanje Rusa dovelo je samo do nejasnih pokretanja teškog materijala u blatu i snijegu i, naravno, do novih komplikacija u vezama, u eri nakon hladnog rata. Sarajevo nije bilo oslobođeno, ali bilo je sasvim sigurno zaprepašteno. Nije baš da su građani Sarajeva sada mogli opušteno sudjelovati u slobodnom evropskom prometu ljudi, ali imali su barem neku nadu u vijesti u kojima više ne moraju sami nastupati. O čemu se, naravno, radilo, bilo je - napokon pobjeći od Sarajeva. Moralo se staviti točku na tu info-sapunicu bez radnje.

Beznadnom, nerežiranom redu ne-događaja, mediji su suprotstavili red režiranih pseudo-događaja beznađa. Bujice izbjeglica preplavile su ekrane, personificirane u ženici s maramom na glavi, na ručnim kolicima, koja gura njen pognuti muž, na slikovitoj pozadini blatnih tragova i snježnih brijegova. To je kulminiralo u povorkama punim oslabljenih i ratnih zarobljenika, isporučenih u Evropu po raštrkanim sabirnim centrima, nakon lokalnih priopćenja. Mogli su stupiti u Fort Evropu, u posebnom paket-aranžmanu. Tome se priključio i poziv da se izbjeglice prime u domove, ali ubrzo se ispostavilo, da su gledatelji, polaskani u svojoj taštini, otvarali svoje vrtne kućice tek veselim mladim parovima sa zlatnom dječicom. Sami izbjeglice su, pak, mudro davali prednost ponovnom uspostavljanju svoje seoske zajednice u dodijeljenim im kasarnama, karavanima, barakama, odmorištima i, za silu, šatorskim logorovalištima u tuđini.

Izbjeglice nisu bili, stoga, samo opterećavajući problem, kad su jednom, bez egzotičnog glamoura, stigli pred naša vrata, već su još bili i zahtjevni i svojeglavi. Nota bene, nastavili su rat na našem vlastitom tlu. Marširali su s Miloševićevim portretima na Međunarodni dan žena, pretukli su jednog albanskog kradljivca bicikla i odbijali su dijeliti svoje stanove s crnim Afrikancima. Umjesto zahvalnih, siromašnih jadnika, zasjele su nam za vrat prosječni, arogantni Evropljani.

Umjesto takve sive mase, pojam "etničkog čišćenja" trebao je dobiti vlastito lice, s jasno nevinim žrtvama, na sigurnom rastojanju. Priča, da su sistematski silovane na desetine tisuća Muslimanki, imala je isti efekt kao i koncentracioni logori: na čitavom Zapadu izletjeli su osigurači, a etnički rat postao je shvatljiv, time što je interpretiran specifičnije nego seksualno nasilje. Ali, televizijske ekipe, koje su krenule u potragu za žrtvama silovanja, uz dovoljno poznavanje međunarodnog jezika komunikacije, vratile su se natrag s malo ili ni sa čim. Drama se rasplinula u neodređenim izvještajima visokokvalificirane gospode u odijelima, što je opet moglo poslužiti kao temelj za konferencije, gdje je zatim ustanovljeno da je silovana srpska žena nešto sasvim drugo nego hrvatska, bosanska, ili somalijska. Ženska solidarnost i nacionalna pripadnost mogu svojski stajati jedno drugome na putu, kao što se to pokazalo, kad su, tokom jedne konferencije u hrvatskom Zagrebu, njemačke žene iz Berlina pokušale problem svesti na zajednički ne-etnički nazivnik. Žrtve se nisu htjele pokazati pred kamerama, a prijateljice iz daljine nisu se mogle poistovjetiti s njihovim samozvanim predstavnicima. Ostaje jedan problem: što se više približavamo žrtvama, to manje, očigledno, možemo/želimo imati posla jedni s drugima. Šarm dostupnog rata, da se može tamo stići u jednom danu, da se može tamo razgovarati s ljudima, da se

može doći do zajedničkog zaključka, svaki put se pokazuje potpuno nedjelotvornim.

U međuvremenu, u Sarajevu su sve pokušali, da vlastitim snagama zauzmu medije: potpuno autonomno su se organizirali književni događaji, filmski festivali i kazališne predstave, s porukom, da je život više od preživljavanja. BERNARD-HENRI LÉVY, SUSAN SONTAG, JUAN GOYTISOLO sudjelovali su u tome. I GYÖRGI KONRAD, ALAIN FINKIELKRAUT i SALMAN RUSHDIE pridonijeli su izdaleka svoj obol. Ali, čekalo se na ultimativnu žrtvu i idealnu personifikaciju preživljavanja iz samoga ghetta. Dok je britanski *Independent* stavio na kocku svoj novinarski integritet time što je lansirao zagrženu i uzaludnu kampanju za *live-line* preko zemlje kao minimalnu vojnu opciju, *Sun* je našao, napokon, pravi trik: bilo je to nedužno dijete, ležalo je u komi, nije moglo reći ništa krivo i mi smo mu mogli pomoći. Petogodišnja IRMA HADŽIMURATOVIĆ bila je samo ime, koje se moglo konzimirati jednostavno kao "djevojčica Irma". I svatko se mogao nekažnjeno njome okoristiti: čitatelji, gledatelji, političari, stručnjaci. Nakon što je premijer MAJOR osobno poslao avion, da je otmu, nagomilana energija napokon je mogla probiti put do zajedničkih brojeva računa. Akumulacija krivice, žaljenja i najboljih namjera, upravo je prijetila okrenuti se protiv vlastitih političara, ali uvrijeđeni komentar DOUGLASA HURDA, da "*tisak pokušava određivati politiku na osnovu sporadičnih slučajeva*", opet je pravilno uspostavio odnos između interaktivne masovne participacije i pogrešne tajne diplomacije. I na kraju, onome tko je želio promijeniti svoj angažman na meditativno konzumski način, servirana je ZLATA FILIPOVIĆ, reinkarnacija Anne Frank, koja je uživala sumnjivo pravo, da ne bude poslana u Bergen-Belsen, već u ovalnu primaću sobu strica BILLA.

5.

Partizanski rat nekadašnje Jugoslavije protiv medija završio je neporecivom pobjedom. Kada je bosanska vlada angažirala istu američku PR-agenciju kao i prije Hrvati, potpisala je svoju smrtnu presudu, ne zato što je odmah zatim Hrvatska zaratila protiv Bosne - tu jedan *account-manager* ne može ništa učiniti - već zato što ista priča dvaput više ne pali: Hrvatska je već bila ultimativna žrtva, dakle, Bosna i Hercegovina morala je biti Ne-entitet, koji čak niti jedna PR-agencija nije više mogla izgraditi u nešto supstancijalno.

Strategijsko savezništvo praznih UN-odluka i srpski manevri, kojima su one bile nešto potpuno svejedno, podmirili su medije praznim obećanjima. Srpska taktika, koja je stalno premještala bojno polje iz jedne doline u drugu, protjecala je paralelno s izmjenom glasnogovornika međunarodne zajednice, koji su jedan drugom neprekidno proturječili. Od aktera u glavnim ulogama, samo se KARADŽIĆ drži instrukcija: uvijek spreman za poziranje i dovoljno bizaran, da ga se uoči. MILOŠEVIĆ se ponaša suvereno, poput hodajućeg državnog portreta, a kada nešto kaže, onda je to uvijek isto. IZETBEGOVIĆ ne govori engleski, a HARIS SILAJDŽIĆ je previše idealni zet PR-ureda. TUĐMANA nitko više ne želi, jer on previše dugo govori.

Osim toga, Srbi su majstori starih medija, simboliziranih u crnogorskim guslama, stare lire u zaštitničkim rukama pjesnika KARADŽIĆA. Mogu još prilično dugo i dalje osvježavati svoju prošlost, izvlačiti na svjetlo dana kosture koji se raspadaju u prašinu, precrtavati stare zemljopisne karte, ponovno doživljavati slavne poraze i, ne smije se zaboraviti, slaviti patnju, koja per definitionem, ne teži vrhuncu live-emisije, već neprekidnom slamanju kolektivnog organizma. U ratu bez imena, kult mrvih dolazi najbolje do izražaja.

6.

Zaraćene strane prilagodile su se borbi bez kraja, dok mediji čeznu za konačnim krajem. Satelitske veze žderu svoje budžete, a mi moramo još do toliko drugih kriznih žarišta u svijetu. Već se dugo pokazalo nemogućim formulirati ankete koje će rezultirati odgovorom. Kolumnisti izvlače zaključak, da su riječi izgubile svoje značenje. *Paperback* izdanja koja postavljaju rat u ispravnu povijesnu perspektivu, ponovo završavaju u smeću. Ovaj rat odupire se bez i po muke modernoj povijesnoj znanosti.

Gledano sa Zapada, to je rat odgođene intervencije. On ne želi upasti u medijsku normalnost Zapada, a Zapad ne želi intervenirati u ratnu normalnost Balkana. Humanitarne trupe vode stvarno postojeći rat i one ne pružaju samo pomoć žrtvama. "Pomozite ratu da preživi zimu." Kroz opskrbljavanje zaraćenih strana varijabilnim udjelima u humanitarnoj pomoći, rat se produžava. Nemogućnost da se vojno napadnu vlastiti *relief workers*, pojačava utisak da UN nisu dio rješenja, već problema. Logistički oficiri *Liječnika bez granica*, UNHCR-a i Crvenog križa istovremeno su jedini pouzdani izvori informacija. Više no ikad, promicali su vlastitu ulogu u područjima u kojima ionako sami po sebi nemaju što tražiti. Medicinska sestra daje naređenje pukovniku da ukloni blokadu, general poziva svog ministra na odgovornost, a transportni bataljon evakuira posljednjeg medvjeda iz zološkog vrta. Ono što se uokolo veliča kao rat ludila i barbarstva, predočuje, u naše ime, najčestitiji, najljudskiji i najmilosrdniji dio naše vlastite nacije. To je, također, naišlo na dostojan odgovor: predsjednik ALIJA IZETBEGOVIĆ prednjačio je dobrim primjerom sarajevskom stanovništvu, štrajkom glađu protiv humanitarne taktike zatezanja.

7.

"If media is the answer, the question must be fucking stupid." Okolnost, da komunikacijski software UN-a nosi naziv "Reality", daje na znanje, koja je ideja propala: predodžba da će nakon Zaljevskog rata i ovaj rat biti za medije; da se ratna stvarnost može stvoriti kroz medije - na osnovu vlastitih zakonitosti i potrebe da se stalno zainteresira gledatelj - tako što će se rat povezati sa stvarnošću gledatelja.

Svi ljudi koji su mislili da još uvijek moraju imati nešto kao što je potreba za informacijom, izvukli su jedini mogući zaključak iz totalnog poraza medija: otišli su tamo, da sve vide vlastitim očima. Uz moto: "Mi to ne možemo riješiti, ali ne želimo ništa propustiti", razlili su se po Balkanu mirovni aktivisti, plavi šljemovi, novinari, trgovci oružjem, transporti pomoći, posrednici i medijski pomagači. Vjera u brza rješenja na velika rastojanja ustupila je mjesto dugotrajnom okretanju prema site-specifičnim problemima. Može biti, da mediji ne mogu podnijeti svoj gubitak, te zato žele gurnuti Balkan-platu u Fukuyamin jarak, ali to ne mora odvratiti posjetitelja reality-parka "Buduća Jugoslavija" od toga, da osobno dojadi na posljednju gozbu Zapada.

[prijevod: Ada BEIER]

Le MYSTERE DES VOIX BULGARES

David Albahari: MAMAC

Prva je knjiga u nizu programatske "anti-Lasić" serije kojom se **Bastard Biblioteka** suprotstavlja ideji da nam je srpska književnost "isto što i Bugarska"!

Tekst je, dakle, objavljen u izvornom obliku kako ga je autor napisao, bez "prevodenja" ili naknadnog "kroatiziranja".

Time slijedimo misao samog autora:

"Svaka etnička čistota, uprkos onima koji govore drugačije, po mom dubokom uverenju može samo da šteti jeziku. Ja kada pišem, uopšte ne razmišljam odakle potiče reč koja postoji u jeziku koji koristim. Nije mi važno kako će se taj jezik zvati ili da li će se nekim dekretom ili proglašom odrediti ime tog jezika.

Meni je važno da postoji upravo ta šarolikost i bogatstvo koje moje pisanje i razumevanje onoga što želim da kažem čini još dubljim."

Yes, You Can Judge the Book by Its Cover

Various Artists

Boris Buden BARIKADE 2 85 kn

Daša Drndić UMIRANJE U TORONTU 80 kn

Dubravka Ugrešić KULTURA LAŽI 50 kn

Samir Šestan IZDAJNIK 65 kn

U pripremi

Guy Debord DRUŠTVO SPEKTAKLA

Rastko Močnik KOLIKO FAŠIZMA

Branko Ćučićević PAPER MOVIE [u koprodukciji s B92]

Slavoj Žižek SUBLIMNI OBJEKT IDEOLOGIJE

arkzin d.o.o., Republike Austrije 17/I, HR-10000 Zagreb
tel: 3777 866, fax: 3777 867

ovako vjeran otisak
naći ćete samo.
još na jednom mjestu

{ u prirodi }

30 godišnje iskustvo u tisku i moderna tehnologija
rezultiraju vrhunskom kvalitetom i pouzdanošću.

tisak četverbojni tisk kontroliran najmodernijom kompjutorskom tehnologijom

dorada meki i tvrdi uvez **novo** plastifikacija i spiralni uvez

KO

KERSCHOFFSET d.o.o.

PODUZEĆE ZA GRAFIČKU DJELATNOST

10250 Zagreb, Ježdovečka 112. Tel: 01/ 6560 222. fax: 01/ 6560 223

Autor: **Agentur BILWET**

Naslov: **Arhiv Medija**

Biblioteka: **Bastard/B5**

Izdavač: **[@@kz/n] d.o.o.**

Adresa: **Republike Austrije 17/I, 10000 Zagreb**

Telefon: **+ 385 1 / 3777 866**

Telefax: **+ 385 1 / 3777 867**

E-mail: **arkzin_zg@zamir-zg.ztn.apc.org**

Web site: **www.arkzin.com**

Za izdavača: **Vesna JANKOVIĆ**

Urednik biblioteke: **Igor MARKOVIĆ**

Wetware:

Prijevod: **Goran VUJASINOVIĆ & Bastard Trans/Lation Machine**
Đorđe MATIĆ [Predgovor hrvatskom izdanju], **Hrvoje GLAVAČ**
[Datadandy], **Ada BEIER** [S Balkan platom u Fukuyamin jarak],
Boris BUDEN [Razdoblje dobrih namjera, Narkotički triptih]

Redaktura: **Boris BUDEN**

Graphic & treatments: **Dejan KRŠIĆ & RuTta D.D.**

Software: **Microsoft Word 5.0, Adobe PageMaker 6.0, Adobe Photoshop 3.04**

Hardware: **Apple Quadra 650, PowerMacintosh 8500/120, PowerMacintosh 7100/80, Umax Vista S8, Iomega Zip Drive, HP LaserJet 4,**

Font: **Base [Emigre fonts/Zuzana Licko]**

PrePress: **MGM studio Novel**

Imagesetter: **ECRM ScriptSetter VR35**

Tisak: **KERSCHOFFSET, Ježdovečka 112**

Lokacija: **Zagreb**

Godište: **1998.**

Područje:

NOVA MEDIJSKA TEORIJA

Autor: Agentur BILWET

Naslov: Arhiv Medija

Biblioteka: Bastard/B5

ISBN: 953-6542-04-8

Prijevod: Goran VUJASINOVIĆ & Bastard Trans/Lation Machine
 Đorđe MATIĆ [Predgovor hrvatskom izdanju], Hrvoje GLAVIČ
 [Datadandy], Ada BEIER [S Balkan platom u Fukuyamin jarak],
 Boris BUDEN [Rozdoblje dobrih namjera, Narkotički triptih]

Urednik izdanja: Boris BUDEN

Graphic & treatments: Dejan KRŠIĆ & Rutta D.D.

Software: Microsoft Word 5.0, Adobe PageMaker 6.0, Adobe Photoshop 3.04

Hardware: Apple Quadra 650, PowerMacintosh 8500/120,
 PowerMacintosh 7100/80, Umax Vista S8, Iomega
 Zip Drive, HP LaserJet 4,

Font: Base [Emigre fonts/Zuzana Licko]

Izdavač: [@@kz!n] d.o.o.

Adresa: Republike Austrije 17/I, 10000 Zagreb

Telefon: + 385 1 / 3777 866

Telefax: + 385 1 / 3777 867

E-mail: arkzin_zg@zamir-zg.ztn.apc.org

Web site: www.arkzin.com

Za izdavača: Vesna JANKOVIĆ

Urednik: Igor MARKOVIĆ

PrePress: MGM studio Novel

Imagesetter: ECRM ScriptSetter VR35

Tisak: KERSCHOFFSET, Ježdovečka 112

Papir: SavaPro 80 g

Lokacija: Zagreb

Godište: 1998.